KAFKŮV

ILLUSTROVANÝ PRŮVODCE PO KRÁL. ČESKÉM.

ŽELEZNÉ A ŽĎÁRSKÉ HORY.

(Chrudim. Vys. Mýto. Litomyšl).

Poříčí Svratky (Českomor. Švýcarsko) a výlet do Morav. Krasu.

TISKEM A NÁKLADEM
DRA ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE.

DÍL XIII.

Cena K 1·80.

XIII.

ŽELEZNÉ
A
ŽĎÁRSKÉ HORY

Východočeská nížina
(Chrudim. Vys. Mýto. Litomyšl.)

Poříčí Svratky (Českomoravské Švýcarsko)
a výlet do Moravského Krasu.

VYDAL

JOSEF KAFKA,
ADJUNKT MUSEA KRÁL. ČESKÉHO.

S vyobrazeními a mapkami.

V PRAZE.
NÁKLADEM A TISKEM DR. ED. GRÉGRA A SYNA.
1908.

PŘEDMLUVA.

Do Železných Hor vydal průvodce již zvěčnělý dr. Vil. Kurz v patrné snaze svésti proud turistů z vyšlapaných stezek do pohraničných hor také tam do kraje prostřed země, kam tak zřídka kdo zaměří svými kroky.

A do Žďárských Hor teprve málo kdo si zajde, ba ten pojem Žďárských Hor je tak poněkud nezvyklý a neznámý.

A přece obě ty horské skupiny, ač je to poměrně nevysoká pahorkatina, tají opravdové perly krajinných půvabů. Což teprve k nim přiléhající poříčí Svratky (Českomoravské Švýcarsko) i obvodová pásma, kde toto území hraničí s horami Orlickými u Ústí n. O. a České Třebové.

Však i přiléhající Moravský Kras, jehož nemohl jsem tu pominouti jako důležitého souseda Boskovské brázdy, kterou se béřeme k Brnu, není zrovna českými turisty zaplaven, ač fenomenální jeho zjevy by toho plnou měrou zasluhovaly. Z toho nějakého sta turistů, jež tudy v létě prochází denně, je jich poměrně málo z království, ač by jich mohlo a mělo býti i několik set denně za příznivého letního počasí. Jinde v cizině takové vzácné zjevy nejsou tak nevšímány.

Že k tomu snažím se tímto dílkem přispěti, aby i do Moravského Krasu čilejší proud českých turistů se obrátil, nebude mně snad zazlíváno proto, že k dílku »Průvodce po král. Českém« připojil jsem cíp družné Moravy, jenž až k Brnu zapadá. Jeť to cíp, který, kdyby nepřiléhal nám k srdci a duši jako kus rovněž české země, nemohl by býti pominut již pro ty nesčetné geologické a vůbec přírodní a zeměpisné svazky, které jej pojí k území českému.

Tak najde český turista v této knížce pomůcku, která shrnuje neobyčejné bohatství nové látky turistické.

Pokud se týče Mor. Krasu, jejž znám ovšem též z autopsie, byla mně směrodatnými díla dr. K. Absolona, dr. Mart. Kříže i Wankla a zejména p. dr. K. Absolonovi vděčím za mnohou přátelskou radu a pomoc.

J. Kafka.

Území zahrnuté v tomto dílku ohraničeno je v Čechách drahami Kolín—Něm. Brod—Žďár a odtud na Moravě zasahuje přes Tišnov k Brnu, a Kolín — Pardubice — Choceň - Česká Třebová, odkudž přes Boskovice rovněž zasahuje až k Brnu.

Celek tento rozpadá se v několik oddílů:

1. Železné Hory.
2. Žďárské Hory s pohraničným pohořím mezi Svratkou a Poličkou.
3. Východočeská nížina, do níž zapadají některé výb. hor Orlických.

Útulna klubu Českých Turistů u Macochy.

Obyčejně se valná část tohoto území připočítává k Českomoravské Vysočině, což není však orograficky správné a je tím také odůvodněno samostatné oddělení našeho průvodce.

Železné Hory.

Železné Hory tvoří táhlé, téměř přímočaré pásmo vrchovinné, které táhne se od Týnce nad L. směrem jihovýchodním ke Skuči a Chotěboři, kde spojuje se s pohraničným pásmem Českomoravské Vysočiny.

Výborný jeho přehled poskytuje Bambousek (triangulační bod) u Čáslavě nebo rohled od vinic, ležících jihovýchodně od Chrudimě.

Železné Hory z Bambousku u Čáslavě. Dle prof. dr. Karla ryt. Kořistky.

S Bambousku sledujeme nižící se jejich pásmo od Týnce n. L s Vedraikou (316 *m*) přes Podhořany (348 *m*), kde je překročuje serpentinou silnice od Čáslavě do Heřm. Městce, na vyvýšený hřeben Krkavky (566 *m*) a zříceninu Lichnici, již obklopují dvě krásná údolí: Radostné a Peklo, a dále přes Lesní Horu (386 *m*) nad Běstvinou až do skupiny rulových hor Spálavy (662 *m*) a Kaňkovy Hory (663 *m*. Vlastní severní konec pohoří sahá ještě několik *km* za Labe u Labského Týnce, jižní přechází v žulové plateau Nasavrcké.

V tomto přehledu zračí se již i geologická povaha celého pohoří, jež rozpadá se v rulovou skupinu Spálavy a Kaňkovy Hory, žulové plateau Nasavrcké, břidličnaté pohoří u Vápenného Podolí a břidličnaté pohoří Litošické.

Toto poslední s pěknými lesy Horušického a Litošického revíru zvedá se jako »Stráně« břidličné a rulové z křídových poloh nížiny Čáslavské. Dále k jihu od Váp. Podolí přes Podhořany táhne se jen skrovnými lesíky porostlá krabatina břidličnatého pohoří Podolského, v němž uložena jsou křemenná a vápencová lože, která se připisují útvaru silurskému. Zkamenělin nezřetelných je pořídku, za to bílé mramory vápenopodolské jsou velmi úhledné.

Následuje pak dále k J. opět lesnatý hřeben (Zbyslavecký revír, výškový rozdíl mezi hřbetem a údolím je tu největší), jenž nese rovněž místní název »Stráně« a tvoří jádro Železných hor, pro.ván jsa na jižním konci dvěma krásnými údolími, Radostným a Peklem, z nichž zvedá se špičatá kupa, korunovaná zříceninou Lichnice, jež na západ i východ dalekému kraji panuje.

Od Lichníce k jihu zvedá se nejmohutnější část Žel. Hor rulová kra s Kaňkovou Horou a Spálavou, na obvodu kvádrovými pískovci a dílem i opukou obklopená.

Od Lichníce ke Skuči prostírá se pak žulová vysočina Nasavrcká v délce 6 hodin cesty a v šířce 4 hodin mezi Trhovou Kamenici a Žumberkem.

Malebné partie tvoří v Žel. Horách údolí Doubravky a Chrudimky.

Od pramenů ke Ždírci náleží Doubravka ještě do obvodu Českom. Vysočiny, Žel. Hory protíná od Ždírce k Ronovu a ohraničuje pak dále jejich terrain na západě přes Vrdy a Žehušice k Labi.

Od Ždírce sledujeme Doubravku v opukovém povrchu krásným lučinatým, asi 15 *km* širokým údolím, na jihu lesnatými výšinami Českomor. Vysočiny obklopeným, četnými rybníky podle želez. tratě do hlubokého rulového výmolu pod Čertovým Stolkem u Chotěboře. Odtud pak obrací se Doubravka k S. po západním úbočí Žel. Hor, dílem jejich rulu, dílem pískovce křídového útvaru prorývajíc. Malebné tesy na březích jejích tvoří šedá, u Mladotic také amfibolická rula a nad Ronovem pod Mladoticemi utvořeno bude na ní přehradou údolní mezi Sv. Křížem a Sv. Martinem veliké jezero.

Zvláště význačné je pro Žel. Hory údolí Chrudimky, jež počíná na západním srázu širokého, zalesněného hřbetu Staré Obory sev. od Svratky. U Hamrů nad Hlinskem přepaženo bude údolní přehradou. Od Hlinska dále tvoří hranici mezi Spálavskou rulovou skupinou a žulovou vysočinou Nasavrckou. Od Hlinska k Přemilovu je většinou údolí Chrudimky těsné a mírně stoupajícími, lesnatými stráněmi vroubené, od Přemilova k Oustupku přistupují k břehům stráně příkré a vysoké, dílem rulové, dílem žulové. Je to jeho nejmalebnější část pod Oustupkem se zříceninou Ohebem

a Vildšteinem; rozšiřuje se pak poněkud u Bojanova, ale zužuje zase pod Hradištěm až k malebné partii u mlýna Pekla a zříceniny Stradova. Odtud již vychází Chrudimka do volnějšího kraje, mine ještě lomy kyzových břidlic u Skvrňan a stěnami kvádrového pískovce vstoupí do úrodného kraje u Slatiňan, jímž přes Chrudim beře se k Pardubicům poskytujíc již málo půvabů turistovi.

Z pobočných menších údolí je nejkrásnější údolí Kraskovské, také údolím Zlatého Potoka zvané, jež počíná pod myslivnou na jihových. svahu Bučiny a hluboko se zařezává do lesnatého žulového výmolu, přetíná pak červené pískovce permské a razí si dále cestu rulou do romantického výmolu »Peklo« se železárnami a hutí Hedvíčinou; u Třemošnice opouští potok jeho pásmo Žel. Hor a ústí u Mladotic do Doubravy.

Zajímavé je údolí Holetínské se zříc. Žumberka, táhnoucí se od Holetína pod Medkovým kopcem u Hlinska. Půvabné je také údolí Vápenopodolské s lázněmi ve Váp. Podolí, malebně položeným Kostelcem, táhnoucí se až k Heřm. Městci. Leckterým půvabem honosí se i údolí Choltické, jež končí u krásného parku choltického.

Květena Železných Hor nevalně vyniká, a to pro nedostatek četných formací; scházejí na př. typické rašeliny mimo okolí Hlinska úplně, a směrem k jihu od Polabí ubývá rychle živlů teplamilovných, a převládá ráz pahorkatin s obyčejnou květenou středoevropskou. Několik interessantních rostlin nalezneme na př. v údolí Chrudimky na keřnatých stráních a ve světlých hájích, tak *Arum maculatum* L., *Euphorbia amygdaloides* L., *Thesium montanum* Ehrh., *Symphytum tuberosum* L., *Origanum vulgare* L. v mohutných porostech, *Viola mirabilis* L., *Ribes alpinum* L., z četných ostružin vzácné *Rubus phyllostachys* P. J. M., *R. macrophyllus* W. N.; několik podhorských (praealpinských) typů rostlinných usídlilo se v lesích Železných Hor; takové jsou na př. *Botrychium rutaefolium* A. Br!, *Petasites albus* Gärtn. (u potoků), *Scabiosa silvatica* L., *Lonicera nigra* L., *Cardamine silvatica* Lk., *Arabis Halleri* L., *Rosa alpina* L., *Chrysosplenium oppositifolium* L. na bažinách lesních, a jediný památný zjev lesní květeny, jímž hory Žel. proti ostatním krajům Čech vynikají, jest *Linaria genistaefolia* Mill., jež je domovem v lesních krajích u Svobodné Vsi a Horusic. Na písčitých polích místy objevuje se *Muscari comosum* L.,

v obilí hojně *Rhinanthus villosus* Pers., *Vicia villosa* Roth. Praealpinskými typy lesními váže se vegetace jižní části Železných hor těsně k vegetaci Žďárských hor v sousedství.

Žďárské Hory

s pohraničným údolím mezi Svratkou a Poličkou.

Žďárské Hory tvoří přechod mezi Sudety a Českomoravskou Vysočinou. Středisko jejich tvoří několik krátkých horských hřbetů jižně od Svratky a severovýchodně od Žďáru ležících (tyto již vesměs na Moravě) a většinou výšky 800 *m* dosahujících. Z těchto uzlů rozbíhají se sploštělé horské hřbety, jichž kopcovinu prorývá malebné údolí Svratky.

Na severu přechází kopcovina v nížinou pánev litomyšlskou a vysokomýtskou.

Také tato skupina horská rozpadá se v několik oddílů: 1. Kamenný Vrch (801 *m*) a Tři Skalky (678—692 *m*) mezi Heralcem a Hlinskem. Rulový hřbet Kamenný Vrch táhne se od Žákové Hory ke Ždírci a Krueemburku a vysílá několik příčných hřbetů; jeden s Třemi Skalkami (pěkný rozhled na Žel. Hory) táhne se k Hlinsku, druhý od Heralce k sev. až na Medkový kopec u Hlinska a od tohoto hřbetu třetí, jenž tvoří plateau se Skutčí a Rychnburkem. 2. Hornatina mezi Svratkou a Borovou do nadm. výšky 700 *m* vystupující s Karlštejnským hřbetem (774 *m*) u Svratky, Perničkami (750 *m*) u Křižánek, Kellerbergem (759 *m*) a Matoušů kopcem (700 *m*) mezi Pustým, Rybným a Telecím, Mlýnskou Horou (652 *m*) u Sádku a Bukovinou (709 *m*) u N. Paseky. 3. Hornatina mezi Poličkou a Bystrým, jejíž středem je údolí Svojanovské, z něhož vody odcházejí do Dunaje a z něhož vybíhá několik údolí, ohraničených táhlými hřbety a dlouhými osadami osazených. Hřbety tyto spadají více méně příkře do pánve Poličské.

Malebná údolí vybrázdily v těchto horách Doubravka, Chrudimka, Krvenský potok. Svratka, Bílý potok a Křelinka.

Květena Žďárských hor není bez zajímavosti, ačkoli rázem vegetace hor Žďárských sotva se liší od vegetace Českomoravské Vysočiny. Vegetací z části praealpinskou vyznamenávají se horní lesy tamní, z největší části smrkové; při pramenech Sázavy a Chrudimky shledáváme v sousedství rozlehlých rybníků rašeliniska ostřicová a sfagneta, květenou

Hory u Herálce a Svrátky. Dle prof. dr. Karla ryt. Kořistky.

silně připomínající rašeliny jihočeské na Třeboňsku a Jindřichohradecku. Nejpamátnějším zjevem ve květeně rašeliniska u Velkého Žďárského rybníka je ostřice *Carex chordorrhiza* Lhrb., odjinud z Čech jen ze dvou nalezišť známá. Jiné typy rašelin horských jsou *Eriophorum alpinum* L., *Andromeda poliifolia* L., z obecnějších rašelinných rostlin jmenujeme dále *Vaccinium uliginosum* L., *Oxycoccos palustris* Pers., *Montia rivularis* Gmel., *Stellaria Frieseana* Ser., *Sedum villosum* L., *Comarum palustre* L. Význačné rostliny praealpinské v lesích Žďárských hor jsou zejména *Festuca silvatica* Vill., *Petasites albus* Gärtn. u potoků, *Centaurea phrygia* L. p. na lučních krajích, rovněž tak *Scabiosa silvatica* L. a *Lonicera nigra* L.; *Soldanella montana* Mik., *Thalictrum aquilegiaefolium* L., *Lunaria rediviva* L.; *Geranium Phaeum* L. (na lesních lukách), *Rosa alpina* L. *Lotus uliginosus* Schk. a *Polygala austriaca* Crantz naleznou se na vlhkých lukách, v příkopech a na bažinách, pak *Callitriche hamulata* Ktz. Kraje lesní, zejména pak lesy na Peperku na pomezí českomoravském u Žďáru vynikají bohatstvím ostružiníků, a to zejména pěkně zastoupeny jsou ze sekce *Eubatus* skupiny: *Koehleriani* a *Glandulosi*. Místní květenou okolí města Žďáru, velmi horlivě již celou řadu let se zabývá Fr. Kovář ve Žďáře.

Východočeská nížina.

Východočeská nížina jest jen části oné dlouhé (200 *km*) nížiny, která severní hornatou část Čech odděluje od jižní ve směru od Chebu k Josefovu v šířce 10—30 *km*. Východní část měří se od Tejnce n. L. k Chocni a do našeho území spadá jen menší její část na jih od trati mezi Týncem a Chocní a již na východě ohraničuje čára Choceň—Litomyšl.

Údolí Labské mezi Týncem a Pardubicemi spadá do dílku tohoto průvodce. K němu náleží v tomto území údolí Loučné s Litomyšlí, údolí Chrudimky s Chrudimí, údolí Lužské či Novohradecké s Nov. Hrady a Luží a údolí Podolské či Klešické s Heřm. Městcem.

Mezi těmito údolími zvedají se některé kopcoviny: výběžky pohoří od Svratky a Poličky mezi údolím Loučné a Lužským, výběžky kopcoviny od Hlinska mezi údolí Novohradské a údolí Žejbro, jež na východě ohraničuje Železné Hory.

Nejzajímavější body v Železných a Žďárských horách i na Východočeské nížině se sousedními kraji moravskými.

A. Nejvyšší body a vyhlídky.

Zkratky: *Rz.* rozhledna, *h.*, *pf.* vstupné na rz., *Rs.* restaurace, *N.* nocleh, *m* výška n. mořem, *V.* vyhlídka, *Ch* Ochranná chýše.

Běstvina, rozkošně položená ves v Žel. Horách s úchvatnými rozhledy do okolí (Vinice-Homole)

Bučina (602 *m*) a Kobylí Hlava. Rozkošná V. na Orlické Hory i Krkonoše.

Čertův Stolek, skalní útes nad Doubravkou u Chotěboře. Pěkná V.

Dobrkovský Kopec u Luže s pěknou V. do okresu Chrudimského a Vysokomýtského.

Hřebečovský Hřbet u Opatova s pěknými V.

Jahodnice u Lukavice s V. na Orlické Hory.

Koryto, soutěska Doubravky u Chotěboře.

Kozlov, kopec u Čes. Třebové s čarokrásným rozhledem.

Kraslovka u Lukavice s širokým Rz.

Lichnice, zříc. hradu v Žel. Horách. Krásná V. Pod hradem tisíceletý dub.

Loučky Dolní u Poličky s pěknou V.

Lucký Vrch u Poličky s pěknou V.

Nad Vestcem, nejvyšší bod jižního pásma Želez. Hor. (666 *m*). Od dvora Sloupu úchvatný pohled.

Orlík, samota u Brandýsa n. Orl. s pěknou V.

Pupek, vrch u Svojanova s pěkným rozhledem na Moravu až k Boskovicům a ku Králickému Sněžníku.

Seč, Od kostelíka krásný rz. na Chebské a prachovské Lesy, Krkavku, Údolí Hedvíčino a Lichnici.

Skalky u Hlinska, Rulové stráně s pěknou V. na Železné Hory.

Sokolovské Hrady, krásná zřícenina nad Doubravkou s V. na řeku a Čertův Stolek u Chotěboře.

Spálava, význačná hora již. konce Žel. Hor. Pěkná V.

Sráz, půvabný hod nad Doubravkou u Chotěboře. Pěkná V.

Štikov, vysoko položená osada u Chotěboře s velkolepou V.

Včelákov ve vysoké poloze s rozsáhlou V. na Krkonoše a Orlické Hory.

Vraclav u Vys. Mýta s Hradištěm. Krásná V.

B. Místa lázeňská, letní sídla i místa přírodnicky a historicky zajímavá.

Lz. lázně, *Ls.* letní sídlo, *Č.* v Čechách, *Zh.* za hranicemi.

Balda, Ls. a Lz. u Poličky.

Boskovice, okres. město na Moravě, vhodné za Ls.

Brandýs n. Orl. Oblíbené Ls. a Lz. v krásné poloze na Tiché Orlici.

Brněnec, stanice st. dráhy s villou, již zdobí krásné malby Fr. Ženíška.

Bystré, město u Poličky s krásným zámkem, starobylou zvonicí a pod.

Čáslav, pamětihodné město, odbočka tratě k Závratci do Žel, Hor.

Česká Třebová, důležitá žel. stanice na st. draze, místo v pěkné poloze, Ls. s bohatými prameny.

Dalečín, Ls. na Svratce na Moravě.

Doubravník, Ls. u Tišnova na Moravě.

Hlinsko, starobylé město při dráze jihoseveroněmecké, spojovací.

Hrady Nové. Oblíbené Ls. u Vys. Mýta. Nádherný rokokový zámek.

Choltice u Přelouče se zámkem a krásným parkem hr. Thuna. Zajímavá zámecká kaple. Velkolepý zkácený dub v parku. Půvabné údolí Choltické.

Chotěboř, město na jižním úpatí Žel. Hor, středisko pův. výletů.

Chrást, stanice na trati Pardubice-Něm. Brod, východiště výletů do údolí Želez. Hor. Biskupská residence.

Chroustovice u Hroch. Týnce se zajímavým zámkem.

Chrudim, pamětihodné město s východočeským museem průmyslovým a mnohými památnostmi, školou střední hospod., zimní, učit. ústavem, obchodní akademií atd.

Jeskyně sloupské v Moravském Krasu.

Jimranov, městečko nad Svratkou na Moravě. Ls.

Karlštejn, lovecký zámek u Rychnburku.

Klopoty s pomníkem Amosa Komenského, útočiště Komenského u Brandýsa n. Orl.

Kočí u Chrudimi, ves, zajímavá dřevěným chrámem.

Korouhev u Poličky, rodiště spis. J. Ehrenbergra a Dra J. Michla.

Kostelec, malebně položená ves v údolí vápenopodolském s hraženým kostelíkem.

Košumberk s hradem a zámkem.

Kožle, s krásným údolím Prachovického potoka.

Krucenburk, oblíbené Ls. v Lučinatém údolí Doubravky.

Libice, ves u Chotěboře s proslulou brusírnou skla, kde postup broušení a leštění lze shlédnouti.

Litomyšl, starobylé a pamětihodné město ve východočeské vysočině s půvabným okolím.

Luže, Ls., sanatorium pro skrofulosní, dům českých ferialních osad, kostel ze XIV. stol. Poutní a farní kostel P. Maria na Chlumsku. Radnice z r. 1542 a synagoga z 18. stol.

Macocha, rokle v Moravském Krasu.

Maleč, ves na úpatí Želez. Hor, bývalé sídlo Dra Frant. Ladisl. Riegra.

Medlešice u Chrudimi s pěkným zámečkem a pamětihodnou zámeckou kaplí.

Městec Heřmanův s chrámem sv. Bartoloměje. (Freska od Balka z r. 1762) a zámkem, v němž je mnoho zajímavého nábytku a pod. předmětů, značný průmysl obuvnický a krejčovský, krásný přístupný park hr. Kinskýho.

Mrákotín s lázní **Dobrá Voda**, Ls. a Lz. na Moravě u Telče.

Mýto Vysoké, pamětihodné město ve východočeské nížině.

Nasavrky, městečko na svahu Nasavrcké vysočiny.

Nedošín u Litomyšle, sídlo nejstaršího ústavu pro chov ryb.

Nedvědice, Ls. u Tišnova na Moravě. Stanice hradu Pernštýna.

Oheb, zřícenina hradu na Chrudimsku u Seče.

Ouhrov, ves s věkovitou lípou, která nese pamětní desku, upomínající na mír Jiřího z Poděbrad s Matyášem Korvinem r. 1469.

Peklo, nejmalebnější část údolí Kráskovského pod Lichnicí.

Práčov, ves malebně s kostelem nad Chrudimkou položená.

Polička, starobylé město ve Žďárských Horách, východiště výletů do Českomoravského Švýcarska na Svratce.

Punkva, podzemní říčka v Mor. Krasu.

Rabštejnek, zřícen. hradu u Chrudimi.

Ronov, městečko nad Doubravou s půvabnou vycházkou do údolí Doubravky.

Rychmburk, s pěkným zachovalým hradem.

Růžový Palouček, místo loučení Českých Bratří u Litomyšle.

Seč se starobylým kostelíkem a bývalým zámkem z konce 16. stol.

Sloup, přístup do podzemních jeskyň. Museum Kniesovo.

Sopoty, půvabná dolina Doubravky s několika rybníky (Svatomarianské údolí) u Chotěboře,

Stolany s kostelem Sv. Mikuláše biskupa, věž do špice vyzděna.
Strádov, zříc. hradu nad Chrudimkou nad Peklem (rokle v porfýrových skalách s mlýnem u Libáně).
Svitavy, prům. město na hranicích Českomoravských s odbočkou dráhy do Poličky.
Sv. Mikuláš, Lz. u Vys. Mýta.
Svojanov, krásné zátiší se sříceninou hradu.
Telč, pamětihodné město na Moravě, vhodné Ls.
Tišnov, okresní město na Moravě. oblíbené Ls., vodoléčebný ústav.
Ústí n. Orl., půvabně položené město na ústí Třebovky do Tiché Orlice, Ls. Ryb. ústav v blízkých Hylvátech. V okolí pěkné vyhlídky.
Vápenný Podol, Ls. a Lz. v půvabném údolí na hranici vychodní Žel. Hor.
Vildštejn, zřícenina hradu naproti Ohebu nad Chrudimkou.
Vír, Ls. v krásné romantické poloze na Moravě (u Bystřice n. P.)
Zámek Žďár, Ls. na hranicích českomoravských.
Žleby, pamětihodný zachovaný hrad. Krásná vyhl. s Kalvarie

Cestovní rozvrh.

Železné a Žďárské Hory s východočeskou nížinou a připojenými částmi Moravy netvoří tak jednolité území jako jiné části naší vlasti a jmenovitě území k pohraničným horám přiléhající, takže tu zřídka turista odhodlá se najednou celé toto území procestovati. Rozpadáť se ono v několik okrsků, které spíše mohou býti cílem kratší nebo delší exkurse.

Takové okrsky byly by asi následující:

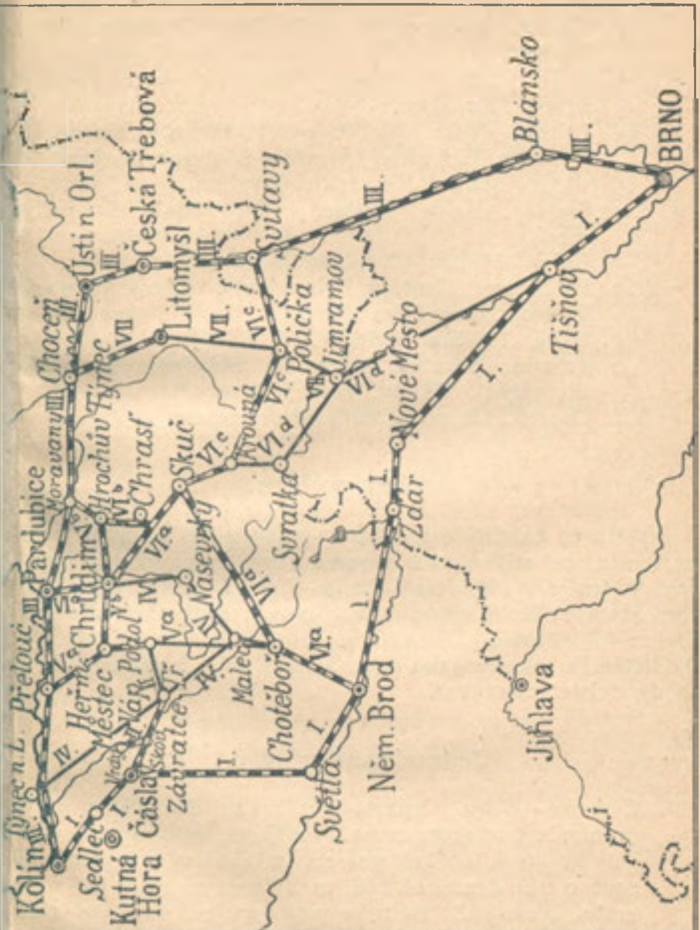
Železné Hory buď od Čáslavě příčnou partií k Heřmanovu Městci nebo častěji přes Žleby, Ronov a Lichnici k Chrudimi anebo vděčně konečně i z Přelouče přes Heřm. Městec a Seč až do Chotěboře nebo z Labské Týnice přes Bílé Podolí na Lichnici a odtud buď přes Ronov a Žleby do Čáslavě nebo přes Nasavrky do Chrudimi. (Viz níže trať II., IV. a V.).

Žďárské Hory v podstatě Chrudimsko a Nasavrcko s okolím Poličky hlavně trati Pardubice—Něm. Brod s výletem na horní tok Chrudimky nebo do některých pobočných údolí.

Ve Východočeské nížině budou nejspíše cílem jen jednotlivé body jako Vys. Mýto, Litomyšl, Nové Hrady, Luže, jež po případě i v jeden výlet výhodně bude lze sloučiti (asi trať VI. *a, l.* a VII.

Českomoravské Švýcarsko tvoří dosti jednotnou a vděčnou partii na Svratce; od Svratky až do okolí Brna stejně jako

Moravský Kras jako odbočný výlet z tratě Boskovice Brno (viz trať III.) tvoří partii samostatnou a neméně vděčnou.

Orientační mapka turistických tratí.

Řídě se těmito zvláštními poměry území, rozvrhl jsem je v sedm níže uvedených hlavních tratí, které ovšem v první řadě se řídí komunikacemi, které přístup k partiím, namnoze

dosti vzdáleným sprostředkují měrou ne vždy dostatečnou. Projektováno je místy spojení automobilové, které by nedostatky toho druhu nejspíše mohlo odstraniti.

Trať I. Kolín. Něm. Brod. Žďár. Tišnov. Brno.
» II. Čáslav. Skovice (Vrdy Bučice). Závratec. Heřm. Městec.
» III. Kolín. Labský Týnec. Pardubice. Čes. Třebová. Brno. Mor. Kras.
» IV. Labský Týnec. Bílé Podolí. Podhořany. Licoměřice. Krkavka. Lichnice. Závratec. Běstvina. Maleč. Modletín, Bradlo. Nasavrky. Chrudim.
» V. *a*. Přelouč. Heřm. Městec. Váp. Podol. Seč. Chotěboř.
b. Heřm. Městec. Chrudim. Moravany.
» VI. *a*. Pardubice. Chrudim (Nasavrky). Chrasť (Hrochův Týnec). Skuč. Něm Brod.
b. Skuč. Polička. Svitavy.
c. Krouná. Svratka. Jimramov. Štěpánov. Nedvědice (Pernštýn). Tišnov. Veveří. Brno.
» VII. Choceň. Litomyšl. Polička. Jimramov.

Výběr výletů.

Výlety tu navrhované vybírám se zřetelem k hlavní tepně, která uzavírá celý obvod severní a východní tohoto území. Jest to trať spol. st. dráhy Praha—Brno a hlavní její rychlíkové stanice: Kolín. Pardubice. Choceň. Ústí. Čes. Třebová. Skalice—Boskovice. Blansko a Brno. Ovšem hlavním východištěm je nám tu jako střed země Praha, k níž dovede se každý dobře orientovati.

Jednodenní výlety.

1. *Lichnice—Žleby.* Jedeme-li z Prahy do Kolína ať již ranním os. vlakem nebo rychlíkem, stihneme tu spojení až po 9. hodině směrem na Čáslav a můžeme teprve o půl dvanácté býti ve Žlebech nebo o 12. v Závratci Třemošné. Hodí se proto spojení toto jen k návštěvě Čáslavi a nejbližšího okolí a k návštěvě Žleb (těchto jen na 3 hod., nechceme li zpět jíti pěšky nebo jednati povoz. Večerní sváteční vlak zpět má jen spojení na Čáslav, Kolin a Osek.). Chceme-li tudíž

dostati se na den až na Lichnici a do půvabného jejího okolí, musíme jeti již večer před tím aspoň až do Ronova, kde lze noclehovati a odkudž záhy z rána vyjíti možno na Lichnici a dojíti buď do Váp. Podolí (drahou do Přelouče) nebo vrátiti se drahou záhy odpol. přes Ronov do Žleb a odtud dojíti k več. vlaku do Čáslavě.

2. *Chotěboř—Doubravka.* Jedeme-li z Prahy ranním rychlíkem do Pardubic, můžeme odtud přes Chrudim dojeti do půl dvanácté do Chotěboře a po kratičkém obědě po Doubravce a Sopotským údolím dojíti do Ždírce—Krucemburku, odkudž o 4 hod. odpol. je nejlépe nas oupiti návrat přes N. Brod. Kdo však nechce v poledních hodinách konati vycházku, dojede do Chotěboře již na noc.

3. *Slatiňany. Pračov. Slradov. Peklo. Nasavrky. Chrudim.* Z Prahy rychlíkem ranním přes Pardubice do Slatiňan. Od 10. hod. ráno do 7. hod. večer čas k odjezdu do Pardubic, odkudž opět rychlíkem do Prahy.

4. *Chrudim (bez prohlídky města), Rabštejnek, Heřmanův Městec.* Rychlíkem ranním do Pardubic a dále do Chrudimi (9 hod. 45 min.), jen 5 hod. času do odjezdu vlaku z Heřm. Městce do Přelouče nebo do Chrudimi, kde lze prohlédnouti město do odjezdu več. vlaku.

5. *Chrast—Žumberk—Peklo. Stradov. Pračov. Slatiňany.* Ranním rychlíkem přes Pardubice do Chrasti. 9 hodin času do odjezdu vlaku k Pardubicům a k rychliku do do Prahy. Ze Žumberka možno také jíti kratčeji, ač ne tak zajímavě přes Lukavici do Slatiňan.

6. *Skuč. Rychmburk. Košumberk. Luže. Chrást.* Spojení a čas jako při č. 5.

7. *Cerekvice. Nové Hrady. Košumberk. Luže Chrast* (nikoliv obráceně). Rychlíkem do Chocně a dále hned do Cerekvice, Skoro 9 hodin času, ale 6—7 hodin chůze.

8. *Litomyšl* (město). Vycházka na Kosíř a do Nedošína. Rychlíkem přes Choceň.

9. **Vys. Mýto.** Rychlíkem přes Choceň. Prohlídka města Přes Vraclav a lázně Sv. Mikoláše do Zámrsku.

10. *Limberk. Lázně Balda. Polička.* Rychlíkem přes Svitavu do Limberka a na oběd do lázní Baldy, odtud do Poličky. 6 hod. času.

11. *Chotěboř* (přes Pardubice-Chrudim na nocleh). Přes Čertův Stolek a Libici na Spálavu a do Nasavrk, odkudž (4 hod. 50 m.) k vlaku do Slatiňan nebo Chrudimi.

12. *Chrudim* (přes Pardubice na nocleh). Časně ráno přes Rabštejnek na Seč, Oheb a Vildštejn a k vlaku do Váp. Podola. Jen pro statné turisty. Slabší chodci aspoň do Seče použijí povozu.

Výlety dvoudenní.

13. Čáslav. Žleby. Lichnice. Seč. Druhý den: Oheb a Vildštejn. Rabštejnek. Chrudim. Vždy s výhodou do Čáslavě na noc a ráno prvním vlakem do Skovic, odkudž jsou do Žleb jen 2 *km*, odtud pak drahou o půl dvanácté dopoledne do Závratce, takže pohodlně se udělá partie přes Lichnici do Seče.
14. Jako při č. 13. do *Seče*, ale ještě téhož dne přes Oheb a Vildštejn až do *Bojanova* (nocl.). Druhého dne po Chrudimce do Pekla, na Stradov a Práčov a do Slatiňan.
15. Jako při č. 13. do Seče a téhož dne (kdo nechce na Oheb a Vildštejn) do Váp. Podolí. Druhého dne buď přes Heřm. Městec neb přes Rabštejnek do Chrudimi.
16. Prvního dne do Slatiňan jako při č. 3 a až do Nasavrk na nocleh. Druhého dne přes Žumberk do Chrasti nebo přes Žumberk a Lukavici do Slatiňan.
17. Prvního dne do Chrudimi a přes Rabštejnek do Seče, na Oheb, Vigštejn a na nocleh do Bojanova. Druhého dne směr Nasavrky, Peklo, Stradov a Práčov do Slatiňan.
18. Skuč. Rychmburk. Košumberk a na nocleh do Luže; druhého dne přes Nové Hrady do Cerekvice (Růžový Palouček) a přes Vys. Mýto zpět.
19. Litomyšl s nejbližším okolím. Druhého dne Vys. Mýto a přes Vraclav a Sv. Mikuláš do Zámrsku.
20. Na noc do Boskovic. Druhého dne do Sloupu, jeskyň a přes Macochu do Blanska, odkudž zpět. Nebo lépe ráno do Boskovic a téhož dne ještě do Sloupu. Druhého dne jeskyně, Macocha a Blansko.
21. Něm. Brod-Rosička (nebo Peperek)-Žďár. Druhého dne o 5. hod. ráno drahou do Bystřice n. P. na Moravě s výletem na Zubštýn a do Víru a návrat z Bystřice večer do Něm. Brodu a nočním rychlíkem ku Praze.
22. Jako při č. 21 do Žďáru a druhého dne ranním vlakem až do Nedvědic s vycházkou na Pernštýn; před 12. hod. pol. dále do Tišňova a odpoledne (ev. přes Veveří) do Brna, odkudž nočním rychlíkem návrat směrem ku Praze.

Výlety třídenní a delší.

23. Výlety č 21. a 22. lze kombinovati a pohodlněji provésti za tři dny a je s výhodou, nejede-li se celý téměř den drahou, nýbrž dojedeme-li na nocleh do Něm. Brodu nebo Bystřice. Českomor. Švycarsko v partii u Víru (se Zubštýnem), Pernštýn, Tišňov, Veveří u Brna jsou partie, které jsou vděčny i pro 4—5denní výlet.
24. Taktéž výlet do Mor. Krasu přes Boskovice a Sloup na Macochu, prodlouží se snadno na tři i čtyři dny, zejmena navštíví-li se i Brno. Celým Krasem trvá výtet 6—8 dní.
25. Města Choceň, Vys. Mýto a Litomyšl s některým výletem do okolí, na př: do Cerekvice, na N. Hrady nebo spojením přes Košumberk u Luže ke Chrasti či s návštěvou Luže přes Košumberk a Rychmburk ke Skutči prodlouží se rovněž snadno přes 3 i 4 dny a velice vděčně.
26. Taktéž Chrudim a Slatiňany jako východisko výletů přes Práčov k Nasavrkům a Seči nebo také přímo přes Rabštejnek k Seči, dále na Oheb a Vigštejn, a dále na Lichnici a Žleby k Čáslavi aneb od Seče na Spálavu, Čertův Stolek a k Chotěboři zaujme dle toho, pro co se rozhodneme tři i čtyři dny a dotkne se bodů nejpůvabnějšlch.
27. Velmi půvabný delší výlet pro vytrvalého turistu poskytuje Českomoravské Švýcarsko, jak nazýváno je pořičí Svratky. Východiskem je stanice Krouná, odkudž dáme se do Svratky (nejvýhodněji je dojeti na noc do Skutče, odkudž časně ráno lze jeti do Krouné). Ze Svratky pak pořičím přes Jimramov, Dalečín-Vír k Pernštýnu, Tišňovu potřebujeme dle okolnosti 3–4 dny. Nebo volíme za východiště Poličku, která ovšem sama vyžaduje jeden den a dáme-li se přes Borovnici do Jimramova a poříčím Svratky dále k Tišňovu (asi 3 dny).
28. Půvabné příležitosti k dvou- i třídenlmu výletu poskytuje okolí Čes. Třebové nebo Ústí n. Orlicí. Z Ústí směrem k Litomyšli nebo České Třebové, z České Třebové na Třebovsko a Hřebečovský Hřeben, na Hory, Kozlov, Opatov atd.
39. Neméně vděčný je Brněnec jako východisko ke Svojajanovu a do údolí Křelínky po případě až do Víru Česko-Mor. Švýcarska.

Prázdninové cesty.

30. Krásnou prázdninovou cestu poskytuje naše území směrem tratě spol. st. dráhy přes Kolín, Pardubice a Choceň do

Boskovic s návštěvou Mor. Krasu a Brna, odkudž vděčný návrat kyne přes Veveří, Tišňov a Pernštýn po Svratce k Zubštýnu, do Víru, a přes Dalečín do Jimramova a dále přes Svratku nebo Poličku. Kdo chce cestu tudy ukončiti, může tak učiniti Poličkou; kdo však chce pokračovati českým územím, může přes Svratku a Krounou, nebo přes Poličku do Skutče a odtud přes Rychmburk dáti se na Košumberk a Luže do Chrasti, odtud dále přes Žumberk do Nasavrk, přes Práčov a Stradov do Slatiňan a Chrudimi, dále přes Rabštejnek do Seče, na Oheb a Vildštejn a přes Lichnici a Žleby do Čáslavě.

Kdo má více času a více chce shlédnouti, může z Poličky dáti se jiným směrem, totiž přes Svitavy do Chocně. (Dobrý chodec jede do Borové a nastoupí odtud cestu do Litomyšle a Vys. Mýta), a z Cerekvice přes Nové Hrady a Košumberk do Luže, odkudž přes Chrást pokračuje jako výše.

Pokyny cestovní.

Uzemí naše dílem nížina, dílem pahorkatina, má nemnoho výstupů do vysokých poloh, za to ale honosí se i výletem do podzemí. Přece ale i polohy, kterýchž pohodlně dostihujeme drahou, jsou dosti vysoké a při tom nezřídka drsné, takže přechod z teplé nížiny do takové náhorné drsné planiny bývá nezřídka i ve středu léta dosti příkrý a to vyžaduje od turisty, těchže opatrností, jako když cestuje do hor, není-li náhodou počasí vytrvale příznivě teplé a teplými nocemi se vyznačující. Sám červenec však nebývá tu nejlepší a v srpnu nebo v září dokonce již třeba šetřiti tuto uvedených pravidel.

Kdo cestuješ pěšky, měj především na zřeteli, abys měl pohodlnou, ne právě zcela novou obuv, lehkou, ale s dobrými, dvojitými podešvy, nejlépe šněrovací, i hleď největší část cesty své zniknouti, pokud možno v hodinách dopoledních a k večeru; během dne jez a pij málo, teprve večer se náležitě občerstvi a nasyť. Do vrchu stoupej stejnoměrně a zdlouha. Do jeskyň nevstupuj, pokud jsi venku náležitě neochladl a rozhodně hleď, abys jednak nebyl spocen, jednak byl suše a teple oblečen. Cítíš li večer únavu svalů v lýtkách a stehnech, omej se mírně studenou vodou a po osušení lihem neb kořalkou. Rozumně použitá krátká lázeň ve vodě horské (jsou-li nohy na vzduchu vychladlé) velmi znamenitě osvěžuje svaly. Přenocuješ-li na výšinách, kam dospěl

jsi spocený, vyměň nejprve prádlo a posečkej asi ¼ hodiny v uzavřené místnosti, nežli vyjdeš opět ven. Dospěv na konečnou stanici neoddávej se hned úplnému klidu; po malém odpočinku mírný pohyb velmi osvěží a zabrání zlenivění a stuhnutí svalů, jež jinak se dostaví a nerado povoluje. Dostaví-li se nezkrotná žízeň, uhasíš ji nejlépe vodou s vínem nebo citronovou limonádou.

Výzbroj cestovní. Pěší turista oděje se, pokud možno lehce, ale teple, nejlépe oděvem nepromokavým, a vlněným prádlem; učiní dobře, vezme-li s sebou jednu neb více košil k výměně na noc. Klobouk buď lehký, plstěný. Proti chladu vezmi lehký pled nebo plášť. Jsou-li nohavice zařízeny ku stažení pod kolenem, anebo aspoň spínadly spjaty nad obuví, jest to jen výhodno. (Obuv viz výše.) Jakkoli déšť na písčitých a čedičem štěrkovaných polohách všude dobře se vsákne, přece často jest jíti hlinitými a jílovitými vazkými cestami (hlavně v obvodu vrstev křídových nebo i v obvodu vápenců krasových, nebo jíti mokřady rašelinatými v zahraničních pásmech horských; jest proto dobře vzíti s sebou robenin neb jiný tuk k natření obuvi a trepky k výměně mokré obuvi. Nejpohodlnějším zavazadlem jest *stahovací vak*, jenž nosí se na zádech zavěšený a o kříž opřený, nikdy vak ruční. Opěradlem nejlepším jest pevný deštník nebo hůl deštníková, zobcem okovaná. Kdo počítáš s noclehy a několikadenní cestou, vezmi s sebou: mýdlo, hřeben, kartáček na zuby, kartáč na oděv, nůž se zátkopáčem, jehlu, nitě, knoflíky k zapichování, anglickou náplasť, kapky opiové proti kolice a průjmu, natron bicarbonicum proti žáze, jelení nebo salycilový lůj, nebo místo toho mandlový olej proti opruzení, dále trochu citronové kyseliny k uhašení žízně, lahvičku koňaku neb dobrého vína. — Pro cyklisty jest dost pěkných silnic a značnější stoupání celkem vzácné. Fotograf-amatér pochodí nejlépe s ruční komorou. Pro jednodušší tury dostačí úplně mapky tomuto průvodci připojené. Kdo cestovati chce podrobněji, opatři si mapy generálního štábu (v měřítku 1 : 75 000), list po 1 K, na plátně po 1·80 K, a sice:

Pásmo 5., col. XIII. Labská Týnice, Pardubice,
» » » XIV. Rychnov, Týniště (jen pro Choceň a Brandýs n. O.),
» 6., » XIII. Čáslav—Chrudim,
» » » XIV. Vys. Mýto, Litomyšl,
» » » XV. Lanškroun, Mor. Třebová,

Pásmo 7., col. XIII. Něm. Brod,
» » » XIV. Polička—Nov. Město na Moravě,
» » » XV. Brněnec, Jevíčko,
» 8, » XIV. Vel. Meziříčí.
» » » XV. Boskovice—Blansko.

Kromě toho výborně se hodí *Kořistkova mapa* Východ. Čech z Archivu pro výzkum Čech (měř. 1 : 200.000) s vrstevnicemi po *25 m*. S terrainem vkresleným jsou dále mapy Kotyškovy, z nichž stačí list 13. Pardubice 18. Vys. Mýto, 35. Čáslav—Chotěboř, Litomyšl—Polička a Něm. Brod, k nimž nyní dostaly by se i listy moravského území (jediná kromě generalní přístupná mapa Moravy).

Na mapy je dobře opatřiti si brašničku z případné nepromokavé gutaperči (v obchodech s vojenskými potřebami), na níž jest narýsována síť, jejíž čtverečky označují vzdálenosti $^1/_2$—1 *km*.

Utraty a peníze. Cestuje se levně. Pěší turista, jenž požadavky své nepřehání a přec přístupné pohodlí a požitky si přeje, vystačí snadně s 6–8 K denně, skrovnější lehce i se 3 K.

Hostince O ubytování a stravování není ve větších městech nouze. Po různu také již větší hotely se zřizují a nejsou drahy. Nocleh stojí tu obyčejně 1·60 2 K, v menších městech 1 K i méně. I ve vesnicích nějaké občerstvení zpravidla se dostane; na některých místech, kde je čilejší frekvence turistů, jsou velmi dobré hostince. Rozhledny s restauranty, útulky turistické (u Macochy) jsou tu vzácny, v menších městech a vesnicích nelze také počítati na snadné ubytování většího počtu osob a neradno sem docházeti pozdě na noc. Jeť turistika v těchto krajích až na malé výjimky slabě vyvinuta.

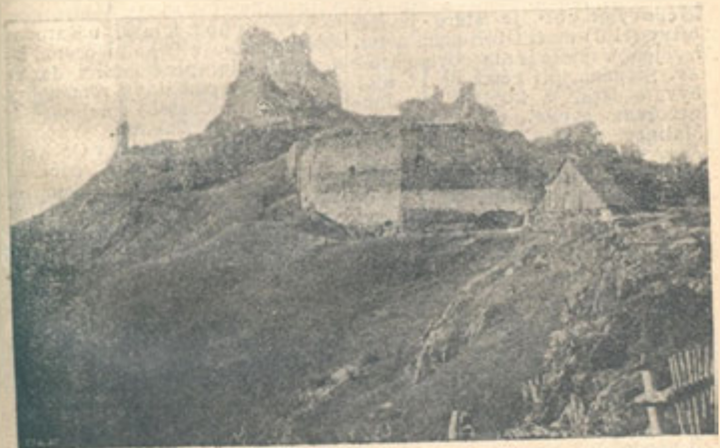
Cesty a prostředky dopravní. Kromě železničního spojení je dosti po ruce spojení poštovní a jedná se i o spojení automobilové. Ve venkovských městech povoz 2spř. na půl dne 6 K, na den 12 K.

Vysvětlivky k textu »Průvodce.« Používám dvojího rozdělení textu: *přes celou šířku strany* tištěny jsou texty o hlavních stanicích a hlavní tratě, *dvojsloupcově* odbočky a jednotlivé výlety; kdo sleduje na příkl. hlavní trať, vynechává všechen dvousloup., hustější tisk a pokračuje dle tisku řidčího, přes celou šířku strany jdoucího. Vzdálenosti určujeme dle kilometrů (*km*) a času (hodin — hod.. minut — m.);

čísla v závorkách značí vzdálenost od východiska, *čísla bez závorek* vzdálenost od posledního stanoviska. Jinak užívám zkrácenin jen nejnutnějších:

v l.	= v levo.	JV.	= jihovýchod,
v p.	= v pravo,	n. m.	= nad mořem,
J.	= jih,	*m*	= metrů,
S.	= sever,	vyh.	= vyhlídka,
SV.	= severovýchod,	nád.	= nádraží,
SZ.	= severozápad,	kost.	= kostel,
Z.	= západ,	h.	= hotel, hostinec.
V.	= východ,	pok.	= pokoj,
JZ.	= jihozápad,	omn.	= omnibus k nádr.

a * ** označeny partie zvlášť pěkné a zajímavé.

Zříceenina Lichnice.

Při počtu obyvatelstva *Č* značí Čechy, *N.* Němce. V závorkách uvádím dle potřeby německá neb zněmčelá jména, jak se jich pomístně aneb na gen. mapách užívá.

Trať I. Kolín, Něm. Brod, Žďár, Tišňov, Brno.

Až do Kolína vede nás díl »Okolí Prahy«. Z Kolína, kde vstupujeme na trať dráhy severozápadní, ubíráme se zprvu podle tratě sp. st. dr. (v l. pohled na půvabné Polabí),

kterou po 3 *km* překročujeme v pr. do roviny, v níž na l. kyne *Starý Kolín*. Po dalších 3 *km* mineme *Hlízov* (v l., v p. Kaňk. (Druhdy proslulé dolovisko Kutnohorské). po dalším 1 *km* středisko známé kultury křenové *Malín* (v l.), kolem něhož zajíždíme do stanice

Sedlec s odbočkou do Kutné Hory (viz díl IV. Posázaví) a vlečnou dráhou do nedalekého cukrovaru *Ovčárského* (v l. cukrovar, pivovar a bažantnice přiléhající k osadě *Sv. Jakub*.

Nádraží Sedlecké kromě vítané odbočky do Sedlce a památné Kutné Hory (viz díl IV. Posázaví) poskytuje příležitost k vděčné vycházce:

Malín. Nové Dvory. Kačina Sv. Jakub. Sev. od stanice leží Malín, rodiště dějepisce B. Bilejovského, jehož okolí s hojnými křenovými pol., je staré jeviště bitvy (1101) mezi Oldřichem a Bořivojem. V místě je starobylý chrám sv. Štěpána, při němž ve 14. stol. bývala fara. Z kostela sv. Jana utvořena sýpka. Čtvrt hod. za Malínem na pot. Klejnarce leží *Nové Dvory* se zámkem, jejž tu r. 1686 postavil Bernard z Věžníků Pěknými alejemi vede odtud cesta ($^1/_4$ hod.) k cukrovaru Ovčárskému a bažantnici. Kdo však chce navštiviti Kačinu jde dále $^1/_4$ hod k lesu (mysl.) a oboře, za kterou po $^1/_4$ hod. stihnouti lze zámek **Kačinu**, pěknou stavbu řec. slohu, se skvostnou knihovnou (přístup po ohlášení se u správce); 10 min. od zámku dvůr (host. na Huse) při vsi *Sv. Mikuláš* s kapli, kteráž je presbyterií bývalého kostela. Silnicí od zámku k j. na rozcestí: *a*) v l. přes *Rohozec* $^1/_2$ hod. do *Žehušic* se zámkem a krásnou oborou nad Doubravkou 1 hod. a dále podle obory a jednotvárnou Svobodnou Vsí, 1 hod. na hřeben Železných Hor s pěknými lesy horušickými a litošickými s rozhl. **Vedralkou**; *b*) v pr. $^1/_4$ hod. k mysl. u Katovny, kde dáme se v l. polni cestou k j. a po 20 min. přes silnici do vsi **Sv. Jakub** s památným románským kostelem (z 12. stol.) s nejstaršími sochami (sv. Jakuba, Václava, Prokopa, Petra a Pavla) v Čechách, jenž v nejnovější době péčí hr. Chotka vyzdoben byl freskami od Maixnera). Staré náhrobky cisterciaků sedleckých, Žerotínů, Rožmberků (z venčí rokokový náhrobek hr. Kateřiny z Arco). Silnice k j. vede vsí *Církvicí* s kost. sv. Vavřince, v němž chová se starobylý obraz Bol. P. Marie a pozornost zasluhuje socha Kateřiny Švihovské. K východu k Chotusicům rozkládá se bojiště, kde roku 1742 Karel Lotrinský porazil Bedřicha II. Po několika min. stihneme odtud silnici kolínsko-čáslavskou u Třebešic, odkudž máme hodinu do Čáslavi nebo hodinu zpět do Sedlce.

Od stanice sedlecké minuvše vlečnou trať k cukrovaru ovčárskému (v l. s bažantnicí a vsí Sv. Jakubem) sledujeme silnici kolínsko čáslavskou k *Církvici* (v l. viz výše), kde překročujeme silnici kutnohorskou a mezi četnými dvory podle ryb. Vrabcova (v l.) mineme *Třebešice* (v pr. kostelík **Lochy**, kde r. 1421 dal Půta z Častolovic upáliti Tábority v Chotěboři zajaté) a překročivše silnici čáslavskou ocitneme se v rovině (v l.) bojiště Chotusické (viz výše), překročíme odbočnou trať cukrovaru Močovického (v pr.) a stihneme stanici

Čáslav při starém král. krajském městě nad Klejnarkou (8205 ob.) s krásným got. *chrámem děk. sv. Petra a Pavla,* v němž chovají se ostatky Jana Žižky, ač neznámo, kde jsou uloženy. Zde r. 1421 zemský sněm odmítnul přijmouti Zikmunda za krále. Chrám povstal ze tří různých staveb a po různých pohromách dostal nynější podobu v min. stol. Sakristie jest románský kostelík z 12. stol., ostatní stavba v podstatě pochází ze 14. stol. Chová mnoho starobylých náhrobků rodin vladyckých z dalekého okolí; nejvzácnější památkou staročeského umění je náhr. Jistislava z Chlumu z konce 13. stol. (sakristie). Náhr. s něm. nápisem svědčí hr. Wurmbrandovi, jenž padl v bitvě u Kolína. Při starém hřbitově spatřujeme kostelík *sv. Alžběty,* pocházející z r. 1728, však přestavěný r. 1883. Krásný nový *evangelický chrám* z r. 1867 od arch. Schmoranze zbudovaný. Nedaleko odtud stojí roku 1871 založ. evang. učitelský seminář. Ze starých opevnění zbývá okrouhlá věž z dob Přemysla Otakara II. v ulici Jeníkovské (záp. od náměstí). Sad na náměstí zdobí Myslbekova socha *Jana Žižky z Trocnova.* Radnice je barokní stavba z r. 1766 se zazděným podloubím. *Museum* ve výstavné budově z r. 1884 v ulici nádražní, chová sbírky archaeologického spolku »Včely« a přírodnícké i průmyslové sbírky založené a rozmnožované rodákem Žehušickým J. Kounickým. (Není-li otevřeno, přihlášky v radnici neb u kustoda Kl. Čermáka). Vkusně Jos. Spudilem r. 1868 gotisujícím slohem zbudované *divadlo Dusíkovo* (sev. od náměstí). Pěkné procházky poskytuje sad *Vodranty.* V Čáslavi narodili se: botanik Jan Opic (pam. deska na rod. domě na náměstí), historik Augustin Sedláček, autor Šimáčkových »Hradů a zámků«, dr. Lad. Quis, Konst. Viták, pocházejí odtud *Dusíkové,* hudeb. skladatelé a umělci v 18. stol. (pam. deska Lad. Dusíka, proslulého pianisty na rod. domě na náměstí), jesuita Jan Kořínek, přítel Balbínův a spisovatel pamětí kutnohorských a kromě jiných působil tu i slavný právník Brikcí ze Zlicka. Třetí pam. deska na nám. připomíná Jana Vacka, král. rychtáře z r. 1552, jehož nadace dobročinné se dosud používá.

Dějiny. V místech nynější Čáslavě býval pův. župní hrádek, jenž patřil k mocnému panství Slavníkovců. Uličkou za děk. chrámem, jež zove se Žižkovou branou, dojde se za krátko k ryb podměstskému, při němž na podlouhém chlumu stával tento Hrádek. Odtud pochází mnoho nálezů starožitných v museu čásl. Později tvořilo Čáslavsko s Chrudimskem a Vratislavskem údělné knížect. Děpolticů, kteří ve Slezsku vyhynuli i byl tu pak pánem Bich z Chlumu, jemuž léno Otakar II. odňal, město opevnil a královským městem učinil. Za Václava IV. byl zde hejtmanem pro-

slulý autor »Nové Rady« Smil Flaška z Pardubic. V těch časech němectví zde zapouštělo kořeny a Zikmund počítal Čáslav mezi města sobě věrná. Očista nastala, když r. 1421 vzdala se Čáslav Husitům pod Krušinou z Lichtenburka a počítána odtud mezi nejhorlivější města kališnická a zůstala věrno straně demokratické až do osudné bitvy u Lipan. Sešly se tu pak r. 1421-22 sněmy zemské, z nichž poslední Zikmunda Korybuta za vladaře zemského prohlásil. Později držela Čáslav věrně k Jiřímu Poděbradskému, jenž odtud vytáhl proti Matyáši Korvinovi. Postižena byvši krutým požárem r. 1522 neušla osudu odbojných měst proti Ferdinandovi I. r. 1547; tu také Matyáš z Thurnu na poč. války třicetileté své první ležení rozbil, pohromy mnohé stihaly město, protireformaci tu krutě prováděl mincmistr Vilém Vřesovec, jehož stoupenci rozbili i náhrobek Žižkův v děk. chrámu, statky městské zastaveny Majdaleně Trčkové z Lipy, zle tu hospodařili Švédové, za válek o dědictví rakouské obsadili Prusové Čáslav, r. 1741 a opětně po bitvě u Chotusic r. 1742 a před bitvou u Kolína měl tu hlavní stan gen. Daun. R. 1791 vítána tu slavnostně česká koruna, Josefem II. do Vídně zavezená, na zpáteční cestě do Prahy za účelem korunovace Leopolda II.

Čáslav jako východiště drahy přes Ronov do Třemošnice je výborným bodem pro výlety do Žleb a na Lichnici. Hostince: U hvězdy (6 pok. a omnibus), u koruny (6 pok.), u kraleviče (6 pok.), u bílého koníčka (6 pok.), Duškův (5 pok.).

Výlety z Čáslavě.

1. Žleby. Nejkratčeji (8 *km*, spoj. pošt. 40 h) Jeníkovským před. na sil. k Brodu a při rozc. v l. přes trať do **Filipova se zámkem a parkem s hrobkou rytířů Boleslavských z Rittersheinu. Však již před zámkem v l. do Markovic, kde nadejdeme si cestou v pr. ku kapli sv. Anny a odtud přímo do Žleb, kamž ovšem dostihnouti lze teď drahou (Viz trať II.).

**2. Lichnice a *údolí Hedviččino* (*Peklo*). Nejlépe dráhou dle tratě II.

*3. Ronov a Běstvina. Buď do Ronova drahou a dále do Běstviny pěšky nebo poštou (ev. spojení do Ronova i Běstvin 20 h, poštou za 60 h a 1 K). Cesta vede přes Žleby. Ronov viz při trati II. Pěší turista z Ronova vyhne se silnici a jde pěkným, zprvu skalnatým údolím Doubravky k Sv. Kříži a Sv. Martinu (zbytek býv. vsi, malebná poloha, projekt údolní přepážky), dále pak údolím lesnatým (pěkný pohled na Lichnici) do *Mladotic*, za nimiž brzy se přijde (jen pěšiny) opět do pěkného lesnatého údolí a dojde tak až do *Pařizova* (z Ronova 10 *km*) se starodávným kostelíkem sv. Maří na vys. ostrohu. Zde údolí opustíme a silnicí v l. dojdem za 1/2 hod. do výstavné vsi **Běstviny** v rozkošně položeném úpatí Železných Hor, s far. chrámem sv. Jana Křt. ze XIV. stol., barokně přestaveným a zámkem v základě staré tvrze, stavba z 18. stol. s úpravou stol. 19.) s kaplí sv. Vojtěcha, kde v 16. st. seděli Oušovští z Oušova a v 17. stol. Jan Kordule ze Sloupu. V kostele Hrdličkovy malby z r. 1746 krásná barokní socha sv. Jana Ev. Odtud přes hřeben Žel. Hor vede serpetinová silnice do *Seče* (od kostela v l. možno si nadejíti 1 1/2 *km* k hájovně), kterýmž směrem nyní odbočiti k zříc. *Ohebu* a *Vildštejna*. Kdo však nechce prodlouziti svou cestu, vrátí se po úpatí Žel. Hor silnicí k sev. hod. cesty k stanici Třemošné a Závratci.

Žleby. Dle obrazu K. Bellmanna v Prazc.

4. **Kamejk, Žehušice, Vedralka.** (Pošt. spoj. do Žehušic 8 *km*, 50 h.) Přes bojiště chotusické z r. 1742 do Chotusic a jednotvárnou pol. cestou, však úrodnou krajinou do Žehušic. Podrobnosti na str. 24. Od Chotusic, kde ruský orel ve věži kostelní vytesaný připomíná bitvu (1742), po níž Slezsko odděleno od koruny české. K sz. 1/4 hod. leží kopec **Kamejk** (236 *m*) s býv. v maurském slohu postaveným letohrádkem. Sem možno ze silnice chotusické jíti kratčeji polní cestou po 1 *km* **za** žel. tratí v l. odbočující). Odtud r. 1742 pálil Bedřich II. do Rakušanů u Chotusic, jež našinci pak zapálili. Tu je také znamenité naleziště slinitých usazenin v útesech rulových, kteréž sliny jsou plny zkamenělin korycanských vrstev. Z Chotusic za 1/2 hod. dojdeme do **Žehušic**, s far. kost. Sv. Marka z r. 1760 a loretánskou vížkou, jichž obora svlažovaná Doubravkou je rozkošným zákoutím. Podle obory dáme se k josefinské, dnes už úplně české *Svobodné Vsi* a podle mysl. k host. na Závěrce do strání serpetinou na hřeben Vinice, po němž v pr. za 1/4 hod. jsme u rozhledu na Vedralce v lesích litošických. Vyhl. k Z. a JZ. je skvostná na Čáslav a na Kutnou Horu s Kaňkem, v popředí s Chotusicemi, Žehušicemi, Kačinou, Sv. Jakubem. Církvicí, Bílým Podelem, Zbyslaví, Vrdy, Bučicemi, k JV. pak vidím i nad hřebeny vynik. Lichnici.

5. **Zbyslav, Bílý Podol, Semtěš.** (Spoj. pošt. přes Vrdy, Bučice do Váp. Podolí, 11 *km*, 80 h.) Vrdy i Bučice mají po cukrovaru, spojeném drahou s nádražím ve Skovicích (5 osob. vlaků denně), U host. v Bučicích na rozc. v l. podle cukrovaru 2 *km* do Zbyslavi, proslulé lokality křídové, Kamejku (viz č. 5.) podobné. Překročíme tu Doubravku a jsme za 1/2 hod. v Bílém Podolí, již na úpatı Žel. Hor, odkudž máme jen 1/2 hod. do Semtěše v samém klínu lesů Litošických, jež v tomto kraji Žel. Hory kryji. Nedaleko spatřujeme *Hradiště* středověkými náspy obehnané. Stoupáme pak krásnými lesy do Litošic (2 1/2 *km*) v pěkné poloze, vhodné za útulné letní byty.

6. **Podhořany, Heřm. Městec.** (Spoj. pošt. přes Vrdy, Bučice, 11 *km*, 80 h.) **Podhořany** na úpatı Žel. Hor se zámkem z 18. stol. poskytují ze silnice vzhůru mohutnými zákruty se vinoucí překrásné výhledy do kraje. Zákrut možno si nadejíti starou silnicí ke dvoru, před nímž v l. odbočuje cesta polní do **Turkovic**, kde hřbitov poskytuje rozsáhlou a půvabnou vyhlídku přes Polabí až na Krkonoše se Sněžkou, na Rudohoří s Ralskem a Bezdězy, na Ještěd a v popředí do úrodného Kolínska a Pardubicka s pomníkem bitvy kolínské i Horou Kunětickou na Čáslavsko s Kutnohorskem a Vysokou nad Malešovem. Tisí Skalou nad Bračicemi i celým údolím Doubravky s přečetnými osadami a hřeben Žel. Hor s Lichnicí až k vrchům nad Chotěboří. Odbočky této nelze vynechati. Shlédnem při tom staré náhrobky pánů z Chlumu (ve zdi hřbitovní), hrabat Pachův z Razova a Brandejsů s obrazy v kostelíku hřbitovním. Za malé 1/4 hod. vrátíme se k silnici u *Bukoviny*, odkudž máme ještě 7 *km* do *Heřm. Městce* (22 *km*) přes *Slojice*, od nichž k S. 1/4 hod. leží *Vysoká Skála* (333 *m*) snadno dostupná rovněž skvělou vyhl. poskytující.

7. **Bambousek** (kopec 307 *m*) 4 *km* silnicí německo-brodskou mezi silnicí a tratí, poskytuje v celém okolí nejlepší přehled Žel. Hor: Od Podhořan (v l.) k sv. Anně přes táhlý hřeben Krkavky k Lichnici i dále ještě na Kaňkové Hory. V popředí pak v rovině dohlédáme nesčetné osady. Nejdříve Filipov se zámkem (v l.), Drobovice, Čáslav, Skovice, Markovice, i do své doliny ponořené Žleby. nad údolím Doubravky dohlédáme. Ronov, Sv. Kříž a četné osad: na svahu Žel. Hor, i mnohé k Jy a k Z. (Potěhy. Tupadly, Bračice, Krchleby).

*8. Krchleby, údolí Svatojanské, Schořov, Žáky. Táborským předměstím a při rozc. v l. silnicí 4 *km* do Krchleb se starobylým zámečkem vybudovaným r. 1669 Rabenhaupty, na něž v kostele sv. Václava náhrobní kámen upomíná. Pokračujeme dále silnicí a po 10 min. dáme se v l cestou k mlýnu Janskému (6 *km*), rodišti Jos. Webra z Pravomilů. Leží na Klejnarce v rozkošném údolí *Svatojanském*, jímž vzhůru i dolů kyne vlídná procházka. Od mlýna k S. polní cestou a podle bažantnice dojdeme za ½ hod. do *Žák*, dědiny pamětihodné v dějinách čes. zemědělství. Bylť tu již r. 1810 Fišercm založen první řepový cukrovar český. Nyní nás tu zajímá aspoň tvrz s věží okrouhlou z 1. pol. 16. stol. Dvůr k ní přináležející je až zase z r. 1800. Po 3 *km* projdem sady Vodrantu do Čáslavě.

*9. Svatojanské údolí—Chlum. Půvabný výlet možno konati jako vyl. č. 8. přes Krchleby nebo kratčeji přes Žáky do údolí Svatojanského a odtud přes Štrampach (kratši je přímá cesta ze Žák silnicí do Štrampachu 6 *km*); nebo kratčeji od mlýna v údolí Svatojanském podle kraje lesa (v l. vidíme Štrampach a za ním nad Schořovem kapli P. Marie) přímo do *Březi* (8 *km*) a v přímém směru dále do *Šebestovic* (10 *km*, přes Štrampach přímo 9 *km*), za nimiž dále k J. přes Zbýšov (nový kostel z r. 1883 se starým náhrob. Lukavského z Lukavce) do Chlumu (25—26 *km*) se zříc. hradu Chlumu, původiště proslulého rodu Slavatův z Chlumu, v klínu půvabných lesův. Jdeme-li dále k J. 10 min. na Nový Chrambož, můžeme odtud pěknou alejí přes les k V. dojíti na silnici a touto k J. do stanice v Leštině (28—25 *km*), nebo jdeme přes Nový Chrambož dále k j. na Starý Chrambož (mysl.) a odtud až do Dobrnic a k stanici Leštině (25—31 *km*). Konečně můžeme chlumskými lesy ode dvora na sev. konci osady Chlumu dáti se v pr. do Chvalovic a odtud do stanice Vlkanče (24—30 *km*).

10. **Schořov — Chlum nebo Schořo —Bambousek.** Jdeme na konec před. Jeníkovského a posl. ul. v pr. na polní cestu podle Hlubokého pot. 3½ *km* k mysl. tupadelské a přímo dále ještě 2 *km* do Schořova, nad nímž malebně na kopci krajině vládne *kaple P. Marie*, vystavěná hr. Pöttingem r. 1700. Odtud je krásný rozhled k Čáslaví; v rovině vidíme nejblíže Tupadly se zámkem, vyst. týmž hr. Pöttingem na poč. 18. stol. Pod kaplí stihneme silnici, jež z Čáslavě přes Tupadly vede do Šebestovic (od kaple 3 *km*), odkudž dále sledujeme výlet přes Chlum, po přip. k stanici do Vlkanče nebo *Leštiny*. Kdo nechce však jíti na Chlum, sestoupí od kaple a krajem lesa, v němž na pravo Tiší Skály (339 *m*) poskytovaly nádhernou vyhlídku do Čáslavska, pokud okolní les ji nezastínil, dojde do *Adamova* (osada tkalců tupadelských r. 1784 zbudovaná Adamem z Auerspergu) a přes Potěhy s moderně sgotisovaným kostelem dojdeme na Bambousek (viz č. 7.).

Trať dráhy severozápadní vede nás z Čáslavě k JV. rovinou, z níž u tratě v l. vynoří se zámek *Filipov* s hrobkou ryt. Boleslavských z Rittersheinu (naproti v p. *Drobovice* dále v l. Markovice a v pozadí věž Žlebskou, za krátko vrch *Bambousek* (v p.), odkudž i s tratě se nám pěkný pohled k Žel. Horám otvírá. Minuvše dvůr Horky (v l. s nedalekými Potěhy), sledujeme silnici německobrodskou—Čáslavskou mezi *Hostoulicemi* (v levo) a *Barčicemi* (v pravo) s lesna-

tým pozadím Tisí skály, stihneme podle osad Okřesance a Chrastic (v l.) stanici

Golčův Jeníkov při osadě Ráji. Kdo chce do města, nevystoupí zde, nýbrž objede Ráj obloukem v l. a k zastávce mezi Rájem a městem v lesnaté poloze, jež má zajímavý zámek z r. 1623 s pěknou loretánskou kaplí, v kteréž křížová chodba vyzdobena 7 obrazy Brandlovými (život Panny Marie); je tu také náhrobek Mark. Mar. z Golčů z r. 1653, po němž se Jeníkov od r. 1857 zove. Pův. farní kostel byl dnešní hřbitovní k. sv. Markéty (ve 14. stol.), později farní evangelický se starými náhrobky svých zakladatelů. Nynější děk. kostel sv. Františka Ser. je stavba z r. 1827. V městě soustřeďuje se značný trh obilný a semenářský, je tu výr. nepromokavých látek a plachet a p.

Hostince: Černý orel (10 pok.), u slunce (4 pok.), na Filipce (1 pok.).

Výlety z Golč. Jeníkova.

1. **Vilímov—Seč.** (Oheb a Vildštejn.) Od zámku k J. stihneme za chvilku silnici, vedoucí v l. 5 *km* do **Vilímova** (Sem pošt. spoj. 40 h) podle **kláštera**, který založen byl již r. 1120 a rozvalen v době husitské (1421). Nyní spatřuje se tu kostel barokní z r. 1743 se školou a farou a nad ním rovněž barokní zámek z r. 1750, vystavěný na místě býv. kláštera. K SZ vede odtud silnice přes Pařizov 6 *km* do Běstviny (viz č. 3. na str. 26. Z Jeníkova poštou 80 h), my však dáme se ode dvora v pr. a na konci v l. cestou přes malou Doubravku, za ní pak v pr. do **Úhrova** (7 *km*). kde Jiří zvítězil nad Matyášem a s ním tu ujednal konec jeho tažení. Událost tu připomíná deska pamětní na lípě. V místě je také zám. bar. z 18. stol. s kaplí v níž za shlédnutí stojí oltář s Kalvarií s malbou na dřevě z 18. stol., ve středu. již Brandlovi (?) připisují. Nedaleko od zámku k sev. při mysl. úhledná kaple *sv. Antonína*, s pěknými barokními a rokokovými řezbami. Úhrovem projdeme a jsme za $^1/_2$ hod. ve *Spačicích*, v pěkné poloze nad Doubravkou, odkudž si dáme ukázati polní cestu $^1/_4$ hod. ke dvoru *Drhotínu*, od něhož zvedá se silniční serpentina přes hřeben Žel. Hor do **Seče** (17 *km*). Při 15 *km* cesty před Sečí malá odbočka v pr. do údolí Chrudimky na Oheb a Vildštojn. Ze Seče 5 *km* k stanici ve Váp. Podole.

2. **Uhelná, Příbram—Chotěboř.** Vedlejší partie pro turistu, jenž chce seznati kus českého, sotva kdy navštěvovaného kraje, jenž není bez zajímavosti. Kdo chce více zajímavých věcí spojiti, jde dle č. 1. přes Vilémov, Úhrov, odkudž se dá k J. do Kraborovic, silnicí v levo do Borku a odtud k J. do **Uh. Příbramě** ($12^1/_2$ *km*). Kdo volí cestu kratší sveze se poštou do Habrů (8 *km*, 60 h) s barokní radnicí a zámečkem i zbarokovaným pův. kostel., jichž okolí je památno vítězstvím Žižkovým nad Zikmundem r. 1422. Odtud dále polními, nepohodlnými cestami přes Leškovice 7 *km* do *Uh. Příbramě*, městečka prastarého, kde r. 1469 Jiří s Matyášem spečetili mír v Úhrově uzavřený společnou hostinou. Starý got. kostelík má zbarokovanou sakristii i loď. Město ovládá od severu **Strážný Vrch** (511 *m*) s dalekou vyhl. do Čáslavska, z jihu pak **Kubík** na vrcholi Kobyly (525) balvan, jenž jako sfinga dumavě

shlíží do kraje a odkudž je vlídná vyhlídka k Habrům a Nejepínu Podle vrchu toho (po levém úbočí Kobyly) vede nás silnice 3 *km* do Nejepína, kde stojí za shlédnutí věkovitá lípa před zámkem v objemu 7 *m* měřící, již lid *lipou Žižkovou* zove. Odtud máme 8 *km* polní silničkou do Svinova, kde stihneme silnici do Chotěboře v l. 3 *km* (24 *km*).

Z Golč. Jeníkova sledujeme žel. tratí směr západní lesnatou polohou, jež rozhledu zbraňuje, až po 6 *km* spatříme v p. u tratě *Kozohlody*, u nichž spatřují se skrovné zříceniny *Hrádku*, sídla druhdy Jana z Chlumu, příjmím Kupky, jenž Husa do Kostnice provázel. Zahneme odtud k J. do stanice

Vlkánče při malém křídovém ostrově v rule. V místním starém farním kostele sv. Jakuba chová se *canon missal*, psaný od Vojtěcha Koťara, sedláka a rychtáře z r. 1800. Odtud přes Chvalovice $1^1/_2$ *km* vzdálené nabízí se vděčný výlet na

Chlum, zříceniny puvodiště Slavatů z Chlumu u stejnojmenné osady Přes Chvalkovice údolím pot. 3 *km*. Směrem zpětným dle výl. č. 9. nebo 10. na str. 29. možno jíti odtud směrem k Čáslavi.

Nedlouho za Vlkánčem stihne trať do údolí pot. Svatojanského (Vinného Dolu) a podle *Nové Vsi* (v l.) stihne v příjemné lesnaté poloze stanici

Leština Habry za osadou Leština, jež má pošt. spojení do Habrů (7 *km*, viz výše výl. č. 2. Uhelná Příbram) a přes Ledeč do Dol. Královic a Zahrádky. Také odtud možno podniknouti výlet na

Chlum. Jdeme od stanice do Leštiny, však před prvními domky silnicí v l. podle dvora do *Dobrnic* a dle čís. 9. na str. 29. zpětným směrem přes Chrambož do Chlumu. Hrad, původiště Slavatů z Chlumu, byl již r. 1645, kdy Švédy byl vypálen, valně spustlý a bývalé městečko sešlo na ves asi s 250 obyv. Zříc. poskytuje pěkný rozhled na nejbližší okolí a část Žel. Hor.

Trať želez. překročujíc silnici k Habrům (v l.), sleduje po chvíli silnici ledečskou (v pr.) a přimyká se k Malé Sázavě (v l.), již po dalším *km* překročí. Pohledy do údolí řeky v pr. nabývají pak brzy nevšedního půvabu. Tu mlýn, onde letohrádek nebo sklárna (Josefodol) přerušují klid hornatého a lesnatého údolí, jež pojednou šíře se rozevře a při ústí svém do Sázavy poskytne nám malebný pohled na

Světlou, druhdy (v 14. stol.) osadu kláštera Vilémovského, dnes město, vzmahající se průmyslem brusičským, kamenickým a sklářským. Starobylý kostel má malebnou věž s podsebitím a goticky sklenuté kněžiště. Je v něm pochován

poslední pán lipnický Trčka z Lípy, jehož synem Adamem, v Chebu s Valdštýnem zabitým, rod tento vymřel. Rozložitý zámek, přestavěný od hr. Salma, chová pěkné sbírky zbraní, nábytku i uměleckých prací řezbářských. Obklopen je rozsáhlým, nádherně zařízeným parkem. (Přístup, není-li panstvo přítomno.) Světlá je rodištěm skladatele A. Jelena.

Hostince: U krále Otokara II. (5 pok.), na poště (7 pok.).

Výlety ze Světlé.

*1. **Lipnice** je z nejpůvabnějších. Spadá do Posázaví (viz díl IV.)

2. **Žebrákov.** Kopec (601) v půvabné lesnaté krajině. Od kostela v l. ulicí a při rozc. v l. na pole a přes žebrákovský potok do lesa; tímto přes Březinku 1½ *km* k průsmyku, jímž možno v pr. vystoupiti na vrchol (4 *km* za stálého stoupání) s pěknou vyhl. (pokud nezaclání přerostlý les). Sestup k V. do osady Žebrákova a půvabného údolí potoka Žebrákovského a tímto k J.

Za Světlou sledujeme trať žel. proti vodě tok Sázavy k JV. (v pr.) kdežto v l. ve vršinatých polohách spatřujeme drobné osady (*Příseku, Pohled*), při Sázavě mlýn *Dobrou*, pak na protějším břehu *Babice* a přes údolí Lučického pot. s osadou *Volešnou* a v p. s rozhledem na vzdálenější Lipnici, stihneme stanici

Okrouhlici s proslulými školkami ovocných stromů a keřů. Vlídné lázně nad Sázavou v blízkosti lesů v chráněné poloze. Bližší v host. Fr. Hyrše. Několik výletů z Okrouhlice budiž tu jen krátce uvedeno.

*1. **Lipnice**. Viz díl IV. Posázaví.

2. **Lučice.** Možno jíti silnicí od stanice k S. až ke dvoru Valečovu (1½ *km*), kde v l. vede polní cesta 2 *km* do Lučic. Podnikavější turista sejde pěšinou podle trati směrem k Světlé do údolí Lučického pot. a pěkným údolím jde k S. (5 *km*). V Lučicích stojí za shlédnutí starobylý kostel s kostnicí, v níž oltář z kostí je postaven.

Podle Sázavy blížíme se pak minuvše Chlístov a Perknov (v l.) k

Něm. Brodu, jenž je východištěm výletů posázavských (viz díl IV.) i výletů do Českomor. Vysočiny (viz díl XII.). Je zároveň výborn. stanicí Železn. Hor a Východočeské nížiny, s nimiž spojuje tuto končinu trať Pardubice-Brod Německý (viz trať VIa.). Sledujíce odtud dílem díl IV., dílem díl XII. podle Sázavy a tratě Něm. Brod, Přibyslav - Žďár - Tišnov, všimneme si tuto jen bodů, které mají spojení s turistickými cestami do území severně od Sázavy v této trati.

Hostince: Nádr. rs. hot. Vrána (omnib. 40 h, 10 pok.), černý orel (omnib., 12 pok.), bílý kůň (omnib., 16 pok.).

Z Něm. Brodu podle Sázavy přes ústí Šlapánky (v p.) k zast.

Pohledští Dvořáci, kde odbočuje trať k Chotěboři a Pardubicům, a dále k stanici

Pohledu, od níž 1½ *km* vzdáleny *Lázně sv. Anny* (něm. v Pohledu ls. u Čechů a starobylý kostel). Minem zast.

Český Šicendorf s horn. kostelíkem sv. Kateřiny, odkudž máme 40 min. k *mohyle Žižkově* na Žižkově Poli. Podle výl. místa Hesova stihneme nad Sázavou

Přibyslav, české město, druhdy hornické, dnes se skrovným průmyslem škrobařským a lihovarským, soustružnictvím perleti, tkalcovstvím a barvířstvím. Starý Hrad po největší pohromě r. 1767 přestavěn r. 1847 v nynější nevýznamné podobě. Přibyslav je rodištěm nakladatele J. Otty.

Hostince: Nápravníkův (6 pok., omnib. 40 h), Klusáčkův (5 pok.). Procházky v sadech Seidemance.

Výlety z Přibyslavi.

1. **Mohyla Žižkova.** Silnicí k Borové na S., však hned za městem v l. do Dobré, odtud v pr. 1 *km* ke kříži, kde při rozc. v pr. ještě 1½ *km* k mohyle na poli, kde Jan Žižka r. 1424 zemřel.

2. **Borová**, rodiště Karla Havlíčka a Václava Zeleného (pamětní desky na rod. domcích. Na náměstí socha Karla Havlíčka. (Host. Stránského.) Přes Modlikov okr. sil. 7·6 *km*. Před městysem vypínající se návrší s kost. Sv. Víta, kde ministrovával Havlíček, poskytuje pěkný rozhled do Čech a Moravy. Výlet možno spojiti s návštěvou mohyly Žižkovy dle č. 1, dáme-li se od mohyly dále k S. do Schönfeldu (Šumfeldu, původiště Žejdliců ze Schönfeldu, se starým kostelem sv. Michala, stavbou z 13. a 14. stol.) a odtud v pr. polní cestou do Borové (9 *km*).

3. **Přes Borovou do Ždírce.** (Spoj. pošt. 18 *km*, K 1·40.) Jako při č. 2. do Borové, odkudž dále k S. vede silnice lesnatou polohou přes kopec (623 m) a osadu Slavětín do půvabné doliny u Ždírce.

4. **Podle Žižkovy Mohyly do Chotěboře.** Jako při č. 1. k Žižkově mohyle a odtud k S. do Schönfeldu ku kostelu a od tohoto přímo k S. ¼ hod. do půvabného údolí Borovského pot., v krajině lesnaté a rozčleněné. Osadou v l. ke kříži a pův. směrem SZ. dílem lesem, dílem podle potoka do *Bělé* (9 *km*) s podivným got. kostelem sv. Bartoloměje, jehož pův. loď je kněžištěm, k ní pak přistavena loď v době barokní a místo původního kněžiště postavena sakristie. Je tu náhrobek hr. Sporka z r. 1829 Odtud k S. podle potoka a dílem i lesem přes Počátky a Doubkov máme ještě 8½ *km* méně zajímavé cesty do Chotěboře (17½ *km*).

5. **Jablonecký žlab** Pohodlná vycházka schůdnou pěšinou, již pořídil okraš. spol. Sázavan, k J. do lesa *Boroviny* (2½ *km*) z jeho vých. kraje nabízí se pěkný pohled na Žďárské Hory se Žákovou Horou, Rosičkou a Peperkem a k S. na vysoko vynikající kostelík Borovský. Příjemný návrat sady městskými na Seidemance (2 hod.).

6. **Peperek a Rozštěpená skála.** Pokud žel. spoj. je příle-

žité, použijeme téhož až do stanice Sázavy (viz níže). Z Přibyslavi pěšky (2—$2^1/_2$ hod.) buď polní cestou na Hříště a do Vel. Losenice (7 *km*) nebo zacházkou přes Loseničku okres. silnicí do Vel. Losenice (9 *km*). Zde starobylý gotický kostel s oltářem z r. 1689 a zajímavá kostnice na hřbitově; bývaly tu doly stříbrné, nač jméno vrchu Peperek — Bergwerk upomíná. Hostinec pí Wasserbaurové, dobrý. Odtud $2^1/_2$ *km* přímo na zalesněný vrchol (609 *m*), kdež s Čertova Kamene je krásný rozhled do Čech i Moravy. Sestoupíme na lesní cestu jež vede k JV. Po $^1/_4$ hod. otevře se pohled na *Rozštěpenou Skálu*, mohutný, erodační zjev na prav. břehu Sázavy. Rozsochatinou možno projíti. Sestoupíme do údolí řeky a dáme se podle vody do stanice Sázavy.

7. **Rosička.** Z protější osady Poříče vede polní cesta s pěknými výhledy přes Bukov a Spinov do *Nižkova* (7 *km*), odkudž k vých. vede silnice do Žďáru. Mineme za Nižkovem rozc. v l. a jdeme přímo k 2. rozc. Zde v pr. do osady Rosičky, však již $^1/_2$ *km* před touto v l. na vrchol (10 *km*, 643 *m*). Skvělá vyhl. do Čech a do okolí Žďáru na Moravě. Pohodlnější turista jede, pokud je příznivé spojení, do stanice Sázavy (viz níže), kamž také lze se vrátiti přes Čechoves ($4^1/_2$ *km*)

8. **Tisůvka—Devět Skal** Body tyto přístupny jsou blíže ze Svratky (viz trať VI c.) a Žďáru (viz níže) Devět skal pak také z Nov. Města na Moravě (viz níže). Nicméně partie pro pěšího, statného turistu z Přibyslavi má své velmi zajímavé stránky (ovšem možno použiti i povozu po případě až do Svratky nebo Žďáru). sesta vede silnicí přes Loseničky do Vepřova, odtud pak pěknou lesnatou krajinou podle idylického *Vepřovského rybníka* s osamělým Liškovým mlýnem k osadě *Račinu* (12 *km*, 638 *m* nad m. host. u silnice, pěkný pobyt v klínu lesů). Zde možno si vyžádati vůdce, po případě turista, jenž dovede dobře jíti dle gen. mapy, dá se od host. k S., při rozc. v l., při 2. rozcestí v pr. a dojde tak po $2^1/_2$ *km* k rybníku *Vel. Dářku* (205 *ha*) prostřed lesů, z něhož vystupuje jeden pramen Sázavy. V l. okolo rybníka přijde se do rašelinisk u Radostína s bujnou květenou rašelinou. V pr. obejde se rybník po hrázi a v přímém směru dále dojde se po 3 *km* do *Škrdlovic* (tam hostinec i nocl., $17^1/_2$ *km*), Odtud k S. k myslivně, od níž vede přímo cesta $3^1/_2$ *km* na vrchol Tisůvky (25 *km*). Pohodlnější turista, jenž od Račína po příp. jen malou procházku si udělá k Dářku, sleduje dále silničku k *Polničce* (16 *km*). Již před touto, jakmile se vystoupí z lesa upoutá pěkný rozhled na nejvyšší kupy Žďárských Hor, na SZ. Tisůvka (802 *m*). Žákova Hora (808 *m*), za ní Devět Skal (837 *m*) a přímo v předu Zelená Hora. Kdo nešel k Dářku z Račína, může se vydati k němu z Polničky, silničkou k S. podle menších rybníků malebnými partiemi 3 *km* až na hráz V. Dářku, staletými smrky porostlou, kdež (dá se v pr. 2 *km* do Skrdlovic kdo měl povoz, může jej sem poslati předem) a pokračuje jako výše (na Tisůvku a zpět $1^1/_2$ hod.). Kdo nevolil ani prvého ani druhého směru přes Dářko a Skrdlovice, pokračuje z Polničky silnicí přes Světnov do Cikháje mezi Tisůvkou (v l.) a Žákovou Horou (v pr.). Z Cikháje na Tisůvku vystoupiti lze snadno i bez průvodu. Jdeme osadou k S. a $^1/_2$ *km* za ní v l. stihneme cestu vozovou na vrchol $2^1/_2$ *km* vedoucí. Vrchol korunuje skupina skal *Čertův Kámen* zvaných a neschůdně přístupných, na něž kamenými schody lze vystoupiti. Daleký pak rozhled otvírá se do Čech i Moravy. — Hora Žákova či Žákovice rozhledu neposkytuje, jen skvostné lesy nás tu zajímají. Kdo chce z Cikháje na Devět skal. učiní nejlépe, požádá-li tu v hostinci za průvodce, kdo dovede jíti dle mapy, pokračuje z Cikháje k S. silnicí $3^1/_2$ *km* k mysl. na *Placi*, odkudž v pr. vede lesní cesta 2*km* k Rumpoldskému ml. a dále silnicí v původ-

nim směru ještě $1^1/_2$ *km* na silnici, jež N. Město mor. spojuje se Svratkou. (Zde nalezáme již cestu značenou turisty z N. Města mor.) Touto silnicí jdeme $^3/_4$ hod. k S., kde překročíme jinou její větev a přímo dále cestou stoupáme ještě $^3/_4$ *km*, načež zahneme v pr. k vrcholi na **Devět skal**, (837 *m*), nejvyšší bod Žďárských Hor. Rozeklaný vrchol poskytuje krásnou vyhl. až do Polabí s pozadím Krkonošů, vidíme i Kunětickou Horu u Pardubic, Poličku, Limberk, krásné okolí Svitavy, pod samou horou i okolí Svratky. Dle značek dojíti lze i k jednotlivým bodům na náhorní té plošině: k *Vys. Jedli* a *Vys. Studni* s výb. pit. vodou. (Tabulka udává sídla stud. nocleháren. Sestoupiti možno přes *Holcovu studnici* (oblíbené výl. místo ze Svratky) do Svratky nebo Křižánek (v každém směru 3 *km*) anebo vrátiti se stejným směrem k J. a putovati směrem tímto k N. Městu na Moravě (16 *km*).

Z Přibyslavi sleduje želez, trať Sázavu k

Ronovu se sříc. hradu $^1/_4$ hod. vzdál. (Viz díl IV.) a dále k pohraniční stanici

Sázavě, kteráž je nejbližším východištěm na

Peperek (669 *m*) trojím směrem: *a*) Silnicí do V. Losenice, jejíž kostel je velmi zajímavý (host. pí Wasserbauerové) a odtud na vrchol jako výše při č. 6. (5 *km*). — *b*) Tímtéž směrem (zákrut silnice lze si nadejíti), ale 5 min. za osadu, kde v pr. odbočuje cesta k zem. hranici, kde stihneme v l. cestu k vrcholi vedoucí ($2^1/_2$ *km*); *c*) Podle Sázavy až do Rozštěpených Skal, jimiž stezky vedou vzhůru na lesní cestu a touto v l. k vrcholi (4 *km*). Nejlépe voliti směr b a vrátiti se směrem c.

Rosička. Dostihneme ji od stanice cestou k JV. do *Čechovsi*, kdež dáme se v pr. podle zemské hranice 2 *km* do osady Rosičky a z této přímo na vrchol 1 *km*.

Dráha vede nás podle Sázavy rozkošnou polohou u Nejdku a Předních Hamrů, minem zast. *Hamry Zadní* a stihneme stanici

Žďár, při městě, kdež prameny Sázavy se sbíhají. Město sdílelo již od 13. stol. osudy kláštera Žďáru severněji položeného. Má starobylou radnici a starožitný, částečně obnovený chrám.

Hostince: Nár. dům, Krajinův (5 pok.), Velišův (7 pok.) u Slunce.

Výlety ze Žďáru.

****1. Zámek Žďár. Prameny Sázavy. Tisůvka.** K sev. silnicí 3 *km*. leží **Zámek Žďár**, bývalá prelatura kláštera, k jehož založení Jan z Polné r. 1120 povolal Cisterciáky z Oseku v Čechách, kteří však tu kláštera nezaložili i vznikl tento až r. 1251 za Přibyslava, purkraběte z hradu Veveří. Klášter r. 1784 zrušený, částečně i požáry a válečnými pohromami zničený, je nyní zámkem se sídlem lesního úřadu a byty vrchnostenskými. Přístup na požádání u klíčníka, jenž okáže i freskovou malbu v refektáři bývalého opatství. V pr. od kláštera na Zelené Hoře krásný kostel sv. Jana Nep. r. 1719—23 v půdorysu pětipaprskové hvězdy, zbudovaný Vlachem Santinim. Zde

žil a 1836 zemřel kněz buditel P. M. Sychra, tu působil také pěvec Angeliny a Virginie Frant. Turinský (1837—46). Sázava je tu přepnuta kamenným mostem z r. 1731. Na sever od Zámku Žďáru rozvětvují se silnice; v pr. vede přímo do Škrdlovic na úpatí Tisůvky, v l., kterou volíme, k pramenu Sázavy. Touto jsme po 3 *km* na konci *Polničky* a sledujeme odtud směr cesty dle č. 8. na str. 34.

* 2. **Devět Skal.** Sledujíce směr výl. 1. přes Zám. Žďár **k** pramenům Sázavy (V. Dářku) a odtud přes Škrdlovice nebo přímo ze Žďáru přes Škrdlovice na Tisůvku (viz č. 8. na str. 34), sestoupíme z Tisůvky do Cikháje a jdeme odtud dále na Devět Skal dle str. 34. Kdo však nechce jíti k půvabnému Dářku a dál na Tisůvku, dá se hned při rozc. za Zám. Žďárem v pr. a na křižovatce po 3½ *km* opět v pr. 5 *km* do Cikháje a odtud na Devět Skal, jako na str. 34. Nebo přímo z města Žďáru hned za městem k S. v pr. na Vysoké (3 *km*). *Počátky* a *Sklenné* (8 *km*) do *Fryšavy* (12 *km*), kdež najde znač. cestu k S.

Opouštějíce Žďár za nedlouho překročíme druhý pramen Sázavy a podle zast Radňovic stihneme

Nové Město na Moravě a postupně i další stanice této tratě: **Bystřici n. P., Nedvědice a Tišňov**, jež jsou východiskem jednak výletů vzdálenějších na Devět Skal, jednak skvostných výletů do **Českomoravského Švýcarska**, na hrad **Pernštýn** a hrad **Veveří**, v kterémž směru obsaženy jsou informace v díle XII. *Českomoravská Vysočina.* Viz též trať VI.

Trať II. Čáslav. Ronov. Závratec. Třemošnice (Lichnice). Váp. Podol. Heřmanův Městec.

Chceme-li ze stanice Čáslavské nastoupiti drahou cestu přes Ronov do Třemošné a Závratce, jest nám z nádraží přejíti v pr. visutou lávkou přes koleje do stanice této odbočné tratě. Trať vede zprvu 2 *km* těsně podle silnice k Vrdům, načež ji překročuje k dvoru Koudelovu (zvaném tak od roku 1505 dle Kúdelů ze Žitenic) a odtud podle rozsáhlé bažantnice (v pr.) ke

Skovicům, kde v l. odbočuje trať do **Vrd a Bučic,** kteréž je-li spojeni příhodné, možno použíti ku zkrácení výletu (str. 28.) na Podhořany-Turkovice (s prodloužením do Heřm.-Městce str. 28), nebo výletu na Zbyslav, Semtěš a Litošice (str. 28). Ze Skovic obrací se trať k J. v l. vidíme dvojvěží kostela Zbyslavského a věž hradiště Semtěšského, v pr. dva kostelíky, z nichž jeden pocházející až ze stol. 10., je pozůstatkem vsi Markovic v 30leté válce zaniklé a za krátko stihneme stanici

Žleby při soujmenném městě s velkým zámkem či vlastně skvostným, zachovalým hradem knížete Auersperga s velkým

nádherným parkem. (Přístup na ohlášení u kasteláná. Zpropitné dle počtu osob nejméně 2 K. Park, kromě oddělené části je volně přístupný).

Hrad Žleby povstal v místě tomto již ve 13. stol., po Jindřichu z Lichtenburku dostav jméno dle prastaré osady v hlubokém žlebu nad Doubravkou založené. R. 1377 přešel v držení Markvarta z Vartemberku, jenž v proslulém byl odboji proti Václavovi IV. Král dobyl Žleby r. 1388, při čemž hrad velmi utrpěl. V rukou královských byly Žleby až do r. 1421. kdy vojsko pražské je obsadilo a Petrovi Zmrzlíkovi svěřilo. Za jeho katolického nástupce Hoška z Valdštejna razily se na Žlebích falešné haléře uherské. R. 1427 obléhány Žleby dlouho Tábority, kteří dostavše hrad v moc, jej spálili a pobořili. Osud hradu sdílelo i městečko a Žleby zůstaly zříceninou z obavy, aby zas do rukou královských se nedostaly. R. 1436 dostal zápis na Žleby Jiřík z Dubé, který hrad obnovil. Některý čas na poč. 17. stol. byl tu pánem Jan Rudolf Trčka z Lípy, po jehož smrti Žleby zabrány i vystřídaly pak mnoho majitelů nežli se dostaly Janovi Adamovi z Auersperka r. 1754. Z jeho dědiců r. 1832 nastoupil Vincent Karel, kterýž hrad obnovil v nynější podobě, ač slohem různých dob.

Hradbami, baštami osazenými a skrze dvě brány vstupujeme do hradu jako za starých dob nejprve na bývalé předhradí či nynější přední dvůr obklopený hradbami a na západní straně stavením i proměněný ve vkusnou zahrádku; (bronzový vodotrysk litý od Fernkrona ve Vídni představuje předka Auerspergů v zápase s turem), oddělen je od vlastního hradu původním hlubokým příkopem, zvoditým mostem přepásaným. Vlastní hrad obklopuje druhý dvůr čtverhranný, do něhož od sev. strany vstupuje se branou, již zdobí tur z kamene tesaný; hrad sám obklopen je starými hradbami, jež od hradu dělí vysoký parkán. Zadní neboli vnitřní dvůr kol dokola je obklopen pavlačemi a loubími i spatřuje se tu nad starou studní okov na třech železných sloupích zavěšený, jejichž výzdoba je uměl. dílem 16. století. Sochy cís. Lothara a praotce Auerspergů jsou od E. Maxe; dva mramorové sloupy přineseny z Pompejí Budova hradní čítá 116 místností s bohatou výzdobou, trofejemi a zbraněmi starožitnými, je tu i mnoho předmětů starožitných (z Lichnice, Ohebu a p.), cenných obrazů a maleb na skle Ve schodišti postavy ze švédských válek v plné zbroji, zbraně husitské, obrovské parohy a rohy (kozorožce, kanadský jelen), vzácná veronská dýka, zbroj kyrysníků Pappenheimských); v ryt. síni a v ryt. sále také starý obraz Žižkův, malby na skle až z r. 1503, zbroje z bitvy u Senpachu (1386), malby svatby pána z Ditrichštejna a jeho turnaje s cís. Maximilianem z r. 1515, starobylé nádobí, turecké

prapory (z pavlanu ryt. sálu krásná vyhl. na Žel. Hory a do parku; dle pověsti byl prý Valdštýn v tomto sále za čes. krále provolán; v síni přijímací podobizny členů kníž. rodu, korunovační meč Ferdinanda I., vzácná uměl. práce zlatnická, jež ceni se za 20.000 K, t. zv. žezlo Valdštýnovo z bílého křišťálu, maršálská hůl Kolloredova z 30leté války. Vzácné Valdštýnovy garnitury z tlačené kůže, drahocenné příbory, dvě mísy z českých grošů, Makartova podob. kníž. Auersperga; v knihovně Dürerovy podobizny jednoho Trčky a jeho manželky z r. 1516, vzácné tisky, drátěné košile a čepce, kuše a hroty. Holbeinova podobizna rytíře, v kabinetu knížecím sklenice maršálka Radeckého, džbán havířů kutnohorských (prý ze 14. stol.), některé pamětihodné předměty nalézáme i v kapli (sochy od Maxe, křtitelnice ze 14. stol.) Socha Nar. Páně z Florencie z r. 1431, obraz P. Marie ze 14. stol., teprve r. 1858 stavitelem Schmoranzem v got. slohu přistavěné, kterouž přestavba zámku byla dokončena.

I v jiných místnostech mnoho lze shlédnouti pamětihodného, tak v pokoji t. zv. galeriovém ze slonoviny vyřezávaný obraz bitvy amazonské, obrazy výjevů z 30tileté války. drahocenný štít, v pokoji ze 30tileté války podobizny Colloreda a Auersperga, kabát, kord a klobouk Valdštýnův, slonová trubka z r. 1564 a jedna, jež se připisuje Janu Soběskému, turecké zbraně, v kabinetu rytířském (pamětní kniha pro navštěvovatele) mnoho starožitností historických, staré malby na skle v oknech, orientální zbraně, v komnatě kněžny matky skládací oltář z doby Karlovců, Mansfeldské hodiny z r. 1562, staroněmecká kamna, v pokojích tří císařů (kde bydleli vévoda Lothrinský, král Neapolský a r. 1847 arcivévoda Štěpán), obrazy bitvy u Zenty i obležení Vídně od Turků; skříň, jež prý náležela Matyáši Korvínovi, v pokoji dožů čalouny s obrazy svatby dožete benátského s Adrií, v pokoji čínském čínské nádoby a čalouny, rokokový nábytek a j.

V městečku pod zámkem stojí za shlédnutí kostel P. Marie s pěknou got. klenbou a náhrobky pánů Žlebských, Bohdaneckých z Hodkova, Chotouchovských a Kaiserštejnův. Krásný kalich z r. 1531 je dar Kunše z Hodkova. Naproti portálu kostela bohatě vypravená hrobka knížecí s kaplí sv. Kříže z r. 1822.

Trať železniční sotva se dotkla Žleb, vrací se hned k severu a objíždí je obloukem kolem Šibeničního vrchu k silnici ronovské, již po chvíli zas opouští a obloukem stihne stanici

Ronov n. D., město se zámečkem a pivovarem; tento stojí na místě býv. tvrze a ještě částečně zdivo její zachovává. Farní kostel zbarokisován úplně. Městský archiv chová mnohé listiny památné.

Město zal. r. 1307 z rozkazu Oldřicha z Lichtenburka, jehož dědicové vládli tu do r. 1590 a bylo i baštami a branami opevněno. Kostel farní byl tu již r. 1356. Tvrz na místě pivovaru pochází z doby Robmhapů a pobořena byla r. 1823. Nyn. zámeček je z doby pozdějších majitelů. Nyní je Ronov statkem studijního fondu. V Ronově narodil se malíř A. Chittussi a spis. Ferd. Schulz.

Výlety z Ronova.

1. **Licoměřice — Turkovice.** Pěkná partie přes Žel. Hory k J. Z města k nádraží a přímo dále přes Bousov a Tuchov do Lipovce, kde odbočíme v pr. do blízkých již Licoměřic (5 *km*) v lesnatém úpatí Žel. Hor (Strání) se starým kostelem sv. Kateřiny. Dáme se odtud k S. k myslivně a na Bílý Kámen s pěknými výhledy do Čáslavska, zde osadou v l. a dále přes Višnovku (379) až ke dvoru nad Podhořany (8 *km*), kdež stihneme cestu na Turkovice dle č. 6. na str. 28. ku skvělé vyhlídce u hřbitova. Můžeme pak odtud přes Podhořany do Čáslavi (22 *km*) nebo přes Stojice do Heřm. Městce (19 *km*).

2. **Krkavka, Míčov, Heřm. Městec.** Jdeme z nám. silnicí k Závratci, avšak před posl. stavením v l. na polní cestu, kterouž jdeme v pr. (lesy odb. v l.) do Chvalovic (zast. dráhy) v pěkné lesnaté poloze Strání. Od mysl. pěšinou vzhůru na Krkavku (566 *m*, 3·5 *km*), nejvyšší bod této části Žel. Hor, jenž v některých nezalesněných partiích poskytuje pěkné vyhl. K S. vede cesta do nedal. Zbyslavce a po náhorní pláni a přes les v pr. do pěkně položeného Míčova se starobylým farním kostelem, k němuž Karel IV. kněze podával, dále pak blízkým lesem k S. do Vyžic a odtud silnicí do Heřm. Městce (13 *km*), nebo malebnější krajinou z Míčova do Prachovic a odtud k S. silnicí do Heřm. Městce.

3. **Pařízov — Běstvina.** Pěkná partie podle Doubravky do divokého údolí pod *Sv. Křížem*, jenž je jediným zbytkem býv. farní vsi Protivenic a sv. *Martinem* po býv. hradě Stusině na l. břehu, kde za nedlouho zřízena bude údolní přehrada. Kostel sv. Kříže je starého původu, jak svědčí zachovalá kruchta na románských sloupech; k rom. lodi postaveno kněžiště v got. době. Je tu 30 náhrobků pánů z Ronova a Lichnice ze 16. stol. Ze hřbitova, kde pochován jest František Prokop, novellista z kroužku Lumíra († 1853), je pěkná vyhl. Kdo chce navštíviti toto místo, jde sem ¼ hod. silničkou mladotickou a může odtud sestoupiti do údolí Doubravky. Dále pak jako na str. 26. přes Mladotice do Pařízova a odtud v l. do Běstviny, zpět kratší cestou k stanici v Závratci.

4. **Lichnice.** Kdo nechce neb nemůže použíti dráhy do Závratce, jde silnicí 3 *km* podle Lovětínského pot. do Závratce a podle vsi na konec, kde u kříže v l. odbočuje cesta přímo k zříc. Lichnice (5 *km*.)

Železn. trať vede nás z Ronova k úpatí Žel. Hor u zastávky

Chvalovic (viz výše č. 2.), kde překročuje silnici závrateckou. Kdo chce na Lichnici může již tu vystoupiti a dáti

se na Lichnici Závratcem (3 *km*). Dráha za silnicí obloukem (v l. Závratec a pohled na Žel. Hory) stihne stanici přímo před

Třemošnicí. Ves s výrobou vápna. Pokud nebylo tratě do Váp. Podolí a Prachovic, dopravoval se vápenec výhradně sem lanovou drahou dosud trvající; nyní jedná se o spojení žel. obou stanic. Také se tu vyrábějí zákusky k čaji a láme opuka na žlaby a stavivo. V Třemošnici v zámku usadili se Robnhápové r. 1610, kdy Lichnice vyhořela; nyn. ves je celá z doby novější.

Výlety z Třemošnice.

** 1. **Lichnice**, nejskvělejší bod Žel. Hor, pamětihodná zříc. se skvělou vyhl., odtud je nejpřístupnější. Jdouce vsí v l. překročíme lávkou Zlatý Potok z údolí Hedviččina přicházející a stoupáme stezkou vzhůru, která za nedlouho dovede nás přes okr. silnici do lesa a strmým úvozem hradským do **Podhradí** (host.), kde před hostincem povšimneme si tisíciletého dubu, jejž sotva 5 osob stačí obejmouti. Odtud zanedbanou stezkou vzhůru (z Třemošnice za ³/₄ hod.) k zříceninám hradu, jenž postaven byl ve 12. stol. na chlumu Světlíku (neboli Světlici), jenž po hradu však zdědil jméno Lichnice. Připomíná se tu z oné doby praotec Ronovců Smil Světlický, jehož potomci se sídlem na Světlici přeměnili své jméno na Lichtenberky (odtud zkomolené jméno Lichnice), druzí pak psali se z Ronova. Lichtenburští na Světlici místo jednoduché tvrze asi r. 1250 postavili nádherný hrad. Jeden z nich roku 1287 přepadl pod Lichnicí Záviše z Falkenštejna, když s bohatými dary jel tudy do Uher pro svou král. nevěstu. Jiný (Remunt), jenž měl v držení i Lipnici u Něm. Brodu, štědře podporoval německé básníky. Za krále Jana byla Lichnice hradem královským, dostala se však brzy v držení pánů z Lipého, však Karel IV. opět ji ujal, také tu i pobýval a stanovil, že nemá býti nikdy od zboží král. odloučena. Však již r. 1396 se Žleby dána v zástavu Štěpánovi z Opočna a stala se na některý čas i východištěm loupeží rytířských. R. 1421 odevzdán hrad v ruce Hynka Krušiny z Lichtenburku, jenž byl mezi těmi, kdo podepsali stížný list proti upálení mistra Jana Husa a s knězem Janem Želivským sem přes dobyté Žleby přivedl voje husitské. R. 1427 zmocnil se hradu stranník královský Jan Městecký z Opočna, jenž odtud četná ukrutenství páchal, takže r. 1428 Sirotci, Táboři a Pražané s knězem Prokůpkem a Janem z Královic svého nepřítele tu oblehli, však teprve na podzim r. 1429 Městecký hrad oblehatelům vydal a zavázal se, že přistoupí ke straně Sirotčí. Ještě r. 1437 seděl na Lichnici jeden z tehdejších vůdců husitských Jan z Rušinova (také z Lichtenburku zvaný). Za něho pobývali tu mnozí vůdcové husitští, r. 1454 i Jan Rokycana. Znova vyplatil Lichnici král Jiří a hleděl se jí pak r. 1469 zmocniti Matyáš Uherský, jejž pak u Vilémova Jiří porazil. Byla pak Lichnice zastavena některý čas i Lvovi z Rožmitálu, později Mikulášovi ml. Trčkovi z Lípy, jež i po ní se psával a také nevěrnou manželku svou tu zazditi kázal. Trčkové postoupili hrad s Ohebem a Vildštejnem r. 1555 Robmhápům, za nichž hrad pustnul a r. 1610 požárem zničen; byl sice ještě poněkud opraven, ale majitel sídlel v Třemošnici; ještě r. 1646 hleděli zmocniti se hradu lstí Švédové, což se jim nepodařilo. Po uzavření míru vestfál-

ského dokonáno dílo zhouby, když na rozkaz Ferdinandův hradby a zdi lichnické byly pobořeny. Hrad na strmé skále čedičové zbudovaný ohražen je na severu malebnou, krásnou roklí Lovětínskou od Závratce pod hradem k mlýnu Lovětínu (pod rybníkem jižně od Mičova) se táhnoucí, na jihu pak na méně krásnou roklí Pekla s údolím Hedviččiným. Středem vzhůru vyvedl nás strmý úvoz hradský (Velká Hradnice) na výšinu do býv. městečka, nyní vsi Podhradí. Hradby a valy jsou z velké části rozvezeny; přece ale rozeznati lze ještě i stopy obléhání z r. 1428, stopy bývalých bran (zbytky čtvrté brány, až ku které dosahovalo podhradí, opevnění třetí brány); málo zbývá i z vlastního hradu, do trojhranu založeného a přepevného; neodolala ničení ani velká věž, jejíž zdi byly 2 *m* silné. Vyhl. odtud je nejkrásnější v těchto končinách Čech, jmenovitě přes Ronov k Čáslavi a Hoře Kutné; k SZ. přes Vrdy viděti ke Kolínu, rozeznáváme památný kostelík sv. Jakuba a bojiště Chotusické, vidíme do Polabí, k Pardubicům a Hradci Králové s Horou Kunětickou a nejvíce nás poutá krásný pohled do okolních lesnatých dolin, zvláště do Lovětínské rokle s »Dívčího skoku,« k němuž se poutá pěkná lidová pověst, přes Lovětínskou rokli na Krkavku a Mičov, k V. na Kraskov, Seč, Žďár, Skoranov a lesnatou Bučinu, k J. na Kaňkové Hory se Spálavou. — Kdo nechce vrátiti se, může z Podhradí pokračovati Lovětínským údolím k mlýnu Lovětínu $^1/_4$ hod., odtud přímo dále přes les k mysl. a do malebně položeného Mičova $^1/_2$ hod., odkudž dále dá se dle č. 2. na str. 39. do Heřm. Městce. Také možno z Podhradí sestoupiti na silnici k Starému Dvoru a touto pokračovati ve směru hlavní tratě (viz níže).

2. **Údolí Hedviččino — Peklo.** Podle Zlatého Pot. vede silnička $^1/_4$ hod. k býv. Hamru, nyní strojírně v údolí Hedviččině, kterým otvírá se vlastní údolí Peklo, jímž dále ještě asi 25 min. cesty k stejnojmennéma mlýnu lze proniknouti. Je nejkrásnější partií celého okolí.

3. **Oheb a Vildštejn,** dvě krásné zříc. hradů nad Chrudimkou jsou ze stan. Třemošnice nebo Váp. Podolu nejblíže přístupny. Z Třemošnice můžeme voliti cestu dvojí: 1. Jako při č. 2. do údolí Hedviččina a k mlýnu Peklu a tu buď *a*) před mlýnem v pr. serpentinou na hřeben, po němž k J. lesem vede cesta podle hájovny k mysl. Javorce a dále přímo k hájovně nad Zbohovem, nebo *b*) za mlýnem druhým v pr. do Počátek a dlouhou touto vsí k J.; v Horní vsi odbočuje v pravo cesta přes myslivnu Javorku k hájovně pod Zbohovem, odkudž nám cestu další naznačuje č. 1. na str. 10. Prvním směrem máme 14, druhým 12 *km*. — 2. Peklem jako při č. 2., anebo oklikou silnicí přes Starý Dvůr do Kraskova a odtud buď *a*) dále silnicí, do Seče (8 *km*), anebo *b*) z Kraskova cestou polní k J. přes Zdařec k silnici a přes tuto dále k zříc. a od těchto do Seče (se zkrácením přes Peklo 12 *km*).

4. **Běstvina, Ouhrov, Vilímov, Golč. Jeníkov.** Jako při č. 3. na str. 26. k J. silnicí do Běstviny (hod. cesty). Odtud přímo dále do Spačic, kdež na konci vsi odbočíme polní cestou v pr. přímo do Ouhrova a přes Vilímov, dle strany 30, do Golč. Jeníkova 17 *km*.

Ze Závratce vede silnice, okolo Lichnice se otáčející (cestou dle č. 1. na Lichnici dostihneme ji pěšinou z Třemošnice od nádraží) do **Starého Dvora** (3 *km*). Sem možno dojíti také zacházkou přes Lichnici (výše dle č. 1) nebo zacházkou Peklem (výše č. 2. od mlýna přímo k S. ke dvoru 10 minut). Přímo dále, částečně lesem $2^1/_2$ *km* do **Prachovic** (v p. od vsi cesta do lomů a k nákladní stanici; přímo dále

lesnatou polohou do Kostelce a podle dráhy do Heřmanova Městce (ze Závratce 12 *km*). Kdo chce zkrátiti si cestu drahou, dá se z Prachovic v pr. na Boukalku a přímo dále k stanici ve Váp. Podole ½ hod. (ze Závratce 8 *km*).

Trať III. Kolín. Česká Třebová. Brno. Moravský Kras.

Z Kolína (viz díl V. Okolí Prahy) sledujeme státní dráhu *Polabím*, jež zahrnuto je do dílu XV. přes Pardubice do Moravan, kde počíná část této trati přiléhající k obvodu Orlických Hor (viz díl XIV.). Teprve Českou Třebovou počíná díl této trati výhradně tomutu oddílu průvodce věnovaný. Proto až do Čes. Třebové, zastavíme se jen na bodech, jež jsou východištěm do území Železných a Žďárských Hor. Ty jsou:

Záboř, oblíbené letní sídlo, při němž jest stanice Labská Týnice, cukrovar a raffinerie petroleje. Vzácnou památkou umění stavitelského je zdejší chrám sv. Prokopa, z druhé pol. 12, stol. pocházející, jehož portál je dílem zvláště mistrovským.

Záboř je východištěm tratě IV., při které se k tomuto bodu ještě vrátíme. Za Záboří zaměníme rovinu kolínskou jako kouzlem v hornatý bok Železných Hor, které tu Labem jsou proťaty a malými již jen výběžky za Labem končí. Malebně zvedá se tu nad Labem

Týnice s blízkou k ní zástavkou *Vinařicemi*, avšak záhy otevře se nám zase v l. rozhled do rovin Polabí, kdežto v pr. snižující se pahorkatina Žel. Hor provází nás podle zastávek vlaků omnibusových: **Kojic** (v pr., Telčice bez zast. v pr.) a **Trnávky** (v l. s ev. modlit. církve augšpurské) do stanice

Kladrub s proslulým hřebčincem. V l. od trati vidíme *Řečany* (kostelík ev. církve reform.), kdežto Kladruby leží za nimi až v zálabí, 3 *km* od stanice. Ze stanice k J. máme 2½ *km* do

Zdechovic se zámkem kníž. Paara; v přímém směru dále k J. 3 *km* stihneme již hřeben Žel. Hor nad Svob. Vsí v místě, odkudz k JV. máme malé ¼ h. k přír. rozhl. Vedralce (viz str. 28). Ze Zdechovic směrem jihových. přes Morašice dostihneme po 4½ *km* **Litošice** v pěkné lesnaté poloze, kterouž přímo k J. máme ½ hod. do Semtěše (8 *km*) pod hřebenem Žel. Hor (viz str. 28). Kdo nechce do Semtěše, může přímo dále přes Sobolusky (10 *km*) do **Turkovic** (12 *km*), kdež užije krásného rozhledu. Z Turkovic možno se dáti k Čáslavi nebo Heřm. Městci (viz str. 28.). Kdo však dále chce pokračovati pěknou partií Žel. Horami, jde z Turkovic na silnici Mě-

steckou do Bukoviny, odtud přímo k J. přes *Černou Skálu* do Březinky (15 *km*) a směrem stále jižním $2^3/_4$ *km*) k mysl. nad Zbyslavcem, kdež od mysl. dáme se v l. (k V.) do Míčova (20 *km* viz str. 41) a odtud jihových. směrem podle pot. Lovětínského do Podhradí pod Lichnicí (23 *km*, viz str. 40.), odkudž máme již jen malé $^1/_2$ hod. ku stanici v Závratci—Třemošnici.

Rovinou polabskou z kladrubské stanice spějeme podle *Labětína* (v l.) a *Lhoty* pod Přel. kolem města do stanice

Přelouče. Od stanice (u cukrovaru) do středu města, jež leží v obvodu našeho území, je $^1/_4$ hod. Stanice je zároveň východištěm tratě V. (viz tuto). Město získalo v novější době značně na výstavnosti a zvenčí i na malebnosti velkou budovou radniční a školní i záloženským domem, kde nalézá se divadlo i městské museum.

Z Přelouče sledujeme stále po levé ruce Labe, částečně v regulaci se nalézající podle Lohenic (v l.) k

Valům (v p.) zastávce, kde odbočuje trať k Heřmanovu Městci proti obci Mělicům (v l.) přímočarnou tratí podle Opočínku a Lán na Důlku, Krchleb i Srnojed (vesměs v l.) ke Svítkovu (v p.) a přetnuvše trať dráhy jiho-severoněmecké stihneme stanici

Pardubice, kde odbočuje trať VI. k Něm. Brodu. Minuvše podle Zeleného předměstí město, s příznačnou jeho věží zelené brány, jímž k severu vede nás díl XV. (Hradec Králové a stř. Polabí), vidíme z podáli velikou budovu donucovací pracovny, obracíme se u Vystrkova (v l.) malým lesem přímou čarou JVV. podle Černé a Žižína nad Chrudimkou (v l.) a Zmin (v p.) do krajiny rovinaté u Sezemic a brzy v l. viditelných *Dašic*, jiř k severu nám uzavírají lesnaté hřebeny u Chvojna rovněž z daleka patrného. Za krátko minem stanici

Dašice (viz díl XIV. spoj. trať do Hroch. Týnce) a hned za nimi

Moravany, jež tvoří pro nás rozhraní třech dílů: Železných a Žďárských Hor (XIII.), jako výchozí stanice tratě železniční přes Hr. Týnec do Chrasti a přes Hr. Týnec a Chrudim do Heřm. Městce (trať V. a), Hradce Král. se středním Polabím (XIII.) a Orlických Hor díl XIV.), jakožto výchozí stanice žel. tratě přes Holice do Borohrádku. Za Moravany podle Slepotic (v p.) vstupujeme do povodí *Loučné* s Ceradicemi (v l.), projedeme Turovem do stanice

Uhersko (v l. nad Loučnou) se starým kostelíkem farním a s nedalekým (k S. $^1/_4$ hod.) zámečkem Neulust (Theresienlust) zvaným, jejž v 18. stol postavil zde hr. Kinský. Odtud k J. vede pěkná výletní cesta přes

Chroustovice do Luže. (Pošt. spojení $2^1/_2$ hod. za 1·4 K.) Za $^1/_4$ hod. jsme v Městci, od něhož k Z. na malém kopci leží Hájek s mysl. do pravidelného čtverce založený. Za Městcem rozc.; dáme se v l. do **Chroustovic** (4 *k n*), kdež přijde ne přímo k zajímavému zámku, jenž stojí na místě býv. tvrze, ještě v polovici 16. stol. obnovené Zachariášem Slavatou. Tvrz přestavěl na zámek Fr. Karel Liebštejnský z Kolo‹rat r. 1663; nynější částečně rokoková přestavba pochází od Kinských z 1779—80, kteří připojili k němu rozsáhlé předvoří a zahrady, oranžerii a bažantnici se soustavou umělých staveb a potoků a krásnými průhledy. Po požáru opraven zámek r. 1863-64 velkým nákladem. Zařízení je většinou moderní, jen něco staršího rokokového a empirového nábytku a obrazů ze 17. stol. Farní kostel sv. Jakuba Vět. je barokova stavba z r. 1744. Z pův. kostela prostřed hřbitova zachována jen hrobka Haugvitzů. Zajímavé je rokokové vnitřní zařízení far. chrámu. Silnicí podle potoku k V., pak k JV. po 20 min. stihneme křižovatku mezi Lhotou a Poděčely, od níž jdeme přímo k J. přes Zalužany (mineme v l. Martince a Jenšovice) do Losic a ještě $^1/_4$ hod. do Radimi, kde hned z kraje v l.pol. cestou nadejdeme si do Luže (12 *km*). Další viz při stati IV.

Sledujeme podle žel. tratě dále Loučnou k Opočnu a Sedličkám (v p.), mineme Radhošť (v p.) u Týniska (v l.) a u osady Janoviček stihneme stanici

Vys. Mýto-Zámrsk, (Host. u arc. Štěp. u nádraží, spoj. pošt. do Zámrsku 40 h, Vys. Mýta 60 h a Hor. Jelení 80 h). Kdo nechce dělati okliku drahou přes Choceň, po případě s čekáním v Chocni stihne odtud Vys Mýto (5 *km*) za $^3/_4$ hod. poštou.

Kraj na směrem k Mýtu, jež z daleka již kyne svými věžemi, není nikterak zajímavá. Pěší turista volí proto poněkud zajímavější směr k

Sv. Mikuláši na Vraclav. Od host. u nádr. v pr. do Janoviček a silničkou k dvoru Malejovu, odtud polní cestou přímo k J. (při rozc. v pr.) k silnici, přes kterou přímo k J. do **Sv. Mikuláše** ($2^1/_2$ *km*), místa s lázeňkami (o 4 pok. s host. a koupelnami) a kost. sv. Mikuláše s obrazem světce od Brandla a poustevnou z r. 1692. Za sv. Mikulášem v l. vděčný je výstup na **Hradiště**, kde stával župní hrad Vratislav — Vraclav, památný krvavým rozsudkem Svatoplukovým (27. října 1108) nad Vršovci. Krásný rozhled do Pardubicka (Kunět. Hora), za jasna i na Krkonoše a Orlické Hory. Sestup do žlabu, za nímž zvedá se far. kostel vraclavský s obrazem Brandlovým, z klášt. Sedleckého přeneseným. Je tu i pěkná cínová křtitelnice ze 16. stol. z býv. zdejšího kostela sv. Václava. Málo zajímavou silnicí dojdem odtud za $^3/_4$ hod. do Vys. Mýta Kdo chce jíti zajímavěji a neleká se zacházky, jde do Mýta přes

***Vinary a Domoradice.** Z Vraclavi od kost. k Z. a v l. podle návrší $^1/_2$ hod. do Vinar. Již cestou a rovněž dále k J. lomy v opuce jizerských vrstev, odkudž pocházejí četné nálezy velkých ryb (Halec Sternbergi) z vrstev význačných četnými raky (*Callianassa*) a ježovkami (*Hemiaster*). Již před Vinary sejdeme ze silnice v l. do krásného údolí Domoradického, kterýmž nás, dílem cestou, dílem lesním průsekem vede cesta téměř $^1/_4$ hod. do *Domoradic*, kdež z údolí vystoupíme v l. a jdeme 5 *km* silnicí do Vys. Mýta (ze Zámrsku 14

km). — Třetí zajímavější cesta do Vys. Mýta vede zacházkou přes **Zámrsk a Slatinu.** Do Zámrsku můžeme se svézti nádr. poštou, jinak máme až ke kostelu ½ hod. Farní kostel sv. Martina je nevkusná rokoková stavba z r. 1782, post. Deníkem Zásadským z Gersdorfu. Zajímavější je zámek, bývalá tvrz Vojtěcha ze Zámrsku, na níž v době bělohorské sídlil Kapoun ze Svojkova, jemuž zboží bylo konfiskováno. V nynější stav rozšířena za Kolovratů v 17. stol. K lem rozsáhlé zahrady zám! v pr. pěšinou k potoku a dále cestou 2 *km* do Slatiny (zast. dráhy z Chocně do Vys. Mýta) a z návsi v pr. cestou k J. 2 *km* na *Limberk* a ¼ hod do města (7½ *km*). Kdo si nechce zajíti přes Slatinu, může ze Zámrsku přímo k J. polní cestou na silnici a dále do V. Mýta (6 *km*).

Za Zámrskem brzy překročíme Loučnou, pak dvě silničky spojující Zámrsk (v p.), s Dobřikovem (v l.) a s výhledem na lesnaté Chlumy, jež od Horního Jelení (v l,) táhnou se k Chocni (nejvyšší bod Čertův Dub 349 *m*) podle táhlé osady Srubu (v l.) blížíme se k

Chocni (nádr. rs.) důležitému uzlu, z něhož do našeho území vybíhá trať Vys. Mýto – Litomyšl, do Orlických Hor (díl XIV.) trať Týniště—Náchod i pokračování tratě st. dráhy k Ústí n. Orl. a Čes. Třebové. Choceň sama spadá do dílu XIV. Do území našeho vedou odtud dva směry:

1. **Vys. Mýto.** Od stan. krátkou silničkou k rozc., kde místo v l. k městu dáme se v pr. a při rozc, opět v pr., po 6 min. při ohybu silnice přímo k J. alejí na

Chlum (350 *m*), kde bývalo popraviště (na okraji lesa říká se Na spravedlnosti). Je tu veranda Kubíčkova s pěkným rozhledem k Chocni a Týništi. Sestup k J. na cestu, jež k SZ. vede lesem na samotu

Podrážku (výl. rs.). Kousek v pr. silnicí k průseku, jenž k J. přes Bor 1½ *km* k mysl. od ní několik min. k silnici (Host.) a touto v pr. do Vys. Mýta (8 *km*).

2. **Litomyšl.** Silnice, jíž používá se k přímému spojení povozem, vede od rozc. u nádr. v l. přes Koseřín, Záleš, Vračovice Chotěšiny, bývalé městečko České Heřmanice, Netřebi, Bohňovice, Vel. Sedliště, Nedošín a Lány o délce 18 *km*.

Za Chocní projedeme tunelem do překrásného údolí Tiché Orlice, jež z počátku vroubí sloupovité skály pískovcové, později vysoké lesnaté chlumy, v jichž úbočí se útulně kryje láz. místo

Brandýs n. Orl. rodiště Karla st. ze Žerotína (pam. deska), se zříc. hradu a vodoléčebným ústavem, novou výst. radnicí. Nezdržujíce se tu (viz díl XIV.) ubíráme se dále údolím, kde v pr. spatřujeme pomník J. A. Komenského pod Klopoty, kdež samota Orlík v místě býv. kláštera poskytuje pěkný rozhled. Krásné rozhledy v l. (do údolí Klopotského) později i v p. (ke Hrádku), posléz Kerhartice (v p.) s přádelnou a transitním nádr. Ústí n. Orl. (v l,, kdež odbočuje spoj. trať severoz. dráhy do Kyšperka s rychlíky až do Mittelwaldc

(viz díl XIV.). Kdo chce do Ústí, může také již zde vystoupiti, ač některé rychlíky tu nestaví. Trať míří dále pod Chlum Anderlů (v pr. s kříž. cestou a pěknými rozhl. na město, veranda) a druhá stanice

Ústí nad Orlicí leží na rozhraní města a smíšené obce Hylvátů, kde je velká česká strojírna D. Lonka (výr. tkalcovských strojů) a chov pstruhů při řece Třebovce.

Rodiště Jos. Kociana, pěvce Fr. Broulíka, řed. op. školy J. Lukese, církev. skladatele J. Sychry a j.

Hostince: Hotel Frimlův (stud. nocl. 8 pok., omnib.), Šebestlův (13 pok., omnib,), Slavíkův (10 pok.), zahr. host. Linhartův, pivnice Bergmanova, plz. Kocianova. Plovárna na Orlici za Panským mlýnem.

Výlety z Ústí směrem k Litomyšli.

(Výlety do Orlických Hor viz v díle XIV.).

1. **Anderlův Chlum, Řetová, Sloupnice, Litomyšl.** Směrem k nádr. šranku, však před ním v l. pod viadukt a podle kříž. cesty vzhůru podle buku s obr. P. Marie (půvab. pohled na město) ze starší doby až na palouk, odkudž je pěkný rozhl. k V. na Orlické Hory a Král. Sněžník, za jasna i na S. na Krkonoše, k Sz. do Podolí. Má tu býti postavena rozhl. Přímo dále sestup do V. Řetové, kamž okolo Chlumu vede také silnice. Od host. Dolečkova vzhůru ke kříži a lesíkem dále do *Hor. Sloupnice.* Vsí dolů asi 1 *km*, pak v l. ke kamennému kříži (pěkný rozhl. k Vys. Mýtu a Zámrsku, za jasna viděti zámek zámrský a Kunětickou Horu) a přímo k J. až do údolí pot. Končinského u Němčic, překročíme údolí s malou úchylkou v l. a dáme se JZ. přímo do Zahájí a předměstí litomyšlského (14 *km* 3 hod.).

2. **Hrádek — Litomyšl** (silnicí pro povozy). Pěkná partie údolím Orlice buď silnicí přes Kerhartice nebo pěšinou podle dráhy vede nás do pěkné postranní doliny, kterouž v l silnice hadovitě stoupá skrze ves Hrádek, kde prý stával hrádek *Kutnštejn*, již od 15. stol. pustý. Za suchého počasí možno pěkným údolím Řetůvky (v l.) dojíti do vsi Řetůvky k Řetové a vrátiti se odtud přes Anderlův Chlum (dle č. 1.) do Ústí. Jinak od Hrádku přímo silnicí dále přes vysočinu do táhlé (téměř 2 hodiny dlouhé) vsi *Sloupnice* s klášterem škol. sester, s německým ústavem vychovávacím a školou, vystavenou na místě býv. tvrze. Vsí projdeme na příč a překročíme předěl 1½ *km* široký do údolí pot. Končinského, jež překročíme a vystoupíme do vsi *Kornic;* zde silnice odbočuje v pr. do Nedošína a tímto do Litomyšle (20·5 *km*) pěší turista však nadejde si v l. (přímo k J.) polní cestou do předměstí Lány.

3. **Přívrat a Čes. Třebová.** Možno jíti dle č. 1. přes Anderlův Chlum anebo po jeho úbočí silnicí do Řetové, tu pak v l. vsí stále silnicí do Přívratu (7 *km*), anebo podle kraje lesa od »Lázní« pěšinkou na hřeben Kaprádu, kdež stihneme širší lesní cestu k J. vedoucí na konec Řetové a dále přímo do Přívratu (5½ *km* — ½ hod.). Oběma směry naskytují se pěkné vyhlídky. Od Přívratu možno jíti dále ještě k J. silnicí 2½ *km* na silnici, která spojuje Čes. Třebovou s Litomyšlí, touto dáti se pak v l. Mokrým Dolem, pěknou lesní partií (3 *km*) do Čes. Třebové. Ještě příjemnější je zacházka, jdeme-li od křižovatky obou silnic dále k J. ještě 1 *km* a od-

bočíme pak v l. lesem do *Uhrových dolů* (půvabného lesního zákoutí; viz níže č. 1.), odtud pak vzhůru ku kapličce na Horách a přes městský sad do Čes. Třebové.

Drahou z Ústí objedeme smíšenou obec Hylváty (v pr.) s českou strojovnou D. Lonka, při níž je zařízen chov pstruhů, překročíme pak Třebovku a podle Dlouhé Třebové, Lhotky u Párníku, (v l.), jež v jedno souvisí stihneme

Čes. Třebovou v želez uzlu, kde odbočuje místní dráha do Lanškrouna a hlavní trať přes Mor. Třebovou do Olomouce.

Město, rozložené nad Třebovkou, zvelebuje se v nynější době ruchem průmyslovým. Vytknouti jest rozsáhlé dílny železniční, dvě tkalcovny, parní truhlárnu, velkou bednárnu, pivovar, kruh. cihelnu, výrobu kávových mlýnků n. j. Nad nádražím pěkný sad s utěšenou vyhlídkou a skvotnými prameny Javorkou a Vrbovkou (chov pstruhů).

V městě stojí za shlédnutí *starobylá radnice* s erbem Petra Bohdaneckého z Hodkova (1540), *kostel sv. Jakuba* v rom. sl. vystavěný r. 1744—1801 na místě ohněm zničeného kost. dřevěného, rodný domek buditele *Jana Hýbla* s deskou pamětní (v ul. německé), *městské museum* v budově dívčí školy (přístup na požádání u správce musea), románský kostelík *sv. Kateřiny* na hřbitově z 12.—13. stol., jen s předsíní původu novějšího. Utěšené místo je také na *Skále* s tělocvičnou Sokola a rs.

Hostinec: U nádraží Netušil (15 pok.), u Kortíků (12 pok. v městě Stancl. Hostince na Skále, u Sokola, Čermákův a Širkův

Výlety z Čes. Třebové.

1. **Městský sad — Hory**. Z města přes trať $1/4$ hod. do městského sadu s křišťál. rybníkem (pstruzi, prostřed socha Neptunova) a mohutnými prameny, z nichž Javorka sídává denně 60.000, Vrbovka 53.000 hl. vody; zásob. město pitnou i spotřební vodou a ženou již opodál několik mlýnů. Od rybníčku stezkou k *Pokloně* (Boží Muka na kopci) a dále podle borovice s obrázkem ku *kapli P. Marie* se starodávnými lázeňkami a rs. ve středu stinných lesů. Odtud buď cestou k Z. do *Uhrových Dolů*, kde prý okolní lid za Jiřího Poděbrada utkal se s Uhry. Půvabným údolím k severu $1^1/_2$ *km* až na silnici, jež v pravo přes trať vede do Č. Třebové (celý výlet 5 *km*).

2. **Kozlov** s čarokrásn. vyhl Výlet možno spojiti s čís. 1., dáme-li se od kapličky přímo k J. stihneme cestu z Č. Třebové do vsi Kozlova (bývají tu letním sídlem Max. Švabinský a virtuos Weyrich) vedoucí, anebo jdeme od kapličky k Z. do Uhrových Dolů a těmito k J. na tutéž cestu. Cestou kozlovskou jdeme směrem ke vsi, avšak $1/2$ *km* před vsí dáme se v l. na kopec (600 *m*). Kdo jde sem z Čes. Třebové přímo, jde silnicí od městského sadu příkře stoupající a stihne po 3 *km* odbočku k vrcholi. Přehlížíme odtud celé Poličsko a Litomyšlsko, Vys. Mýto s pozadím Kunětické Hory a s popředím Řehovského údolí, jež v pr. uzavírá Anderlův Chlum s Kaprá-

dem nad Ústím, k S. pak vidíme do kotliny lanškrounské; k jihu pak do rybničné krajiny u Opatova, z okraje esního pak viděti i Českou Třebovou s pozadím Klad. Sněžníka a Hor Orlických. — Kdo šel na Kozlov přímo, může se vrátiti dle čís. 1. přes Hory, kdo šel přes Hory, může sestoupiti do zastávky semanínské. S kopce k J. a buď vsí Kozlovem k J., nebo již před vsí v l. cestou k J. na silnici, jež z Litomyšle přes Semanín vede do Lanškrouna. Koho láká zajímavý geol. profil křídových vrstev, může jíti v l. touto silnicí k Semanínu (něm. osada s kost. sv. Bartoloměje z r. 1690) a dáti se přímo k zast., nebo za hodinu dojíti přes Borky do Čes. Třebové. Koho však láká půvab krásných lesů, překročí tuto silnici přímo k J. a dále lesní silnicí podle mysl. jde 5 *km* opatovským lesem ku křižovatce Kukli (mysl.) a od této v l. 2 *km* k zast. Semanínské u vsi Zádulky.

3. **Třebovské Stěny**, půvabná lesnatá a skalnatá partie, kupící se kolem nejvyššího bodu celého okolí, vrchu *Palice* (608 *m*), mezi Českou Třebovou a Lanškrounem. Z náměstí k JV. ve směru trati vede silnice do zněmč. vsi Rybníka (2 *km*), již po 2 *km* projdeme a vnikneme do rozkošného údolí Třebovky, jež zmíněnou skupinu na záp. straně vroubí. Údolí cestou v l. od silnice odbočuje; však již na konci Rybníka dáme se v l. do *Zadních Dolů*, údolí s pěknými lesnatými buky, jímž po 3/4 hod. stihneme křižovatku; odtud v pr. k J. přes Třebovici 8 *km* k zast. Semanínské, v l. k S. 5 *km* přes Palici stále lesem do *Skuhrova* a tímto v l. 6 *km* do Čes. Třebové (18 *km*). Ze Skuhrova možno však také za 2 hod. stihnouti do Ústí nebo do Lanškrouna.

Partii do Lanškrouna a výlety směrem do Orlických Hor viz v díle XIV.

Z České Třebové vede nás žel. trať k J. mírně zvlněnou plání, v níž v l. vidíme vsi Rybník a Třebovici s pozadím Třebovských Stěn, v pr. pak nad ní zvedá se lesnaté pozadí Kozlovského kopce a lesů opatovských, kde bělá se vesnice Semanín. Planina nabývá větší malebnosti v záryvech za zástavkou

Semanínem, kde vstupujeme na území třetihorní pánve vídeňské, v němž tu zejména stavbou dráhy odkryty byly útesy ústřicové a u tratě při samém Opatově kosti obrovského slonovitého ssavce *Dinotherium giganteum* uložené v čes. museu. V l. zahlédneme rybník Hvězdu se dvorem, zal. biskupem litomyšlským Albrechtem ze Šternberka v letech 1364–66, pak ryb. Nový a u ryb. Vidláku stihneme stanici

Opatov, Od stanice k S. okolo rybníka Vidláku přijdeme přímo do něm. městyse za 1/4 hod., tento však táhne se k S. v délce skoro 4 *km*. Má kostel starého založení na návrši malebně vyvýšený, s pěknou kalichovitou křtitelnicí a starobylými sgrafity. Malebně vyjímá se také sev. konec městyse s kapličkou svatojanskou. Okolí městyse, ač je planinou málo zvlněnou, je půvabné a malebné svými rybníky a četnými, mezi nimi rozloženými osadami. Pěkný rozhled na tuto krajinu poskytují kopce

Helvikov a Königsberg. Od sev. konce Opatova v pr. od ryb. Hvězdy vede cesta 1½ *km* na Königsberg nad Král. Polem a lázněmi sv. Anny u Lanškrouna. Malé půl hod. máme k J. do Mal. Helvikova, nad nímž vystoupíme na *Horu Helvikovskou* (601 *m*) s krásnou vyhl. do kotliny Lanškrounské k Opatovu a do údolí Svitavky. Přehlížíme tu k jihu se táhnoucí lesy Hřebečovského pásma podél hranice zemské, známou krajinu Schönhengstů k Mor. Třebové se prostírající, kde zejména *Malý Hřebečov*, přístupný nejblíže ze Svitav nebo Mor. Třebové, je oblíbené Ls.

Za stanicí opatovskou vystřídá se rychle několik osad v p. Überdörfel a Körber a pak hned při hranici zemské Česká Loučná na rozvodí Dunaje a Labe, souvislá s Mor. Loučnou, podle níž v přímé čáře stihneme stanici

Svitavy, město nad prameny Svitávky (9000 obyv., z nichž jen asi 400 Č.), jež je zároveň stanicí odbočné dráhy do Poličky a Skuče. Je tu velmi vyvinut průmysl textilní, hlavně výroba barchentů, pláten bavlněných a přezných s četnými barvírnami, bělidly, úpravnami a školou tkalcovskou, také výroba zboží hedvábného, výroba koží pro rukavičkáře, dřevařství, výr. syrobu, tov. na doutníky a cigarety atd.

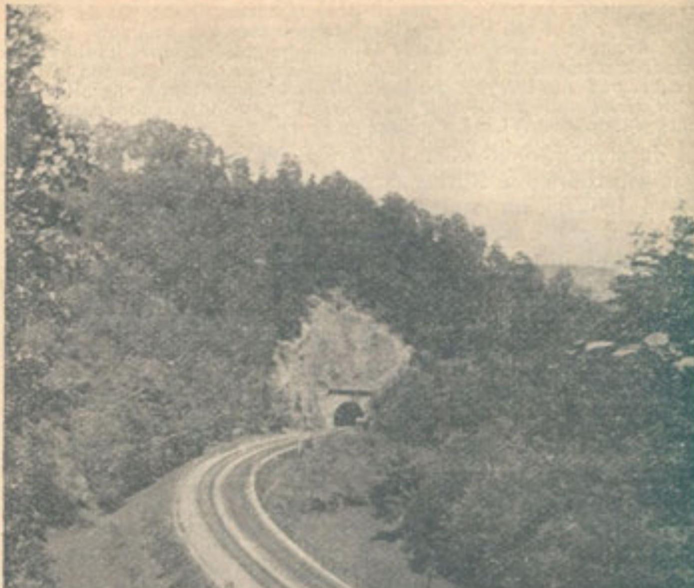
Město zal. ve 13. stol. olomouckým bisk. Brunnonem z Holštýn-Schauenburgu, zuřivým germanisátorem Moravy, ač tu již od časů Vladislavových (1169) byla česká Svitavia. Vynikalo druhdy soukenictvím a starobylou jeho výstavnost zničil požár r 1781. Farní chrám zal. Brunnonem v 13. stol., je přestavěn po požáru. Fara bývala některý čas i sídlem kapitoly s biskupem (r. 1554 přesídlila do Hradiště u Olomouce). Ze starších budov jen ještě radnice poměrně je nejzachovalejší.

Město má řadu moderních výstavných budov, tak palác městské spořitelny, vyšší reálku, Ottendorferovu čítárnu ve slohu staroněmeckém (Ottendorfer, osmačtyřicátník, který zbohatl v Americe, založil zde ve svém rodišti sirotčinec a chudobinec a přispěl značně i ku zbudování městské nemocnice), dům Budigův ve slohu norimberském, a řadu výstavných vill a j. Pozornosti zasluhuje monumentální kašna se sochou »Lásky mateřské« od Dondorfra ve Štuttgartě. Pěkné procházky poskytuje městský sad u střelnice a stinná stromořadí na valech, skvostným sadem je také hřbitov s nádhernými pomníky a býv. farním chrámem sv. Jiljí.

Hostince: Modrá Hvězda (8 pok.), St. nádraží (6 p.), Městský dvůr (Stadthof) (12 p., elektr. osv., omnb.), Gustava Dědicové (13 p.), Bílý koníček (6 p.), Mouřenín (3 p.), Černý orel (5 pok.).

Výlety ze Svitavy.

*1. **Hřebečov — Annenské Studánky.** Moravsko-třebovskou silnicí k V. od nádraží 2 *km* k hranicí zemské. Opustíme silnicí polní cestou v pr. podle hranice (v l. vidíme *Koclířov* s kostelem

Z údolí Svitavy u Blanska.

sv. Moniky, něm. vych. ústavu škol. sester, do něhož se bohužel i české dívky posílají), přímo dle křížů a božích muk 4 *km* k rozc. u 5. kříže, kde dáme se v pr. k silnici a touto v pr. do Hřebečova s úhlednou got. kaplí sv. Josefa. Oblíbené Ls. ve zněmčeném území s pěknými motivy krajinnými a rozhledy. Zejména pohled z okraje lesn. proti host. „u Schönhengsta“ je rozkošný. Přímo k S. podle hranice zemské vede po Hřebečovském hřebeni, jizerskými vrstvami apodloženými bělohorskými tvořeném, krásnými lesy stezka bíle a červeně značená ve výši 600 *m* s četnýmirozhledy přes příkrý sráz na východ do Moravy. Hned z kraje mineme území, kde nad Koclířovem (v l.) pramení Třebovka; po 6 *km* v l. vysoko položená ves *Vys. Pole* (Hohenfeld) s vápencovými lomy na svahu moravském, odkudž lanovou drahou dopravuje se kámen do vápenek u dráhy, po dalším 1 *km* v l. do nížiny k Opatovu táhne se ves Štilfrýd s Dětřichovem a v pravo klikatá serpentinová silnice sestupuje do táhlé N. Vsi moravské; za nedlouho vystupujeme na nejvyšší bod hřebenu *horu Mladějovskou* (640 *m*), při čemž na světlých pasekách provází nás ploštičník smrdutý (C i m i f u g a f o e t i d a). rostlina v Čechách neznámá. Pokračujeme ještě 3 *km* podle hranice, mineme v l. *M. Hedvíkov* a nad ním se vypínající horou *Mirande* (621 *m*), kde prý stával hrad loupeživého rytíře, sestoupíme pak v l. do Trpíku a odtud máme 1 *km* v l. do lázní sv. Anny u Lanškrouna, či t. zv. *Annenských Studánek*, oblíbeného Ls. v území rovněž zněmčeném. Také však můžeme sestoupiti do Hedvíkova a sledovati zpětným směrem cestu (Hedvikovská Hora) na Královo Pole a do Studánek (celkem 22 *km*. 5½ hod.). Lázně železité, lz. hostinec.

2. **Mor. Třebová.** Jako při č. 1. až do Hřebečova (1¼ hod.). Silnice tvoří tu dlouhý zákrut k S., který si nadejdeme přímo k V. polní cestou a pak již přímočárně do Moravské Třebové 1¼ hod. (celkem 2½ hod.). Viz díl XIV.

3. **Opatov.** Lesnatou a rybničnatou krajinou uděláme pěknou partii, jdeme-li k nádr. dráhy poličské, pokračujeme silnicí přes trať k lesu (z místa 2 *km*); zde odbočíme v pr. podle lesního kraje, později lesem 2½ *km* k hranici zemské i kráčíme pak v pr. podle této k ryb. Nov. a Starému Valdeku. podle Starého dáme se v pr. do Überdorfu a odtud přes trať přímo silnicí do Opatova (9 *km*).

*4. **Čes. Třebová.** Partie ze Svitavy do Čes. Třebové může nás vésti dvojím zajímavým směrem: *a*) Přes Hřebečovský Hřeben a Třebovské Skály. Jdeme dle č. 1. až do Hedvíkova. odtud přes Královo Pole do Třebovice a zpětným směrem dle str. 48 přes Rybník do Čes. Třebové (34 *km*, jen pro statné turisty, ale velmi vděčná). *b*) *Opatovským lesem přes Kozlov* je rovněž vděčno jíti, celkem však pohodlnější a kratčeji. Jako při č. 3., ale přímo silnicí od nádraží přes *Javorník* do *Mikulče*. Zde mohl by již v pr. odbočiti na Kuklikov, kdo chtěl by si nadejíti. Volíme nicméně ještě dále jíti silnicí 2¾ *km* (v pravo mineme nedaleký *Goyer*) až k rozc., kde les. soukr. silnička odbočuje v pravo ¼ hod. na Mendrik, kde na počest pyšné chotiVratislava z Pernštejna postaven byl lovčí zámeček, po ní (Marie Manriquez de Lora) „Manriqua“ nazvaný, z čehož dnešní Mendrik povstalo. Pod rozložitou vlašskou střechou sedlovou spatřujeme střízlivé stavení s kamenými erby Pernštejnskými a Lorů v úpravném sadě s kaplí sv. Huberta naproti. V úpravném vnitřku shlédnouti lze rokokový nábytek (zajímavé malby výjevů loveckých z 18. stol. byly zabíleny) a p., což s ochotou ukáže revírník v zámečku bydlící, Z Mendriku vede nás k SV. cesta do lesa a tímto po 2½ *km* stihnem lesní silnici, vedoucí k SZ. (v l.) 4 *km* do *Kozlova*, odkudž vystoupíme na vrch Kozlov a dle str. 47. zpětně

dáme se Uhrovými doly nebo přímo na *Hory* u Čes. Třebové a městským sadem sestoupíme do Města (24 *km*).

Za Svitavy vede nás žel. trať krajinou málo vábnou a podle nepřetržité řady osad *Čtyřiceti Lánů* (zast.), *Grandorfu* (stan. Greifendorf - Radiměř) s kost. sv. Kateřiny. Minuvše dlouhé toto osídlení, překročíme Svitávku v městě, kde na p. naskytuje se pohled na *Čes. i Mor. Radiměř*, potokem rozdělené; zde také přiléhá dráha těsně k hranici zemské a krátkým tunelem vnikne opět na území Čech, jež od Čes. Loučné a Opatova až sem byla míjela. Za tunelem v l. objeví se Muzlov, pak v p. zast. *Česká Dlouhá* (Böhm. Wiesen) za řekou v l. *Mor. Dlouhá*, spojená již s městem **Březovou** (Brüsen). Trať vstupuje opět na půdu moravskou a za krátko stihneme stanici

Brněnec-Březovou. Hornatý půvabný kraj v dolině své vyplněn osadami s četnými továrními komíny. V Brněnci je proslulý Doubkův parní mlýn se skvostnou villou, jíž zevně zdobí malby Fr. Ženíška Lov a Orba. Brněnec z většiny český má něm. školu. Kromě nádr. rs. (8 pok.) host. Richtrův (2 pok.).

Výlety z Brněnce.

1. **Poloupecen—Čes. Chrastovec.** Z Brněnce k J. podle dráhy; v l. za řekou průmyslová Mor. Chrastava se zast. v brněnském Podlesí (Elisental, tov. na sukna), s níž dále k J. souvisí úplně již česká osada Poloupecen; domky již jsou roztroušeny a krajina strmými zalesněnými stráněmi nabývá zajímavosti. Zde zabočíme v pr. podle pot. do krásného zákoutí horského s malebnými skalami, jímž strmě stoupáme k Čes. Chrastovci (Chrastovsi 1 hod.). Zpět dojíti možno za ½ hod. přes Langův Kopec.

2. **Svojanov.** *a*) Pěšky do *Čes. Chrastovce*, kratčeji přes Langův Kopec, zajímavěji dle č. 1. přes Poloupecen. Ze vsi v pr. k lesu a tímto pak 2½ *km* na silnici, touto v l. ½ *km* do *Vitějovsi* (Hynčina dle něm. Heinzendorf) s pěknou bedněnou věží kostelíčku, s jehož polohy je pěkný rozhled, jmenovitě k jihu. *b*) *Silnicí přes Něm. Bělou* 6 *km* do Vítějovsi. V Něm. Bělé, jejíž český živel stále roste, je úhledný kostel Všech Svatých, vnitř restaurovaný s obrazem oltářním od Scheiwla a zámeček s malým parkem. Z Vítějovsi dále silnicí 2 *km* do *Stár. Svojanova*, se starobylým kostelíkem sv. Mikuláše s hrobkou pánů Svojanovských; tímto 2 *km* do údolí Křetinky a v pr. 1 *km* do městyse **Svojanova** v krásném a příjemném zátiší, jež hodí se za letní sídlo (768 ob., tov. na hedvábí, host. na poště, Cihlářův a Kopeckého). Sev. nad městysemční malebné zříc. hradu kdysi Závišova na svorové skále, hojnými pyropy význačné. Přechody ruly ve svor vyznačeny tu jsou bizarními tvary skal, v nichž lid spatřuje tu žábu, onde ozbrojeného muže nebo podobu Ludvíka XIV. v paruce (za kostelem). Hrad stál tu již za Otakara II., osada pravděpodobně i dříve. Otakar připsal toto jmění své choti Kunhutě a vdova Otakarova zapsala je svému miláčku Závišovi z Falkenštejna, jenž po smrti její prožil tu druhé své li-

bánky s princeznou Jitkou. Po Závišově utracení pod Hlubokou zůstal hrad jměním královským a byl Karlem IV. zapsán mezi ony, jichž koruna nikdy nemá se vzdáti. Byl však propůjčován v zástavu různým rodům, až Zárubové z Hustiřan jej trvale získali. Za nich v 18. stol. hrad proslulý středověkým uměním, počal pustnouti, zle jej poškodil poslední šlechtický majitel Rüdiger baron Stillfried (1820), jenž všude po starožitnostech dával kopati, dílo zkázy dokončil však požár r. 1842, po němž zhyzděny zříceniny nepěkným obydelným domem. Dnes náleží urputnému tupiteli všeho českého. Na zlatý věk umění v Čechách upomínají tu dosud zbytky rustikové a sgraffitové práce. Přístup z městečka strmou cestou po holé skále dovolen jest jen na okrouhlé mezivalí, do vnitřního nádvoří však nikoli. S hradiště na východ malý kousek cesty k Božím Mukám a odtud nedaleko na vrchol Pupku, odvděčí se nám pěknou vyhlídkou do Moravy k Olešnici a Boskovicům, také k S. na Kladský Sněžník, část Orlických Hor a Jeseníku.

Svojanov.
(Dle Sedláčkových Hradů a Zámků.)

2. **Údolím Křetinky** (Svojanovky) do *Letovic*. Vděčná partie pro statného turistu, již spojí tento s návštěvou Svojanova (12 *km*) dle č. 1. a vydá se odtud následujícího dne k J. podle Svojanovky - Křetinky vesnicí Předměstím k *Dolní Lhotě* pod *Hradiskem* (v pr.), kde stávala tvrz k hradu Svojanovu patřivší. Nedaleko Lhoty stihnem *Hutě*, kde se tuha dobývala; údolí zúžuje se tu při samé hranici zemské v soutěsku „*Čertovu Bránu*" se strmými skalními boky z břidlice a porfýrů složenými. V barevných pruzích skal domnívá se lid spatřovati obrazy P. Marie a kohouta. V soutěsce končí na hranici silnička a dále vede nás pěšina do *Bohoňova* ¼ hod. vzdál. se starobylým kostelíkem již z r. 888. Odtud opět již pohodlná silnice vede nás dále mezi boky údolí brzy s jedné, brzo s obou stran zalesněného přes Poříč, roztroušenou v délce 3 *km* do souvislého s ní téměř Křetína se zámkem a kostelem opodál říčky pěkně položeného. Z Křetína máme pak již jen hodinu cesty k stan. do Letovic (ze Svojanova 18 *km*).

3. Česko-moravské Švýcarsko na Svratce. Přímá cesta vede nás dle č. 1. na Svojanov, odkudž druhého dne vydáme se k J. podle Křetinky na křižovatku silnic pod St. Svojanovem, zde přes říčku v pr., však hned za ní odbočíme ze silnice v l. pěšinou na *Majdalenku*, kdež kaplička sv. Maří připomíná prý klášter Hu-

sity rozbořený. V den sv. Magdaleny konává se tu hlučný jarmark. Bývaly tu také lázně při pramenech, jež udržují teplotu 7-8° R. Přímo dále za malé $^1/_4$ hod. jsme zas na původní silnici v osadě *Hlásnici*; jdeme odtud k J. silnicí trpínskou majíce odtud výhled až k Letovicům a Sloupu a k JZ. na poříčí Svratky. Došedše k rozc., odbočíme v pr. polní cestou přes druhou silnici přímo k zemské, hranici, již po 2 *km* dostihneme, jdeme přímo dále ještě 20 min. na silnici, jež z Bystrého vede do Olešnice, touto dáme se kousek v l. a pokračujeme pak v původním směru do *Rovĕčina* a v témže směru dále silnicí do *Víru*, v nejškvostnějším bodě Českomorav. Švýcarska na Svratce (Ls. Rs.), jenž poskytuje možnost pěkných výstupů na skalní rozhledy (Hraběcí Stolek a Špinberk) i na skalní zříceniny (Zubrštýn, Auersperg, Pišolec. Viz díl XII.). Ze Svojanova do Víru 12 *km*. — Kdo již tuto cestu vykonal a nechce se vrátiti směrem stejným, má volbu třemi směry: *a*) nejblíže do Bystřice n. P. $1^1/_2$ hod. k stan. dráhy do Brna nebo Německého Brodu; *b*) Krásnou partií přes Pernštýn do Tišnova, *c*) neméně krásnou partií podle Svratky přes Chudobín a Dalečín do Jimramova a odtud do Poličky (26 *km*).

Moravský Kras.

Nedaleko již za Brněncem u zastávky Chrastavé Lhoty opouštíme Čechy a vstupujeme na Moravu proslulou brázdou čili depressí Boskovskou, která ze Žamberecka táhne se kolem Boskovic v délce 150 *km* až za Mor. Krumlov a odděluje Vysočinu Českomoravskou od Sudet, k nimž náleží vysočina Drahanská, podle východního jejího boku se táhnoucí.

Právě tento východní pruh, tvořený devonským útvarem mezi Boskovicemi a Brnem v délce 25 *km* a mezi brázdou Boskovskou a Drahany v šířce 10 *km* náleží k nejzajímavějším krajinám Moravy. Je to vápencová, devonská vysočina, která má stejný geologicko-orografický karakter jako vápencové krajiny krasu jihoevropského: rozhlodané skály, osamotnělé hřebenáče, skalní závrty, ponorné říčky, krápníkové jeskyně s celým bludištěm propastí v podzemí, jež místy i na den se otvírají.

Propasť Macocha a krápníkové jeskyně Sloupské jsou hlavní dva body, známé z tohoto kraje i širším kruhům turistů a k nim směřuje i náš odbočný výlet za území, které je předmětem tohoto dílku průvodce českým královstvím.

Že zajímavý ten kraj přiléhá těsně k našemu území a že i zájem veřejný k němu se poutá, nemůžeme ho tu pominouti. Projdeme jím celým od Boskovic až do Bílovic a Brna, aby český turista získal ucelený a jasný obraz, jejž si pak snadno může každý doplniti z vlastního názoru a četby větších děl, z nichž zvláště »*Moravský Kras*« od dr. K. Abso-

V podzemí Mor. Krasu. Spodní jezírko na dně Macochy.

lona se skvostnými svými illustracemi a bohatstvím vlastních autorových výzkumů, je dílem velmi památným. Jinak nemá česká literatura nedostatek specialních, ovšem pro turistickou potřebu až příliš podrobných průvodců, z nichž tu vytknouti jest zejména dvoudílný spis dr. M. Kříže a Fl. Koudelky »*Průvodce do Mor. Jeskyň*«, na vlastním zkoumání založený a instruktivní geol. Průvodce Vl. J. Procházky: „*Punkva, Macocha a Sloup*“ (v Praze u Hejdy a Tučka).

Údolím Svitavy, jehož malebné boky nás poutají, pokud tunely nám výhledu nezastírají, mineme zastávku *Rozhraní* a stihneme stanici

Letovice při stejnojmenném průmyslovém městě (tov. na tyl a bobinet, hosp. stroje, droždí, škrob, káv. náhražky, líh, úpravny a tiskárny bavlněných a lněných tkanin), s krásným zámkem na místě býv. sídla pánů z Boskovic, jež

r. 1648 lehlo popelem, s far. kostelem sv. Prokopa, jenž až do r. 1651 byl v rukou bratří českých, později luteránů, s klášt. milosrd. bratří a kostelem sv. Václava. Minuvše tři zastávky *Heinrichstal, Zbořky*; průmyslovou *Svitávku* (tov. na vlněné zboží a uměl. vlnu stihneme stanici

Skalici-Boskovice, jež otvírá nám vstup do Moravského Krasu. Stanice u vsi Skalice ležící vzdálena jest od Boskovic 4 *km* (do středu města 5 *km* silnicí k S. přes osadu Mlatkov t. zv. Malou Hanou (Omnibusy 40 h). Pěší turista dá se silnicí k J. podle tratě a po $^3/_4$ *km* přijde k mostu přes Bělou. Odbočí zde v l. podle potoka a za $^1/_4$ hod. je na silnici, která krásným údolím Pilským pod Boskovským zámkem vede do města (4·5 *km*). Ze stanice Skalice nabízí se kromě toho vděčný výlet na

Kunštát, sídlo druhdy nejslavnějšího staročeského rodu pánů z Kunštátu, z něhož pošel i český král Jiří Poděbradský, jenž rozvětvil se v řadu rodů na Moravě i v Čechách proslavených. Rodné sídlo rodu toho zachováno při stejnojmenném městečku jako zámek, malebně na výšině položený. Původní hrad byl tu založen v 2. pol. 13. století od Kuny z Kunštátu a městečko pod ním záhy vzniklé připomíná se již r. 1368. R. 152 prodali zboží to Zajícové z Kunštátu Vilémovi z Pernštejna, nyní je drží svob. pp. z Honrichu.

Boskovice, město, čítající na 6000 ob. k severu vybíhá do roviny Malé Hané, k jihu tulí se pod lesnaté výšiny, jež korunovány jsou mohutnou zříceninou hradu Boskovického. Hluboké jehličnaté lesy přiléhají až k místu, oblíbenému proto jako Ls. (ročně 900 i více hostí. Byty po 20—50 K měs., koupele v rybníce, strava po domácku i v host. Dotazy na ob. úřad). Náměstí tvořené dvěma řadami domů zdobí svérázná věž radnice a gotický chrám děkanský s krátce uťatou věží, zal. v 13. stol., jenž chová umělecky cenné náhrobky Zástřizlovců, z nichž jmenovitě 7 *m* vys. náhrobek Václava Morkovského ze Zástřizel zde poutá pozornost. Ve hřbitovním kostelíku možno shlédnouti kazatelnu tepané práce renaissanční z r. 1626. I židovská část města honosí se z části ještě středověkou romantikou. Je tu dále nový zámek hrabat Mensdorff-Pouilly, přestavěný z bývalého kláštera dominikánského, v jehož 63 komnatách zasluhuje pozornosti bohatá knihovna a rodinná galerie s orig. obrazy nizozemské školy (výjevy z tureckých válek na pergameně malované). Podle zámku, jenž obklopen jest skvostným parkem a počítá se k nejkrásnějším panským sídlům na Moravě, vede cesta do kopce za 5 min. nebo pohodlněji serpentinou okolo kopce stále stínem za $^1/_4$ hod. ku zříceninám

Boskovice s hradem.

Hradu Boskovického, druhdy pyšného sídla proslulého rodu pánů Boskoviců a znamenité pevnosti zemské. Vstupujeme dosti zachovalou branou renaissanční, jež nese znak Zástřizlovců se staročeskými nápisy a k níž přiléhá hlásnice renaiss. cimbuřím ukončená; v této nejzachovalejší části bydlí hajný, jenž za malé zpropitné ochotně je průvodčím. Z vlastního hradu zachováno jen něco zdí se střílnami, palácových síní, bran a sklepení, hluboká studně hradní. Nejvyšší body hradiště poskytují překrásnou vyhlídku do údolí Bělé přes Lhotu Rápotinu za údolí Svitavy, kde rozeznati lze Oboru, Jabloňany s pozadím Chlumu a Českomor. Vysočiny, pěkně tu rozeznáváme brázdu Boskovskou a k S. rozhlížíme se do úrodné roviny Malé Hané s četnými osadami (Vísky, Vanovice, Jaroměřice) k Jevíčku a hradu Trnavskému. Původ hradu připisuje pověst, zaznamenaná Paprockým ptáčníkovi Velenovi, jenž prý hvozdy zdejší dostal darem od zbloudivšího knížete Privina, jejž zachránil a kolem r. 830 hrad tu zbudoval. První zmínka o hradu děje se však historicky teprve r. 1174 jako o sídle Boskoviců (1207 až 1597), později pánů ze Zástřizl. (až 1681), rodů, jež prosluly jako podporovatelé umění i literatury, obhájcové národ. jazyka i správcové nejpředněších statků zemských. Pocházel odtud hrdinný Husita a obhájce Vyšehradu r. 1420 Jan Brandýský, také roudnický pán a vynikající člen družiny Jiříka Poděbrada Ješek Svojanovský, zakladatel první knihtiskárny moravské, olomoucký biskup Protas z Boskovic, Ladislav z Boskovic, vrstevník Hasištejnského z Lobkovic, vysoce učený a štědrý vlastenec i mecenáš a mnozí jiní. Zástřizlové přivedli hrad architektonicky na největší výši, po nich tu vládli Ditrichštejnové, jichž místo v novém sídle pod hradem zaujali Mensdorffové.

Z Boskovic pochází výtečný paedagog Petr Bílka, († 1881), vl. r. V. Dokoupil, býv. ředitel sochařské školy hořické, univ. docent dr. K. Absolon a j.

Hostince. Větší host. Pospíšilův (8 pok., omnib.), Matoušek a Zeisel. Odbor Kl. Č. T. (spravuje Sloupské jeskyně).

Výlety z Boskovic.

1. *Procházka údolím Pilským* (údolím Bělé) s krásnou vyhlídkou na hrad, neb procházkou serpentinou hradní k „**Jelenímu skoku**" (krásná vyhl. do údolí Pilského a **na vrch Zlatník**), do zříc. hradu s vyhl. výše popsanou a dále odtud upravenou pohodlnou cestou na **Holý Kopec** s vyhl. ke Kunštátu a do Žďár. Hor až ke Svojanovu, jsou nejhojněji navštěvovány letními hosty, kteří zpravidla vzdálenějších vycházek nekonají.

2. **Zlatník.** Jdeme do údolí Pilského, z něhož po chvíli v l. odbočuje široká lesní silnička, kterou vystoupíme asi do poloviny vrchu a odtud rozsedlinou vzhůru na hřeben k třem jezírkům a stezkou mezi balvany až na zalesněný vrchol. Cestou i z jednotlivých bodů vrcholu krásná vyhl. na zříceniny, město a okolí.

3. **Kamenný Žleb** tvoří ukázku divokého údolíčka v tomto okolí. Po úbočí vrchu Červenou Zahradou proti proudu potoka vzhůru do hluboké prorvy se stinnou procházkou podle chladného potoka do zášeří lesů.

4. **Melkovské údolí**, sev. od města buď z předměstí Bělé přímo podle stejnojmeného potoka nebo přes vrch Babu. Stinný les, romantické skály, vlídné paloučky lesní, potok Bělá, pěkný pohled na mysl. a ves Melkov, jsou půvaby údolí, jež se počítá k nejpěknějším partiím okolí. Po 8 *km* vyjde se

z údolí do Sebetova s nádherným zámkem milionáře Königswartera, jehož skvostný park je obecenstvu přístupen.

Kdo chtěl by projíti soustavně celým Krasem Moravským, započne svou partii v Boskovicích. Vydá se odtud, veden červenými značkami k vých. ulicí Sušilovou do údolí Bělé, jímž záhy vstoupíme do lesa stoupajíce do kopce, kde brzy spatříme modrošedé a červenavé vápence devonské, z nichž také již první stopy karakterů krasových (jeskyňky, rýhy, škrapy) jsou známy. Tu a tam spatřujeme haldy, jež jsou stopami těžby kamence z kyzovitých lupků křídových. Za haldami můžem v pr. nadejíti si pěšinou lesní podle v l. ležící osady *Valchova*, dle níž pojmenován byl tu ve vápenci nalezený, jantaru podobný nerost valchovit (jen odtud a od blízké Obory známý). Stezka sejde se po $^1/_2$ hod opět se silnicí v *Němčicích*, kde železné dobývaly se rudy. (v pr.) v geologicky zajímavých jeskyních Němčických. Až sem terrain stále stoupal i nalézáme se na nejvyšším bodě hřebenu Němčického, s něhož zpět je pěkný pohled na Malou Hanou. Projdem dědinou k J. a na konci dáme se v l. silnicí 4 *km* do

Sloupu (12 *km*), kamž turista, jenž vynechal Boskovice, dospěje ze stanice Rájce. Odtud (viz dále str. 62) vede nás cesta po prohlédnutí Sloupských jeskyň, Hřebenáče a Musea buď přímo na Macochu nebo přes Šošůvku do

Holštýna (Hladomorna, Rasovna) a přes

Ostrov na Macochu, odtud k pramenu Punkvy v Žlebu Pustém. Většina turistů spokojuje se s návštěvou Sloupu, odtud přímým pochodem na Macochu, k vyústění Punkvy a údolím do Blanska, kde svou partii končí. Kdo však chce pokračova i celým Krasem, vrátí se ze Žlebu Pustého buď Suchým Žlebem aneb přes Lažánky do

Jedovnice a nastoupí odtud cestu do

Křtin, odkudž dá se přes jeskyně Výpustek Býčí Skálu a Josefovským údolím do

Adamova, po případě vrátí se do Křtin a odtud dá se do

Bílovic, kde cestu svou ukončí. Anebo ze *Křtin* jde dále ještě na **Jeskyně Ochozské** a přes údolí Říčky ukončí svou cestu v **Brně.** — Celá tato cesta je 50 až 65 *km* dlouhá i možno si ji rozvrhnouti na 4—6, po případě 6—8 dnův. Podrobnosti od Sloupu počínaje viz ve směru hlavní tratě železniční.

Za stanicí Skalice-Boskovice rozšiřuje se brázda Boskovská v širší údolí, kde Svitava přijímá říčku Bělou, přicházející z Pilského údolí od zříc. hradu Boskovického; minem tu Lhotu Rápotinu (v l.) a úzkou soutěskou pronikneme do údolí u zástavky

Doubravic, farního městyse s nedalekou zříc. hradu Doubravy (v l. v lese), památného sídla pánů z Doubravic větve Benešoviců v Čechách. Úrodnými nivami stihneme za krátko stanici

Rájec, nejbližší východiště pro Sloup 9 *km* vzdálený. V Rájci je krásný zámek starohr. Salma-Reifferscheidta se skvostnou obrazárnou a nepřístupným parkem, cukrovar, parostr. pivovar se sladovnou, lihovar, pekárna pro celé panství, tov. na dřev. zboží. Hotel Hudcův u nádraží, (moderní) Panský hostinec (levný a dobrý).

Pošt. spoj. do Sloupu. Omnibus v létě (K 1·60). Z nádraží přes ves k zámku a odtud kopcovitou silnicí do obory na Spálené Hoře (zpět pěkný pohled na údolí Svitavy s pozadím Chlumů) a dle turistických značek přes Petrovice do

Sloupu (2½ hod. dosti nepohodlné cesty. Za 4—6 K možno si však objednati povoz v hot. Veselého ve Sloupě nebo v hot. Šošůvka ve Sloupě.

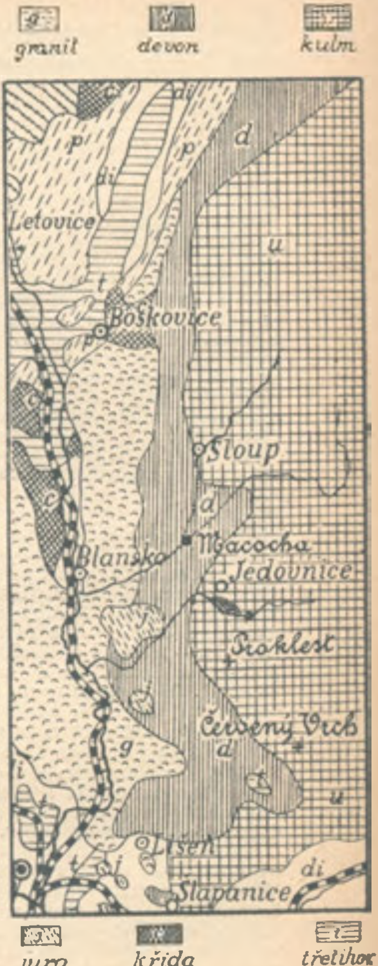
Sloup, horské městečko prastarého původu, kde již v předhistorické době bylo sídlo kultu pohanského a na úsvitě doby křesťanské útočiště „černých mnichů", kteří v jeskyních na lešeních bydlívali (v jedné jeskyni trámce toho původu byly nalezeny) Jméno své dostalo nejspíše od osamělé sloupovité skály „Hřebenáče", jež v starých listinách Stylos (Sloup) se zove. Historicky připomíná se poprve r. 1356 jako sídlo Ješka ze Sloupu. V přítomné době je poutnickým místem s dvojvěžatým chrámem, jejž r. 1750 postavila hr. Karolina z Rogendorfu dle plánů víd. stav. Cunavala. Mramorový hl. oltář nese pěkně řezanou madonu s cherubíny. Vnitřek vyzdoben freskami. Hlavní památností tuto je Hřebenáč a jeskyně sloupské.

Museum, zřízené učitelem Janem Kniesem z Roggendorfu v jediné síni 12 *m* dlouhé a 8 *m* široké podává ukázky přírody (horniny, kosti diluvialní zvířeny, nálezy předhistorické a pod.) Mor. Krasu po stránce geologické a palaeontologické. Mírné vstupné.

Hostince: Ve Sloupě samém Rs. Veselý (26 pok. 46 loží, na letní byty od 24 K měsíčně, též denní strava, vodovod a teplé koupele v domě); tutéž Rs. Skoták (3 pok. 6 loží). Hotel u jesk. Šošůvky (5 pok. 16 loží, také se pronajímají na letní byty).

Zeměpisná mapka Moravského Krasu.

Geologická mapka Moravského Krasu.

Výlety ze Sloupu.

1. **Hřebenáč—Sloupské jeskyně.** Pět min, od městečka k J. vchod do prvních jeskyň, jejž s druhé strany hájí osamělá skála *Hřebenáč* se zbytkem podstavce na vrcholi, kde stávala socha sv Simona. Průvodčí a sazba vstupného u vchodu. Důležito je nevstupovati do jeskyň ve stavu uhřátém, po případě ochladiti se v předsíni, kde lavičky poskytují k tomu příležitost. Rozhodně třeba přioditi se svrchníkem neb pláštěm. Hned před jeskyněmi dlužno všimnouti si zajímavého „propadání" se potoka sloupského do propastí podzemních. Stopujíce potok již ze Sloupu, zřetelně vidíme, jak se voda jeho ztrácí — až konečně uzounký pramínek ztrácí se pod některým balvanem. Poměry ty mění se po velkém lijáku nebo trvalých deštích, kdy viděti jest, jak voda zjevně s hukotem zapadá do rozsedlin a otvorů mezi balvany; jeť takových zřetelných ponorů potoka okolo Hřebenáče 14. Za jarního rozvodnění vystupuje voda i do jeskyň a konečně valí se i dále Pustým Žlebem v původním svém korytu potočním. Hřebenáč je zbytek původní klenby jeskyní, která se druhdy dále ještě rozkládala. — Jeskyně do nichž vstupujeme, skládají se z jedenácti dílů: 1. Jeskyně Nicové (známé asi od r. 1800), jes. Eliščiny (od r. 1889), jes. Starých Skal (od nepaměti známé chodby „u Stříbrné skály", „u Řezaného Kamene" s chodbou stupňovitou a s trojitou kolmou propastí, známou od r. 1748), 4. jeskyně Nagelovy (od r. 1900), 5 spodních pater s řečištěm podzemních vod a jezírek, 6. jes. Wankelovy (od r. 1899 a 1902), 7. jes. Netopýří (obj. r. 1903), 8. Poustevny od nepaměti známé. 9. Kůlna rovněž od pravěku známá, 10 Jeskyně Křížovy (obj. r. 1884 a 1902) a 11. jeskyně Sošůvské (obj. r. 1890). Z těchto podzemních prostor turistům jsou přístupny jen č. 1., 2., 3., 9. a 11. Vstupujeme do jeskyně *Nicové* (1), do níž ještě denní světlo vniká či vlastně do její předsíně; dále se béřeme temnou chodbou 3—5 *m* vys. s jinou souběžnou (vnitřní prostory jsou acetylénem osvětleny) asi 50 *m* do dómovité síně (šířaviny), z níž opět dvě chodby odbočují; průvodčí vede nás k Z. do vlastní jeskyně Nicové (20 *m* dl. a 4—5 *m* široké), jejíž stěny a strop potaženy jsou „*nicem*", jemuž lid jako nickamínku připisuje moc léčivou. V podstatě je to vodou bohatá váp. pěna. Ze dna této jeskyně vykopány bohaté nálezy díl. kostí (Wankelem a Křížem). Tímto kopáním r. 1876 způsoben průval, nyní zasypaný, do hlouběji položené *krápníkové jesk. Eliščiny*, do níž vede nyní z počátku jeskyně Nicové chodba 1·2 *m* široká a 2·8 *m* vysoká: jeskyně až 37 *m* dl., 33 *m* šir. a 21 *m* vysoká, velkolepými krápníky je vyzdobena, na clony krápníkové tlukou průvodčí dřevěnými paličkami vyvozujíce duté, zvonovité tony. Řady stalagmitů (krápníků na dno navršených) kupí se ve shluky, jímž různých jmen se dostalo: *Turecký hřbitov, Vodopád* (4 *m* vys. 6 *m* v objemu měří) v deseti kaskádách, *Strážce* 2½ *m* vys., *Lesík*, zkaměn. princové a clony, zvony nazývané. Dr. Absolon zjistil na těchto stalagmitech drobné, většinou slepé členovce. S jeskyní souvisí pobočná síňka „Kaple" (16 *m* vys.) s krásnými krápníky (Varhany, Palmové listy). Odtud vrátíme se k východu. — Dále podle potoka Sloupského nebo nově upravenou chodbou spojovací ku vchodu do „*Starých Skal*", kdež výzdoba krápníková již dávno vzala za své a proto se dnes již nenavštěvují, ač mohutné klenby a hluboké jejich propasti činí dojem velkolepý, Zastavivši se zde přítel přírody spokojí se nyní jen osvětlením loučemi, jež místy těžko proráží kupící se mlhu. Bez průvodce neradno sem zajíti (nebezpečné propasti, labyrint chodeb, ponory, schody); také jen při náležitém

Hřebenáč u jeskyň Sloupských.

Půdorys jeskyň sloupských.

osvětlení (aspoň magnesiovým světlem) lze tu zažiti mohutný dojem zvláště v hlavní síni. která je východištěm asi šesti chodeb. Z této jeskyně pochází největší množství diluvialních nálezů. jimiž jesk. Sloupské byly proslaveny. V jedné z chodeb sem ústících (u Stříbrné Skály) spatřují se i stopy trámců po obydlí „černých mnichů“, v malé síni (III.) před koncem této chodby spatřují se na stěnách četné nápisy, nejstarší z r. 1650, také nápis připomínající návštěvy Nagela (zkoumatele jeskyň) z r. 1748, Rudzinského, prvního zkoumatele Macochy a p. Odtud třeba vrátiti se opět na den, neboť spodní patra jeskyň, kde tajuplné jezírko Wanklovo — konečný syfon podzemních vod sloupských — přístupna jsou obtížne jen zasvěcencům. Od Starých Skal kolem Hřebenáče po vých. svahu pěšinou k J. přijdeme k „*Propástce*“, dvojitému závrtku, hustými křovinami zarostlému, kdež „gotická“ branka otvírá vchod pro ponorné vody do bludiště Starých Skal. — Pěšina vede nás dále k nejznámější jeskyni *Kůlně,* proslulé epochálními nálezy předvěkými jako sídlo člověka diluvialního, jež odhalili tu Wankel a Kříž; sem zachází většina poutníků sloupských a každý poutník klade ku stěně proutek ve zbožné víře, že mohutná klenba se na něho nesřítí. Vchod 4 *m* vysoký a 10 *m* široký vede do jesk. v podobě *S* v délce 40 *m* se vinoucí a na druhém konci na 8·5 *m* výšky se rozšiřující. Horní vchod leží o 7 *m* výše nežli dolní. Také pod touto jeskyní objevena spodní patra, turistovi nepřístupná. — Brzy za Kůlnou dostihneme za hotelem vyhloub. vchodu do jeskyně *Šošůvky* (zvláštní vstupné) r. 1890 objevené, která slyne množstvím jemn. a překrásných tvarů krápníkových; jedna chodba 86 *m* dl. vede k schodišti, jež srázně spadá do „Kaple“ se skvostným stalagmitem „orel“, jejíž konec nalézá se v blízkém sousedství chodby „Stříbrného Kamene“ ve Starých Skalách; jeť tedy tato hlavní chodba jen pokračováním Starych Skal. Z Kaple lze vyjíti do druhé chodby „Souběžné“, kde spatříme krásný stalagmit „Síň trpaslíků“ 10 *m* vys. a na konci skupinu stalagmitů „Hájkem“ nazývanou,

Kůlna.

Krápník (stalagmit) v jeskyni Šošůvské.

kde i mnoho polodrobnohledné jeskyní zvířeny se vyskytuje; před Hájkem k vých. odbočuje chodba ostrovská, kterou po schůdcích sejdem do rozšířené prostory s krápníky nejkrásnějšími: Vodopád, Hradisko, Sněžka. Z této chodby pronikl majitel r. 1905 po desetiletém úsilí do Nové jeskyně Sošůvské, kde nové a nové tvary krápníků (Vodopád III, Hradisko a p.) lákají pozornost. Jednu část chodby těchto jeskyň používá hotel Sošůvský za výborný sklep. Odtud k hot. se vrátíme, kde vycházka naše končí.

2. **Macocha** (*Blansko*) je obyčejně druhý cíl turistův, kteří putujíce do Sloupu, jdou odtud přímo k Macoše. Kdo nechce vynechati rázovitého a pro turistu vděčného kusu Moravského Krasu vyhne se této přímé stezce, po náhorní rovině a jde raději zacházkou dle č. 3. přes Holštýnsko a Ostrov. Přímá cesta k Macoše vede buď *Pustým Žlebem*, což je cesta delší a nikoli stinná pro toho, kdo chce dobře seznati ráz žlebů krasových, nicméně může si tuto zacházku odpustiti, kdo chce později pod Macochou seznati zajímavější *Suchý Žleb*. Ten jde od hotelu Sošůvky dle značek lesem 4 *km* k Macoše, kde najdeme v lesním stínu úhlednou útulnu Klubu čes. turistů (spol. ložnice o 8, pokoj šlapáků o 3 ložích) a nedaleko mohutnou kolmou propasť, 138·8 *m* hlubokou, do níž kámen volným pádem letí 10—11 vteřin. Od glorietu rak. tur. spolku sestoupíme žlabem na severoz. straně téměř do třetiny propasti na žel. můstek, zřízený brněnským odb. KČT., odkudž spatřiti lze dno Macochy i obhlédnouti její stěny; pěkný je pohled na jižní koryto mezi skalami shora do prohlubně kolmo vyryté. Dole černá se brána s „Pekelným jícnem", jenž přechází v jeskyňku Erichovu. Vstup do Pekelného jícnu nazván Portálem Čechovým, je z největších bran jeskyních na světě vůbec jest to zbytek stropu nad podzemním tokem Punkvy, jehož druhá část se sřítila a tvoří kopec na volném dně Macochy. Od SZ. přitékají sem vody Punkvy tvoříce dvě jezírka odtékají k JZ. závrtkem a jeskyněmi podzemními, v nichž spočívá ještě neprozkoumané tajemství Macochy. Některé z těchto jeskyň byly již dr. Absolonem prozkoumány (Jeskyně Pascvského, Kuchařova, Červíkovy, pod můstkem atd.). Od Macochy sejdeme za 20 min. znač. cestou do údolí k místu, kde vyúsťuje ponorná řeka Punkva opět na světlo denní, aby odtud již brala se dále žlebem Pustým $1/4$ hod. k ústí Suchého Žlebu (v l.) u Skalského Mlýna a restaurace, odkudž za $1^1/_2$ hodiny dorazíme podle železáren druhdy Salmových, dnes fy Breitfeld, Daněk a spol. v Praze, do stanice Blansko. —

Kdo chce poznati zároveň Suchý Žleb (viz č. 3.) může od Macochy sejíti přímo jihových. směrem do Žlebu a dáti se tímto v pr. ku Skalskému Mlýnu, což je asi půlhodiná zacházka, ovšem nelze pominouti východu Punkvy a zajíti třeba proto od Skal. Ml. k němu údolím, což opět činí $1/2$ hod.

3. **Holštýn—Ostrov—Suchý Žleb—Blansko. Velmi vděčná, ač tur. zpravidla pomíjená partie. Dáme se ve Sloupu od kostela k východu po silnici strmě vzhůru vedoucí do vesnice Sošůvky (1 *km*). Nad vesnicí v l. $1/2$ *km* Helišova skála (613·8 *m*) s velkolepou vyhl.) nejvyšší bod celého Krasu moravského na náhorní rovině sloupsko-ostrovsko—lažánecká, kde místo devonu vystupuje kamenoúhelný útvar kulmový, již před Sošůvkou patrný. Avšak při dalším postupu přicházíme opět na vápence devonské, v nichž porůznu jsou patrny závrtky a propadávání vod, jež tvoří přítoky podzemní řeky Punkvy. Vzácným pohledem překvapí nás kotlina Holštýnská, geograficky velice zajímavá jako údolí poloslepé, zajímavější ještě nežli poloslepé údolí Sloupské. Přijdeme sem přes vápencové

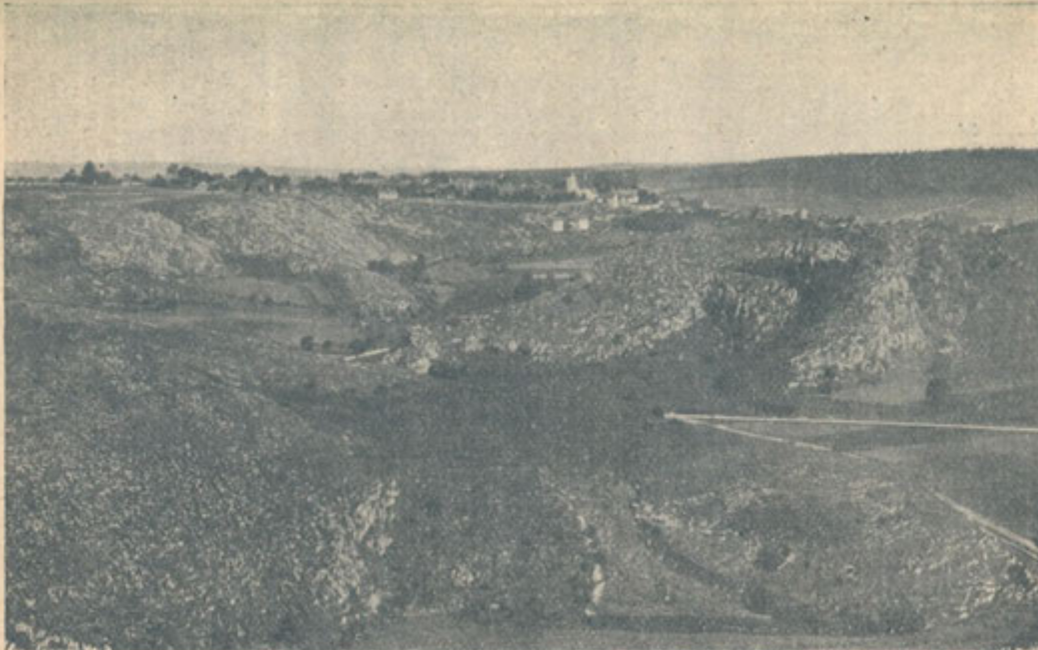
stráně, jdeme-li od Hel. Skály k V. po 1/4 hod. za Božími Muky s obr. Sv. Trojice najdeme několik závrtků, zřetelných, v poli propadlých prohlubní, jimiž voda do hloubky propadá Po 1/4 hod. jsme u zříc hradu Holštýna pod nimž bývalo městečko, nyní úplně zaniklé. Od 13. stol. do r. 1470 vládli tu páni z Holštýna, z nichž pošla řada mužů slavných, ale i loupeživých rytířů, z nichž Hartman

Celkový pohled na propast Macochy.

Třebelovický kláštera Rajhradského dobyl a benediktiny povraždil, začež Václav II. na Holštýně jej obléhal; z nich také obávaný Vok III. padl v bitvě pod Vyšehradem. Značená cesta turistická svede nás ku vchodu do *Hladomorny*, sluje, v níž po 14 *m* od vchodu spatříme dómovitou síň 35 *m* širokou a 25 *m* dlouhou s nedohledným stropem, posetou nesčetnými balvany, mezi nimiž stěží lze nalézti bezpečného průchodu, dóm, jenž náleží knejvětším a také nejstudenějším v Krasu moravském, je obklopen řadou menších pobočních síní a býval lidomornou hradu holštýnského, aspoň nalezeno tu množství kostí lidských (i dětských) a praví se, že černý otvor ve stropě byl schůdky spojen s místnostmi hradu, dnešní pak vchod byl zazděn. Nedaleko Hladomorny spatřiti lze největší ponor v okolí Holštýnském (t. zv. Podhradní), jímž vody z povrchu nalézají cestu do podzemí. Od Hladomorny znač. cestou sestoupíme do údolí Bílé Vody; po obou stranách kynou nám sice vlídné zelené stráně, ale v údolí samém za letního vedra sálá to žárem, jejž za krátko však vyměníme za nápadný chlad, jenž věje nám vstříc z druhého obrovského ponoru či katovotronu Rasovny (nazvaného tak proto, že byl okolnímu lidu mrchovištěm pro zdechlý dobytek). Do ní zapadá Bílá Voda, což ovšem nejkrásnější pohled poskytuje jen za vyšší vody, kdežto v parném létě jen nepatrný potůček ztrácí se zvolna ve strži, k níž chaosem balvanů možno se přiblížiti. Do propastí po balvanitých stupních sestoupili odvážní badatelé, již několikráte (Wankel, inžen. Mládek Dr., M. Kříž, Dr. K. Absolon) a odkryli zde zajímavé bludiště podzemní s podzemním jezírkem, druhým ponorem Bílé Vody, syfony, atd. (Viz dr. K. Absolon Kras Moravský). Turista geolog může z Holštýna vyhledati ještě celou řadu zajímavých jevů, tak možno mu doporučiti návštěvu *Žlíbku lipoveckého* s ponory v břidlicích kulmových, slepé údolí a propadání na *Plánivách*, náhorní rovince, jež severně od silnice do Lipovice vedoucí rozkládá se mezi Žlebem holštýnským a lipoveckým a vykazuje na hranici devonu a kulmu neméně zajímavé závrty a ponory, jež třeba ovšem namnoze v hlubokém lese vyhledati, konečně pak i *Starou Rasovnu* neboli *Zbořisko*, kudy odtékají vody Bílé Vody, nemůže-li je pojmouti Rasovna, jeskyni *Ovčí* čili *Míchalovu* s dokonalými škrapami vápencovými. Ubíráme se k J. silnicí k Ostrovu podle Hradského Žlebu, kde již není stopy po kamenitém řečišti Bílé Vody, za to ale stále se vyskytují nálevkovitá ústí hlubších závrtů, z nichž nejpamátnější je závrt vzniklý za paměti a svědectví lidského 8. dubna r. 1855 (ani 1000 kroků od vesnice Holštýnu). Překročíme silnicí lipoveckou a jsme za 40 minut v **Ostrově**, před nímž otvírá svůj jícen proti panskému dvoru ve skalnaté stráni *Jeskyně Císařská*, Mezi domky vede nás cesta k J., kde brzy spatříme otvor nové jeskyně *Balcarovy Skály*, známé zajímavými nálezy drobné zvířeny (pišťuch, krečků stepních a j.), jež tu zjistil S. Knies, nadučitel z blízkého Rogendorfu a zasloužilý místní sběratel. — Za Balcarovou Skalou silnice se dělí: v l. do Jedovnic, druhá v pr. do **Suchého Žlebu**. Volíme tuto, abychom shlédli údolí pusté, bezvodé, pravého rázu krasového. Překročujíce cestu vedoucí z leva v pr k Macoše (kdo nechce dále Suchým Žlebem, dá se v pr. $^1/_4$ h. k Macoše a sestoupí odtud dle č. 2. do Blanska) spatřujeme v pr. u silnice závrtek, poslední v Suchém Žlebě. Cesta mezi skalami, jež místy přibližují se tak, že sotva lze vozem projeti; je za parna velmi nepříjemná a vyžaduje $1^1/_4$ hod. až do údolí Punkvy k Skalskému Ml., odkudž dále sledujíce cestu do Blanska dle č. 2. Ze Sloupu až do Blanska $4^1/_4$ hodiny.

*4. **Jedovnice—Blansko.** Spojíme s č. 3. návštěvou Holštýna a

Krasová krajina u Ostrova.

Ostrova, avšak za Balcarovou Skalou nedáme se v pr. do Suchého Žlebu nýbrž v l. k J. do Jedovnic (ze Sloupu $2^1/_2$ h.), malebně položeného starého městyse (připomíná se již r. 1268), kde na náměstí s útulkem pro duchovní a učitele, zřízeným nadací prof. Ševčika, rodáka zdejšího, spatřuje se socha Karla Havlíčka od F. Voleského z Čes. Třebové. Devonske vápence a kulmové břidlice stýkají se tu s útvarem třetihorním. Jdeme z městyse směrem JZ. silnicí k rybníku Olšovci, při němž stoji parní mlýn s pilou a velkozávodem dřevařským (rs); za nim odbočíme v l. silnici Křtinskou domky Oujezdce $^1/_4$ hod. k bývalým hutím, kde stojí parní mlyn družstva rolnického (rs.) a tvoří střed nejzajímavějšího bodu v tomto okolí: *Jedovnického propadání* jehož příšerné propasti od r. 1900 několika výpravami do hloubky 130 *m* prozkoumal dr. Absolon). v němž ztrácí se vody vytékající z ryb. Olšovce. Davše se proti býv. huti cestou k S. dojdeme blízko Klímových závrtků za 20 m. do *Rudic*, kde se druhdy ruda žel těžila, nyní se vyrábějí z ohnivzdorné hlíny šamotky, zboží hrnčířské a toufarské. Celé okolí vyplněno závrtky, takže nelze tu studny vyhloubiti a v čase sucha nutno pro vodu docházeti až do propadání Jedovnického. Z Rudic dáme se k SZ. pol. cestou $1^1/_2$ *km* do **Lažánek**, kdež na konci osady u továrny na šamotky v lomu vápencovém shlédnouti lze zajímavé protiklonné uložení vrstev vápencových. Odtud máme silnicí 2 *km* do údolí Punkvy a tímto v l. $2^1/_2$ *km* do Blanska (viz níže).

Opouštíme stanici Rájec a přímočárně údolím Svitavy podle *Spěšova* (v pr.), *Ráječku* (v l.) a *Dolní Lhoty* (v pr. zast.), projedeme pak mezi Starým Blanskem (v pr.) a Blanskem (v l.) ještě 1 *km* do stanice

Blansko, pod jehož jménem zahrnuje se několik bodů tohoto okolí. Severně od stanice v délce $1^1/_2$ *km* se táhnoucí (Klepačovská ulice) město *Blansko* s osadou *Staré Blansko*, dále zříc. hradu Blanska nad ústím Punkvy pod Macochou a konečně železářské závody druhdy Salmovy, nyní firmy Daňkovy, bývalé sídlo dr. J. Wankela, otce mor. archaeologie.

Hrad Blansko (starý hrad za Blanskem) byl sídlem biskupa Zdika, ve stol. 12., a do konce prý ještě r. 1645 nebyl úplně pustý. Biskup Zdík však sám také již sídlel ve dvorci a tvrzi St. Blansku, při němž osada se tou měrou zvelebila, že již ve 14. stol. byla městem. Býval tu dřev. kostelík sv. Kateřiny, jejž dle pověsti Cyrill a Methoděj měli vystavěti, na jeho místě r. 1140 vysvěcen zděný hrazený chrám a biskup Zdik, zakladatel jeho pochován v Praze v klášteře strahovském. Lehkomyslný biskup Mráz z Dloučance, jenž v klatbě zemřel, zastavil Blansko Mikuláši Náhradkovi ze Studnic, za něhož těšilo se okolí největšímu blahobytu, který zničilo tažení Prokopa Velikého r. 1431. Tehdy obležen a dobyt také hrad Blansko. Tehdy také zanikla celá řada okolních osad. Pak vystavěn zámek v městečku, na němž r. 1531 jako lenní pán sídlil Jan Dobrovský z Hradiště a Skály, známý diplomat, učenec a vojevůdce (psal se také z Hradiště na Blanště). Napsal také dějiny Čech a Moravy a staré dílo o rybách a rybářství. Pak střídalo Blansko rychle své majitele (také tu vládli Kinští ze Vchynici až r. 1766 ujal je nynější rod starohrabat Salmů.

Výtok Punkvy pod Macochou.

Blansko bývá vlastně konečným výletem, jenž z Rájce podniká se přes Sloup a Macochu. Samo je nejblíže Macoše a hodí se i k výletům jiným.

Výlety z Blanska.

**1. Macocha. Od stanice v pr. k rest. Klepačovu a dále do údolí Punkvy mezi skalami vápencovými a tímto podle železáren (huti Mariiny, vrtárny, slévárny k huti starohraběcí $^3/_4$ hod.) $1^1/_2$ hod. ku Skalskému Mlýnu (rs.) a ville Salmovské; odkudž je $^1/_4$ hod. k východisku Punkvy ve vápencových skalách devonských, kdež nad východištěm v l. v lese spatřiti lze skrovné zříc. hradu Blanska. Od ústí Punkvy značenou cestou 25 min. k útulně Macochy (viz str. 67., 9 *km*).

2. Sloup. Jako při č. 1. až k ústí Punkvy (7 *km*), kdež rozhodnouti se možno buď v pravo znač. cestou k Macoše a dále lesem hodinu cesty k hotelu u Sošůvky, což je kratší a zajímavější, anebo přímo dále Pustým Žlebem do poloslepého a ponorného údolí sloupského k Hřebenáči u vchodu do Sloupských jeskyní. Údolí se stále kroutí a je ovšem zajímavé pro geologa (13 *km*).

**3. Suchý Žleb, Ostrov, Holštýn, Sloup. Jako př. č. 1. až k Skalskému Mlýnu, odtud v pr.

Suchým Žlebem zpětně dle č. 3. na str. 67. ($4^1/_2$ hod.).

4. **Lažánky, Jedovnice, Macocha, Blansko. Vděčný okružní výlet. Údolím Punkvy jako při č. 1. Po 3 *km* ($^1/_2$ *km* před hutí starohraběcí) údolím v pr. k šamotové tov. a mysl. (za touto útulný žlíbek zvaný „Zrcadlo", kde prahory s devonem se stýkají) a $1^1/_2$ *km* do Lažánek s druhou šamotovou továrnou, při niž ve vápencovém lomě viděti lze zajímavé protiklonné uložení vápenců; přímo dále (v l. odbočná silnice do Vilímovic) sledujeme svrchní uložení třetihorních slínů, mineme v pr. polní cestu do Rudic (viz str. 71), v l. dvůr Konrádův (ve vápencových lomech mají vrstvy vápencové již všude stejný sklon, na loučce proti dvoru dva závrtky) v pr. silnicí do Rudic (rozhraní vodní) a po $^1/_4$ hod. jsme v *Oujezdci* (8 *km*); odtud můžeme zajíti v pr. $^1/_4$ hod. k *Jedovnickému propadání* (viz č. 4 na str. 69) a vrátiti se přes Oujezdec do Jedovnice (11 *km*). Jdeme odtud silnicí k S. $1^1/_2$ *km*, a odbočíme pak v l. do *Vilímovic*, jimiž projdeme na polní cestu, která přes *Suchý Žleb* vede na Macochu (15 *km*, viz str. 67). Odtud pak zpět dle str. 67 údolím Punkvy do Blanska (22 *km*).

·5. **Lažánky, Jedovnice, Křtiny, Adamov.** Jako při č. 4 až k Propadání Jedovnickému (9 *km*), nebo kratčeji z Lažánek na konci osady polní cestou v pr. do *Rudic* a přímo dále zpětným směrem dle str. 71 k propadání (8 *km*). Odtud silnicí k J. údolím Křtinského pot. 4 *km* do **Křtin**. Zpět krásný pohled na Propadání. Do Křtin můžeme také, nechceme-li zavítati k Jedovnickému Propadání, jež za shlédnutí rozhodně stojí, jíti z Rudic přímo k J. $4^1/_2$ *km* vozovkou. Na cestě u lesní školky shlédnouti lze mohutný závrtek. Ze Křtin vede silnice údolím k JZ. Po 1 *km* v l. polní cesta do Bilovic a za ní druhá do Babic; nedaleko již sleduje za sebou několik menších jeskyň, také tu spatřujeme propadání, v němž mizí potok Křtinský, aby kus cesty dále opět na povrchu se objevil. Nejznámější z jeskyň těchto jsou *Výpustek* (v l.), známá nálezy diluvialními. Jdeme dále silnicí k východu potoka Křtinského 4 *km* k **Býčí Skále**, jeskyni, jejíž vchod zatarasený smrčím je zakryt, vedlejší vchod je dveřmi uzavřen. Jeskyně mající několik chodeb bývala útulkem lidským (také za nájezdů švédských r. 1645), ale zvířat diluv. v ní není, za to Wankel učinil tu epochální nález hrobu pravěkého doby hallstadtské. Od Býčí Skály sledujeme pot. Křtinský krásným údolím ještě 4 *km* k nádr. do Adamova k niž. rs.). Celkem 22 *km* (Křtiny viz na str. 76).

6. **Olomoucany, Býčí Skála—Křtiny, Bílovice.** Od nádr. k rs. Klepáčovu, kde odbočíme v pr. do blízkého Klepačova a tímto přímo dále do Olomoučan, kudy vede silnice, v jejímž směru dorazíme do údolí Padouchova a tímto na levo k **Býčí Skále** (v pr. Josefovem do Adamova, viz č. 5.). Sledujíce odtud zpětným směrem geologicky zajímavou cestu do Křtin (dle č. 5), dáme se od Výpustku v pr. k JZ. cestou 9 *km* lesnatou polohou přes Babu do **Bílovic** (20 *km*).

7. **Čertův Hrádek, Nový Hrad.** Jdeme z nádr. k rs. Klepáčovu, kde odbočíme v pravo silnicí ku Klamově Huti, kdež u prvního tunelu vstupujem do soutěsky Svitavy, velice malebné, v níž tu na levo zvedá se vysoký skalní vrchol s nepatrnými zříc. **Čert. Hrádku**, sídla druhdy Čerta z Kunštátu (ku konci 14. stol.), také suchým čertem zvaného. Za 2. tunelem rozšiřuje se poněkud údolí uzavřeno jsouc napříč dómovitou kupou, kterou proráží 3. tunel a na níž stojí zříc. Nov. Hradu, která ještě v 50. letech min. věku byla dosti zachovalá. Vzhůru vede několik pohodlných cest i kratší strmá pěšina. Hrad ten postavil tu r. 1366 Boček z Kunštátu, později byl v rukou pánů z Boskovic, však r. 1470 opět

Slepé údolí Jedovnicko-Rudické. (Jedovnické propadání.)

v rukou Čeňka z Kunštátu jejž tu jako přítele Jiřího z Poděbrad obléhal král Matyáš a docílil, že odstoupen byl hrad vojevůdci jeho Alexandru z Podmanina a odstoupen později opět pánům z Boskovic i přešel r. 1604 Kateřinou z Boskovic na rod Lichtenštejnský. Sestoupivše k Z. octneme se v údolí pobočném a tímto dojdeme do osady sv. Kateřiny s mal. položeným got. kostelíkem z 15. stol. na osamělé skále, kde dle pověsti Cyrill a Methoděj kázali. Zpět do Blanska silnicí (celkem 11 *km*).

Čertův most v Suchém Žlebu.

Za Blanskem opouští dráha otevřenější údolí a vstupuje do těsného žlabu, v němž projíždí hned dvěma tunely a po $2^3/_4$ *km* přes Svitavu vjíždí do 3. tunelu pod

Novým Hradem (viz výše č. 7), za nímž těsnou dolinou překročíme opět Svitavu a tunelem vjedeme do doliny s

Adamovem, při ústí potoka Křtinského do Svitavy, za nímž 1 *km* dále leží stejnojmenná stanice. Z nádraží přes Svitavu podle letohrádku a kostelíka do osady $^1/_4$ hod. nebo po pravém břehu Svitavy ku kníž. rs. (skalní sklep). Rozkošně položené místo se železárnami firmy Bromovský Märky a Schulz. Farní kostel sv. Barbory má bohatě řezaný hl. oltář s obr. sv. Barbory na zlaté půdě a na postr. oltáři část starobylé archy z r. 1515 s obr. Nanebevz. P. Marie školy Dürerovy.

Výlety z Adamova.

1. **Býčí Skála — Křtiny** jest partie odtud nejpřístupnější. Jdeme údolím pot. Křtinského zpětným směrem dle č. 5. na str. 73. Po půl hodině opustíme území žuly a syenitu a vstupujeme na hranici vápenců u býv. hutí, kdež je hájovna, kde třeba doptati se po klíči k Býčí Skále. Nedaleko za panskou pilou vidíme východ podzemní vody od Olomoučan přicházející a na jižním svahu jeskyni *Jáchymku* neboli Evinu, za níž za krátko jsme v osadě *Josefově* (rs),

jejíž domky táhnou se k S. údolím *Padouchovým*, jež ve skalách vápencových vodou bylo vymleto. Tu také nedaleko spatříme východ vody, přicházející z podzemí od Jedovnic a brzy již z l. přistoupí cesta z Olomoučan vedoucí a naproti objeví se okno jesk. **Býčí Skály** (6 *km*. viz str. 73). — Sledujíce odtud cestu dále údolím Křtinským podle jesk. **Výpustku** (viz str. 73), dospějeme po 11 *km* do **Křtin**, proslulého pout. místa v kotlině při údolí pěkně položeného s rom. kostel., jenž chová 2 *m* vysokou sochu P. Marie a v kopuli fresky od J. Etgense, oltářní řezby brněnského řezbáře Schweigla, od něhož pochází i dvanáct cherubínů, hlavní cnosti před stavujících, dále votivní obraz z r. 1744 a na hl. mramorovém oltáři dvojitý obraz Milosti (takže tu najednou dvě mše mohou býti čteny). Stavba z r. 1750 je dle pův. plánů nedostavena. Ze Křtin může turista buď Hrabůvkou k S. do Jedovnice (zpětným směrem dle č. 5 na str. 73) nebo zpět podle Býčí Skály a dále přes Olomoučany do Blanska, anebo nejzajímavěji k J. silnicí 6 *km* do *Ochozu* a k památným jeskyním *Ochozským* a odtud 6 *km* k stanici do *Bílovic* (viz níže) či dále přímo silnicí brněnskou do Brna.

Z Adamova obracíme se drahou přímo k J. krajinou stále hornatou hlubokými příkopy a krátkými tunely podle Svitavy a často i přes ní. Minuvše z nich tři, z nichž třetí je nejdelší a uprostřed silnicí a Svitavou ve dva oddíly rozdělen, stihneme stanici

Bílovice, jež otvírá nám vstup do posledního zajímavého oddílu Mor. Krasu. Z nádraží jdeme k S. po pr. břehu Svitavy, překročíme tuto želez mostem, mineme na l. břehu k vých. se otvírající rozkošné údolí a jdeme dále k S. do Bílovic podle srázných skal žulových k rozc.; v l. do obce, v pr. přes Řicmanice do Ochozu.

Hostinec: U Janků.

Výlety z Bílovic.

1. **Křtiny.** (Adamov nebo Jedovnice-Macocha. Blansko, po případě Jedovnice - Ostrov - Holštýn-Sloup-Rájec nebo Boskovice.) Při rozc. sev. od nádraží dáme se v l. do obce k host. u Janků a dle tur. značek mezi hostin. a villou vzhůru k žel. kříži a polní cestou dále (v pr. pohled na Řičmanice) k dřev. kříži, za nímž v rokli spatřuje se uložení třetihorních písků a slínů, pak lesem dále, křižujeme silnici vedoucí do Babic, po hřebenu Baby a svažitě lesem do údolí Křtinského a tímto v pr. do Křtin (2 hod. Viz rovněž i výše spojení dalšími místy.

2. **Ochozská Jeskyně. Kostelík. Lišeň. Brno.** Jdouce z nádr. k S., dáme se před obcí při rozv. silnicí v pr. ½ hod. do Řicmanic. Mnuvše za těmito žel. kříž u mezníku 10 *km* odbočíme v pr. stezníkem přes potok Konicko-Řicmanický ½ hod. do *Obce* (Ubce)-kdež dostaneme se na silnici a, touto dáme se v pr. podle host. do **Ochoze** (70 min.). Projdeme vsí k východu 2½ *km* k býv. mysl. nyní hájovně Hádecké, na Říčce, podle níž k J. táhne se údolí Hádecké; v něm nedaleko v býv. mlýně je hájovna a hajný chová klíč k jesk. *Ochozské*, do níž nás za přiměř. zpropitné doprovodí. Jeskyně náležela druhdy k nejnádhernějším krápníkovým jeskyním Mor. Krasu, pohříchu byla o vět-

šinu krápníků oloupena. Vejíti vhodno jen v létě po delším suchu, jinak proudí tudy potok Hoštěnický, jenž i při každé větší bouři nás tu překvapiti může. Vždy ještě za shlédnutí stojí mohutné skupiny krápníkové: Kazatelna, Kůžel, Křtitelnice, Záclona, strop s množstvím drobných krápníků. Opustivše jeskyni jdeme dále k J. údolím k bodu, kde v l. odbočuje žlíbek k Hoštěnicům; minuvše vápencový balvan s vymletou dírou, již lid *»Čertovou cápou«* nazývá, můžeme po již. svahu vystoupiti k jeskyni *Kostelíku*, 60 *m* dl., 16 *m* široké a 2'3 *m* vys., jež vymleta byla vodami, jak pěkně Jár ve stěně její ukazuje. Jeskyně byla jako Kůlna u Sloupu obydlím člověka pravěkého a proslavena výzkumem palaeontologickým dr. Mart. Kříže (Spis: »Kůlna a Kostelík« téhož autora). Celé okolí je plno menších jeskyněk (jeskyňka Netopýří, Švédův stůl, Kůlnička, Liščí díra atd.). Žlíbkem od Kostelíka dojdeme za krátko do Hoštěnic a můžeme cestou shlédnouti Závrtek a posléz propadání Hoštěnické (po vyjití z lesa v l. 55 kroků od pěšiny zapadá potůček Hoštěnický do hlubiny, vlastní jícen do něhož rozvodněný padá, je však naproti stezce do lesa vedoucí).

Z Hoštěnic dáme se Žlíbkem do údolí Říčky (je-li příznivé počasí) a tímto rozkošně zeleným údolím kráčíme $1^1/_2$ hod. až ku stezce, která v pr. vzhůru vede do **Lišně**, starobylého městyse (4546 ob.) s malebně polož. kostelem, zámkem a klášterem (zvala se dříve Lestno jako majetek Jana Leskovce z Leskovic). Odtud máme $1^1/_4$ hod. do Brna. (Celkem z Bílovic 5 hod.)

Brno (ze 108.000 obyv. na 40.000 Č.) Čes. Nár. divadlo v ul. Veveřské (Nov. M.) Dům Besední a český hotel Slavia v ul. Eliščině. Čes. pedag. u Švarcavy. Čes. gymn. Útulna ženská s kursy pro chůvy a služky v ul. Falkensteinerově (N. M.). tamtéž ústavy Vesny. Česká technika, Fil. Živnost. Banky. Mor. prům. museum v ul. Eliščině. Ženské museum Františkovo na zel. trhu, Velké nám. s pamět. domy a paláci. Kathedrální chrám na vrchu Petrově. Kostel sv. Maří Magd. z r. 1451 ve tř. Ferdinandově. Kašna s Parnasem na Zel. trhu. Got. radnice z r. 1511 v ul. radniční. Starý zemský dům s krásnými obrazy od Dan. le Grande a chrám sv. Michala s nádhernou kazatelnou a sochami Ricciho na Dominik. nám., kostel sv. Tomáše ve vlašském slohu na nám. Lažanského. Špilberk a Lužánky s krásnými procházkami. Starobrn. hřbitov, kde odpočívá Dobrovský. Klášter August. s chrámem Nanebevz. P. Marie (velká knihovna, vzácný obr. P. Marie) na St. Městě.

Trať IV. Labský Týnec. Bílé Podolí. Podhořany. Licoměřice. Krkovka. Lichnice. Běstvina. Maleč. Modletín. Bradlo. Nasavrky. Chrudim.

Trať tato jest vlastně poutí obmezenou jedině na obvod Železných Hor pro toho, kdo chce jednotně seznati toto pásmo a nikoli jen jednotlivými výlety z jiných tratí se ho dotknouti.

Malebně položený Labský Týnec opouštíme již u stanice *Záboře*, jež sama již je bodem pamětihodným (viz str. 42) a jdeme buď silnicí mezi Labem (v l.) a tratí (v pr.) s pěkným výhledem na Týnec, nebo ze Záboře polní cestou do *Vinařic* (zast, kde staví také omnib. vlaky), odkudž vede přímočárná cesta na hřebeny Strání (Žel. Hor). Jdeme k JZ. a vnikneme brzy do roztroušených lesíků a stihneme po $3^1/_2$ *km* osadu *Bernardov* pod prvními vyššími body Želez. Horu: *Oklikou* (306 *m*) v l. a lesnatou partií *Na Bobkách* (288 *m* v pr.), po niž přímo nás cesta vede dále do *Horušic* ($6^1/_2$ *km*), kde pozvolna jsme se svahu sestoupili do nížiny Čáslavské. Mohli bychom dále přímo nížinou jíti do Bílého Podolí, nebo malou ale pěknou oklikou přes *Žehušice* (viz str. 28), ale nás více poutá náhorní cesta; za mysl. v Horušicích při rozc. v l. do strání, jež kryje horušický revír, kdež po 2 *km* dojdeme k mysl. a od ní za krátko do silniční serpentiny nad *Svob. Vsí* (viz str. 28). Serpentinou v l. vystoupíme na hřeben, po němž jdeme dále přes *Vedralku* (viz str. 28; rozhledy do nížiny čáslavské) Litošickými lesy, při druhém průseku k východu $1^1/_2$ *km* na silnici, kterouž v pr. sestoupíme přes **Semtěš** do **Bílého Podolí** (viz str 28 17 *km*). Kdo nemá úmyslu podniknouti z Bíl. Podolí některý výlet do okolí (na př. do Zbyslavě nebo Žehušic) nesestoupí ze Semtěše do Bílého Podolí, nýbrž jde po svahu Strání (částečně lesem do Podhořan. Lépe však a pro seznání Žel. Hor význačnější jest jíti ze Semtěše náhorní polohou do **Turkovic** (s vynecháním Bíl. Podolí $17^1/_2$ *km*), kde užijeme krásné vyhlídky ze hřbitova (viz str. 28) a odkudž sejdeme na silnici, jež Čáslav spojuje s Heřm. Městcem a dáme se touto v pr. dolů serpentinou (s krásnými vyhl.) do

Podhořan ($19^1/_2$ *km*, viz str. 28). Kdo chtěl by tu pochod svůj přerušiti pěknou odbočkou, dal by se z Podhořan přes Loučice a Vinaře 7 *km* do **Žleb** (str. 37), odkudž přes Ronov (viz str. 39) mohl by se navrátiti na hřeben Žel. Hor u Třemošnice a Závratce s Lichnici. Kdo však chce zůstati v Žel. Horách, vyptá se na stezku jež směrem stále JV. přes *Višňovku* (vyhl. 379 *m*) a Bílý Kámen vede do

Licoměřic (viz str. 39, 22 *km*), kde počíná hřbet *Krkavky*, vlastní střed Žel. Hor. Za dvorem počíná dlouhý hřebenový průsek, z něhož za krátko v pr. odbočuje cesta, jež vede přímo na vrchol **Krkavky** (566 *m*) s jednostrannou vyhl.; nedojdeme proto až na vrchol, nýbrž dáme se před tímto v l. malý kousek do Zbyslavce a přímo dále do vysoko po-

loženého **Mičova** (538 *m* viz str. 41), odkudž nás vede půvabná cesta k JZ. přes les do údolí Lovětínského a tímto podle rybníka do Podhradu pod samou

Lichnicí (30 *km*, viz str. 40). Sestoupíme odtud do stanice *Závratce*, kdež můžeme použiti vlaku do Žleb nebo Čáslavě: jinak ale neopomeneme udělati výlet do údolí *Hedviččina a Pekla* (viz str. 41) a nastoupíme pak další cestu silnicí po území Žel. Hor do

Běstviny (35½ *km*, viz str. 26). Sledujeme odtud silnici, již po levé straně provází nižící se pahorkatina Žel. Hor, po pravé pak nižší pahorkatina v povodí Doubravky, v délce 10 *km* do

Malče (45½ *km*), bývalého majetku a sídla dr. Fr. Lad. Riegra. Zámek obklopený parkem s fíkovnou a skleníky pochází co do stavby ze stol. 17., stojí však na místě tvrze, již ve 13. stol. připomínané. Park, kus utěšené idyly i zámek chová mnoho upomínek na vzácného muže-politika. — Odtud zamíříme opět na Hory, neboť nad Malčem pozvolna zvedá se poslední a nejmohutnější část Žel. Hor — skupina *Spálavy*. Silnice vede nás ještě kousek k V. k blízkému Jeníkovci, před nímž odbočíme v l. křivolace vzhůru 4 *km* do

Modletína (49½ *km*). Cestou, dílem mezi lesy překročíme nejvyšší bod (609 *m*) pod Spálavou a sestoupíme do vísky, kde bývaly lázeňky (nyní fara) a malebná dřevěná zvonice chová zvony ze 16. a 17. stol. Odtud nabízí se nám výlet přes

Spálavu do Chotěboře. Jdeme ze vsi k V. polní cestou na Střítež až ke kříži u lesa, kde odbočíme v pr. cestou, která vede přímo k J. na vrchol s dalekým rozhledem. Sestoupíme přímo dále k J. do obce Spálavy; projdeme mezi domky k vých. 10 min. a stihneme mezi domky k JZ. cestu přes les do *Předboře*, druhdy sídla vládyků z Předboře a odtud k J. přes Lány a Libici dojdeme do Chotěboře (15 *km*).

Z Modletína dále vede nás pěknými lesnatými partiemi horské skupiny Spálavy a nasavrcké vysočiny pěkná silnice na

Brádlo (52⅓ *km*) se sklárnou na duté sklo a výstavnou hrobkou majitele sklárny. Cestou mineme (v pr.) *Lipku*, starodávné sídlo vládycké; jméno Jana z Lipky nalézáme na protestu proti upálení Husovu. Z pozdějších pánů zdejších je znám Lutherův přítel Burian Sobek z Kozlovic, jenž přeložil spisy Lutherovy a šířil s Janem Hlavsou v Čechách učení Lutherovo, z dalších pak Jan Kustoš zřídil tu sbor na tvrzi Českým Bratřím a jím znovuzřízená výstavná tvrz

stávala na návrší u dvora; je tu z ní nevalný zbytek — jednopatrové hospodářské stavení.

Z Brádla možno udělati půvabnou zacházku do

Trhové Kamenice dvěma směry: *a*) Většinou lesem, dáme-li se před samým Brádlem ze silnice v pr. k J. přes Malou Střítež k Loveckému zámečku v Polomské oboře; 1 *km* za zámečkem cesty se dělí; v pr. do *Polomi*, malebné dědinky lesy obklopené; jdeme však od rozc. v l. podle obce *Hluboké* **k Zubří.** Zdaleka kyne nám na kopci nad bývalým ryt. sídlem Zubřím, kaplička sv. Jana Nepomuckého z r. 1705 od níž (644 *m*) je skvělá vyhl. na Nasavrcko, Hlinecko a Chotěbořsko, daleko lepší nežli obdivovaná vyhl. ze Spálavy. Od kapličky sestoupíme k S. majíce jen $^1/_4$ hod. do **Trhové Kamenice** ($6^1/_2$ *km*) — *b*) Z Brádla jdeme mimo lesy přes Travné a Kameničky přímo do Kamenice (5 *km*). Zde zajímá nás kostel sv. Filipa (z r. 1747 v nynější úpravě po požáru r. 1875) hlavně býv. vchodem do sakristie, zazděným starobylým náhrobkem, dovedně z černého mramoru vytesaným, jenž svědčí Beneši z Kocúrova, otci Přibyslava, opata Luckého z r. 1419. Úhledná je také barokní radnice. V městě je akc. sklárna a bednárna. Po domácku se provozuje průmysl vlasařský.

Silnice z Brádla vede nás lesnatou krajinou přes *Javorné* a *Hodonín* do

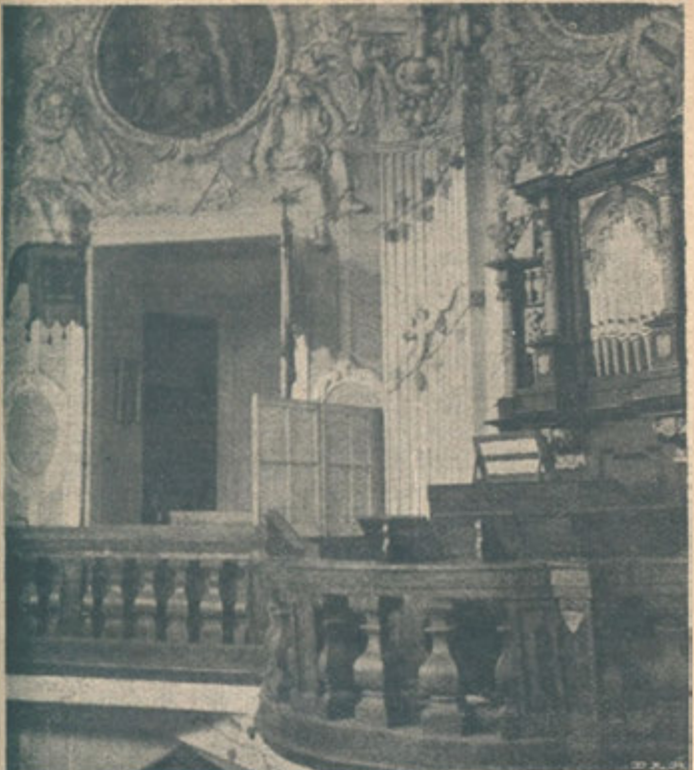
Nasavrk (59 *km*) také Nazavrchy a Nasavrchy pův. zvaného okr. města (835 ob., v celé polit. obci 1366 ob.). Nejstarší část města seskupena kolem zámku se zahradou, jenž je sídlem zeměp. úřadů. Tu je také kostel sv. Jiljí, jehož presbyterium gotické má zachovanou výstavnost 14. věku. Dějinami sdílí se místo s blízkým hradem Strádovem. Místo jednotvárnou silnicí v délce 14 *km* až do Chrudimi (v celé trati 73 *km*), volí turista raději cestu přes

Peklo, Strádov a Pračov. Jde se od kostela přímo k S. podle hradby zám. zahrady a přímo dále polní cestou 1 *km* až na křižovatku, kde se dáme v l. k *Peklu* (2 *km*), odtud pak sledujeme Chrudimku ku *Stradovu* ($4^1/_2$ *km*) a *Pračovu* ($5^1/_2$ *km*), odkudž dále vede nás cesta přes Svidnici do Slatiňan ($10^1/_2$ *km*, v celé trati 70 *km*). — Podrobnosti viz při trati VI. a).

Trať V. a. Přelouč. Heřm. Městec. Váp. Podol. Seč. Chotěboř.

Z **Přelouče** (viz str. 43) sledujeme až k zast. na Valech trať spol. st. dráhy, odtud obracíme se k jihu do

Choltic, klidného venkovského sídla již od r. 1623 rodině Thunovské náležejícího. K rozsáhlé oboře s malebnými rybníky a staletými duby (eden z mohutných dubů

Část lodi chrámové s Husem a Jeronýmem v Cholticích.

je tu skácený zachován pod střechou), přiléhá zámek ze 17. stol. v místě opevněné a příkopy obehnané tvrze, při němž zajímá zvláště osmiúhelná loď chrámu z r. 1691, kupolí a lucernou korunovaná s cennými štukami Vlacha Petra Pavla Vaga, jimiž tu zpodobněni apoštolé, evangelisté i kacíři, mezi nimi i Hus a Jeroným; pod štukami těmi byly malované medaillony, kacíře nepěkně charakterisující, kteréž jsou nyní odstraněny (viz vyobr.). V bohatých štukových rozvilinách spatřují se freskové malby s výjevy ze života sv.

Remedia, thunovskými hrady a zámky, četnými nápisy atd. Celek vzdor vší barokní theatrálnosti činí bohatý umělecký dojem. Hlavní oltářní obraz sv. Remedia jest práce J. H. Rottmayera z r. 1691; v sakristii jest 13 obrazů apoštolův a Krista, jež vydávají se za díla Škrétova. Na hřbitově městském, kde odpočívá rodák zdejší básník *Bohdan Jelínek* (1851—1874), mají Thunové velkou hrobku. V okolí pěstuje se mnoho ovocného stromoví, jmenovitě třešní a višní.

Místo drahou radím z Choltic do Heřmanova Městce proputovati nevelkou vzdálenosť pěšky:

Údolím Mezihořským přes Svojšice a Vys. Skálu. Cestou od kostela (nebo také z obory zámecké zevním východem) dostaneme se do Mezihoří s pěkně položenou panskou pilou a lomy diabasovými. Krajinka překvapuje v tomto okolí svou hornatostí i půvabem. Projdeme tudy až do *Svojšic* (½ hod.) se zříc. tvrze, jež skonfiskována byla po bělohorské bitvě uprchlému Štěpánu z Gerštorfu a r. 1634 Švédy vypálena. Dáme se odtud přes les k východu k silnici, jež Choltice s Heřm. Městcem spojuje, překročíme ji a po 1½ *km* jsme na Vysoké Skále (333 *m*), odkudž je vyhlídka skoro na celé Žel. Hory a daleko k Pardubicům, Hradci Králové a Josefovu. Sestoupivše opět na silnici, dáme se touto k J. do Stojic s pův. got. kostelíkem Všech Svatých (zachovalé portály a sanktuář) s náhrobky ze 16. stol. na hřbitově a starobylými zvony z l. 1473 a 1557. Odtud pak máme silnicí k V. 3 *km* do Heřman. Městce.

Dráha míjí jednotvárnou krajinu mezi *Jeníkovicemi* (v l.) a *Svinčany* (v pr.), podle Zlatého Potoka sejde se s tratí od Chrudimě, a brzy na to již stihneme stanici

Heřm. Městec. Město, jež je střediskem rozvětvené výroby obuvi, má jinak skrovný průmysl. Za shlédnutí stojí tu farní *kostel sv. Bartoloměje,* stavba barokní, Šporky provedená v l. 1756—1762. Bohatý dojem činí presbyteř vymalovaná al fresco J. Balkem, rovněž pěkně řezaný pob. oltář sv. Jana Nep., bohatě vyřezávaná kazatelna z téže dílny jako oltář; některé náhrobky zdařilé práce kamenické ze 16. stol. *Zámek,* prostá, ale vlídná stavba, do nám. čelící, přístupný v čase nepřítomnosti panstva, v novodobém zařízení chová hojně pěkného starého nábytku ze 17. a 18. století. Stejně je přístupen útulný park. Hřbit. *kostelík Zvěst. Panny Marie* chová rázovitě vyřezávané lavice Šporkovské z 18. stol. a zajímavý epitaf z r. 1616. *Museum* v budově školy měšťanské chová zajímavé archivalie a místní starožitnosti.

Výlety z Heřm. Městce.

****1. Lichnice.** Jdouce ulicí od kostela přímo k J. hodinu přijdem do *Vyžic,* kdež dáme se v l. k J. přes les do **Míčova** a odtud dále přes les k mlýnu a údolím lovětínským k Podhradu a na Lichnici (10 *km*. Viz str. 40).

***2. Vysoká Skála.** Za nádražím

odbočíme ze silnice v pr. do Raškovic a v přímém směru přes tyto dále dojdeme za 3/4 hod. na Vys. Skálu s pěkn. vyhl. Sestoupíme dále k Z. na silnici a můžeme odtud dle výletu Choltického (viz výše) dojíti Mezihořím do Choltic nebo přes Stojice vrátiti se do H. Městce.

*3. **Turkovice**. Možno jíti silnicí čáslavskou přes Stojice 8 *km* až do *Bukoviny*, kdež dáme se v pr. 1/4 hod. do *Turkovic* s krásnou vyhlídkou od pěkně položeného hřbitova (viz str. 28). Kdo nechce jíti jednotvárně silnicí a nelení si i trochu zajíti, může dle č. 2. jíti na Vys. Skálu, dáti se odtud do *Svojšic* a odtud k JZ. přes les k silnici Čáslavské, po níž v pr. jest již jen 1/4 hod. do Bukoviny (až do Turkovic 11 *km*.)

*4. **Okružní výlet okolím H. Městce**. Jdeme dle č. 3. do Turkovic, odtud k vých. na Stráně (Žel. Hory) a po těchto k SZ. 3 *km* do *Semtěše* (viz str. 28); dále silnicí pěknými lesnatými partiemi 2 1/2 *km* do *Litošic*, odtud polní cestou 2 *km* k V. do Lhoty a přímo dále 2 *km* do Urbanic, odkudž podle obory máme 4 *km* do *Choltic* (24—25 *km*), z Choltic pak dráhou zpět nebo pěšky přes Svinčany 6 *km*.

5. **Rabštejnek**. Můžeme voliti dvojí cestu: a) přes *Morašice*. Jdeme na siln. chrudimskou podle Žid. města i odbočíme na konci v pr. (k J.) k lesu a tímto v l. do Chotěnic i projdeme Chotěnicemi do Morašic starodávné osady s kost. sv. Víta (r. 1878 přestaveným) se zachovaným kněžištěm z 13. a klenbou lodi ze 17.—18. stol. Také se spatřují na štítu triumfáln. zbytky maleb ze 14. stol. Z Morašic k J. silnicí přes *Janovice* do *Zbližnovic* (8 *km*), kde se sejdeme se směrem: b) Polní cestou okolo zám. parku k J. do lesa, touto, částečně průsekem, ale po chvíli dále v l. cestou přes silnici pardubicko-podolskou a opět les. průsekem 1 *km*, a se stráně do údolí Čítkovského, jímž v l. vede cesta do mysl. Dolanské a od ní dále do Zbližnovic (8 *km*, jen pro turisty, kteří dovedou jíti dle št. mapy.) Ze Zbližnovic silnicí necelý 1 *km* do *Pohledu*, kde od mysl. vede cesta přes *Deblov* k silnici, jež Chrudim pojí se Sečí; touto v l. a po 1/2 *km* v l. průsekem k zříc. **Rabštejnku** (12 *km*. Podrobnosti viz při trati VIa).

Z *Heřm. Městce* jedeme drahou k J. a minuvše za nedlouho zast *Kostelec-Vydřice* s malebně položeným starobylým kost sv. Petra a Pavla (zachovány ještě stopy románské stavby; starobylá, z jednoho balvanu vytesaná křtitelnice přenesena do musea v Chrudimi, zbytky starodávných maleb freskových), vstoupíme do malebnějších partií údolí Zlat. Potoka, kde za krátko odbočuje v rozkošné lesnaté partii pod ostrohem **Kozlemi** v pr. trať do vápencových lomů u Prachovic, kdežto přímá trať končí ve stanici

Vápenný Podol. Místo malebně rozložené má lázně s pramenem zemitým s lázn. hostincem a je proslulé lomy vápennými, jichž vápence poskytují také pěkné šedé a šedobílé mramory. Jako konečná stanice dráhy, jež má býti prodloužena k Závratci a zjednati tak spojení s Čáslaví dosud jen lanovou dráhou sprostředkované, hodí se V. P. za východiště k několika výletům, jinak jen obtížněji přístupným. Kromě Seče s Ohebem a Vildštejnem, odtud nejbližší (viz níže ve směru hl. tratě), jsou to ještě tyto:

Výlety z Váp. Podola.

1. **Bučina, nejvyšší bod (602 *m*) okolí. Jdeme od kostela k J. 10 min. k okraji lesa na úpatí, po němž v pravo vede cesta 10 min. k průseku, jímž v l. přímo vystoupíme na vrchol, poskytující daleký rozhled až k horám pohraničným. Vidíme Čáslav i Hory Kutné, Chrudim i Pardubice a Hradec Král. s Horou Kunětickou. Krásný je pohled na blízké, hluboce zaryté koryto Chrudimky i směrem ke Chrasti na Žumberk, Rychmburk a Košumberk.

2. **Bojanov a Nasavrky.** Od stanice k vých. spoj. silničkou podle váp. lomů stihneme silnici, jež H. Městec spojuje s Nasavrky, touto dáme se v pr. k J. přes Hrbokov a Kovářov do **Bojanova** (7 *km*) v nasavrcké vysočině nad Chrudimkou. V bar. hřbit. kostelíku sv. Víta zajímají dobré fresky z doby jeho zal. (1730) a cínová křtitelnice z r. 1556. Malebná je starobylá dřevěná zvonice. Silnice sleduje odtud úval Chrudimky k pěkně položenému Nov. Mlýnu a přes Lipkov a Hodonín do *Nasavrk* (15 *km*), jež mohou nám býti východištěm dalších výletů (viz trať VIa) se spojením na Slatiňany a Chrudim.

*3. **Rabštejnek - Slatiňany.** Jdeme dle čís. 2. na silnici bojanovskou a touto k J. i můžeme odbočiti po $1^1/_2$ *km* v l. přes Zbližňovice (viz výše č. 5.) (10 *km*) anebo až z Hrbokova v l. silnici chrudimskou 12 *km*.

4. **Prachovický potok. Kožle.** Od nádr. ve Váp. Podole k SZ: cesta něco delší nežli $^1/_4$ hod. k stanici v Prachovicích, od níž podle trati jdeme lesnatým údolím potoka Prachovického až ke stoku jeho s potokem Podolským pod sráznou strání Kožlí (v pr.) ve velice malebném zákoutí. Vystoupivše v pr. lesem na vrchol Kožle, najdeme odtud cestu k JV. přímo zas malé $^1/_2$ hod. do Váp. Podola ($1^1/_4$ hod.).

5. **Citkovským údolím** do Moravšic a Heřm. Městce. Jdeme silnicí bojanovskou k J. 2 *km* až k pramenům jednoho ramene potoka Citkovského, za nímž v l. cesta lesem vede nás $1^1/_2$ *km* do Citkova a odtud odbočíme v l. údolím Citkovským, jež *Rozpakov* se zove a krásně je zalesněno. Cesta vede místy i površím lesnaté Baby $^3/_4$ hod. až k mysl. na stoku obou pramenů pot. Citkovského, z nichž pravý přichází sem od Citkova údolím Peklinami. Od mysl. ať v l. podle pot. nebo přímo v pr. máme $2^1/_2$ *km* do Morašic a odtud 3 *km* do Městce (13 *km*).

Do Seče vede z Váp. Podola silnice přes Hrbokov a Kovářov (viz výše č. 2), kde odbočuje v pr. ($7^1/_2$ *km*). Pěší turista jde však od kostela přímo k J. k Bučině (viz výše č. 1.), kteráž cesta vede přes les (5 *km*) do

Seče na návrší (566 *m*) rozloženého městečka, kdež v nynějším dvoře velkostatku spatřujeme bývalé sídlo Záruby z Hustiřan z r. 1610 a manželky jeho roz. z Valdštejna, jichž znaky spatříme tu také na far. kostele sv. Vavřince jimi v téže době zbudovaném. Je tu cínová křtitel. z r. 1669 Starší je nyn. hřb. kostel sv. Štěpána, od něhož je pěkná vyhl. Druhdy tu kvetlo tkalcovství, v 18. stol. i výroba mušelínu. Seč je rodištěm českého fysika univ. prof. Č. Strouhala. Seč přes Váp. Podol poměrně nejsnadněji přístupná, je východištěm krásných výletů Železnohorských.

Výlety ze Seče.

1. **Peklo. Hedviččino údolí. Lichnice. K SZ. vede silnice na *Kraskov* (4 *km*), za nímž po ½ *km* odbočiti možno do *Pekla*. Kdo chce však jíti zajímavěji, jde silnicí na Běstviny a Čáslav vedoucí k JZ. ½ *km* ke kapličce, kde odbočí pol. cestou v pr. 3 *km* do *Dol. Počátek* a jde odtud zpět. směrem dle č. 3., na str. 41. do Pekla, údolím Hedviččiným do Třemošnice odtud dle str. 40 na Lichnici a může se pak přes Starý Dvůr a Kráskov vrátiti, nebo dále jíti na Žleby a Čáslav nebo na Váp. Podol.

*2. **Bojanov. Zubří. Kamenice Trhová. Nasavrky.** Pěkná partie pro podnikavého turistu silnicí Nasavrckou až do Bojanova (5 *km*), kdež dáme se městečkem k J. a na konci odbočíme v l. přes lesy maleb. partiemi přes Vršov do **Bradla** (na str. 80, 12 *km*). Dáme se v Brádle siln. v pr. ½ *km* a odbočíme pak v l. přes *M. Střítež* jako na str. 80 a na **Zubří** (18 *km*) s krásnou vyhl. a přes Trhovou Kamenici dojdeme do Nasavrk (27 *km*).

3. **Bojanov-Nasavrky.** Silnice vede přímo přes Hrbokov a Kovářov do Bojanova 5 *km*, pěší turista však dá se na konci městečka v pr. polní cestou k J. a při 1. rozc. v l. i stihne tak po ½ *km* úval Chrudimky, kterým po 2 *km* dojde do *Bojanova*, dá se tímto k S. ke kostelu a pokračuje pak zase úvalem Chrudimky jako na str. 84 do Nasavrk (13 *km*).

4. **Oheb a Vildštejn, dva nejzajímavější body tohoto okolí zahrnujeme do směru hlavní tratě níže.

Od kostela v Seči v l. (směrem na Chrudim) a hned pak nejbližší uličkou v pr. stihneme na polní cestu, která po ¼ hod. dovede nás ze Seče k zříc., již skrovným, hradu

Vildštejna, jenž býval tu již ve věku 13., založen snad od Hrabíše z Paběnic, jehož potomci se již z Vildštejna psali. R. 14ᵹ9 obdržel hrad od krále Vladislava Mikuláš mladší Trčka z Lípy, ale v ten čas byl tu již hrad pustý. Na protějším srázu nad Chrudimkou tu také Ohebkou zvanou, vidíme druhé zříc. hradu

Ohebi, k níž chceme-li se dostati, musíme od Vild-

Vildštejn. Dle Sedláčkových »Hradů a Zámků«.

štejnu dáti se k vých., sestoupiti do údolí a druhou stranou vstoupiti na Oheb, což vyžaduje $^1/_2$ hod času.

Hrad tento vznikl později než Vildštejn, založen nejspíše Ješíkem z Popovce, jež se také z Ohbi psal. Po něm tu seděl přívrženec Sirotků Jan z Rašinova, jemuž Sirotci svěřili správu Lichnice, takže pak častěji v Lichnici (ještě r. 1450) přebýval. Od Jana Hertvíka z Rašínova dostalo se zbčží ohebskč Trčkům z Lípy, kteří hrad zanedbali, takže již r. 1533 jako pustý se připomíná. Sdílela pak Oheb s Vildštejnem od polovice 16. věku osudy s Lichnicí, později patřily Robmhápovi ze Suché, jenž je vyměnil se Zárubou z Hustiřan, vystěhovalcem pobělohorským.

Obě zříceniny, byť i dnes nebylo tu patrno, že stával tu hrad, jenž ještě v 16. věku počítal se mezi hlavní hrady tohoto království, tvoří s Chrudimkou tak malebný koutek, že nemůže turista opomenouti, aby se zde nezastavil. Z Ohebi vede lesem k JV.-V. cesta k hájovně a mysl. u

Proseče, kamž stihneme za necelé půlhodiny, hned kousek za mysl. dáme se v pr. k J. přes $^1/_2$ hod. do

Klokočova k mysl. (cestou opět překročíme Chrudimku), kde spíš než malý zámeček upoutá nás starobyle vyhlížející dvůr, za nímž teprve v l. vlastní osada se rozkládá, touto béřeme se k JV. přes Rušínov na Hostětinky a stihneme u těchto silnici, jež vede v l. $^1/_4$ hod. do

Modletína (ze Seče 12 *km*), k němuž jsme dospěli již tratí IV. a odtud také dle této tratě (viz str. 79) přes

Spálavu dojdeme do Chotěboře.

Trať Vb. Heřmanův Městec. Chrudim. Moravany.

Spojovací tato trať beře se z Heřm. Městce (viz str. 82) krajinou, pro turistu málo zajímavou k východu podle zastávek *Klešice, Rozhovice* a *Bylany* v úrodném okolí Chrudimském do

Chrudimě, jež jest hlavní stanicí tratě VIa. Tímtéž směrem jako jsme do nádraží chrudimského přijeli, opouštíme je opět k S. a objedeme město k zastávce směrem východním, jímž odtud dále sledujeme částečně tok Chrudimky: mineme v l. Vestec a Habrov s nedalekými *Tuněchody,* jichž kostel starobylého zal. ale výstavnosti věku 15. (kromě věže) chová pěkné starožitné sanktuarium z 15. stol., bohatě zdobenou cínovou křtitelnici ze 16. stol. a zvony skvostné práce kovolitecké z r. 1593; za nimi brzy následují zastávky

Úřetice a Vejvanovice. V Úřeticích mívali Berkové

z Dubé zámek, jenž požárem vzal za své. Vejvanovický kostel je starého původu, jak svědčí got. klenba kněžiště. Za Vejvanovicemi dohlédáme i Dvakačovice s evang. kostelem církve reformované. Objevše Vejvanovice obloukem v l. minem ještě Stičany a stihneme stanici

Týnec Hrochův, městečko (1274 ob.) na dvou návrších nad stokem Novohradky a pot. Ležáku malebně rozložené; na vyšším návrší rozkládá se městečko se školou a kostelem, na nižším pak zámek s dvorem velkostatku. Kde v těch místech od XIV. věku stávala tvrz Zumraka z Týnce, nelze dnes vystopovati, aniž bylo-li to v 15. stol. sídlo Jana Hrocha z Mezilesic, po němž Týnec dostal jméno.

Zámek, snad v místě bývalé tvrze, vystavěli Cellerové z Rozentálu, kteří Týnec odkázali praemonstrátům hradištským, od nichž pochází stavba nynější z r. 1717, dosud mitrou a berlou i soškou P. Marie nad branou zdobená. Po zrušení kláštera zrušena v Týnci i kaple Marianská (poblíž kostela), z níž obraz P. Marie na zlaté půdě z 18. stol. v radnici Týnecké se spatřuje; dvě sochy s jejího schodiště postaveny jsou u domu p. Mlýnka.

Jednoduchý kostel sv. Martina má na hl. oltáři dobrý obraz »Vidění sv. Martina« z r. 1723, v kapli marianské obr. J. Papáčka z roku 1879 v původním bar. rámci. Pod touto kaplí je hrobka Cellerů. Nedaleko kostela hrobka Šlechtů z Hrochova, v níž uloženo 6 dekorativně provedených obrazů patronů českých z r. 1736, snad dílo některého malíře, jenž pracoval pro mateřský klášter hradištský.

V Hrochově Týnci (hostinec: Obč. beseda, pok. od 1 až 2 K), trať žel. se dělí. Jedna její větev směrem k J. tvoří spojku přes *Rosice-Sesláwky* a *Chrašice* ku *Chrasti* (viz trať VIa), druhá pak odbočuje k S. podle zast. Bošice do **Moravan** (viz str. 43).

Z Hroch. Týnce nebo ze zast. Rosice a Seslávky podniknouti lze pěkné dva výlety

1. **Chroustovice, Vraclav, Vys. Mýto.** Od stan. v Týnci dlužno projíti městečkem k J. k silnici, jež Chrudim spojuje s Vys. Mýtem. Touto dáme se v l. přes *Čankovic* ($2^1/_2$ *km*) podle Novohradky k rozlehlým osadám, téměř v jedno splývajícím, nejprve v pr. *Břežovice*, s nimiž jsou spojeny St. Holešovice a následují za krátko Chroustovice ($6^1/_2$ *km*). Ze zast. Rosické přes Seslávky potok Žejbro a Synčany (6 *km*). — V Chroustovicích stojí za shlédnutí zajímavě založený a v 17. a 18. stol. zbudovaný zámek s parkem, oranžerií a bažantnicí na místě bývalé tvrze Slavatů a Žerotínů Fr. Karlem Liebštejnským zbudovaný, jehož přestavbu částečně v rokoku provedl Filip Kinský (1780). Vnitřek, moderně zařízený, chová jen málo starého nábytku a obrazů ze 17. stol. — *Kostel sv. Jakuba Většího* v městečku jest barokní stavba z doby Kinských (1744) se zařízením rokokovým, barokní monstrancí a starou křtitelnicí z 15. stol. Minuvše zámek jdem dále silnicí a po 2 *km* odbočíme v l., abychom si nadešli úhel silnice k Poděčelům zabíhající, jdeme pak v l. k SZ. přes Mentour a po 2 *km* odbočíme v pr. do *Vinar* (12 *km*).

Dáme se z těchto ihned k vých. na pamětihodnou a malebně položenou Vraclav a sledujíce text na str. 44, dojdeme přes tuto do Vys. Mýta (19 *km*).

2. **Chroustovice-Luže. Chrasť.** Jako při č. 1. do Chroustovic a dále podle zámku k Poděčelům, odkud jdeme pak k J. přes Zalužany, Losice a Radím do Luže (14 *km*) a odtud 8 *km* do Chrasti. Viz podrobněji trať VIa při stanici Chrasti.

Trať VI. a. Pardubice. Chrudim (Nasavrky). Chrasť (Hrochův Týnec). Skuč. Chotěboř. Něm. Brod.

Z pardubického nádraží Spol. st. dr. vyjíždí vlak směrem zpátečním a nejdříve k S. do stanice *Rosice*, kdež se obrátí a zpět přes trať spol. st. dr. béře se k J. podle velké rafinerie petroleje rovinou polabskou podle zastávky *Jesničan* do stanice

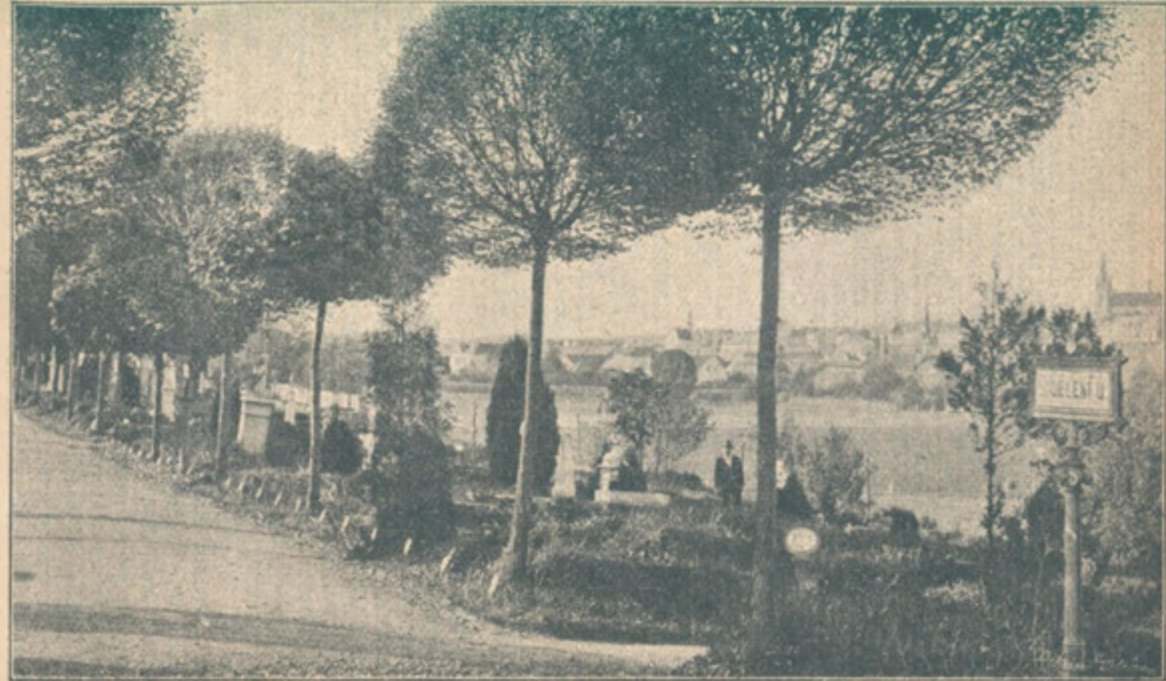
Medlešice se zámkem z 18. stol., jenž zaujal místo tvrze Evou Kustušovou r. 1660 znovu zbudované. V blízkých Blatech (jež jsme před Medlešicemi v l. minuli) nalezena celá kostra diluvialního nosorožce, jenž zdobí sbírky čes. musea v Praze. Za krátko objeví se nám pěkný pohled na východočeské Atheny, kteréhož přívlastku svými uměleckými snahami si získalo v nové době město

Chrudim (13.000 obyv.) s četnými učelišti (gymnasium, střední škola hospodářská, rolnická, hospodyňská odb., průmyslová škola pro zpracování dřeva, dívčí lyceum, dívčí pedagogium škol. sester, zahradnické učeliště, obchodní akademie, školy měšťanské, pokrač. průmysl. a obchodní, škola žens. výr. spolku) a průmyslovými závody (cukrovar, sladovna, pivovar, lihovar, strojovna, plynárna, přádelna, výr. cihel, likérů, suken, obuvi) atd.

Sídlo okresu a okres. hejtmanství, finančního ředitelství a vrch. berního a cejchovního úřadu, krajského soudu a p. Východočeského uměl. průmyslového musea, arciděkanství, okres. zastupitelstva, má městskou spořitelnu, obč. a okr. hosp. záložnu, všeob. veř. nemocnici, měst. chudobinec, sbírky musejního spolku v budově gymnasia a divadlo.

Město povstalo v těch místech již před koncem prvního tisíciletí po Kr. snad v okolí nyn. kostela sv. Kříže nebo dále k vých. na Pumbercích, jejichž valy archaeologové kladou až do časů předhistorických; na obou těch místech však původní osídlení vzalo za své a stará Chrudim stávala již v místech dnešního středu města. R. 1055 na hradě městském Břetislav kníže vydal zákon o stare-

Královské věnné město
CHRUDIM
A Hlavní náměstí
B Resslovo nám.
C Michalské nám.
D Karlovo nám.
F Žižkovo nám.
1 Chrám arciděkanský
2 " kapucínský
3 " sv. Michala
4 " sv. Kateřiny
6 " evangelický
7 Škola ob. chlapecká
8 " ob. a měšť. dívčí
9 " I. ob. chl. a dívčí
10 C. k. reál. a v. gymnasium
11 Zem. hospodářská škola
12 Zimní hospodář. škola
Paedagogium
Vápenka
Kádělna
Palackého třída
13 Obchodní akademie
14 C. k. průmyslová škola
15 Tělocvična
16 Výrobní spolek
17 Nemocnice
18 Měšťanský špitál
19 Průmysl. museum pro v. C.
20 Divadlo městské
21 C. k. okr. hejtmanství
22 C. k. krajský soud
23 C. k. okres. soud (st. radnice)
24 Arciděkanský úřad
25 Městský úřad atd.
26 C. k. finanční úřad
27 C. k. vrchní berní úřad
28 C. k. pošt. a telegr. úřad
29 Okresní zastupitelství
30 Městská spořitelna

Pohled na Chrudim ze hřbitova. Z díla »Chrudimsko a Nasavrcko«.

šinství a zde také zemřel. Nové Město chrudimské zal. r. 1278 patrně Otakarem dle práva Jihlavského a nejspíše též osazeno Němci. Za Rudolfa I. stala se Chrudim měst. věnným (královė Alžběty). Až téměř do časů husitských byl hrad sídlem král. úřadů, od této doby však jich zrušením pozbyl svého významu. R. 1421 byl tu upálen hejtman Chotěbořský Hromádko Janem Opočenským, který ještě toho roku vzdal se tu Žižkovi a vydal město Husitům Žižka ztroskotal klášter dominikánský poblíž kostela sv. Kříže a mnichy na náměstí dal upáliti.

Od těch dob náležela Chrudim ku straně kališnické i zúčastnila se svou silou zbrojnou nejednoho tažení válečného. Vydatně tu působil na prospěch podobojích farář Martin Lupáč, týž, který s Prokopem Velkým a Rokycanou zúčastnil se jednání na sněmu basilejském. Jím zjednána při škole chrudimské platnost jazyku mateřskému. R. 1438 sešel se tu sjezd krajů východních, jenž odporoval přijmouti Albrechta I. za krále a podporoval kandidaturu polského krále Kazimíra.

Zle řádil v okolí král Matyáš města samého se nezmocniv. V 15. a 16. věku slynulo město zámožností a umění milovností, z těch časů pochází také novostavba chrámu sv. Michala; avšak r. 1547 jako jiná odbojná města proti Ferdinandovi pozbyla značné části jmění svého. Také stála Chrudim k zimnímu králi; za to zkonfiskovány městu i zbývající statky, jež pro velkou bídu teprve r. 1624 z části navráceny, nicméně válka třicetiletá i zde znamená bídu a strádání. Odešlo za těch dob do vyhnanství na 160 nejzámožnějších měšťanův a bez obyvatelstva bylo tu 120 domů. Roku 1622 uveden do města zas první katol. děkan, jenž vydatně se staral o protireformaci. Z kalichů doby husitské dal roku 1629 udělati velkou monstranci. Za protireformace zal. klášter kapucínský (1656), jezuita Antonín Koňáš pak zle řádil v českých knihách »bludařských«.

Mnoho utrpěla Chrudim válečnými vpády Švédů, později zase Prusů za války o dědictví rakouské, konečně i četnými požáry. Školství kvetoucí ve věku 15. (škola zbudována na místě starého hradu), upadlo za protireformace, r. 1762 zal. škola latinská, která zašla, teprve po r. 1849 zřízena realka a od r. 1862 datuje se nový rozvoj zdejšího školství.

Památnosti místní. Od nádraží (omnibus 40 h), za nímž mimo město spatřuje se budova žens. pedagogia škol. sester, a hřbitov, pěší turista jde přímo pěšinou do Palackého třídy na zevním obvodě města, kde v l. spatřuje se bývalá střední hospodářská škola, podle níž a velké strojírny v l. přijde se k nové rozsáhlé její budově, v pr. je v téže třídě nemocnice a v prodloužení jejím dojde se k přádelně; my však pokračujeme přímo dále ulicí nádražní, kterouž projdeme do třídy Husovy, kdež v pr. nalézá se městský chudobinec, obecné školy dívčí a na malém prostranství, do něhož třída ústí, chrám *sv. Kateřiny*, druhdy farní, jenž vznikl po válkách husitských (ukončen 1536, dle Schmoranzových plánů dokončen a posv. r. 1888); je to zajímavá got. budova s malebnou věží a některými renaissanč. motivy. Stojí tu za shlédnutí archa skládací, jež počítá se k nejlepším výtvorům českým periody got., pak obrazy sv. Kateřiny od Ceregettiho, dřevěná kazatelna s malbami ze 17. stol., pohřební

štíty ze 17. a 18. stol. Mohli bychom odtud dáti se v levo ulicí Jungmannovou a Havlíčkovou přímo do vnitřního města, ale majíce úmysl zevrubněji poznati místní znamenitosti, vrátíme se Husovou třídou až do třídy Otakarovy (nebo také jdeme hned do třídy Otakarovy a navštívíme kostel sv. Kateřiny až při cestě zpáteční), dáme se touto v pr. podle hotelu na Bídě na křižovatku, z níž v l. (na rohu okr. hejtmanství) odbočuje Pardubická ul. k *Městskému sadu*, při němž nalézá se budova *realného gymnasia*, proti němu *evangelický chrám*; v prodloužení třídy Otakarovy (v třídě Poděbradově) našli bychom *ženský výr. spolek*; dáme se však z křižovatky v pr. přes Chrudimku k *divadlu*, jež stojí na místě kostela sv. Jana Křt. (před ním v sadě socha musy *Kaliope* z Nár. divadla před požárem) a v l. k budově *Uměl. prům. musea pro vých. Čechy*, jehož sbírky neopomeneme navštíviti. Obsahují nálezy předhistorické, fragmenty stavitelské z Chrudimi i okolí, památky písemnictví, zvláště krásné dva kancionaly na pergamenu psané, starobylé obrazy tabulové, epitaf z r. 1582 z kostela sv. Michala, z téhož kostela i malby na skle, obraz sv. Majdaleny z kostela v Pochobradech, starobylé paraventy, kříže, kamna, zámky, kování, nábytek vykládaný z 18. stol. a stálou výstavu moderních uměl. průmyslových výrobků řemeslných. — Překročivše druhé rameno Chrudimky, vejdeme do ulice Martinské, kde na l. shlédneme rodný dům *Jos. Ressla* a v pr. podle Městské spoř. a zimní hosp. školy, vstoupíme na hlavní nám. se *sousoším* nad kašnou pískovcovou z r. 1724 a arciděkanským chrámem *Nanebev. P. Marie*. V sousoší při jedné straně spatřuje se oltář s P. Marií a císař. orlem, nad ní pak skála s oblaky, v nichž představeno proměnění Krista. Gotický chrám zal. asi r. 1291, byl úplně dobudován do válek husitských, četných oprav doznal v stol. 16. a 17., kdy byl chrámem poutním (za protireformace), Novodobá oprava provedena v l. 1850—80 dle plánů Schmoranzových. Kromě stavitelských půvabů stavby zaslouží tu pozornosti polychromování vnitřku dle návrhů Schmoranzových, na stěnách presbytéře *postavy apoštolů od Jenneweina*, krásná got. *kazatelna*, hl. oltář z 18. stol. s obr. sv. Salvatora na dřevě malovaným od neznámého mistra v 16. stol., pochází dle pověsti ze sbírek Rudolfa II., vsazen je do bohatého stříbrného vnitřního a bohatě profilovaného zevního rámce ze 17. stol., tutéž po stranách sanktuaria barokní relikviáře, na krajích oltáře pěkně řezané sochy klečících andělů, obraz *Nanebev. P. Marie* je výborná malba z 18. stol. Skvostná je vyřezávaná archa

v jižní lodi (křídla její jsou uložena v museu) z r. 1527, zajímavy jsou epitafy *M. Cyrila z Hainperku* z r. 1640, *S. Fontina Klatovského* z r. 1614, T. Lvíka Domažlického z r. 1669, S. Lagarina z r. 1630, jiný epitaf z poč. 17. stol., křtitelnice z r. 1462, kropenky žulové ze 17. stol., oltář nový s obr. od F. Jenneweina a sochami od Kastnera Také v sakristii, oratoři a v předsíni spatřují se obrazy starobylé, z nichž zvláště vyniká obraz Jiřího Mydláře »Kladení Krista v hrob« z r. 1632 (v oratoři), také zajímavé *štíty pohřební* (ku př. pěkný štít A. Talacka z Ještětic z r. 1668), za pozornost stojí také zachovaná tabule *sboru literátského*, z bohoslužebného náčiní *monstrance* stříbrná z r. 1730, kalichy z poč. 18. stol., také některé kusy nábytku (skříň a křeslo z 18. st. v sakristii, starobylé náhrobky ze 16. a 17. stol.). — Do nám. kromě arc. chrámu hledí také radnice s obč. záložnou a zastavárnou, školou měšť., finanč. ředitelství, okr. soud, stará barokní radnice, jejímž průjezdem dojde se do fortny pardubské, pošt., telegr. a telef. úřad, na l. za kostelem arciděkanství a v ulici hradební krajský soud, do jehož zdí zazděny zbytky zrušeného kláštera dominikánského. Za arcid. chrámem prostírá se nám. Resslovo se sochou sv. Jana a kašnou, do něhož hledí obec. škola chlapecká, postavená v místě býv. hradu župního, obec. a dívčí škola měšť., škola průmyslová a na konci východním kostel *sv. Josefa u Kapucínů.* V pr. od arcid. chrám z rohu nám. vyvádí nás úzká ulička Břetislavova, v níž stojí za shlédnutí *dům Mydlářovský* s vížkou vzadu, již obecně *hvězdárnou* nazývají. Dům z doby rudolfínské je bohatě vypravená renaiss. stavba s allegor. ozdobami v reliefu Vížka poskytuje pěkný rozhled. Projdeme uličkou a dostaneme se ke schůdkům, jimiž v l. vystoupíme na nám. Resslovo ke Kapucínům. Klášter byl tu založen r. 1556 kutnohorským primátorem Jiřím Vykročilem z Bilenberku. Celé pozadí kněžiště jednoduchého chrámu zaujímá hlav. oltář dřevěné architektury kolem obrazu »Útěk do Egypta«, zdařilého díla od neznámého mistra z konce 17. nebo poč. 18. stol. Také postranní oltáře nesou řezby a malby, namnoze dobré práce z 18. stol. V refektáři kláštera dobře komponovaný obraz »Večeře Páně«, také obraz »Ecce Homo« a patroni kláštera vykazují dobré práce. Od kláštera projdeme na třetí velké prostranství *nám Michalské,* prostřed jehož sadu stojí pamětihodný chrám *sv. Michala*; do nám. hledí *tělocvična Sokola* a zadním svým průčelím *obchod. akademie.* Kostel sv. Michala, do nedávna ještě hřbitovní, budova z r. 1520—30 je velice zajímavá stavba, zachovavší ráz své doby.

K hlav. oltáři s obr. sv. Michala od Ceregettiho vstupuje se kutou žel. mříží s tepanými listy a okříd. anděly ze 17. stol.; dřev. kazatelna nese obrazy Samuela Gindtera z r. 1682; zajímavé je pažení kruchty z prv. pol. 16. století s obnovenými malbami ze 17. století, i varhany s pěkně řezanými ozdobami z 18. století, také lavice s řezbami a malbami ze 17. století, krucifix rázu gotického ze 16. stol., četné epitafy rodin patricijských s malbami namnoze dobrými (ep. V. Lípy, Salomeny Kuboňové, Michala a Henrica de Alvernia a j.), i starob. náhrobky (na př. měšťana Březovského, jiný pískovcový s třemi postavami). — Vrátivše se na dolní část nám. Resslova, dáme se v l. po schodech dolů a přes rameno Chrudimky do ulice Havlíčkovy, přes druhé rameno Chrudimky do ulice Jungmannovy a přes třetí rameno řeky a podle *kost. sv. Kateřiny* přímo dále Kateřinskou třídou do Palackého třídy, přímo dále přes tuto a ulici Svatokřížskou přes dráhu na hřbitov s kostelem *Sv. Kříže*, pův. farním chrámcem osady předměst., která zanikla; chrám postaven asi již před rokem 1291 a činí se o něm zmínka již před rokem 1349; fara zanikla v bouřích husitských a kostel od r. 1865 opravován Schmoranzem. V l. od vchodu ve zdi zazděn je starý portal hřbitovní (k němuž vedla dřívější cesta) z konce 15. nebo poč. 16. stol., got. kostelík je půvabná stavba, avšak vnitřní zařízení je nové, jen sanktuarium na levé straně choru pochází z 15. stol. (Skládací oltář se Vzkříš. Páně přenesen odtud do musea, jiný s Matkou Boží do arcid. chrámu.) Jsou tu však zachovány některé starobylé náhrobky vnitř i zevně kostela (pěkný náhrobek synů Petránkových z r. 1599, jiný se znakem Zapských ze Zap, Svěchýnů z Paumberka a j.). — V Chrudimi narodili se vynikající kněz husitský *Martin Lupáč* († 1468), proslulý právník *Viktorin Kornel ze Všehrd* (1460—1521), univ. profesor a rada nad appelacemi *Gabriel Svěchýn z Paumberka* (1516—1571), vynikající malíř *Mat. Radouš* († 1631), malíř *Jiří Mydlář* († 1644) a malíř *Jan Ceregetti*, od nichž tu i v okolí četné obrazy jsou zachovány, *Josef Ressl*, vynálezce lodního šroubu (1793—1857), buditel *Jos. Lib. Ziegler* (1782—1846). — Chrudim s celým Chrudimskem a Nasavrckem zevrubně po stránce zeměpisné, přírodní i historické popisuje ill. dílo »*Chrudimsko a Nasavrcko*«, jehož redakčnímu sboru předsedal prof. P. Vepřek. Historické památky specielně vypisuje »Soupis památek v okr. Chrudimském« od dr. K. Chytila.

Hostince: Hotel na Bidě v Otakarově ul., 50 pok. od 1·20 K, lázně. Arciv. Štěpán (Tepera) na hl. náměstí (13 pok. od 1 K výše); s menším počtem pokojů Mühligův (Husova tř. u nádraží), Vondráčkův (Novoměstská ul.), Kalabrie (Palac. ul.), Storkův (Filištínská ul.). Restaurace: Měšť. Beseda (hl. nám.), Sklepy (pivovarské v Měst. sadě), Štěrbova (Karlova ul. u divadla). Kavárna na Bídě. Vinárny: Salášková (ul. Martiniho), Vicisuova (hl. nám.), Eliášova (proti Bídě). — Pošt. spojení s Heřm. Městcem dvakrát a s Čáslavou jednou denně, do Nasavrk 2krát denně. Povozy v hotelích i u povozníků na ½ dne 1spř. 3—4 K, 2spř. 5—6, na celý den 6—8, 10—12 K.

Výlety z Chrudimě.

1. **Hyksovo Peklo.** Procházka pěkným údolím Chrudimky směrem k Májovu (½ hod.), jíž počíti můžeme buď v městském sadě anebo jíti silničkou z Nov. Města.

Rabštejnek. Dle Sedláčkových »Hradu a Zámků«.

2. **Pumberky.** Spojíme s vych. 1. a z Májova dáme se k jihu na vrchol Pumberku (300 *m* pěkná vyhl.) a shlédneme tu předhistorické valy (švédské šance). Sestup k Z. a silničkou zpět do města (1 hod.).

3. **Podhůra,** nejbližší lesnatá partie v oboře slatiňanské, kdo nechce jíti výslunnou cestou: nejprvé slatiňanskou silnicí okolo pivovaru, pak za rybníčkem a přespolní cestou k mysl. (3 *km*) a odtud již lesem přímo k jihu na Podhůru (4½ *km*), jede drahou do Slatiňan (viz níže tyto). Osvěžení lze získati ve Lhotě (dobrý hostinec), 1½ *km* odtud k Z. a návrat silnicí (4 *km*).

*4. **Rabštejnek** (zříc.). Slatiňanskou silnicí k pivovaru, před tímto v pr. silnicí přes Lhotu (viz č. 3) na Rabštejnek (6 *km*), zříc. v lese nad stejnojmennou osadou; psal se odtud ku konci století 14. Jan z Vorle či Rabštejna, v 15. věku pak byli tu sídlem známí válečníci Petr Kdulinec a Soběslav z Miletínka, později nabyla hradu i se zbožím Chrudim a jí byl roku 1547 pro odboj proti Fer dinandovi zkonfiskován a sdílel pak osudy panství slatiňanského. Ještě v 16. věku byl panským sídlem a střediskem zboží rabštejnského, pak ale opuštěn, když se jím staly Slatiňany. Jediná síň se tu udržuje krytem od úplné zkázy; se střechy je pěkný pohled do okolí zejmena k Citkovu a Pohledu.

5. **Oheb a Vildštejn. Kdo nevrátí se do Chrudimi z Rabštejnku, pokračuje dále silnicí (méně statný zjedná si vůz) přes Lipinu, Hrbokov a Kovařov do Seče (17 *km*, viz str. 84.), odkudž dá se dle str. 85. na Vildštejn a Oheb (tam i zpět 7 *km*). — Kdo již vážil cestu na tento vděčný, ale vzdálený výlet, nevrátí se zpravidla do Chrudimi touže cestou, nýbrž má trojí volbu: *a*) Do Pekla, údolím Hedviččiným do Třemošnice a na Lichnici a dál. buď drahou do Čáslavě nebo přes Váp. Podol do Přelouče (viz str.

80.). — *b*). Dle str. 80. přes Bradlo na Zubří, do Trhové Kamenice a přes Nasavrky do Slatiňan a Chrudimi. — *c*) Ze Seče přímo ku stanici ve Váp. Podole (viz str. 84.) Také povozem doporučuje se jeti přes Váp. Podol, neboť až do Nov. Dvorů a Chotěnic je cesta půvabná s pěknými výhledy. Odtud pak dále jede se městeckou silnicí přes Bylany a Markovice do Chrudimě.

Žumberk dle Sedláčkových »Hradů a Zámků«.

***6. Kočí.** Vycházka ne sice valně příjemná, ale zajímavá pro toho, kdo chce shlédnouti zachovalý polodřevěný ještě kostelík sv. Bartoloměje, založ. královnou Žofií, druhou chotí Václava IV. r. 1397, a do dnes ve slohu původním zachovaný. Dle vzoru jeho zbudován byl také kostelík na výstavě národopisné v Praze r. 1895. Od kostelíka k J. na konec vsi a zde ze silnice v l. $1^1/_2$ *km* na výšinu u *Tři Bubnu*, s níž od kostela sv. Jiří je pěkný rozhled po okolí. Návrat přímo polní cestou do Chrudimi 4 *km*.

***7. Žumberk. Práčov. Strádov.** Partie tato je blíže a příjemněji přístupna ze stanice Chrasti neb i Slatiňan (viz níže tyto); kdo chce však udělati přímo z Chrudimi okružní partii celodenní, jde z města silnicí ku Chrasti přes *Vlčňov* na *Vorel*, dále pak dvěma směry: *a*) Buď od konce vsi v pr. k jihu polní cestou do **Lukavice** (proslulá těžiska kyzu, břidlic a výroba kys. sírové); Malou Lukavicí dáme se silnicí podle **Jahodnice** (v l. $^1/_2$ *km*), kteráž poskytuje pěknou vyhl. až k Orlickým Horám, a jdeme k údolí pot. Holetínky, nad nímž skrovné valy *Kočičího Hrádku* poskytují pěkný rozhled po údolí a k Bitovanům. Silnice pak sestupuje dále do údolí k Žumberku (11 *km*). — *b*) Z Vorlu dále silnicí $1^1/_2$ *km* a v pr. podle bažantnice do *Bitovan* malebně nad Holetínkou rozložených, jichž starobylý, architektem Schmoranzem renovovaný kostel připomíná hornickou dobu zdejšího okolí. Jsou tu náhrobky bitovanských pánů, kteří se psali z Osence, krucifix z konce 17. nebo poč. 18. stol., z kteréž doby pocházejí také rámy na oltářích. Z Bitovan jdeme k jihu již údolím Holetínky stále malebnějším k **Žumberku** (12 *km*), městysi s románským (renov.) kostelíkem Všech Sv., jenž má pěkné got. sanktuarium, kamennou kazatelnu z konce 17. stol. Opodál kostela spatřujeme malebnou zříc. **hradu Žumberka** s pozůstatky brány a hradního paláce jež ukazují ještě stopy rustiky. Byl z nejpevnějších hradů tohoto okolí a vznikl někdy na konci 13. nebo poč. 14. stol. a patřil v tomto stol. pánům z Boskovic, pak Kovalcům ze Žumberka, kteří stáli věrně k Jiřímu Poděbradskému. U vdovy Markéty pozdějšího majitele Jana Janovského ze Soutic, našel tu útulek starosta sekty Mikulášenců čili Bratrů plačtivých. Hrad přetrval i válku třicetiletou a hynul teprve od přivtělení k panství na-

savrckému (1700); poslední obyvatel (lékař) odstěhoval se odtud asi o 70 let později. — Dáme se odtud k J. na Loučky a touto osadou a přes kopec Kraslovku (široký a rozkošný rozhled do dalekého okolí) k *Radochlínu*, před nímž stihneme silničku k záp. vedoucí, jež po 1 *km* dostihne silnice nasavršské; jdeme touto v l. 1/4 hod. k Nasavrchům a stihneme cestou polní v pravo odbočující, po 1/3 *km* křižovatku, od které se dáme v pr. k mlýnu **Peklu** (16 až 17 *km*) v překrásné partii nad Chrudimkou, kterouž odtud sledujeme rozkošnými partiemi přes Stradov a Práčov zpět (viz níže, 27 – 28 *km*).

Další výlety z Chrudimi viz ve směru trati V b (zpáteč. směrem na Herm. Městec a Choltice, a přímým směrem na Hrochův Týnec. Dále pak ze stanic této tratě VI*a*) Slatiňan a Chrastu.

Z Chrudimi béřeme se drahou k JV.; u pivovaru překročíme silnici k Seči a Slatiňanům a u cukrovaru slatiňanského (v pr.) proti Vlčňovu (v l.) překročíme Chrudimku i staneme ihned ve stanici

V **Slatiňanech** 1/2 *km* od stejnojmenné úpravné vsi se zámkem, parkem a oborou knížete Auersperga. Oblíbené Ls. Hostince s noclehy a let. byty Čihákův, Hendrychův a Vackův; strava též u Tichého. Bližší sdělí ob. úřad nebo okraš. spolek.

Starou tvrz, jež byla sídlem starších majitelů Sárovců ze Sárova, dal pobořiti Mazanec z Frimberka a jal se stavěti výstavný zámek, jejž choť jeho dostavěla. Vynikajícímu účastníku vzbouření Jiřímu Kozlíkovi z Nejetic byly po běl. bitvě Slatiňany zkonfiskovány a dostaly se do rukou Lva Buryána Berky z Dubé. Zle se tu vedlo lidu poddanému za Zumsanda ze Sandberka na poč. 18. stol., jenž za zlé nakládání s lidem poddaným do vězení byl vsazen. R. 1732 spojeny Slatiňany se zbožím nasavršským.

Se zámkem je chodbou spojen *kostel sv. Martina*, v l. 1891—92 dle Schmoranzových plánů opravený s novou vnitřní úpravou. V zámku, není-li nikdo z panstva přítomen (zámek je stálým sídlem Auerspergů), shlédnouti lze vykládaný nábytek z 18. stol., sklo a fayence z téže doby. Mezi nádvořím a vsí klášter škol. sester s vyuč. ústavem a pensionátem pro dívky, při silnici do Vorle villa hraběnky Stadionové.

Výlety ze Slatiňan.

*1. **Podhůra—Kuchanovické údolí.** Přístupným parkem, velmi půvabným, vyjdeme na silnici, stoupající mírně lesem Královskou Hůrou v pr. ke *Švýcarně* (pěkné zařízení, nábytek vyřezávaný, starobylé fayence); odtud dále půvabným lesem přes Podhůru (výletiště Chrudimanů) k *Tyrolské Chýši* (3 *km*) nad potokem Kuchanovickým ; půvabným jeho údolíčkem dáme se v l. do osady Kuchanovic (mysl.) a odtud v l. ke Škrovadům, nad nimiž na křižovatce stojí got. sloup s obr. P. Marie z r. 1852 (obraz malovaný na desce červeného mramoru byl prý nalezen ve zříc. kláštera Gamingu v Bavořích). Odtud je překrásný rozhled k J. a V. V l. podle Chrudimky rozkošnými partiemi parkem zpět.

**2. Rabštejnek poskytuje odtud mnohem půvabnější partii nežli z Chrudimi. Jdeme jako při č. 1. na Podhůru a k Tyr. Chýši, kdež v pr. odbočuje přímo cesta k Rabštejnku (stále lesem 5 *km*). Kdo nechce vrátiti se stejnou cestou nebo silnicí přes Rabštýnskou Lhotu (dobrý host.), může odtud podniknouti vděčný pochod k j. 3 *km* na Licibořice s malebně položeným kost. sv. Michala, jenž již r. 1350 byl farním a má zachovalá got. kněžiště. Dáme si tu ukázati cestu 2 *km* k mysl. slovické, jež vede ještě kousek dále v témže směru na nejvyšší bod, Výš. Vileminínu (452 *m*) nad srázným údolím Chrudimky *Krkavkou* (pěkný pohled). Vrátíme se k mysl. a dáme se od této 2 *km* k vých. a sejdeme v pr. do údolí Chrudimky v rozkošné partii u mlýna *Pekla*, odkudž se dáme přes Strádov a Práčov zpět (viz č. 3, celkem 21 *km*).

**3. Práčov, Strádov, Peklo, Nasavrky. Nejkrásnější partie tohoto okolí oborou, jež od Slatiňan až k samým téměř Nasavrkům se prostírá. Jdeme parkem podle Chrudimky k J. na cestu (po které jsme se při č. 2. od Škrovad vrátili), k sloupu s obr. P. Marie nad Škrovady, za ním pak přímo k jihu cestou v l. do Svídnice, odkudž již malebný obraz práčovského kostelíka se nám nabízí, a přímo dále dojdeme až do Práčova (5 *km*); jdeme přímo ke kost. *sv. Jakuba* (nad Svídnicí), pozůstatek kláštera, založ. ve 14. stol. Lacembokem z Chlumu a r. 1421 Husity zbořeného. Býval tu i za starých časů hrad. Odtud krásný pohled do údolí Chrudimky, do něhož sejdeme a užijeme překrásného pohledu z dola na kostelík vysoko postavený. Malý kousek dále objeví se na druhé straně zříc. Stradova (také pohled od těchto zříc. do údolí je čarokrásný), ve 14. stol. hradu Lacemboka z Chlumu, který však již r. 1457 byl pobořen. Můžeme tu přejíti na druhou stranu žel. mostem a úbočími srázného kopce vystoupiti stezkou vzhůru. Sestoupivše zpět, můžeme za mostem dále k J. mířící pěšinou, jež vede nejkrásnější partií údolí k mlýnu Peklu, odtud v l. vyvede nás cesta do nedalekých již Nasavrk (11 *km*). — Nasavrky (také Nazavrchy, viz str. 80. tři host. s nocl. Novotný, Nemajovský, Meduna) jsou pak východištěm dalších výletů. Možno odtud vrátiti se trojím okružním směrem do Slatiňan nebo Chrudimi:

a) Nasavrky. Zubří Bradlo (sledujeme partii zpětným směrem dle str. 80.), odtud Brádlo, Oheb, Vildštejn, Seč (zpětným směrem dle str. 85.) a dále Seč, Rabštejnek, Slatiňany. Celkem 48 *km* na 2–3 dny.

b) Nasavrky. Bojanov. Seč. Oheb a Vildštejn (zpětným směrem dle str. 85.) a ze Seče dál jako při *a*) (celkem 36 *km* na 2 dny s noclehem v Seči).

c) Z Nasavrk silnicí slatiňanskou 3 *km* až za Libáň a odtud zpětným směrem dle str. 95, přes Kraslovku na Žumberk a odtud buď do Chrasti (12 *km*, viz níže při stanici Chrasti) nebo dle str. 95. přes Bitovany či Lukavici do Vorlu, odkudž možno se vrátiti do blízkých již Slatiňan (celkem 15 *km*) nebo až do Chrudimě (celkem 17 *km*).

**4. Žumberk. Kraslovka. Peklo. Stradov. Práčov. Menší, ale velmi vděčná partie. Zprvu silnicí nasavrckou podle *Škrovad* (v pr. pískovcové lomy ($3^3/_4$ *km* k rozc.; zde v l. do V. Lukavice a dále na M. Lukavici, Jahodnici, Kočičí Hrádek a Žumberk jako na str. 95. (8 *km*). Odtud dle str. 96. přes Kraslovku zpět k silnici nasavrcké a Peklem dále (celkem 22 až 23 *km*.)

Trať železniční béře se směrem JV. k obci Vorlu (v l.), mine za ní bažantnici a zahne pak k J. mezi *Zaječicemi* (v l.),

a *Bitovany* (v pr.), kdež zároveň překročí Holetínku a obloukem k S. stihne stanici

Chrást, městečko od stanice 20 min. vzdál. *s biskupskou residencí* (biskupů královéhradeckých) v časech od 17. do 18. stol. zbudovanou na místě tvrze Slavatů z Chlumu a Košumberku. Severní část stavěla Markéta Berková z Dubé již r. 1601; zadní část s kaplí postavena na poč. 18. stol., průčelní část barokní do náměstí je z r. 1742. V residenci je sbírka podobizen biskupů, z nichž některé vynikají uměleckou hodnotou; různé památky a výzdoba pokojů připomínají stol. 18. K residenci přiléhá rozsáhlá zahrada, v níž již v 18. věku byla založena fíkovna Děk. kostel *Sv. Trojice* je stavbou z poč. 18. stol. Uvnitř poutá bohatší architekturou jen oltář sv. Jana Nep. z r. 1728 a barokní rámce někt. obrazů. Ve školní budově je místní *museum* s archaeologickými a národopisnými předměty z okolí. Neobvykle výstavný jd hřbit. kostelík sv. Martina, při němž odpočívaji někteří hradečtí biskupové (Hay, rádce Josefa II., Hais, Brynych), také učitel a spisovatel Jan Filcík a j. Z Chrasti pochází prof. a politik Dr. F. Čupr (1821), něm. básník a esthetik MUDr. L. A. Frankl (1810). S Chrastem souvisí téměř *Chrašice* s vodárnou a lázněmi.

Výlety z Chrasti.

1. **Luže. Košumberk. Nové Hrady, Cerekvice s odbočkou na Skuč. Od kostela chrasteckého k vých. jsme za necelé $^1/_4$ hod. v *Podlažicích,* kde od 12. stol. stával klášter benediktinský (Liber gigas, jejž napsal mnich Soběslav, zavezen Švédy do Štokholmu), jejž r. 1427 Žižka ztroskotal. Na místě jeho r. 1696 dal biskup hr. z Talmberka postaviti kostel sv. Markéty, jehož sakristie jest kaplí býv. kláštera. Za Podlažicemi silnice se dělí: v pr. do Skutče, kdežto v l. přímo přes Podhůrku vystupujem k *Dobrkovu,* s jehož výšiny se nám otvírá již pohled k *Luži* s Chloumkem, jenž nese bývalý kostel jesuitský se zříceninami Košumberka (v pr.) v pozadí. Sejdeme do údolí pot. Svatoanenského mezi Bělou (v pr.) a Radimí (v l.) a po malé chvíli jsme v **Luži** (7 *km*). Z Chrastu stanice jsme zde povozem za hodinu a 3·60 K; rovněž i ze Skutče). Město s 2 host. má léčebný ústav MUDr. Fr. Hamzy, se sanatoriem pro skrofulosní. Spolek pro české fer. osady zřídil tu vlastní dům. Host. Hatašův na nám. výl. rs. u vodárny 20 min. Kostel *P. Marie na Chloumku,* nádh. bar. budova 2věžatá, povstala tu r. 1640 na místě kaple zal. poslední paní košumberskou hr. Marií Evou Hieserlovou přičiněním téže paní, roku 1690 zemřelé, která hrad Košumberk, Luži a veškeré dvory panské residenci jesuitů na Chloumku darovala a sama sem do malého domku se přestěhovala. Jezuité odtud velkou agitaci rozvinovali, mysteria velkolepá v chrámě provozovali. Od zrušení kláštera r. 1784 jest kostel farním. Vnitřní jeho výzdoba je bohatá, okázalá. Od Luže i od býv. residence jezuitské vedou ke kostelu schodiště s ozdobnou ballustrádou.

Košumberk dle Sedláčkových »Hradů a Zámků«.

V staré radnici městské z r. 1542 chovají se některé obrazy pánů košumberských. Bývalý českobratrský kostel sv. Bartoloměje v Luži samé je pův. got. budova z 15. stol. barokově opravená, však některé památky ještě z doby předbělohorské chovající. Starý vchod v průčelí věže zazděn je náhrobkem Diviše Lacemboka Slavaty z Chlumu s vytesanou jeho postavou. — Kdo nechce dále sledovati směr naší tratě k Cerekvici, může z Luže vrátiti se do Skutče dvěma směry: *a*) *Přes Sv. Annu* dav se zpět a sice přímo silničkou do Bělé, pak v l. údolím potoka Svatoanenského přes *Roubovice*, silně israelity obydlené, kteří tu mají modlitebnu, ku *Sv. Anně* (rs.) se studánkou želez. vody, z okolí hojně navštěvovanou, pod sráznými útesy hradiště *Hanušových zámků*, odkudž za nedlouho stihneme silnici a touto dospějeme do Skuče (k nádr. 9, z Chrasti 16 *km*). — *b*) *Přes Košumberk a Rychmburk.* Sledujeme (viz níže) směr výletu k Cerekvici až do Košumberku, kdež sejdeme s hradiště k J. a za mlýnem odbočíme k J. přímo podle osady Janoviček (s kost. Zvěst. P. Marie na místě staršího rom. kostela; je tu starobylá socha z r. 1649; zde byla prý za živa zazděna panna Berkova, dceř pána Rychmburského, o níž píseň mezi lidem koluje), dále 2 *km* do Dolů, za nimiž ukazují se valy, kde prý lid ubránil se husitům, házeje na ně úly se včelami; po dalších třech *km* jsme v úvalu pod Rychmburkem (8 *km*), z něhož v pr. tyčí se *Skála Žižkova*, odkud Žižka střelbu hrubou na Rychmburk zařídil. (Bližší viz níže u Skuče), odkudž máme hod. na stanici ve Skuči. — K zřícen.

Košumberku mužeme jíti buď přímo z Chloumku nebo podle sanatoria dr. Hamzy dolem t. zv. andělskou cestou ke hradu. Z daleka viditelný nápis »Na zdar« připomíná zakázaný tábor z roku 1868. Stoupáme nejprve ke dvoru s pivovarem, nad nímž zvedá se zříc.; vcházíme branou, nad níž zač. písmena připomínají Diviše Lacemboka Slavatu z Chlumu a jeho manželku Veroniku Slavatovou ze Žerotína jako zvelebitele hradu, jenž tu stával již r. 1318 jako sídlo Ojíře z Košumberka. Na počátku 15. stol. sídlil tu Jan z Chlumu, průvodce Husův a svědek jeho smrti mučednické. Jeho následníci Vilém a Diviš byli stejně horlivými přívrženci Husituv, není tudíž pravda, že by Žižka byl Košumberk rozbořil. Ještě na sklonku 15. věku byl tu sídlem Jan z Chlumu, přívrženec Jiřího Poděbrada. později Diviš z Chlumu, horlivý podporovatel Jednoty bratrské, jíž tu popřál i útulek. — Roku 1573 vyhořel hrad byv bleskem z pálen, ale Diviš znovu jej postavil. Odtud zachována písmena nad branou, kde bývaly i znaky obou manželů. V duchu bratrském byli na Košumberce vzděláni jak Vilém Slavata z Chlumu, tak i v mladém svém věku Albrecht z Valdštýna, jenž tu býval hostem. Vilémovi přisouzen Košumberk roku 1623, když byl před tím pro odboj Divišovi Lacembokovi z Chlumu konfiskován. Týž Diviš v bratrském kostele v Luži byl pochován. Vilém Slavata pak tu přísně nastupoval proti nekatolíkům, později postoupil Košumberk s Luží synu Divišovu. R. 1654 vymřel po meči rod Slavatů a po přeslici přešlo panství na choť Frant. Kryštofa svob. p. Hieserle z Chodův, tutéž, která jako vdova octla se v rukou jesuitův a zbudovala jim protireform. baštu na Chloumku. Vstoupivše na dolní nádvoří, spatřujeme v l. zbytky stavení, snad bývalé kanceláre, a nad ním věž čtverhrannou, krytou, ale bez podsebití, na obranu i za věznici sloužívší. Jiné čtverhranné obezdění značí kašnu hradní. Proti nám týčí se zbytky hradního paláce, nového zámku, který stál již r. 1623 i starého paláce podoby podkovovité. Cesty, jimiž se k paláci vystupovalo, jsou již dávno zavaleny. Po vdově p. Hieserlove octi se hrad v rukou jesuitu, kteří později víc ve své residenci na Chloumku přebývali a hrad jako hospodářske skladiště zanedbali. Od r. 1769 zůstaven hrad již na milost a nemilost živlům. Rozkošný je odtud výhled prorvou zříc. k Chloumku, a přes půvabné úvaly okolní nížinou chrudimskou k Hoře Kunětické, na jih a jihozápad přes Žumberk na výšiny nasavrcké. — Sejdeme s Košumberka k SV. ku kapli Čtrnácti pomocníků, osmiboke barokní budově z r. 1720 (uvnitř Pieta, slušné malby ze 17. stol., Kalvarie z jantaru zhotovená, 1 *m* vys. v zasklené skříni). Jdeme silnicí v pr. k Bílému Koni (v l. před vsí *Žižkův stůl*", násyp, kde prý Žižka stoloval: došli bychom odtud silnicí po $6^1/_2$ *km* až do Nových Hradů), kde dáme se v pr. cestou do údolí Prosečského pot., jejž sledujeme odtud dále půvabnou lesnatou polohou až do N. Hradů z Luže 11 *km*. Bližší v N. Hradech viz trať VII), odkudž máme 8 *km* jednotvárnou silnicí do stan. Cerekvice.

2. **Žumberk. Kraslovka. Peklo. Stradov. Práčov. Slatiňany. Hned od stanice v Chrasti táhne se k J. Zaječický les, jehož krajem v l. od hájovny vede průsek, jímž jdeme $2^1/_2$ *km* a za pátou linkou v pr. pokračujeme přímo dále cestou do Smrčku, starobylé osady s kostelíkem sv. Anny, kdež obrátíme se přímo v pr. přes les do Žumberka ($6^1/_2$ *km*, viz str. 95), odkudž pokračujeme dle str. 96.

3. **Včelakov-Hlinsko.** Jako při č. 2. až do Smrčku, kdež od kostela v l. dáme se k silnici, která rovněž z Chrasti vede k J. přes Holetínku rybničnou a kopcovitou krajinou s rozptýlenými lesy k Miřeticům a Cekovu, za nímž brzy shlukují se lesy ve

velký komplex včelákovský, v němž také krásně je položen Včelákov (11 *km.* 507 *m*), kde druhdy rudy železné a kyzy se těžily. Zde narodil se Adolf Eckert, býv. ředitel střední hosp. školy Chrudimské. Na výšině položený kostelík zaujal místo staré stavby v l. 1844 až 50. Po malé chvíli jsme v Bystřici a opět to jde lesy až do roztýlených lesíků na Skalách nad Srny, odkudž jsme za ½ hodiny v Hlinsku (18 *km*).

*4. **Chroustovice-Uhersko.** Od kostela k V. rozvětvují se ulice; jdeme v l. k SV. do blízkých Chrašic v údolí, jímž vine se potok Žejbro, tvořící vých hranici Žel. Hor. Nad úvalem vidíme ještě starou chrasteckou vodárnu, v údolí za hřbitovem k J. pak novou vodárnu a městské lázně. Lukami podle pot. dojdeme k S. po ¼ hod. do Rosic s malebným zámečkem starodávné výstavnosti, jmenovitě uvnitř pěkně zachované, na němž znak připomíná Boh. Ferd. Berku z Dubé a z Lipého (1650—53), novější stavba pak dobu Kinských (1718). V této části je zám. kaple s Brandlovým obrazem Večeře Páně. V staré části zachovány stopy staré tvrze. Skladiště cukrovaru je bývalá jízdárna z doby Berků. Místní kostel sv. Václava je barokní z 18. stol., zvlášť postavená zvonice chová zvony z r. 1510, 1557 a 1591. Starobylé náhrobky připomínají Talácky z Ještětic a p. Ze sev. části Rosic v pr. vede cesta přes *Synčany* podle *Brčekol* (v l.) k S. na silnici kterouž se dáme v pr. do *Žilovic* a odtud přímo k S. do Chroustovic (9 *km*, viz str. 87), dále pak zpětným směrem dle str. 4. do Uherska k stanici (3 *km*).

5. **Podskalí. Skuč. Pohodlně ovšem dostihneme Skuče drahou. Kdo však seznati chce úval Žejbra, jakožto hranicee Žel. Hor, dá se jako při č. 1. do Podlažic a zde od kostela silnicí k J. podle Žejbra do Chacholic. Zde při rozc. v pr. půvabným úvalem Žejbra do vlídné idylky, jež bývala cílem procházek biskupa Haye (rádce Josefa II.) a něm. nápis na vys. balvanu připomíná, že tu se zálibou prodlela kněžna Poniatovská. Zvláště půvabným koutkem je Podskalí (5 *km*) s lz. a dvojvěžatým kostelíkem sv. Jana Křt., jemuž od starodávna se říká »u sv. Vrbaty« na paměť vladyky, jenž klášteru podlažickému věnoval své dědiny. Uvnitř nový obraz sv. Jana maloval podlažický rodák Ant. Machek. Nad Podskalím, jež je oblíbeným výl. místem, zvedají se strmé skály, na nichž jako orlí hnízdo sedí vesnice Skála. Kdo nelení vystoupiti na výšinu této vesnice, užije pěkné vyhl. ke Chrasti a Chrudimi, k Luži a Košumberku i do okolí Pardubic ku Kunětické Hoře. Z Podskalí přes potok dojdeme za ¼ hod. do Kostelce Vrbatova (7 *km*) s kostelíkem starého založení, jak svědčí jeho kněžiště gotické a zbytky opevnění, jež ovšem mohou býti také pozůstatky tvrze Vrbatovy. Chová umělecký kalich stříbrný z 15. stol. Za kostelem údolí Žejbra se rozstupuje, spatřujeme opět žel. trať a sledujeme ji k osadě Leštince (9 *km*), kde narodil se fysik a matematik Fr. Hromádko (1831). Zde již spatřujeme rozsáhlé lomy žulové, kde tesají se dlažební kostky jmenovitě pro Vídeň. Lomy otevřeny jsou v l. ke Skutíčku, v pr. k Čejřovu i proti nám na jih k Prasetínu. Dáme-li se z Leštinky v l. ke Skuči, projdeme okolo několika lomů až ke Skutečskému nádraží městskému, kdež shlédnouti lze také drtidla na štěrk. (12 *km*).

Z nádraží v Chrastu obrací se trať želez přímo k jihu k obci Horkám (v l.), za níž brzy vnikáme do lesa s divokou strží u *Mezhoře*, sesouváním vrstev spůsobenou. Trať přibližuje se k pot. Zejbru nad Podskalím (v l.) zprvu neviditelném, jenž se nám ale objeví směrem k ***Vrbatovu Kostelci***

(v l.), za nímž brzy vstoupíme již do krajiny lomů žulových mezi Leštinkou (v l.) a Čejřovem (v pr.), mineme ještě Prasetín (v pr.) s lomem ve starém tvrzišti a stihneme stanici **Skuč** (Skuteč) od níž odbočuje trať ke Skuči městu (vlečnou drahou do lomů), prodloužená dále přes Krounu do Svitav (viz trať VI b). Spojení je zpravidla nedostatečné, takže dáme přednost poště, jež nás doveze do místa za 50 h. Poblíž náměstí, na němž stojí i rodný dům právníka a dějepisce *Antonína Rybičky Skutečského* (nar. 30. října 1812) s deskou pamětní stojí děk. *kostel Nanebevz. P. Marie*, got. stavba ze 14. stol., s úpravou vnitřní ze stol. 16. Do zdiva ve kněžišti a věži zazděny jsou zajímavé konsoly a svorníky, patrně z klenby lodi ze 16. stol. spadlé; pěkné je got. sedile v presbyteři i got. zámek na dveřích sakristie. Po poslední restauraci, provedené r. 1896 Schmoranzem, pořízen hlavní oltář moderně gotický, z pův. zbyla jen zmenšená kopie Brandlova obrazu vysokomýtského. Slušné obrazy nesou postranní oltáře sv. Anny a sv. Františka s bohatě řezanými rámy z r. 1729. Starobylá a pěkná práce je renaiss. pískovcová kazatelna z 2. pol. 16. stol. Starobylý je také *kostel Božího Těla* (špitální), v sev. části města, zal. r. 1387 Janem Smilem Flaškou z Rychmburku, opravený Schmoranzem v l. 1865-6. Je to přesně goticky a souladně provedená stavba; zajímavé je také got. sanktuarium. Na got. mensách z pískovce spočívají bezcenné empirové oltáře z r. 1812, zajímavější je renaiss. archa dvojkřídlá z r. 1596, ač malby její temperou dosti zběžně jsou malovány; sošky andělů, jež k ní patří, jsou zavěšeny na kruchtě. Moderní *tělocvična Sokola* a nedaleko starobylý rodný domek *skladatele V. Tomáška* (nar. 1774). Na hřbitově odpočívá *Frant. Jar. Rubeš* a historik P. V. Konečný.

Hostince: U zlaté ryby (3 pok.), U zlat. kohouta (3 pok.).

Výlety ze Skuče.

*1. **Sv. Anna**. Od kost. Božího Těla v l. na silnici chrasteckou a hned na konci města v pr. silničkou do *Štěpánova* s got. kost. sv. Matouše s úpravou věku 18., od něhož dále vede k S. cesta přímo k Sv. Anně; nebo silnicí chrasteckou 2 *km* až do *Přibylova*, kde v pr. u mlýna počíná úval, jímž za ¼ hod. dojdeme k Sv. Anně (¾ hod., lz. rs.), oblíbenému výl. místu v útulném a malebném zákoutí (viz str. 99.)

*2. **Podskalí**. Krásné zátiší na pot. Žejbru. Buď zpětným směrem dle č. 5. na str. 101., nebo kratčeji do Skutíčka (lomy žulové a drtidla štěrku) a v přímém směru dále až do vsi

Skály, odkudž sestoupíme do Podskalí (5 *km*). Zpět doporučuje se jíti přes sv. Annu (viz č. 1.

Rychmburk dle Sedláčkových »Hradů a Zámků«.

nebo naopak). Ze Skály k vých. do lesa a přímočarou cestou, jež vede průsekem déle než 1½ *km*, načež odbočí kolmo v pr.; po 2–3 min. stihneme v l. průsek vedoucí v pův. směru dále k silnici chrastecké a přímo přes ní; po 1 *km* cesta v pr. dovede nás za 8 min. k Sv. Anně, odkudž jdeme buď úvalem k Přibylovu anebo přes Štěpánov do Skuče. Zpět celkem 6½ *km*.

3. **Luže.** Povozem za hodinu (3·60 K). Pěšky nejpůvabněji dle č. 1. přes Sv. Annu a dále úvalem pot. svatoanenského přes Roubovice do Bělé, odtud silnicí v pr. do Luže (8 *km*). Další viz str. 98. Po případě ve spojení s výl. na Rychmburk dle č. 4. a dále k S. přes Košumberk do Luže (12 *km*) zpětným směrem dle str. 99.

4. **Rychmburk** 4 *km* (2krát denně poštou za 60 h.) silnicí k JV. do **Lažan**, nad nimiž spatřujeme starobylý *kostelík sv. Václava*, jehož sakristii tvoří původní rom. kostelík, k němuž ve 14. stol. přistavěn druhý a v 16. stol. předsíňka, takže půdorys stavby je velmi zajímavý. Vnitřní zařízení je ze 17. a 18. stol. Náhrobky připomínají pány Berky z Dubé a Valdštýny. Za Lažany brzy se nám objeví věž hradu Rychmburku. Jdeme městysem v l. podle ryb. Spálivce (sem prý Žižka dal hoditi popel upáleného opata Podlažického) a host. na Sklenářce (rodiště básníka Ad. Heyduka) do úvalu v Podzámčí a vystupujeme na předhradí, jež obtočeno je částečně ještě dobře zachovanými hradbami a baštami. Místo bývalého zvoditého mostu vede do vlastního hradu či nynějšího zámku zděný most. S mostu toho i ze zahradního tarasu je krásný pohled do malebného úvalu, v němž naproti tyčí se *Žižkova Skála*. Nádvoří hradní obkličuje se tří stran palác hradní, povstavší původně na místě dřevěné tvrze Radyně; nejstarší část označuje mohutná věž hlásnice (14. stol.), jediná ze tří, které tu bývaly. Nynější vy-

stavnost je z doby hr. Filipa Kinského (1794—97), jenž ujal hrad již valně spustlý. Ve věži je kaple Povýšení sv. Kříže s úpravou 17. stol., v níž bývaly chovány starožitnosti, jež nyn. majitel dal odvézti do Řezna. Z nejstarších dějin hradu není ničeho známo: te prve v 14. stol. objevují se jako jeho majitelé pánové z Vartemberka; později zvučně se tu ozývá jméno autora „Nové Rady", Smila Flašky z Pardubic, proti jehož nástupníku Arnoštovi, odpadlíku husitskému, jenž také při vmetání Husitů do dolů kutnohorských se účastnil, vybral se sem Žižka, avšak hradu nedobyl; nestalo se to ani r. 1424 při novém oblehání, teprve r. 1425 Táboři a Sirotci dobyli a pobořili hrad, na němž pak po řadu let hejtmanil Jiřík Kroměšín. Od r. 1443 byl hrad v držení proslulého hejtmana husitského Jana Pardusa z Vratkova, jenž všecky fary husitskými kněžími osadil a také v družině krále Jiřího se účastnil. Z jeho synů Vilém postoupil hrad Anežce z Chlumu a Košumberka, kterouž přešel na rod Šťastných z Valdštýna a na Skalách, z nichž Vilém byl otcovským poručníkem dětí Slavaty z Chlumu a Košumberka; týž pro odboj proti Ferdinandovi r. 1547 přišel o Rychmburk, jenž dostal se pak pánům Berkům z Dubé a z Lipého, za nichž roku 1624 uveden první katol. kněz do Hlinska a zahájena protireformace v kraji zdejším. Poč. 18. st. přešel hrad v ruce Kinských, z nichž hr. Filip byl z nejlepších pánů hradu a ze ssutin jej pozvedl i také o evangelíky pečoval. R. 1783 konalo se na Rychmburku první kázání evang., jež i tiskem vydáno. R. 1823 dostalo se panství v ruce cizího rodu Thurn-Taxisského a hrad osiřel na dobro. Upomínku hr. Filipa Kinského ctí chrámec s kopulí a hrobkou jeho v bývalém parku, od něhož stromořadí vede ke kostelu z r. 1752; za kostelem a farou panský dvůr je ve stavu, jak založen byl r. 1584 a obnoven po požáru r. 1681 Berky z Dubé.

5. Nové Hrady-Cerekvice. Cesta vede dle č. 4. přes Rychmburk (4 *km*) a dále přes Krounský potok silnicí spáditě na *Ferálec* (povozy jmenovitě z Rychmburku hned novou vozovkou v levo objíždějí vrch druhou delší silnicí přes Kutřín; mezi oběma silnicemi lesnaté údolí Niklatov) (7 *km*) se starým got. kostelíkem sv. Jana Křtitele (vysvěcen r. 1321) s vnitřním barokním zařízením. Dobrá je tu soška P. Marie z poč. 16 st. Silnice stoupá k vysoko položené a z daleka viditelné Zderazi na rozsochatych tarasech útvaru křídového, v jehož kobkách různí blouznivci své sídlo vyhledávali. Odtud v l. vystoupivše silnicí na planinu ku kříži (rozhl.), skvostným lesem sestoupíme do údolí Novohradky k mlýnu Polánce a údolím v pr. do N. Hradů (13 *km*). Kdo chce jíti ještě zajímavěji, dá se ve Zderazi z prostřed vsi na pastviny a přes tyto stezkou (Linhartova jeskyně, skalisko Grafenštain, velkolepé pískovcové rokle nad Olšinkou, vytesané jeskyně) 2 *km* až téměř k silnici Prosečské; před ní malý kousek cesty v l. k S. nejkrásnějšími partiemi nad Olšinkou k malebně položenému mlýnu Polánce (zacházka 3 *km*). Z Hradů dále do Cerekvice (20 *km*) viz při trati VII.

6. **Proseč-Litomyšl.** Stejnou cestou jako při č. 5. až na Zderaz, kdež již před vsí dáme se v pr. k J. do **Proseče** (táhlou ulicí *Podměstí* na náměstí s kostelíkem, jehož got. presbyteř připomíná dobu jeho zal. r. 1350; starodávná obec zničena téměř úplně požárem r. 1868. Druhé předměstí Záboř má vysokou modlitebnu (bez věže) reform. církve ev. a krásnou její školu. V Proseči provozuje se ode dávna punčochářství, v novější době vydatně obuvnictví a výroba dýmek s velkým vývozem; ženy pak provozují vyšívání, jež v obchodě jako „švýcarské vyšívání" platí. Ze sev. části nám. jde k V. silnice pod *Pánův* nebo *Farský* kopec (548 *m*) s křížem na vrcholi, která po ½ hod. serpentinou překročuje dolinu Vranického potoka, za kterou stihneme

k mysl. *Posekanci* (11 *km*), kdež stojíme na zajímavém geol. rozhraní. V pr. k J. rozkládá se prahorní terrain žulový, v l. k S. terrain pískovcových skal křídových. V jednom i druhém směru vykazuje krajina mnoho přír. zajímavostí. Dáme-li se v pr. k hájovně (dobře si tu vyžádati průvodce), můžeme malebnými lesy projíti k J. do Sv. Kateřiny (a do stan. Čachnova 11 *km*) Tereziiným Hájem aneb vrátiti se přes Kamenné Sedliště k S. do Budislavi. V l. vede cesta do pískovcového bludiště na způsob Českosaského Švýcarska, skalami »u pečené husy« do »Toulovcových Maštalí«, skalních sklepení (sal, kuchyně, sklep), domnělých skrýší rytíře Toulovce, jež jsou opravdovou lesní pohádkou. Nejkrásnější je rozhled s plateau nad maštalemi a rokle potoka v pr. zvaná »Na hranicích« i v levo doliny potoka Vranického a Voletiny. Projdeme-li některou touto dolinou k S. až do Vranice, dáme se v pr. k Jarošovu, před nímž v pr. nad poslední chaloupkou (říká se tu »na tvrzi«) mohutný balvan »Toulovcova kaplička« na rozloučenou nám kyne s krajinkou, jež by jako skvostná ukázka takových skalních útvarů v čistě českém kraji zasluhovala bedlivého značkování jmenovitě se strany tratě Skuč—Polička; z Jarošova k J. lesním krajem dojdeme do Budislavi. Odbočka na S. k Toulovcovým Maštalím vyžaduje $1^1/_2$—2 hod. času, odbočka k J. 2—$2^1/_2$ hod. — V *Budislavi* vstupujeme do údolí pot. Desinky, nedaleko jeho pramenů a neopustíme je již až do Litomyšle. Budislav je tu malebně roztroušena; ve středu vesnice *Hradisko* a *Zámeček* jsou pískovcové skály, nuzně v obydlí upravené a humor lidový nazývá obyvatele Zámečku »panem Hrabětem«. Je to vůbec jedna z nejmalebnějších a nejromantičtějších vesnic celého království. Vedle pískovcových skal níže v údolí vystupují malebně zas skály žulové (lomy). Krajinka velmi půvabná získá zamýšleným napuštěním několika vypuštěných rybníků. Údolí Desinky je hustě obydleno; po 20 min. jsme v Poříčí, kde již Desinka z úzkého koryta Kalibánky do luk se rozlévá; v l. za Poříčím spatřujeme vysoko pol. kostelík Mladočova, osady, která ve 20 číslech má asi 100 obyv., k níž ale celá řada vesnic je připojena. Kostelík má starou románskou presbyteř slušně vymalovanou. Za krátko jsme ve vesnici **Desné** (bez odboček 16 *km*), jež přechází v **Dolní Újezd** (*H. Újezd* oddělen v pr. krátkou dolinkou pot. Lubenského), největší i nejzámožnější vesnici panství litomyšlského, kde mnoho stavení pěkný starobylý ráz si zachovalo; jen kostelík, při němž fara kalvinická i bouřky válečné přetrvala, mnoho z něho pozbyl. Silnice vystupující vysoko nad údolí poskytuje malebné výhledy do údolí, do něhož zase sestupujem v *Osíku*, kde celá řada bodů poskytuje malebné motivy. Na konci Osíku opouštíme údolí Desinky a jsme za krátko již v **Litomyšli** (27 *km*).

Z nádraží Skutečského ubíráme se drahou k J. podle Račic a Voldřetic (v pr.), objíždíme tuto ves obloukem v l. k východu přes silnici, která z Rychmburku (v l.) vede v pr. do městyse **Rany**, kde je katolická i evang. fara. Katolický kostel sv. Jakuba. Věž má z doby svého zal. (v 14. stol.) got. kněžiště a chová stříbrný, pozlacený kalich z r. 1581. Nad tento kostel vyniká nový ev. chrám gotický z r. 1879. Trať udělavši veliký oblouk projede přímo mezi městysem (v pr.) a spojeným s ním Vojtěchovem (v l.) a směrem západním objíždí *Medkovy Kopec* (v l.), protne osadu *Holetín*

rozlehlou osadu nad prameny Holetínky a obrátivši se k J. stihne stanici

Hlinsko, město (5000 ob.) s vyvinutým průmyslem textilním, pro vývoz pracujícím a továrnou na zpracování kožešin. Kromě ob. a měšť. škol má zimní hospodářskou a hospodyňskou školu, prům. pokračovací a tkalcovské kursy. Nejvýstavnější částí města je Zámostí, odkudž se přichází do starého středu města na Poděbradovo nám. s radnicí s kam. křížem a barok. sochami svatých Floriana a Jana N. Farní *kostel Nar. P. Marie* z l. 1730—45 chová skrovné stopy (ve zdivu věže, got. výkl. v síňce v pr.) z pův. kostela, jenž jako farní již r. 1350 se připomíná. Obraz Nar. P. Marie na hl. oltáři živě komponovaný, je dle podání jen kopie pův. starší malby. Křtitelnice cínová z r. 1628. Soukromá sbírka K. Adámka chová zajímavé archeol. nálezy místní i okolní. Museum místní má býti založeno. Hlinsko je rodištěm posl. a spis. Karla Adámka (1840), dram. spis. Boh. Adámka, nár. buditele V. Fr. Hřiba (1760—1827), kartografa J. Homolky, dr. F. Pantůčka a j.

Hostince: Hotel Hromádko (u nádraží, 15 pok.) U bílého beránka (náměstí), U černého koně, Hotel Adámek. Spoj. pošt. přes Krounou a Borovou do Poličky (28 *km*), přes Kameničky do Svratky (14 *km*, 1 K) a do Trh. Kamenice (8 *km*).

Výlety z Hlinska.

*1. **Tisůvka.** Silnicí svrateckou k vých. pod kopcem Blatenským (v l. 569 *m* pěkná vyhl. do okolí) do *Blatna*, za nímž silnice se dělí; dáme se v pr. do Hamrů, kdež na Chrudimce zřízena bude údolní přehrada. Sem možno si nadejíti pol. cestou, na již. konci města odbočující ze silnice chotěbořské v l. ke kříži (rozc.), kde dáme se v pr. do *Lázní*, samoty s kapličkou sv. Jana Nep. z 18. stol., kde od 17. stol. do pol. 19. bývaly lázničky v pěkném zátiší, na celé léto navštěvované. Zde dáme se v l. $^1/_4$ hod. do *Hamrů*, kde druhdy provozovalo se lopatářství a kosařství. Projdeme Hamry na okres. silnici a touto dáme se k J. do **Vortové** (6—7 *km*), vsi prostřed krásných lesů položené; vysoko položená silnice poskytuje pěknou vyhl. Odbočíme tu v l. $^1/_2$ *km* do Lhoty, odkudž nás vede k JV. cesta (po $^1/_2$ *km* při rozc. v pr.) 3 *km* na silnici, vedoucí k Cikháji; po 1 *km* velké t. zv. Herálecké skelné hutě (v pr. obtížně přístupný, a také zcela zalesněný Šindelný vrch, 802 *m*) po dalším *km* hranice zemská a za touto v pr. lesní průsek, jenž po $1^1/_2$ *km* dovede nás na cestu, vedoucí z Cikháje na vrchol Tisůvky (15 až 16 *km*). Kdo se chce vyhnouti průseku, místy nepohodlnému jde ještě dále silnicí k Cikháji $1^1/_2$ *km* a dá se pol. cestou v pr. znač. cesta.

*2. **Devět skal.** Jako při č. 1. až do Vortové a Lhoty: odtud rovněž k JV. avšak po $^1/_2$ *km* při rozc. v l. 1 *km* k silnici a přímo přes tuto dále k mysl. a od ní 2 *km* do Heralce, odkudž sledujem cestu dle tratě VIc. (16—17 *km*). dle značek modrobílých.

*3. **Svratka. Karlštejn. Zkamenělý zámek.** Jako při čís. 1.

na Blatno, avšak při rozc. za Blatnem v l. přes *Jeníkov* na *Kameničky* (6 *km*) nad Chrudimkou, v těch místech druhdy Kamenicí zvanou a dále do Svratky (14 *km*, poštou 1 K). Odtud dále dle tratě VIc.

4. **Hradiště. Chlum.** Z města k J. silnicí chotěbořskou 2 *km* pod *Hradiště Přední* (692 *m*), odtud v l. 1/2 *km* vzhůru k pěkné rozhl. na celé okolí až k Žel. Horám a Lichnici a za Něm. Brod s Lipnicí. Sestup k JV. na cestu studnickou, však touto v pr. k JZ. přes Zadní Hradiště (684 *m*) do *Chlumu* s kostelem sv. Petra a Pavla ze 17. věku, nyní pěkně upraveným; u sakristie zajímavý zvonek s ruským nápisem. — Biskupský zámek výstavnosti 17. věku Bizarní výstavností honosící se bývalý pivovar se studnou. V Chlumu nar. se prof. Kristian Petrlík.

5. **Velké Dářko. Tisůvka.** Dle č. 4. do Chlumu (po případě s vynecháním Hradišť přímo do Chlumu), kde dáme se vsí v l. a za kostelem k J. do Krucemburku a přímo dále silničkou do *Hluboké*, odkudž v l. k JV. vede cesta do *Radostína* (14 *km*). Projdeme vsí na konec a dáme se tu k J. okolo Dářka až na hlavní hráz a pokračujem odtud do Škrdlovic a na Tisůvku (23 *km*) dle č. 8 na str. 34. Z Tisůvky možno se vrátiti dle č. 1. přes Hutě a Vortovou do Hlinska pěkným okružním výletem dvoudenním (38—40 *km*) s noclehem ve Škrdlovicích.

6. **Zubří. Oheb a Vildštejn. Poštou (8 *km*) nebo pěšky do Trhové Kamenice (viz str. 80). odtud zpětným pochodem dle sir, 79 přes Zubří, vyhl. do *Bradla*; odtud podle Chrudimky 3 *km*, pak v l. cestou ke dvoru Přemilovskému, odkudž k SZ. vede cesta do *Proseče* a přímo dále na Oheb (25 *km*) odtud (str. 85) přes Vildštejn do Seče (28 *km*) na nocleh Návrat možno provésti dle str. 95. přes Nasavrky, Peklo, Stradov a Práčov do Slatiňan a odtud drahou zpět.

7. **Medkový kopec** (637 *m*). Silnicí Poličskou k SV. 2½ *km* (minem rozc. do Holetína v l.) k samotě, kde v l. odbočuje cesta na holý vrchol (3 *km*), jenž poskytuje daleký rozhled do Chrudimska až k Pardubicům a Kunět. Hoře a Hradci Králové, Krkonošům a Orlickým Horám (za jasna i Sněžku viděti), Hlinecka, Poličska a Německobrodska.

8. **Perničky—Skála čtyřpaličatá.** Dle čís. 3. do Svratky a odtud dále dle tratě VIc.

9. **Karlštejn. Zkamenělý zámek.** Dle č. 3. do Svratky a odtud dále dle tratě VIc.

10. **Žumberk. Kraslovka. Stradov. Slatiňany.** Zpětným směrem dle str. 100 přes Včelákov do *Smrčku*, odtud k Z. na Žumberk (15 *km*) a dle str. 100 přes Peklo, Stradov, Práčov do Slatiňan (28 *km*). Pro méně statné na 2 dny s noclehem v Nasavrkách.

Z Hlinska sleduje trať jihozáp. směrem tok Chrudimky, mine v l. osadu *Kouty*, projede skrze *Stány* a za těmito Chrudimku překročí berouc se dále jen podle jejího přítoku Jednuší (v l. pohled na Přední i Zadní Hradiště) a přímočárně k J. do stanice

Ždírec—Krucemburk. V l. od stanice otvírá se údolí s hlubokými lesy v pozadí, v němž nejblíže leží *Ždírec*, opodál za ním (3 *km* od stan.) *Krucemburk* a (5 *km* od stanice) *Vojnův Městec.* V pr. zúžuje se údolí Doubravky k Chotěboři. Zákoutí toto v nov. době s oblibou se vyhledává za Ls. pro stavbu rodinných domků letních.

Za shlédnutí tu stojí kostel výstavnosti 15. stol., v němž zajímá i ze žuly tesaná křtitelnice ze 16. stol. Na místě býv. tvrze vystavěna koželužna. Kromě toho je tu i známá továrna na obuv a faktorie pro zboží lněné, damaškové, hedvábné a polohedvábné. K J. a V. rozsáhlé a krásné lesy.

Hostince: Ve Ždírci: U nádraží (nocl.), U kříže (nocl.). V Krucemburku: Na špici (nocl.), Kasalův (nocl.). Rs. Kozlova, Havlíčkova.

Pošt. spojení do Žďáru (20 *km*, K 1·40) a Přibyslavě (18 *km*, K 1·40).

Výlety z Krucemburku.

1. Sopotským údolím a přes Sokolovec do Chotěboře. Přes Ždírec přímočárně k Z. silnicí lučinatým a širokým údolím Doubravky k Nové Vsi a Sobinovu (6 *km*). Zde se údolí zúžuje a nabývá stále větší malebnosti. Před Sobinovem dáme se v l. přes trať do N. Vsi a touto v pr. na cestu, která podle rybníků vede nás půvabným krajem přes **Sopoty** a dál podle rybníků Hamerského a Běleckého. Na konci ryb Běleckého **přes trať a za touto** dále od stráž. domku ½ *km* podle Doubravky k rozc., u tohoto v l. vzhůru podle **značek přes Sokolovec** do osady Horního Sokolovce a podle Dol. Mlýna do Chotěboře (15 *km*. Bližší viz níže u Chotěboře).

2. **Borová. Žižkova mohyla Přibyslav.** Zpětným pochodem dle č. 3. na str. 33. Spoj. pošt. 18 *km* (1·40 K).

3. **Bělá. Žižkova mohyla. Přibyslav.** Přes Ždírec k rozc. u nádraží, zde v l. podle Ostrovského ryb. a Nového Rouska do lesa. Při 7 *km* rozc., zde v pr. přes Jirkov do **Bělé** (15 *km*) a zpětným pochodem dle str. 33 přes Schönfeld a Žižkovo Pole do Přibyslavě.

* **4. Tisůvka.** Možno voliti trojí cestu: *a*) Přes jezero *V. Dářko.* Z Krucemburku přímo k J. do *Hluboké*, vsí v l. do *Radostína* až na konec vsi, zde pak k J. okolo Dářka (rašeliny, viz str. 11) do *Škrdlovic* a dle str. 34 na Tisůvku (14 *km*). — *b*) Jednotvárněji silnicí (pro povozy), poštou do Kozlova nebo do Škrdlovic (7 až 8 *km*). Přes **Městec Vojnův** (host. Němečkův, nocl.), zvaný po Vojnovi ze Štětína, jemuž jej klášter Žďárský r. 1357 popustil. Nyn. kostel je stavba barok, jež jen malé stopy starší stavby ze 16. stol. ukazuje. Slušná je bar. socha sv. Jana na náměstí. Pěší turista jde 5½ *km* a odbočí ½ *km* před Kozlovem polní cestou v l. za ves, kde dá se v l. lesem k hranici zemské a podle této ½ *km* k S., odbočí pak lesní vozovkou v pr. přímo na vrchol (8½ *km*). Sestoupiti možno k JZ. do Škrdlovic, kde lze nalézti osvěžení. — *c*) Jako při *b*), ale jen do Voj. Městce, kde ze středu města dáme si ukázati cestu k SV. do Heráleckých Skelných Hutí (rs.), péknou partií přes lesy (9 *km*), k lež dáme se k J. dle č. 1. na str. 106.

5. **Žďár.** Výl. č. 4. možno dle *a.* prodloužiti od V. Dářka (s hráze) zpětným směrem dle str. 35. k J. přes Polničku do *zámku Žďáru* (14 *km*) nebo dle č. 4*b*. poštou do zámku Žďáru 14 *km*. Kdo se chce vrátiti do Krucemburku, tomu doporučuji jíti přes V. Dářko a zpět do Škrdlovic na nocleh (ev. možno noclehovati ve Žďáře) a ze Škrdlovic jíti na Tisůvku a a odtud zpětně dle č. 4 *b*. do Krucemburku.

6. **Devět Skal.** Nejvyšší horu Žďárských Hor navštívíme ve

směru č. 4. *c.* jdouce tak až do Herál. Skelných Hutí, kdež si můžeme voliti dvojí směr: *a*) K J. silnicí přes hranice 2 *km* k rozc., kde dáme se v l. k S. k mysl. »aa Plací« a sledujeme odtud cestu popsanou na str. 34. (19 *km*), neho *b*) přímo dále do Herálce (11 *km*), odkudž se dáme dle značek trate VIc. (15 *km*). — Pěkné další výlety vizpřes Chotěboř a Hlinsko, Skuč, Chrást, Slatiňany.

7. Vestec nejvyšší bod Žel. Hor se skvostnou vyhl. Ze Ždírce k S. silnicí Hlineckou 4 *km* k 2. rozc., kde dáme se v l. přes Rovné a Slavíkov do osady *Hor. Vestce.* ($8^1/_2$ *km*), nad níž je vrchol Vestec. Sestoupíme odtud k JZ. do Sloupna, dáme se v l. ke dvoru a od tohoto v pr. na Štikov (od Sloupna a Štikova nové krásné vyhl.). Od Štikova sestoupíme k J. na silnici a touto dáme se v l. přes *Dol.* a *Hor. Studenec* (viz str. 112) do Ždírce zpět (21 *km*.)

Ze Ždírce obrací se žel. trať ostrým obloukem k Z. a vniká za krátko mezi Nov. Vsí (v l.) a Sobinovem (v pr.) do užší Sopotské doliny, v níž Doubravka protéká třemi, částečně letněnými rybníky. Na konci třetího rybníka Běleckého překročuje silnici i Doubravku, za kráťko vystoupí i z lesů a otevřeným krajem holé pahorkatiny, v níž k S. rozeznáváme vrch Spálavu a hřebeny Hor Železných, stihne stanici ¼ hod. od

Chotěboře (doprava poštou 40 h, v létě nosiči zavazadel), město (4060 obyv.), střed půvabné krajiny na Doubravce, sídlo okr. hejt. a okr. zastup. Kromě ob. a měšť. škol má jen pokrač. školu průmysl. V obč. zál. ***museum*** a v obecním domě musejní knihovna. Spořitelna, obč. a hosp. zál., 4 mech. tkalcovny s výrobou koberců smyrenských, závod pro třídění a barvení vlny, pivovar, lihovar, 3 mlýny, 4 cihelny atd. Chotěboř je rodištěm Karla Ningra a dr. Fr. Slámy.

Založení města připisuje se Chotěborovi ze Vchynic a Tetova, ale první známý držitel je r. 1265 Smil ze Světlice (Lichtenburka). V husitských válkách zmocnil se Chotěboře Hromádko z Jistebnice, jenž vzdal se tu Kutnohorským pode ctí a věrou, že mu a jeho lidem ublíženo nebude; ale Němci Kutnohorští slovo nedodrželi a zajatce upálili. Hromádko sám s dvěma kněžími dovlečen až do Chrudimi, kde stejnou smrtí zahynul. R. 1485 celé město vyhořelo. Později jako majetek posledního Trčky Adama po jeho smrti s Valdštýnem v Chebu r. 1634 propadla konfiskaci a dostala se Rašínům z Rýzmburka. Za války třicetileté bylo však město Švédy vypáleno, také r. 1686, 1692, r. 1740, 1800 a 1832 lehla popelem větší část znovuzřízeného města.

Na cestě od nádraží jdeme podle hřbitova s kaplí Povýšení sv. Kříže, vyst. r. 1863 arch. Schmoranzem a přicházíme na náměstí se sochou P. Marie z r. 1890, starou radnicí (sídlo okres. soudu), již r. 1633 Jan R. hr. Trčka obci daroval. K S. z nám. v ulici kostelní *chrám sv. Jakuba* ve stavu restaurace po požáru r. 1832, rozšířený r. 1894 dle

plánů arch. Schmoranze. Zařízení nové, jen křtitelnice z r. 1524 a staré náhrobky z l. 1601 a 1611. Nejseverněji *zámek* vystavený r. 1701 s kaplí sv. Trojice, bohatou knihovnou, sbírkou zbraní a útulným parkem, obecenstvu přístupným. Dále k S. proti parku pivovar »na sklepích« v býv. tvrzi, odkudž je pěkná vyhl. k Želez. Horám a daleko na sever až k Ještědu. Zvláštního »Průvodce po Chotěboři a okolí«, z něhož vyňat je obrázek řečiště Doubravky, vydal Odbor Kl. Č. Tur. v Chotěboři.

Hostince: Hotel u Lva (nám., povozy), u nádraží (při stanici). Pokoje od 1—1·60 K. Jiné Rs. Panský dům, Hvězda, Černý orel, Na sklepích, u Weinerů, u Brožků, Na kozinci, Odb. Klubu Čes. Turistů v hot. u Lva, jenž provedl označení cest.

Výlety z Chotěboře.

**1. Hrady Sokolovské. Z nám. Dolní ulicí a nejbližší ul. v pr., pak klenutou chodbou na Zavala, (bývalé valy) s úpravnou procházkou, odkudž vede přes louky několik pěšin: prostřední přímo k V. vede ku kapli sv. Anny, kamž možno dojíti také znač. cestou severněji položenou okolo Kozince a vil a farářského rybníka (v l. v údolí kaplička sv. Trojice se studánkou dobré pitné vody. Od sv. Anny (vyst. r. 1601) v l. došli bychom za chvíli, ke skalní skupině Koukalka zvané, jejíž snadno dostupný vrchol pěkný rozhled po okolí umožňuje, dáme se však v pr. k *Dolnímu Mlýnu*, zde přes Doubravku a v pr. vsí Hor. Sokolovcem dle značek do lesa k vých., později na křižovatku v pr. k J. k Hrad. Sokolovským, k rozvalinám sotva již patrným, ale na strmém srázu úzké soutěsky Doubravky malebně položeným. Pěkný pohled do údolí až ke »Korytu« a na protější vysoko se vypínající *Čertuv Stolek.* Jak zdá se, byly tu proti sobě dvě tvrze, hradní k ochraně zemské stezky mezi Čáslavskem a Žďárem moravským. Avšak již r. 1456 připomíná se jen hradiště Sokolov jako místo pusté. Vrátivše se na pův. cestu pokračujem k J., později k JV. až z lesa ven k strážnímu domku, kde překročíme trať do vsi *Bílku* (6 *km* dva hostince). Odtud možno vrátiti se silnicí za hodinu do Chotěboře, anebo jíti dolem Doubravky podle hluboké tůně Mikšovy Jámy do *Koryta*, odkud však již dále proniknouti nelze, neboť vysoké skály s obou stran až na 2 *m* k sobě se sbližují a jen řeku propouštějí. Srázně vzhůru možno však v l. vystoupiti na Sráz, obejíti *Čertův Stolek* (v pr.) obtížně přístupný a dojíti k Točitému víru, kdež sestoupiti lze opět do údolu Doubravky a nově upravenou stezkou dojíti k Dol. mlýnu a zpět do města 13 *km*).

**2. Sráz Koryto. Čertův Stolek. Točitý Vír. Kdo chce půvaby v soutěsce Doubravky seznati kratčeji, volí tento směr. Hned od nádr. dá se v pr. podle tratě želez. Cesta jej vede k hájovně a za touto lesem na Bábin Kopec (také možno jíti dle č. 1. na Zavala odtud k sv. Anně, zde v pr. a při opětném rozc. v pr. z velké části mimo les, pak lesem ke Kamennému potoku a podle toho vzhůru) a dále na Sráz, příkrý zalesněný bok Doubravky, kdež úpravnou stezkou sestoupiti lze dolů a shlédnouti v pr. příkrou skálu, na níž stával hrad Sokolov a v l. její protějšek Čertův Stolek. Vrátivše se dáme se kousek ještě ve směru proti vodě a prudkým spádem sestou-

Řečiště Doubravky se Sokolovských Hradů.

píme do malebného **Koryta.** (Odtud lze dále jíti proti vodě do Bílku). Vrátíme se opět na Sráz a obejdeme *Čertův Stolek* (v pr.) a jdeme ve směru proudu vody $1^1/_2$ *km* do **Točitého Víru,** kdež opět sestoupíme do úvalu řeky a najdeme tu na l. břehu jejím úpravnou stezku, jež vede k **Hor. Mlýnu,** rodišti spisovatele Ign. Herrmanna. Malebným pořičím jdeme k Dol. Mlýnu a zajdeme ještě kousek k malebným zříc. Valchy, odtudž vrátíme se přes Dol. Mlýn a Koukalku do Chotěboře.

3. **Ždírec.** Do Ždírce můžeme voliti: *a*) Směr č. 1. přes Hrad Sokolov do Bílku a odtud zpětným směrem dle č. 1. str. 108. údolím Sopotským do Ždírce (13 *km*). *b*) Směr č. 2. přes Sráz do Koryta a odtud údolím Doubravky do Bílku a dál jako při *a* (11 *km*). — *c*) Směr přes Štikov a Studenec dle č. 4. ($14^1/_2$ *km*).

*4. **Štikov.** Úchvatný rozhled s ostrohu Žel. Hor. Jako při č. 1. k *Sv. Anně*; zde v l. přes *Koukalku* k Dol. Mlýnu a přes Doubravku; nechavše Hor. Sokolovec v pr. jdeme přímo přes planinu do lesa a tímto do *Dol. Sokolovce* přímo dále 1 *km* do *Bezděkova*; tímto projdeme k S. a dáme se na konci v pr. přes Čertovku k zámku *Štěpánovu*, malebně vybudovanému na místě staré tvrze. Jdeme od něho v pr. ke dvoru *Sloupnu* a od tohoto v pr. k osadě Štikovu ($7^1/_2$ *km*), odkudž vidíme zpět přes lesy a úval Doubravky k Chotěboři s pozadím lesů Rosochateckých, v pr. do nížiny čáslavské a v l. přes Studenec do Přibyslavska, z něhož vyniká vysoko postavený kostelíček v Borové. Vrátivše se k zámku Štěpánovu dáme se místo v pr. do Bezděkova raději v l. přímo k J. ke dvoru a za ním k myslivně (u rozc. v l.) při Lhotce, za touto při rozc. v pr. k silnici ždírecko-chotěbořské a touto v pr. do Bílku, odkudž buď přímo silnicí za hodinu stihneme Chotěboř, aneb se dáme některou cestou při č. 1. vyznačenou. Kdo však se nechce vrátiti do Chotěboře a směřuje do Ždírce, sestoupí od Štikova přímo k J. na silnici, jež v l. vede *Studencem*. V Dol. Studenci jdeme podle zamku, postaveného na místě tvrze r. 1612, avšak jen z části zachovaného v bývalé podobě. Budovy okolo zámku jsou z 18. stol., na nádvoří však spatřuje se zvon ze 14. stol. Je tu také brusírna skla. V Hor. Studenci (host. J. Němce), osadě starší, je kostel sv. Václava ze 14. stol., ač je založení staršího (již z 12. stol.). Ze zařízení poutá jen křtit. renaissanční ze 17. stol. Studencem dospějeme na silnici z Hlinska vedoucí, kterouž se dáme k J. ku stanici ve Ždírci ($14^1/_2$ *km*).

5. **Libice. Spálava.** Z města k S. a při rozc. v pr. k bývalemu liboháji (hájovna) a střelnici a přes Hůrku podle dvora Kroměšína (zámeček z 18. stol.) překročíme Doubravku do městyse **Libice** (1 hod.), kde prohlédnouti možno brusírnu skla (majitel ochotně postup ukáže) i koupiti výrobky, jež daleko se vyvážejí. Moderně zgotisovaný zámek (z pův. bar. budovy) s pěkným parkem. Got. kostel s úpravou z 18. stol. má starobylou kazatelnu a mramorovou křtitelnici, monstranci z r. 1711 krásné práce zlatnické, dva got. svícny bronzové. Odtud dáme se k S. přes Lasy do Předboře, kde přes les v pr. dojdeme do osady Spálavy a vystoupíme na vrchol druhé nejvyšší kupy Žel. Hor Spálavy (622 *m*, 11 *km*). Viz str. 79.

6. **Oheb a Vildštejn.** Tuto malebnou dvojici zřícenin nad Chrudimkou možno z Chotěboře navštíviti velice půvabnou turistickou partií zpětným pochodem tratě V.*a* přes Libici a Spálavu (viz č. 4.) do Modletína a odtud přes Klokočov a Proseč k zříc. (23 *km*). Noclehovati třeba ovšem v Seči a možno pak vrátiti se přes Jeřišno a Maleč silnicí, kterouž by jinak cesta tam podnikla se povozem na př. za časných hodin ranních, takže by možno bylo zpět

vrátiti se ještě téhož dne směrem prvním do Chotěboře.

Vestec, nejvyšší bod Žel. Hor (666 *m*). Jako při č. 5. do Libice. Odtud k SV. přes Lhotu do *Borovic*, odkudž již je pěkná vyhl., ale vede k J. cesta přímo na vrchol Vestce (10 *km*). Sestoupíme do osady Hor. Vestce a dáme se odtud k JZ. do Sloupna a k zám. Štěpánovu a zpětným pochodem dle č. 4. přes Bezděkov a Sokolovec k Dol. Mlýnu a do Chotěboře (19 *km*).

Další výlety směrem k Malči, Nejepínu, Uhelné Příbrami viz zpětným směrem výletní tratě I. na str. 30.a tratě IV. na str. 77.

Z Chotěboře obrací se trať k JZ. a brzy ocitneme se v půvabném, většinou z obou stran zalesněném údolí pot. Rosochateckého, níže také Louka neb Břevnický zvaného; v malebné dolině s rybníkem mineme stanici

Rosochatec, u zámečku kdysi Bechyňů z Lažan (nyní sídlo MUDr. Ot. Mettala). Od horního ryb. vede cesta k Nemajovském Dvoru, jedinému zbytku býv. osady, kde ukazují zbytky staré lípy, pod níž prý Žižka odpočíval na svém pochodu ku Přibyslavě. U Pohledských Dvořáků údolí končí v údolí Sázavy, kterýmž v pravo za krátko se octneme v

Něm. Brodě.

Trať VI. b.

Skuč, Polička, Svitavy.

Ze Skuče (viz str. 102) vede nás tato spoj. trať k JV. podle *Lažan* (v l. str. 103) obloukem k J. do stanice

Rychmburku, odkudž má pohodlný turista nejblíže ($^1/_2$ hod.) k památnému hradu (str. 103). Náhorní planinou stále ve výši 500 *m* ubíráme se pak stále k J. do

Krouny s *Otradovem* spojené, která je východištěm pěší tratě VI c Českomoravským Švýcarskem k Brnu. (Viz str. 109.) Trať sleduje ještě nějakou dobu (3 *km*) směr k J. do stanice

Cachnova, v níž jen některé vlaky staví a ubírá se pak přímo k východu podle protáhlého sídliště do stanice jeho

Kamenice Pustá, která po husitských válkách byla již liduprázdna, později pravděpodobně horníky znovu oživena (v blízké osadě Rudě jsou zasypané doly a horní konec Kamenice zove se Pec) Za Kamenicí vnikáme z bezlesné téměř půdy, kde jak říká se, čerti se perou, do hlubokých hvozdů, jež na jih i k severu se rozkládají. Projedeme jich částí do *Sv. Kateřiny*, rozptýlené po svazích vysoké *Skalky* (v levo,

694 *m*), pod níž Desinka má své prameny. Na rozložitých paloucích bílívá se tu plátno. Malebně položený kostelík jest nově v got. slohu postaven dle plánů arch. R. Vomáčky. Host. na »Bále« je cílem četných výletníků. Hned za Sv. Kateřinou jest stanice

Borová, na kraji rozsáhlého osídlení; Borová s Oldřišem a Poličkou a Limberkem tvoří odtud jediný komplex v délce 16 *km*. Nedaleko stanice na záp. konci Borové seskupeny jsou kat. i ev. kostel s faramí a školou a poštou (v býv. mlýně) v malebné poloze na Černém Potoce. Kostel sv. Markéty není starobylý, ale se svou bedněnou věži velmi malebně se vyjímá; na hřbitově pak zasluhují povšimnutí železné kříže pěkné tepané práce. V evang. faře narodil se český orientalista dr. Břet. Košut, syn dlouho zde působivšího faráře Benjamina Košuta. — V Borové možno učiniti vděčnou zastávku a zkrátiti si tak pěkné výlety, jinak z Poličky konané. Dobrý host. »Na Špici« blíže nádraží. Několik letních bytů.

Výlety z Borové.

1. **Perničky Rybenské. Karlštejn a Svratka.** Přejdeme od stanice přes obec k jihu silnicí, jež přes Telecí vede k Jimramovu. Po $1^1/_2$ *km* rozc., kde dáme se v pr. k malebné mysl. *Bukovině* s výstavnou polesárnou města Poličky a malou kapličkou a několika chalupami; dáme se odtud průsekem k jihu, jenž po několika min. vyúsťuje na cestu do nedaleké Pusté Rybné, malebně v klínu kopců a lesů položené osady, na potoku Hlučálu s úpravným ev. kostelíkem a nov. kat. kostelíkem sv. Bartoloměje. Nedaleko kostela dobrý host. Švandův. Od kostelíka dáme se v pr. k samotě Polsku (krásný rozhled zpět) a do lesa, kdež po $^1/_4$ hod. uchýlíme se s cesty na pr. ku *Perničkám*, dvěma temným, vysokým skalám, jichž vrcholu dobrý lezec může dostoupiti, aby tu nalezl pernu, mísovitou prohlubeň, kde uprchlíci mleli své obilí. Prchalit sem vesničané před nepřátely, nejčastěji ale vyhostěnci náboženští, sektáři, Čeští Bratří v 17. a 18. stol. Dáme se od Perniček krátkou cestou na S. k silnici, jež od osady Damašku (v pr. pila, mysl.) vede v l. k Hraničnému, kde bývala kdysi mysl. na rozhraní panství Rychmburského. Za 2. průsekem jenž ústí do silnice z pr. strany, odbočíme v l. cestou, kterou za $^1/_4$ hod. dojdeme k mysl. a lov. zámečku *Karlštejnu*, odkudž za malé $^1/_4$ hod. do Svratky (13 *km*).

*2. **Skála čtyřpalíčatá—Perničky Křižánecké. Svratka.** Jdeme z Borové stejně jako při č 1. do Pusté Rybné až na konec do Dolánek a z těchto přímo dále k jihu na Světy, kde potok Hlučál do Svratky se vlévá; na pr. rozkládají se roztroušené domky osady Březiny, na jejímž hřbitůvku odpočívá (pamětní deska zasazená ve zdi hřb. spolkem div. och. Tyl v Poličce) Jos. Vác. Justin Michl, u lidu obecně známý jako »pan Drašar«, rodák poličský, kněz druhdy katol., jenž přestoupil na víru evang. a v největší chudobě zde zemřel (v pazderce v Dolánkách). Z prací jeho literárních největší má hodnotu »Literaturný

letopis«, jímž chtěl doplniti dílo Jungmannovo. Nad opuštěnými hutěmi v Březině zvedá se vysoko nad les zdaleka patrná Čtyřpaličatá Skála, také Černé Skály nebo Perničky Mílovské zvaná. V hostinci »pod hájem« možno ku skále malé $^{1}/_{2}$ hod. vzdál. zjednati si za malé zprop. průvodčího. Na nižší turně lze, ač obtížně, vystoupiti, na nejvyšší je výstup nebezpečný. Vyhlídka je skvělá. Březinou vede podle Svratky k Z. krásná silnice, kterou ze Světů jdeme 4 *km*, až k lesní cestě, jež v pr. k S. vede na Perničky Křižánécké (od silnice 2 *km*). Vrchol jejich (750 *m*), jest obtížnou cestou dostupný a poskytuje krásný rozhled do údolí Svratky a na protější skupinu Devět skal. Na vrcholech těchto sotva kdo se ukrýval, spíše tu snad obětováno bylo bohům. Sestoupíme k S. do Čes. Křižánek. (v Mor. je stud. nocl.) a těmito v l. k silnici, kterouž za $^{3}/_{4}$ hod. dojdeme do Svratky (19 *km*). Mezi Křižánkami a Cikánkou (před Svratkou) poskytuje údolí krásné pohledy, zejména proti kupě »Zkamenělému zámku« je pohled malebný (viz trať VIc).

3. **Lucberk** (vrch sv. Lucie také Lucký). Od fary v Borové přímo k J. k samotě Dědku a k rulovému balvanu nad ní, od něhož je skvostná vyhlídka na Borovou se sv. Kateřinou, na Oldříš a Sádek s Poličkou, za níž dohlédáme i věže Litomyšlské. Za jasna dohlédáme na sever i Hory Orlické a Krkonoše. Na východ za Poličkou i Limberk a Květnou. K jihu rozkládá se před našimi zraky táhlá osada Telecí a v l. Korouhev, za níž dohlédáme i výšiny u Bystrého, Modrc a lázně Baldu, dále k J. sledujeme úval Svratky k Jimramovu, nad jehož dolem zříme Sedliště, k jihoz. pak vstříc nám kyne vrchol Devíti Skal a v popředí Březiny se skálou Čtyřpaličatou.

4. **Jimramov.** Kdo chce z Poličky projíti Českomor. Švýcarskem může již z Borové a vděčnější partií ubírati se na Jimramov. Dá se jako při č. 1. k jihu, však nikoli na Bukovinu, nýbrž přímo dále k Lucberku (dle čís. 3.), s něhož je daleký rozhled. Za ním stihne do rozsáhlé prutové osady Telecí, jejíž obrovité lípy mnohými zkazkami obetkané. V lípě »u Lukásů« prý hospodář hluchý Jiroušek bydlíval, zde i Nový Zákon a žalmy spisoval a si jej předzpěvoval (sám neslyšel) a tak z lípy hlas se ozýval, o jehož původu se nevědělo; bylť to v době pronásledování evangelíků v stol. 18. Starobylý je kostelíček sv. Maří Magdaleny s dřevěnou zvonicí z 15. stol.; proti němu nápadněji vystupuje ev. novější chrám s farou a hřbitovem, na němž odpočívá farář a spis. V. Karafiát; na faře chová se seniorátní knihovna s četnými tisky bratrskými. Obec táhne se až ku Svratce k hranicím zemským, kteréž tu překročíme krytým mostem z *Lačnova* do obce Borovnice, odkudž máme již jen 4 *km* do *Jimramova* (14 *km*).

5. **Zkamenělý Zámek.** Výlet možno spojiti s výl. č. 1., dáme-li se z Karlštejna k J. lesem cestou, již nám tu ukážou v mysl. Možno pak od Zkamen. zámku (viz níže při trati VIc) sejíti k záp. do Cikánky a odtud silnicí do Svratky (15 *km*) nebo přes Perničky Křižánecké dojíti do Březiny a vrátiti se odtud přes Pustou Rybnou do Borové (27 *km*).

6. **Stanov. Široký Důl.** Z Borové jdeme směrem k Poličce silnicí do Oldříše (dobrý host. Filipiho) až za školu, kde nám v l. ukáží cestu na Stanov nebo jak se tu také říká *Štamberk* (také u Borové samé je les Štamberk s malebnými skalisky), s něhož je krásný rozhled na celé okolí až k Vys. Mýtu. Sestoupíme k S. do Širokého Dolu, osady na Jalovém potoku v pěkném lesnatém údolí. (Host. Kadidlův). Pěkná stavba z r. 1666 je statek Sílův se starobylým inventářem. Odtud možno po případě jíti přímo hod. cesty do Poličky.

Téměř v délce pěti km. vede trať podle Borové a sousedního Oldříše (zast. Oldříš—Sádek), pak teprve obloukem k S. se odchýlí do stanice města

Poličky (4981 ob.). Starobylé král. věnné město, jehož opevnění je z části ještě zachováno, dlouho bylo od veškerého ruchu odříznuto. Předměstí dolní na západě v jedno je pojí se Sádkem, Oldříšem a Borovou až k Sv. Kateřině, předměstí Horní s Limberkem. Z nádr. podle tov. textilní a velké okr. nemocnice přicházíme ulicí Litomyšlskou a Otakarovou (sídlo musejn. spolku »Palacký«) na velké nám. s radnicí, sloupem P. Marie a dvěma kašnami. V radnici kromě ob. úřadu je okr. hejt., městské knihovna a kaple sv. Františka X. Náměstí je vroubeno starobylými domy s barokními štíty a obrazy. Kašny měly sochy sv. Jiří a sv. Michala, které jsou nyní přeneseny ku vchodu hřbitova, socha sv. Jana před radnicí i sloup P. Marie (restaurovaný Hergesellem a Procháskou) jsou dílem litomyšlského sochaře Jiřího Pacáka z 30. let 18. stol. Dvě uličky vedou odtud na svažité menší náměstí, kde v místě nyn. sadu stával od 13. st. starý chrám, z něhož jediná zpovědnice, dílo téhož Jiřího Pacáka v nynějším *chrámě sv. Jakuba* se zachovala. Tento teprve r. 1865 byl dostavěn ve slohu got. pod dozorem ar. Schmoranze. Chová na hlavním oltáři sochu sv. Jakuba od V. Levého, od něhož jsou i krásné reliefy na kazatelně; malby oltářní jsou od Kandlera a Hellicha, křiž. cesta od Umlaufa. Na věži zachován je zvon z r, 1711. Museum archaeologické a ethnografické pěkně zařízené na velkém nám. v rožním domě, kde je kupec Nebuda, u něhož lze se doptati na přístup. V neděli dopoledne vstup volný.

Město zal. králem Otakarem r. 1265 prostřednictvím Kunráta z Limberka a osazeno obyvately německými. Za Václava II. bylo pod správou biskupa Tobiáše z Bechyně a Záviše z Falkenštejna, za Rudolfa I. stalo se městem věnným. Za Václava IV. však vymanili se Poličtí z područí moci královské, ale pykali pokutou také za odboj proti Ferdinandovi I. a znovu dostali cís. rychtáře, jemuž i po bitvě běloh. ve správu odevzdány všecky statky městské. R. 1628 však jim udělena milost s výhradou, že týká se jen měšťanů římsko-katolických; vystěhovalo se proto odtud mnoho měšťanův a obec značné škody utrpěla. Později získala rozkvětem plátenictví. Velké škody starobylosti města způsobily požáry r. 1613 a 1845.

Nejstarší budovou města je hřbit. *kostelík sv. Michala*, pův. gotický se zvonicí ze stejné doby a kostnicí barokní. Kostel dostavěný r. 1565 má zevně starobylý vzhled, uvnitř však je velmi znešvařen. Na hřbitově je mříž dělící evan-

geliky od katolíků. Za shlédnutí stojí také *bašty* a *hradby* místy zachované a pěkně se vyjímající; ve staré *solnici* mají hasiči své nářadí. V Poličce narodil se prof. Boh. Eiselt (1831), Fr. Zákrejs, Vinc. Podhajský, sochař Vojt. Šaff (1865), stenograf Heger, jejž Gabelsberger nazýval svým rakouským apoštolem (pam. deska na rod. domku v Hor. Předm.), Český Bratr Jan Šlerka, sochař Dom. Ouliček (1734—1803), J. V. Justin Michl a j.

Město má kromě obec. a měšť. škol ústav učitelský (v l. 1849—71 byla tu nižší reálka, na níž studovali také Ad. Heyduk a Ev. Špindler) a prům. škola pokračovací, veř. kuchyně pro chudou mládež školní, obecní knihovnu a museum, divadlo, okr. nemocnici, chudobinec a ústav chudinský, z průmyslových závodů: tov. textilní, výr. krycí lepenky, závod strojnický se slévárnou železa, výr. harmonií, měšť. pivovar, kruh. cihelna, knihtiskárna a pod.

Hostince: U nádraží hot. Pražan, na nám. Klán (11 pok., omnib.), Jilek (9 pok., omnib.), Slezák (4 pok.) Rs. v pivováře. V Liboháji ¼ hod. vzdál. rs. Jílkova. Stud. nocl. v budově městs. spořitelny v tělocvičně Sokola. Vinárna Filipiho při silnici k Limberku.

Výlety z Poličky.

Kromě výletů z Budislavi na str. 105. uvedených, z Poličky ovšem vzdálenějších (po případě možno si vzdálenosť zkrátiti drahou nebo poštou), upozorňuji na tyto nejzajímavější:

1. **Liboháj** (¼ hod.). Dolním předměstím k novému měšť. pivovaru a odtud královskou alejí k Liboháji na býv. Šibeničním vrchu, kde již r. 1831 zříz. lázně (koupele P. Marie spomocnice v Liboháji), kdež také r. 1839 nar. se Fr. Zákrejs. Výše stojí kaplička P. Marie, od níž přichází potůček lázně opatřující. Sad a rs. nejoblíbenější vycházka obyvatelů městských. Na svahu vrchu pramen »Jelínek«, odkudž se částečně zaopatřuje město pitnou vodou. S vrchole Šibeničního vrchu pěkný pohled na město.

2. **Lázně Balda** (*Zlatá Studně*). Blíže ze stan. Limberka. Na rozhraní města s hor. předm. vybíhá k jihu silnice, kterouž po 2½ *km* opustíme cestou v l. do Modrce, anebo hned v městě jdeme v l. ze silnice k rybníkům Troubným, odkudž do města voda se vede pokračujeme v témže směru lesem až k silnici, kdež se s cestou od Modrce setkáme a přímo přes silnici dále do *Baldy* (6 *km*) v kotlině, se všech stran lesy obklopené. Je tu zámeček s několika hosp. budovami, láz. budova, rs., villa, kostelíček P. Marie a kaplička nad pramenem uhličnatým, 7⁰ R teplým. Kapličku zdobí obraz P. Marie, k němuž táhne se pověst o vzniku lázní, kdež dostati lze byty za 24—30 K měs. Strava v rs. od 2 K denně, koupele 40 až 60 h. Navštěvováno mnoho Němci z Brna a okolí a dílem i zanedbáno.

*3. **Bystré-Svojanov** (do Bystré z Poličky poštou 12 *km* 1 K, odtud přes Svojanov do Brněnce). Cesta vede silnicí (8 *km*) do Jedlové, velké vsi (2000 ob.) se sta-

rým *kostelíkem Navšt. P. Marie* a hedváb. továrnou, v dolní vsi jmenovitě se staveními o pěkných lomenicích, na jejímž konci prameny Svojanky se spojují. Cesta zprvu jednotvárná je stále malebnější; nejkrásnější je pak za Jedlovou Hamerské údolí Svojanky, jímž projíti lze za 1¼—1½ hod. k hradu Svojanovu (viz str. 52.). Do Bystrého, městečka českého, však odbočuje silnice již před údolím k jihu a dostihne ho za ½ hod. Dvojvěžatý kostel, radnice a zámek (Frišberk) dodávají celku pěkného vzhledu. Zámek v půvabném parku položený je stavba ze 16. stol., má kapli P. Marie vymalovanou po vkusu byzantském, chová kopii zbraslavské Matky Boží z r. 1648. Obrazárna a rodinná galerie hr. Hohenembsů obsahuje díla od Van Dyka, Le Bruna, Barise, Tiziana? a j.; nejstarší je obraz hradu Oberembsu na prkně malovaný. Dříve než zámek bývala tu tvrz v držení Kolovratů. Kostel vystavěn Hohenembsy r. 1712 na místě starého, z něhož dřívějších držitelů hrobka je zachována, rovněž i radnice r. 1714. Chovají se tu historické zápisy kominíka Vincence Federsela, jenž zemřel r. 1895. Z Bystrého možno vrátiti se od zámku pěkným údolím Valburginým do údolí Hamerského, tímto v l. k Jedlové, odtud na sever do Baldy a z Baldy do Poličky (14 *km*) nebo k stanici do Limberku. Také možno z Bystrého kolem pěkně položené kapličky sv. Jana do Hartmanic a odtud přes Babky za 1 hod. do Svojanova (viz str. 52.), odtud pak do Brněnce nebo Letovic. V Bystrém dobrý je host. v radnici.

*4. **Lucberk-Perničky.** Možno jeti poštou do Borové (nekonečná cesta mezi domky Sádku, Oldřiše a Borové, ač poskytuje dost vděčných momentů, pěšky se méně doporučuje) a nastoupiti odtud některý výlet na str. 114. uvedený. Pěší turista zkrátí si cestu osadami na polovinu a odbočí v Oldřiši přímo proti žel. zast. (kamž může také drahou dojeti) v l. polní cestou přímo na *Lucberk* (str. 115.) sejde odtud do osady *Telecí*, avšak již po ¼ hod. odbočí v pr. silnicí přes Sibiř do Světů a jde odtud jako na str. 115. Březinami do Milovů, na Perničky, Křižánecké, dle str. 120. na Zkamenělý Zámek a vrátí se od Hraničného přes Perničky Rybenské na Bukovinu (str. 115.) a do Borové, odkudž návrat drahou nebo poštou.

*5. **Korouhev. Jimramov.** Od kostela k J. na silnici jimramovskou (spoj. poštou), která vede po vých. boku Šibeničního vrchu (viz č. 1.) přes les Bořiny (obvyklé výletiště) přímo do **Korouhve** (5 *km*), jež náleží k nejznamenitějším dědinám Poličska, v níž i dost staré rázovitosti se zachovalo.

Nejmalebnější partii u kostela možno shlédnouti v pr. za 20 min., v kteréž části o kus dále je také pěkný *rodný domek* povídkáře *P. Josefa Ehrenbergera* (nar. 1815) a nedaleko od něho rodný domek proslulého chirurga *dr. Fr. Michla*, z rodu rychtářů korouhevských Michlů-Drašarů, z nichž pocházel také »pan Drašar« — Justin Michl v Březinách pochovaný (str. 114). Zemřel zde také dr. Michl r. 1900 v statečku „u Kolbachů“, v němž museum zakládal a jejž na chudobinec odkázal; je tu i pochován, a k restauraci hřbit. kostelíka odkázal nadání potřebné. Přes vrch Bezděk (89 *m*) dojdeme za hodinu do Jimramova (viz str. 122).

6. **Litomyšl.** Poštovní spojení k sev. přes Velký Vrch (603 *m*, zpět rozhled na Poličku s jejím pozadím) do osady Lesníku (Lezníku), za nímž přes nižší kopec Pohoru (515 *m*) s vyhl. v l. na úval, v němž se kryjí osady Pohora a Kaliště a dál za nimi ve druhém úvalu Sebranice táhnoucí se na sev. k Hor. Újezdu, (od Sebranic je pěkná vyhl. na Litomyšlsko a Vysokomýtsko) sestupujeme do úvalu a za ním pak již přímočárně polnatým krajem přes Bedřichov (Friedrichshof) dostihneme Litomyšle. Pro pěšího turistu tato cesta nemá půvabu.

7. Babka-Široký Důl. Císařskou silnicí k žid. hřbitovu a dále k lesu, kde odbočuje v pr. silnice přímo do Šir. Dolu. Necháme odbočky a jdeme přímo až na Babku (5 *km*), oblíbený výl. hostinec na kopci, odkud je krásná vyhl. do nejbližšího kopcovitého a lesnatého okolí. Odtud v pr. do Širokého Dolu (bližší na str. 115) nebo v l. 30 min. do Oldřiše. Tímto zpět do Poličky 6, vzhůru do Borové ke kostelu 2 *km* anebo přímo přes Oldřiš napříč na Lucberk od Babky 4 *km*.

Z Poličky sledujeme drahou k vých. osídlení Horního Předměstí, jež bezprostředně přechází v

Limberk, osadu německou, se stanicí již $^1/_4$ hod. od místa vzdálenou, jež k východu od hranic poličských táhne se ještě do dálky · 5 *km*. Bývala tu tvrz v držení Kolovratů nežli ujali Limberk Hohenembsové, z nichž hr. Hanibal r. 1727 vyzdobil úhledný, ale jinak nezajímavý zdejší kostelík. Od stanice přímo k J. vedoucí silnice je nejkratším spojením do

Baldy (5 *km*, viz str. 117) a přímo dále k *Jedlové* ($7^1/_2$ *km* viz str. 117), touto pak v l. k udolí Hamerskému a dále k J. do *Bystrého* (11 *km*), odkudž můžeme dojíti až na Svojanov (15 *km* viz str. 52.)

Směrem severových. stihne dráha za krátko stanici

Květnou. Stanice je u Krčmy Borové, odkudž za krátko dospějeme do malebné osady, v jedno splývající se sousedním *Vendolím*, jež má na trati dvě zastávky. V Květné stojí za shlédnutí kostelík z 18. stol. se vzácným dřevěným stropem, pestře malovaným (nápisy německé). Za krátko již jsme v zastávce a objevše město ve stanici

Svitavy. (Viz str. 49.).

Trať VI c. Krouna. Svratka. Jimramov. Nedvědice. Tišňov. Brno.

Krouna jest směrem na Svratku nejbližší východiště pro turistu, jenž chce jíti pěšky nebo použíti vlastního povozu. Kdo chce užiti pošty, nejede na Krounu, nýbrž do Hlinska a odtud jede přes Kameničky do Svratky (14 *km*, 1 K). V pěkné poloze na severu Krouny leží její barokní kostel z r. 1770, jehož věž, bez bývalého již dřevěného podsebití poskytuje výhled na Rychmbursko a lesy poličské i chová zvony z r. 1529 a 1618. Cesta vede místem k jihu k Staré Oboře na Kořenném vrchu (pěkný rozhled zpět) a hned jak projdeme lesem jsme ve

Svratouchu, jemuž s té strany vládne kopec *Otava* (v l. 734 *m*) s pěkným rozhl. k jihu na Svratouch a Svratku. Ve

Svratouchu místo bývalého sklářství nyní výroba plechového zboží s vývozem do daleka se provozuje. Prostá evang. modlitebna je z prvních, jež po toler. patentu byly zařízeny. Sotva že projdeme Svratouchem ½ hod. dlouhým, otevře se nám na Svratku s celým okolím pěkný rozhled a v několika min. jsme ve

Svratce (8½ *km* od stan. v Krouně; 1409 obyv.) Úpravné nám. zdobí jen socha sv. Václava s kamennou kašnou. Tutéž host. v panském domě s tělocv. Sokola a radnice z r. 1865 s divadlem. Farním kostelem je kostel hřbitovní sv. Jana Krt., přestavěný ze star. rom. kostelíka v 18. stol. Nad vchodem ku hřbitovu je starobylá zvonice se zvony z l. 1561 a 1682. Ve Svratce ode dávna kvete hrnčířství a kamnářství (říkává se žertem, že duše rozbitých hrnců daleko rozvážených do Svratky se vracejí), v novější době i klempířství, je tu též továrna na obuv a sirkárna. Ve Svratce nar. se arch. Č. Gregor, býv. starosta pražský. Velice zajímavé je okolí Svratky, ač málo a nezaslouženě turisty všímané.

Výlety do okolí Svratky.

1. **Tisůvka** (790 *m*), první z vrcholů Žďárských Hor, jež na jihu okolí Svratky uzavírají. Cesta vede silnicí do Herálce, která však činí pravý úhel, jejž lze si nadejíti polní cestou podle Svratky, která tu tvoří hranici zemskou. *Herálec*, (host. Denkův a Gregorův), rozložený na české i mor. půdě, znám je průmyslem dřevařským a sklářským (do hutí skelných ½ hod. k záp.). Dle statku Filipiho v Č. Herálci postaven byl horácký statek na výstavě národopisné r. 1895. Jdeme k jihu přes Kocandu malé půl hod. k mysl. *na Placi*, za níž po 2½ *km* v pr. odbočuje cesta na vrchol Tisůvky (viz str. 34, 11 *km*). S Tisůvky možno sestoupiti do Škrdlovic nebo Cikháje a dojíti do Žďáru zpětným pochodem dle str. 34 (22 *km*). Po případě dle str. 34 možno přejíti na Devět Skal a odtud vrátiti se do Svratky (28 *km*)

2. **Devět Skal**, nejvyšší hora Žďár. Hor (837 *m*) přístupna odtud nejkratčeji. Jdeme přímo k J. cestou na Holcovu studni, oblíbené výletiště Svratčanů, odkudž stále k J. stoupá cesta k Vys. Studni a odbočí v l. na *Čertův Kámen* na vrcholi (5 *km*). Viz str. 35. Sestoupiti doporučuje se k V. přímo do *Křižánek* (stud. nocl. 1½ hod.) a krásným údolím Svratky přes Cikánku zpět do města (11 *km*).

3. **Karlštejn. Zkamenělý Zámek. Perničky Křižánecké.** Ze Svratky vede k SV. pevná a krátká cesta k loveckému zámečku Karlštejnu Kinských z r 1763—78 s kapličkou sv. Jiljí. Bydlí tu jen hajní, kteří nám ukážou cestu k JV. na *Zkamenělý zámek*, hradiště se zřetelným valem a malebnými, troskám podobnými skupinami skal, kde také různé starožitnosti byly nalezeny. Pěkný je odtud pohled k Pernickám a Jelenímu skoku. Odtud s výše 762 *m* dáme se dále k JZ. na silnici, jež nás v l. za krátko dovede k zříc. mysl. Hraničný na křižovatce, kde dáme se v pr. průsekem, nikoli k J., nýbrž k JV. a jdeme 1½ *km*, až stihnem cestu v pr. přímo k J. vedoucí, kterou za krátko dospě-

jeme k **Perničkám Křižáneckým** (v pr. 750 *m*), jež nad les vynikají a s vrchole s obětními kameny pěkný rozhled poskytují; davše se k SZ., dojdeme za krátko roztýlených domků Čes. Křižánek, jimiž v l. k JZ. dojdeme k silnici; nebo můžeme od Perniček jíti také k jihu do Mílovů, nad nimiž v l. objeví se nám pohled na Čtyřpaličaté Skály. Z Mílovů návrat přes Křižánky a Cikánku do Svratky (14 *km*). Kdo nechce jíti na Karlštejn, může si cestu poněkud zkrátiti, dá-li se ze Svratky silnicí do Cikánky, zde u kříže odbočí siln. v l. přímo k *Hraničnému*, však dříve, nežli na tuto křižovatku dojde, dá se v l. lesní stezkou ku *Zkamenělému zámku*, kterouž se opět vrátí a pokračuje od Hraničného jako výše nebo se vrátí.

4. **Perničky Křižánecké. — Skála Čtyřpaličatá.** Ze Svratky silnicí až do Křižánek $3^1/_2$ *km*, kdež proti mlýnu dáme se v l. Českými Křižánkami ke kříži mezi domky, po $1^1/_2$ *km* u posl. domků v pr. lesní cestou k nedalekým již **Perničkám** (6 *km*); odtud přímo k jihu do Mílovů a *Mílovy* v l. po silnici do Březin. Silnice poskytuje neobyčejně malebné partie a výhledy ku Skalám Čtyřpaličatým, brzy se objevujícím, brzy zas mizícím až do údolí Svratky; kdo chtěl by až ke skalám proniknouti, dal by se u 3. mlýna (po $2^1/_2$ *km*) v pr. lesní cestou, jež vede k býv. hutím pod skalami (13 *km*). Obtížný výstup (stačí vystoupiti na některou z nižších, vlastní Čtyřpaličatá Skála je nejobtížněji dostupná) odmění krásn. rozhledem na údol Svratky s Mílovy, Březinami Křižánkami a s okolními vrcholy (Devět Skal, Malínská skála, Jurenkova skála).

5. **Perničky Rybenské. Pustá Rybná. Borová.** Zpětným pochodem dle č. 1. (str. 114) přes Karlštejn.

6. **Okružní partie okolím Svrateckým**: 1. Výlet na *Tisůvku* dle č. 1. s přechodem na *Devět skal* a návratem do Svratky. — 2. den. Výlet na *Zkamenělý zámek* s přechodem na Křižánecké Perničky dle č. 3, sestup do Mílovů a pochod Březinou k Čtyřpaličaté Skále a dále pochod z Huti do Krásné a přes Světy až do Telecího, kde nocleh. — 3. den. Z Telecího na Lucberk a do Borové, odtud dle č. 2. na str. 115 přes Bukovinu a Pustou Rybnou na Perničky Rybenské a přes Karlštejn do Svratky.

Trať naše vede nás ze Svratky pohran. silnicí podle toku Svratky k JV. osadou *Cikánkou* (rodiště Petra Fischera, zaklad. vyšehradského Slavína) k pěkně položenému Fixovu mlýnu a dále ku Křižánkám Moravským (krásný pohled zpět na Zkamenělý zámek; v prot. Čes. Křižánkách tov. na pilníky). Za posledními domky Mor. Křižánek silnice se dělí. Kdo chce pohodlněji a kratčeji, po případě vozem do Jimramova, dá se v pr. přes Německé a Nový Jimramov (odtud 14, ze Svratky 20 *km*). Z Německého (host. Obč. zál.) možno zajíti na **Buchtův kopec** (809 *m*) s krásnou vyhl. k Sev. $^1/_2$ hod. Sestup k JV. do Daňkovic, $1^1/_2$ *km* v l. silnicí borovnickou, při rozc. v pr. do Javorku 10 min. a za vsí v l. k myslivně, odkudž lze pohodlně vystoupiti na **Prosičku** se skvostnou vyhl. (viz str. 122) a sestoupiti do Jimramova (z Křižánek 15 *km*), čímž tato cesta stane se zajímavější. Avšak turista, jenž chce poznati malebné horské kraje na Svratce, již dle zněmč. Schwarzawa zovou také Svratcava, dá se v l. přes Svratku (v l. krásný pohled

na Perničky Křižánecké do Českých Mílovů, táhnoucích se k SV. Silnicí, s níž překrásné výhledy co chvíli se střídají, ubíráme se skrze *Mílovy* (hutě, zříc. zrušené sklárny, v pr. pohledy na Čtyřpaličatou Skálu) do *Březin* (host.), o nichž bližší zprávy jsou na str. 114. Za posledními domky této osady, roztroušenými k S. na svazích Perniček Rybenských, dáme se podle řeky za mlýnem v pr. do *Mrhova*, z něhož nejedna krvavá historie pronáledování Čes. Bratří a evangelíků se vypravuje. Zde opouštíme nejpamátnější část onoho lesnatého území, jež bývalo dávným útočištěm pronásledovaných za bouří náboženských a válečných. Za Mrhovem překročíme opět řeku i hranici zemskou do osady **Krásné**, odkudž k Vých. stále nad Svratkou a podle hranic vede silnice přes Spělkov do *Borovnice*, kamž také z Borové přes Telecí (str. 115) a z Poličky přes Sádek cesty se sbíhají. Možno jíti přímo k J. silnicí aneb přejíti krytým mostem do *Lačnova* a jíti odtud cestou poněkud delší, ale stále podle Svratky do

Jimramova (22—24 *km*), tichého, útulně položeného městečka v klínu hor a lesů, jež v celém okolí poskytují rozkošné rozhledy. Ls. (Bližší sdělí učit. spolek »Okrsek jimramovský«. Byty jen v hostincích). Je tu prostý zámeček Belcrediů s malým parkem Bludníkem, za nepřít. panstva přístupným; Belcrediové mají na hoře Podělku vkusnou hrobku z r. 1869. Školy pro žactvo jsou tu dosud dle náboženství odděleny; na nám. Christianeum, klášter šk. sester, založ. Egb. Belcredim se školou ruč. prací pro odrůstající dívky. Dva kostely (katolický a evang.). Host. v radnici se stud. nocl., hot. Čermák (Panský dům) se stud. nocl. host. Ptáčkův. Jimramov je rodiště bratří Mrštíků, rodný domek stojí na místě býv. hradu jimramovského. Některé cesty do okolí jsou odb. K. Č. T. v Nov. Městě značkovány. Všemi silnicemi do okolí rozkošné procházky s krásnými výhledy. Do nejbližšího okolí doporučují se výlety:

1. **Prosička.** Znač. cestou od pivovaru t. zv. střelnicí Koudelkovou na vrchol (742 *m*, 3 *km* 1 hod.), s jehož dvojitého skalí (vyšší skála nese kříž) je krásný rozhled k Jimramovu a Fryšávce i do dálky až na Orlické Hory. Cesta znač. bílo-červeně bíle.

2. **Údolí Fryšávky.** Štarkov z nám. k záp. na silnici k Nov. Jimramovu, z kteréž pak odbočíme v l. do krásného údolí Fryšávky, projdeme tímto do Hutí a přímo dále ještě k mysl. nad Hutěmi, od níž v pr. lze vystoupiti na vrchol (664 *m*) se zříc. hradu *Štarkova* (5 *km*). Také *Skály* nebo *Stařechovice* zv. Hrad, jak se zdá, pro loupeživost jeho majitele rozbořil markrabě Jan již r. 1366.

3. **Pavlův Kopec.** Z města k jihu silnicí na Vel. Unčín; po $^{1}/_{4}$ hod. v pr. na kopec, jenž s jednotlivých bodů (Paniháj, pole

sev. od vrcholu Báby) poskytuje rozkošný pohled na okolní kopcovinu a kotlinu Dalečínskou.

4. Bezděk Jdeme proti vodě do blízkého *Sedliště*, projdeme vsí na konec a zde v pr. (při rozc. v pr.) k vrcholi kopce (689 *m*), jenž poskytuje vděčnou vyhl.

5. Císařská Skála. Výlet možno spojiti s výl. č. 2., dáme-li se ze Starkova zpět k mysl. a od této k jihu na silnici, kterou jsme za krátko (v pr.) ve *Věcově* i pokračujeme dále silnicí na *Koník*ov, projdeme tímto až na konec k mysl., zde dáme se v l. a po $1^{1}/_{2}$ *km* v pr. na vrchol *Cís. Skály* (9 *km*), jejž Odb. Kl. Č. T. v Novém Městě opatřil zábradlím Výhled do okolí je rozkošný, za jasna pak daleko viděti až ke Krkonošům. Kdo chce jíti k Jimramovu přímo, jde hned silnicí novoměstskou přes Věcov a Koníkov (11 *km*). Z Císař. Skály do N. Města 5 *km* bíle-červenobíle znač. cestou přes Pohledec (Pohledecké Skály o něco nižší 748 poskytují pěkný pohled k N. Městu). Také možno z Cís. Skály dle znač. červenobílých jíti po hřebenu do Studnic a odtud přímo (4 *km*) na malebně rozervané

Pasecké Skály (822 *m*), jichž rozsochy, byť i namáhavě, vesměs jsou dostupny. Na nejvyšší zábradlím opatřenou je výstup upraven. Rozkošný rozhled. Dle červenobílých značek k mysl. a host. (srovn. Paseky) neb dle bílo-modrobílých značek přes rybník Medlov do Nov. Města 8 *km*. Z Paseckých Skal lze ostatně dle značek (modrý trojúhelník v bílém poli) jíti přes **Malínskou Skálu** (813 *m*. Krásný rozhled do údolí Svratky a Fryšavy) až na **Devět Skal** 9 *km*. — Z Nov. Města (Hotel Filipi se stanicí odb. Kl. Č. T., stud. nocl. v budově realky. Orientační tabule na nádraží) kromě vycházek do nejbližšího okolí (na Nivu a Korunu, les *Ochoza*, *Hornův Kopec* s pěknou vyhl., do žulových skal **Mařátek**, příjemné údolí **Bobrůvky**, ke **Třem křížům** s pěkným rozhl.), možno podniknouti řadu dalších větších partií, jež vesměs jsou značkovány. Tak možno na Svratku nebo Herálec vrátiti se přes

Devět Skal (dle červenobílého obdélníku přes Fryšavu (stud. nocl. ve škole) až k Vys. Studni (viz str. 34) a do Herálce (21 *km*). Nebo pokračovati odtud drahou k Bystřici n. P. a Nedvědicům. Z Bystřice značeny jsou cesty na Zubštýn přes Hrdou Ves do Víru (7 *km*, modrý trojúh.), do Nedvědic přes Pernštýn (4 hod., zelený obd.), přes Lomnici do Tišnova (černý obdélník 37 *km*) a p.

Při všech výletech z Jimramova třeba míti na zřeteli, že překonati jest z údolí Svratky značné stoupání. Podle Svratky vede odtud k J. stále pěkná silnice, jíž časem (po senoseči nebo otavách) zaměniti lze s luční stezkou nebo i necestou přes *Strachojov* do *Unčína* (ve mlýně lze z ochoty dostati obč.; krytý most přes Svratku), kde vystupuje nad mysl. Paníhájem skála, poskytující skvostný rozhled a dále do

Dalečína (z Jimramova $6^{1}/_{2}$ z Poličky 28—30 *km*), vsi se zříc. hradu, částečně ještě udržovanou, jenž ještě r. 1590 stál neporušený, avšak ve válce 30tileté Švédy byl vypálen. Poskytl z části stavivo nynějšímu lov. zámku a dvoru hr. Coudenhova. V místě je přádelna na vlnu, host. Plockův ale bytů pro ls. nedostatek. (Bližší sdělí host. Plocek). Na sever odbočuje rozkošné údolíčko Ubušínecké a kopcovité

okolí poskytuje několik rozkošných vyhlídek, z nichž nejpřístupnější jsou:

Holetín. Dáme se cestou k vých. přes řeku a po pr. břehu pod lesem necelý *km* cesty k rozc. několika cest; dáme se v pr. vzhůru podle malého potůčku (po pr. bř.) $1^1/_2$ *km*. Výstup vyžaduje téměř hodiny.

Na Jedli. Jdeme k sev. rozkošným údolím ubušíneckým 4 *km* do Ubušína a odtud přímo k J. $1^1/_2$ *km* na vrchol jedle. Kdo má při ruce gen. mapu a dobře se vyzná, může již z údolí Svratky před vchodem do údolí ubušín. odboč. v pravo (při rozc. vždy v pr.) přes Roubšovku do Veselí (3 *km* a odtud v l. na vrchol $^1/_2$ *km*). Kdo nemíní se vrátiti do Dalečína, sestoupí přes Veselí k J. silničkou 2 *km* přímo do Chudobína (6—8 *km*).

V Dalečíně opouští silnice údolí Svratky a béře se přes kopce přímo k J. do Bystřice, my však přidržíme se malebné doliny a jdeme zprvu po pravém, pak po l. bř. 3 *km* do

Chudobína, pravé krajinářské perly v poříčí Svratky. Dobře zařízený a pěkný host. Fr. Skupského, kde bylo by příhodné Ls. Rozkošné okolí poskytuje příležitost k pěkným vycházkám, z nichž jen nejbližší budiž tu vytčena:

Vitochov. Karasejn. Od hájovny k J. přes les 30 min. na náhorní planinu, kde se cesty dělí. V pr. *Vitochov*, s vysoko položeným kostelíkem, jenž počítá se k nejst. na Moravě a datuje až z dob Cyrillo-Methodějských; z nejstarš. časů je tu zachována křtitelnice a v oltáři zbytek staré obětnice křesťanské. Vyhl. daleko do okolí. Návrat k rozc. (od kost. 1 *km*,) a přímo dále do Karasejna (opět 1 *km*), rodiště Gustava Pflegra Moravského (pam. deska na mysl. pův. stavení však r. 1895 shořelo). Cestu odtud k vých. přes blízký vrchol Lašovce těžko lze najíti, lépe dáti se v pr. cestou, jež vede k Bystřici 1 *km*, ke kříži, kde se cesty dělí; v pr. na jih přes Ždánici do Bystřice ($4^1/_2$ *km*), v l. lesem do údolí Říky; je to sice zacházka, ale dojde se bezpečněji přes Hrdou Ves do Víru (11 *km* za $3^1/_2$ hod). Značka modrý trojúhelník v bílém poli.

Z Chudobína možno voliti vděčnou cestu, jak výše naznačeno, přes Vitochov a Karasín anebo dále po l. břehu Svratky jejími zátočinami 7 *km* do

Víru (z Poličky 40 *km*), skvostného Ls. v chráněné poloze s host. výletním »u Šťastných« i s byty v soukromí (také s kuchyněmi po 20—30 K měs.), kamž pohříchu se hrnou Němci z Vídně a z Brna, ale zanedbávají krásný ten český kraj našinci. Zde končí nejskvělejším bodem Česko-mor. Švýcarsko v dolině s mohutnými kopci, jichž slézání doporučuje se těm, jimž je vhod k odtučňovací léčbě. (Podrobný průvodce od Nečasa »Pernštýn a poříčí Svratky«). Spoj. pošt. ze Skalice-Boskovic do Rověčína 3 *km* vzdál. a povozem do Bystřice nad P. Stud. nocl. v host. u Šťastných.

Výlety z Víru.

1. **Pišolec**, blízká zříc. hradu s pěknou vyhl. na Svratku u Korožné a Štěpánova. Přímá vzdál. $^1/_4$ hod. vyžaduje k výstupu $^3/_4$ hod.

2. **Zubštýn a Auersperk**, Vděčný, ale stoupáním obtížný výlet $2^1/_2$ hod., nejlépe přes Hrdou Ves údolím Říky k sv. Janu, kde cesta v pr. vystupuje přes les Končiny a míří do Bystřice. (modrý trojúh. v bílém poli. Třeba se přidržeti však směru Říky k pramenům v l. abychom v zátočině nad potůčkem našli zříc. Auersperka, tvrze či hlídky hradu Zubrštýna, od níž cesta sestupuje do osady Kobylnice (host.) Kdo chce vynechati obtížně přístupný Auersperk, dá se přímo z Hrubé Vsi u posl. domku v l. na Kobylnici a zde od kostel. nebo od mysl. přímo k J. vystoupíme k Zubrštýnu. Skvostný rozhled z malebných zřícenin k Pernštýnu a na celé okolí Svratky je bohatou odměnou. Z Víru přímo na Zubštýn dle červenobílých značek 4 *km*. Možno také jíti přes Pišolec.

3. **Špinberk**, nejbližší pěkná vyhl. do údolí Svratky a na okol. zříc. ($^1/_2$ hod.) dle značek červenobílých.

4. **Hraběcí Stolek**, nejvděčněji, ač obtížněji přístupný rozhled na nejbližší okolí. 1 hod. dle značek (bílý obdélník s červenou dolní polovinou).

5. **Hamerský mlýn**, rozkošné krajinářské zákoutí, kde býv. mlýn proměněn v přádelnu na přepřádání hadrů, lid říká na »věčnou vlnu«.

6. **Klubačice.** Proti Hrdé Vsi na l. břehu Svratky obtížně přístupny útes s pěkným pohl. do údolí Svratky i Říky. Značky: zelený trojúh. v bílém poli.

7. **Vítochov a Karasín** přístupen odtud lépe nežli z Chudobína znač. cestou (modrý trojúh. v bílém poli 6 *km* za $1^1/_2$ hod.). Viz výše.

Kráčíme dále k J. znač. cestou (modrý trojúh. v bílém poli, až do Štěpánova 7 *km*) údolím Svratky s vyhlídkou na. nedaleký Pišolec (v pr.) mezi půvabnými svahy, lesem porostlými ku *Koroužné*, přejdeme lávkou na druhý břeh a béřeme se ku Švarci, kde opět přes vodu přejdeme, abychom za krátko dostihli *Borovce* se železnými hutémi a silnicí odtud již do nedalekého

Štěpánova (z Víru 8 *km*), kde klidně tekoucí Svratka s Hodunkou se spojuje. V sousedící s ním Olešničce pracují železárny hr. Mitrovského; v okolí pak bývaly i doly stříbrné, z jichž kovů pánové pernštejnští své mince razili.

Ze Štěpánova vede pěkná znač. cesta (modrý trojúh. v bílém poli) přes Koroužnou na Pyšolec a Vír 7 *km* $2^1/_2$ hod.). Skvostná je partie údolím Hodůnky do Hodonína (11 *km*) a odtud krásnou lesnatou krajinou přes Rozseč do Kunštátu a do Boskovic (viz str. 56, 35 *km*).

Minuvše půvabné údolí Hodůnky podél řeky pohodlnou silnicí za $1^1/_2$ hod., dojdeme do

Nedvědic pod Pernštýnem, kterýž městys náleží k nejpůvabnějším letním sídlům moravským. Zde také setkáváme se opět s drahou, která od Něm. Brodu přes Tišnov vede k Brnu. Hojně se tu láme mramor a kvete průmysl kera-

mický, výroba vlněného zboží, tkalcovství a soukenictví. Hot. Kalina u nádraží. Turist. noclehárna.

Výlety z Nedvědic.

1. **Pernštýn, skvostný hrad, jehož městys Nedvědice byl původně podhradím a s nímž sdílel i všecky osudy. Mramor z okolních skal, jenž se tu dosud ve značných lomech láme, poskytl valnou část staviva také hradu Pernštýnu. Výstup k hradu záp. ulicí podle vil. (villa hr. Mitrovského pronajímá se tu na letní byty). Cesty se dělí, v l. k Rožince, v pr. k Bystřici; dle značek (žlutý trojúh. v bílém poli) podle Nedvědičky dojde se k Podzámčí a podle parku vzhůru; na baštu hradní (předhradí), dojíti možno také cestou t. zv. kamennou i s druhé strany stinnou procházkou; blízko vchodu cestou „kamennou prastarý tis, jehož kmen má v objemu 4·5 *m* (stáří se určuje na 1000 let). Předhradí samo poskytuje velkolepý pohled na hrad; je tu také hostinec se stinným lipovým stromořadím, památný dub a kašna; další výhled na pěkné údolí Nedvědičky. Druhou branou, k níž vedl druhdy most zvoditý a nad níž spatřuje se znak Adama Lva Licka z Risenburka (1604) vchází se do nádvoří, obklopeného staveními hospodářskými a byty pro služebnictvo; tudy stoupá cesta k 3. bráně, druhdy dvou-, dnes jen jednopatrové, o jejíž vratech se praví, že prý přinesena byla ze Zubrštýna. Tou vchází se na hradní nádvoří či vlastní předhradí, jímž po příkrém svahu vede cesta k bráně 4., k níž vedl rovněž most zvoditý; touto vstupujeme do zevního nádvoří hradního, jež obklopuje skálu 5—7 *m* vysokou, nad níž strmí vlastní palác hradní, k němuž vede pátá brána (20·5 *m* dlouhá, goticky překlenutá chodba). Vede do dvoru hradního, kde spatřuje se kaple ze 17. stol. a nejstarší část hradu, čtyřboká věž strážná, visutou dřevěnou chodbou s palácem spojená. V zachovalosti své má tento hrad málo sobě rovných. Uchvacuje-li již zevnějšek, neméně poutá vnitřek. Je tu velký got. sál s knihovnou od r. 1882 dobře spořádanou se sbírkou přírodnin, rytířský sál s obrazy hrabat Mitrovských, starož. obrazem Pernštýnu z r. 1557, obrazárna, obytné místnosti s kamny majolikovými ze 16. stol., obtížně přístupná síň spiklenců (kde prý spiklá šlechta protestantská se scházívala), bývalý sál honební atd., celý labyrint chodeb a místností všeho druhu; v strážné věži ukazuje se pracovna hr. Vladimíra Mitrovského s rozk. vyhl., odkudž lze vystoupiti na terasu. Točitými schody sestup do zbrojnice, pod níž se nalézá hladomorna. V hradní kapli sv. Pavla z r. 1570 starožitné oltáře a obrazy.

2. **Babylon**. Kovářovskou cestou k SZ. 1 hod. na výšinu, která poskytuje vyhl. na mor. Švýcarsko se Zubrštýnem a okolními kopci. Podobné vyhl. poskytují: Nedvědická Hora, Kuchyňka, Heršinka, Sedlatky.

3. **Sekoř**, nejvyšší kopec v okolí. Dostihnouti lze ho za 2 hod. přes Černovír a podle Křížkovic. Velkolepý přehled mor. Švýcarska s vyhl. daleko do Rakous.

4. **Údolí Hodůňky** k Hodonínu přístupno odtud značenou cestou (černý trojhran v bílém poli přes Chlívské a Starý Kvartýr (8 *km*).

Rozšířeným údolím Svratky přes *Černvír* (Černovír) dojdeme za hod. do

Doubravníka, mezi kopci pohříchu jen na vrcholích zalesněnými, položeného městyse, s 580 ob. Zdejší kostel Nalez. Sv. Kříže honosí se štíhlými sloupy z mramoru ne-

dvědického. V něm odpočívají někteří pernštýnští pánové, jichž náhrobky jsou v kněžišti zazděny. Mříž odděluje novou hrobku hrabat Mitrovských s kapli, v níž Kristus z mrtvých vstalý je práce Gab. Maxe. Cesta dosti špatně schůdná (přes Borač do Tišnova 16 *km* značka červený obdélník v bílém poli) vede nás dále podle Svratky končinou nevelmi půvabnou, až pojednou les Vařkovec otvírá nám bránu do nové půvabné končiny v okolí bývalých hamrů veverských (nyní papírny). U papírny přejdeme řeku a béřeme se skalnatou divokou partií k *Podolí* a *Borači*, kde hojně se pěstuje ovoce a vlídným povodím dojdeme do Tišnova, kamž možno také voliti cestu jinou. Jdeme údolím Svratky jen do »Prudké« ($^1/_2$ hod.), nejkrásnější partie v této části povodí, zde u mlýna odbočíme v l. podle Křeptovského pot. do *Bělče* (v přímém směru můžeme odtud za $1^1/_2$ hod. dojíti na Sekoř a zpět), z Bělče dáme se k J. přes Ochoz $3^1/_2$ *km* do **Lomnice** s krásným zámkem hr. Serenyiho a dále k J. 8 *km* silnicí do

Tišnova, města (3000 ob.) na úpatí Květnice v krásné poloze. Rodiště Šimona z Tišnova r. 1411 rektora univers. pražské (nar. v starob. domě č. 67 nám. Palackého, kde spatřuje se také dům u Bílých (č. 146), v němž internován byl diktátor polského povstání z r. 1863 Maryan Langiewicz). V témž domě (pamětní deska) r. 1808 narodil se buditel národní dr. Jan Dvořáček, vynikající politik let osmačtyřicátých. Na náměstí Komenského starob. radnice, v nyn. podobě z r. 1711, schrána rozs. měst. archivu, malého musea a sídlo městské školy hudební i městské knihovny. Tutéž kostel sv. Václava, jehož pův. zdi pocházejí z r. 1238; chová skvostnou got. monstranci z r. 1519. Je tu také zimní hosp. škola, nová tělocvična Sokola s divadlem, jehož oponu maloval Jóža Úprka. V malém údolí za městem cisterciacký klášter panenský »Brána nebes« (Porta coeli), zal. Konstancií, manželkou Přemysla Otakara I. r. 1233. Klášter byl r. 1782 zrušen, avšak velkostatek tišňovský zakoupiv jej, po stu letech jeptišky znovu do něho uvedl; povstala tu pak obec Předklášteří s 1016 ob.; klášter dosud hradbami a branami obehnaný má krásný got. chrám, s nímž sousedí mosaikou vykládaná chodba křížová, kromě toho nový chrám se skvostnou vnitřní úpravou. V Předklášteří hojně zahrad, papírna, cukrovar a pivovar a v býv. ville pana z Bauerů feriální kolonie židovská (zak. israel. družstvo z Vídně). Tutéž má villu dr. Ot. bar. Pražák.

Hostince: U nádraží mod. hot. Česká koruna, v místě pak Řezáčův (Zlatý jelen), U hradu Pernštýna, Na Humpalce a na Panském Domě. Kuthanův vodoléčebný ústav se slunečními lázněmi. V neděli na náměstích střídavě hrává městská kapela.

Výlety z Tišnova.

1. **Klucanina** s úpravným městským lesem hned nad vodoléčebným ústavem dra Kuthana s pěknými vyhlídkami ($^1/_2$ hod.).

2. **Květnice**, zalesněná hora přímo nad městem, přístupná pohodlně od host. »u zeleného stromu« přes Kukýrnici (znač. cesta na Hrubou Skálu) nebo z ulice klášterské proti tov. Mullerově na hřeben a po tomto k Hrubé Skále (kříž na paměť znovu uvedení jeptišek do Předklášteří). Krásná vyhlídka.

3. **Mezihoří**, rozkošná procházka údolím Loučky buď vozovkou podle vody as hod. cesty až k host. Borkovcovu, nebo přes Střemchov se starob. opevněním a pěkn. vyhl., odkudž k host. lze sejíti a údolím se vrátiti.

4. **Vícov**, rozvaliny hradu nad ústím Bobrovky do Loučky, navštíviti lze prodloužením výletu dle č. 3.

5. **Závist. Horka. Deblín. Bytyška. Veveří.** Není nejkratší cesta na krásný hrad Veveří, ale dosti vděčná. Od Červ. mlýna údolím mezi Horkou (Schellenbergem v pr.) a Vejrůvkou (v l.) do krásného údolí Závisti. Možno vystoupiti i na Horku a pokochati krásným pohledem na Tišnov. Údolím dále 6 *km* až do **Deblina**; kdo nelení vystoupiti odtud v l. silnicí asi 1 *km*, pokochá se krásným pohledem k hradu Veveří. Silnice k J. vede oklikou lesnatými partiemi přes Bráskov, Maršov a Lažánky 11 *km* do Bytišky, odtud dále dle č. 6.

6. **Veveří. Dvě cesty možno voliti: *a*) Od Červen. mlýna v l chodníkem podle Svratky k J. 3 *km* do *Březiny* a přímo k J. přes *Herotice* 2 *km* opět do údolí Svratky a touto velmi půvabnou partií až do *Bytyšky* (9 *km*). Při vyšší vodě nelze však tudy jíti. *b*) Ku Kuthanovu vodoleč. ústavu pod Klucaninou a u zast. v pr. přes trať na *Hradčany* a v přímém směru dále podle lesa; necelé 3 *km* za Hradčany stihneme silnici, jež v pr. vede do *Chučic*; projdeme těmito k J. a po 2 *km* jsme zase nad Svratkou, majíce po l. ruce proslulé poutnické místo u Sv. tří křížů, překročíme Svratku a jsme za $^1/_4$ hod. v Bytyšce (10 *km*). Z Bytyšky, kdež nabízí se pěkná partie do půvab. údolí Bílého Potoka s četnými villami brněnských Němců vede k J. silnice, z níž po $2^1/_2$ *km* krátká odbočka dovede nás na Veveří, hrad v krásné poloze nad Svratkou, zal. r. 1062 brněnským knížetem Kunrátem. Marně dobývali hradu Husité (1428 a 1432) i Švédové (1643 a 1645), teprve r. 1746 byl Prusy dobyt a vydrancován. Nad Svratkou vede odtud silnice 6 *km* do Bystrce, kde překročíme Svratku a přes Bystrc, Komín a Vinohrádky dojdeme do Brna (z Veveří 14 *km*).

Za Tišnovem odlučuje se trať železniční od Svratky. Kdo chce tuto sledovati až do Brna, dá se dle čísla 6. (výše) přes Veveří. Dráha minuvši v l. Klucaninu, stihne brzy stanici

Drasov, z kteréž možno kratší a dosti zajímavou cestou dojíti na

Veveří, dáme-li se od stan. přímo k J. pod vrch *Čebinku* (431 *m*); snadný výstup vděčí pěknou vyhlídkou; cesta vede dále přes Čebín do Chučic a jako při č. 6. *b* přes Sv. Tři Kříže do Bytyšky a k Veveří (12 *km*).

Minuvše v pr. Cebinku a v l. Cimberk, stihneme za nedlouho stanici, odkudž jest pěknou cestou 11½ *km* na hrad

Veveří, jdeme-li od stanice městem ke kostelu a odtud silnicí do Mor. Kynic (½ hod.), obcí ke kostelu a zde v l. k J. na konci vsi v pr. malý kousek k rozcestí, kde možno jíti v pr. podle lesa a potoka do Chučic (a dál jako výše dle č. 6.), nebo v l. a skoro stále lesem k *Sv. Třem Křížům*, odkudž přes Bytýšku dojdeme na Veveří. Jako výše. Kdo chce do Brna, nevrátí se k dráze, neboť sotva 2½ *km* má dále pěšky podle Svratky (výše dle č. 6.).

Z Kuříma snadno spojí turista partii svou na Svratce s partií Mor. Krasu, chce-li vynechati Brno. Dá se v tom případě přes

1. **Sv. Kateřinu do Blanska.** Může voliti dvojí směr: *a*) *Přes Hlužek*. Z Kuříma vede k V. silnice přes trať na silnici brněnskou; dostihnuvše této, jdeme přímo dále polní cestou ještě 1 *km*, i najdeme cestu v l. k S. odbočující na táhlý lesnatý hřeben s několika gloriety, jež poskytují vděčný rozhled; na konci hřebene ½ hod. dlouhého svede nás cesta za ¼ hod. k mysl. a po dalších několika min. do Svinošic, kde stihneme silnici do Sv. Kateřiny 2½ *km* vzdálenou (celkem 10 *km*). — *b*) Jako při *a*), ale přímo dále do Lelkovic; těmito v l. k vých. do pěkného lesnatého údolí, jež po ¼ hod. se dělí; jdeme údolím v l. do *Vranova* a v přímém směru dále k S. až do Sv. Kateřiny (celkem 10 *km*). Ze Sv. Kateřiny pak přes *Nový Hrad* do Blanska 4½ *km* zpětným směrem dle str. 73.

2. **Adamova** možno dostihnouti tímtéž směrem jako při čís. 1.*b* přes Lelkovice až k rozvětvení údolí, kde v přímém směru dále se dáme průsekem ½ hod. dlouhým přes les k silnici; dostihnuvše této, dáme se kousek v pr. a hod. opět cestou ze silnice v l. do blízkého již *Adamova* (10 *km*). Z Adamova dále viz str. 75.

Za Kuřímem nabývá krajina opět větší zajímavosti, vjíždíme již do hornatého terrainu boskovské brázdy mezi lesnatým hřebenem Kuřímské Hory (v l.) a hřebenem Hloužkem (v pr.) do zast. Zinsendorfu a Řečkovicům i stihneme brzo stanici

Královo Pole a obloukem podle **Husovic Brno** (viz str. 77.).

Trať VII. Choceň. Vys. Mýto. Litomyšl. (Polička. Jimramov.)

Z Chocně sledujeme nejprve ještě trať Spol. st. dráhy k Pardubicům, od níž odbočíme přímočárně v l. do zastávky

Slatina-Šnakov, ale odtud obracíme se pozvolna obloukem k jihu do stanice

Vys. Mýto na záp. straně král. věnného města (9505 obyv.), rozloženého na mírné vyvýšenině mezi Loučnou (na S.) a Nejsbachem (na V.). Starobylé toto město má okres. hejtm.,

c. k. vyšší gymn., školu rolnicko-lukařskou, 3 záložny, akc. cukrovar a pivovar, velký závod cihlářský a známý Tomáškův závod pro zužitk. ovoce a j. závody průmyslové.

Město založeno Otakarem II. a jako tak mnohá jím založ. města osazeno měšťanstvem německým, které až na nepatrnou menšinu vymizelo; bývalí čeští osadníci však vystavěli si na planině u Loučné vlastní hrazené město. Obrat ve prospěch českého živlu jako v Chrudimi a j. nastal i tu za válek husitských. R. 1421 dobyli Husité města, rozbořili klášter minoritů s kost. sv. Petra a Pavla i klášter panen sv. Kláry (na jeho místě stojí tělocvična Sokola) a obyvatelé českého sídla na Loučné vlastní město opanovali. Mnoho utrpělo město ve válce třicetileté, nicméně přes mnohé trudy a svízele aspoň z části zachovalo svou starobylost.

Památnosti. Výstavností poutá Královské náměstí se *starou radnicí* (budova z r. 1421, přestavěná r. 1828), v níž je okres. soud, *panským domem* z r. 1536 (sídlo měst. úřadů), s jiným pěkným domem ze 16. stol. (v již. rohu náměstí), palácem „*První záložny*“, novou budovou okres. hejtmanství a okres. domu z r. 1892 jakož i se sloupem P. Marie z r. 1715. Zajímavějším ještě jest Kostelní nám. (kamž přijdeme ul. Záloženskou) svým starobylým *got. chrámem sv. Vavřince* ze XIII.—XIV. stol. v pův. slohu s některými úchylkami, opraveným r. 1877 dle návrhů Schmoranzových a později řízením J. Mockra a Jos. Podhajského, jenž chová Brandlův obraz Nanebevz. P. Marie z r. 1728 (opravený r. 1903 K. Stapfrem, pocházející i s oltářem z býv. kláštera Sedleckého u Kutné Hory (pěkný popis chrámu viz v „Soupisu památek“, vyd. Čes. Akademií díl XVI.). Odtud pochází i obraz sv. Antonína Pad. z poč. 18. stol.; zachován je tu oltář sv. Kříže z r. 1768 se sochou P. Marie, jež typem svým spadá do stol. 14. Cínová, got. křtitelnice je památka z r. 1499. Zvonice při kostele vyst. r. 1583 (vyšší patro pro menší zvony r. 1720), nese starobylé zvony. Tutéž je *budova gymnasia* z r. 1882 a dále k S. směrem k Pražské bráně *budova opatrovny a sirotčince* císaře a krále Frant. Jos. I. Jihovýchodně od chrámu hřbitovní *kostel sv. Trojice* pochází z r. 1543, zvonice při něm z poč. 17. stol. Co městu největší malebnosti dodává, jsou z části zachované hradby (nejvíce na sev. a vých. straně), bašty a brány. Jdeme z Král. náměstí k SZ. k **bráně Pražské**, u **sadů Havlíčkových**, restaurované v l. 1872—83 dle plánů Schmoranzových, v níž umístěno je **městské museum**. (Vstup volný, jen v létě, přihláška u správce, villa Šímova proti měšť. piv.), kde také spatříme barokní relief P. Marie, jenž visíval nad branou a mnohé jiné památnosti (kost. paramenty, reliefy,

dvéře ze star. děkanství, got. zámky, klepadla, sbírka zbraní, pečetí, památky cechovní, nádobí, obrazy, památky stavební, náhrobky, předhistorické nálezy; Šnirchovo poprsí A. V. Šembery, obraz domku od J. Šembery, v němž J. A. Komenský v Brandýse n. L. psal »Labyrint světa« a j. Za branou střelnice, zřízená r. 1899, uzpůsobena starobylému vzhledu brány a vyzdobena humoristickými freskami L. Nováka; odtud jdeme podle hradeb sady Rudolfovými k S. k **baště** (v níž od r. 1768 je vodárna); za baštou na malém prostranství »na Klášterském« nalézá se **tělocvična Sokola** z r. 1902 dle návrhu arch. J. Podhajského postavená; zde obrátíme se k vých. ku **klášterské baště** r. 1862 opravené a pokračujeme podle hradeb na celé sev. straně a obrátíme se k jihu ku **bráně choceňské** (Karasce), jež má dosud jediná původní vzhled stol. XIII., ač z ní sbořena již r. 1808 přední a r. 1844 hlavní brána s postranní vížkou. Nese ovšem cibulovitou báň z r. 1781. Obešedše východní bok starého města **sady Jungmannovými** a jižní jeho roh, octneme se u poslední **Litomyšlské brány** ve stavu, jaký jí dán opravou v l. 1864—67. Přítele umění zajímati mohou také podobizny děkanů na děkanství, nejstarší z r. 1666. — Od kost. sv. Trojice ulicí Svatotrojickou vyjde se z města na nový hřbitov, kde pochován je *Al. Vojt. Šembera* a spis. *Vojt. Mayerhöffer*. K jihu litomyšlským předměstím přijdeme ku *dvoru Klecklerovu* (druhdy Hejnovskému) ze 17. stol., jenž vyzdoben novými freskami Mik. Aleše; kde naproti vidíme voj. kasino, stával druhdy dvůr Talacků z Jetětic. Z rodáků vysokomýtských sluší uvésti: *Al. Vojt. Šemberu* (1807—1882; rod. dům v Damaškové ul.), *Jos. Jirečka* (1825—1885) a Herm. Jirečka (* 1827, rod. dům v třídě Komenského č. 77) a j.

Hotely a hostince: Na Poště (Král. nám. 10 pok., omnib.), Zlatá Hvězda (u Koldiků, Pražské předm., 7 pok., omnib.), U koruny (5 pok.), u bíl. beránka, host. Dvořákův, Tejnarův. Poštovní spojení přes Nové Hrady do Proseče (22 *km*, 1·40 K), do Zámrsku (5 *km*, 60 h). Povozy na Poště a u Zlaté Hvězdy. Také u povozníků.

Výlety z Vys. Mýta.

1. **Nové Hrady.** Známé a hojně navštěvované Ls., odtud pro spoj. pošt. (22 *km* 1·40 K) nejpřístupnější. Pěší turista však jede drahou až do Cerekvice. (Viz níže.)

2. **Košumberk a Luže.** Buď ve spojení s N. Hrady dle č. 1., nebo s vynecháním N. Hradů přímo z města k zast. a silnicí dále k rozc. u kříže, zde v pr. přes *Vanice* a *Brč* do *Řepníku* s katol. kost. sv. Vavřince, kde je pěkná pískovcová křtitelnice, odkudž přes Střemošice dojdeme ku kapli 14 Pomocníků pod Košumberkem

(13 *km*). Odtud vzhůru a do Luže viz str 98.

3. **Kníťov.** Jako při č. 2. silnicí ke kříži a při rozc. v l. do Kníťova (3/4 hod.) nebo hned u hulánských kasáren za městem v l. polní cestou podle bar. soch sv. Josefa a Vavřince do Kníťova vedoucí. Zde stojí již od r. 1349 kostel Zvěst. P. Marie s bar. oltářem z býv. klášt. sedleckého, na němž predella a tabernakl, zdobené stříbrným plechem, jsou slušné práce empirové. Zajímavý e obr. požáru Vys. Mýta.

4. **Vraclav-Zámrsk.** K nádraží na pr. dále k rozc., kde dáme se v pr. přímo do Vraclavi a od kostela vystoupíme na Hradiště, a dáme se pak údolím podle lázní Sv. Mikuláše do Zámrsku zpětným směrem dle str. 44., kdež jsou i podrobnosti.

5. **Domoradice. Vinary. Vraclav. Zámrsk.** Jako při čís. 4. k rozc., zde však v pr. do *Domoradic* (hodina), odkudž v pr. příemným lesnatým údolím jdeme 3/4 hod. do Vinar a odtud zpětným směrem dle str. 44. přes Vraclav a Sv. Mikuláše do Zámrsku.

6. **Sv. Jiří. Orlík. Brandýs n. O.** K vých. silnicí, jež hned za městem se rozvětvuje. Dáme se v l. přes Loučnou a villové kolonie na Borov (v l.) a podle přítoku Loučné potoka Betlémského k výl. host. Bžundovu a do lučinaté polohy u Orlova (kde tvrz bývala) a *Vračovic*. Podle rybníčka dojdeme k starému románskému kostelíku sv. Jana Křtit. (do nyn. stavu uveden opravou r. 1882), jenž chová zajímavý oltář sv. Josefa z konce 17. stol., i stoupáme odtud v l. k SV. k Sv. Jiří, kostelu románskému, jenž u vsi Lhoty Prostřední, nejstarší v Čechách známé, připomíná se již r. 1199. Je v něm got. sanktuarium ze 14. st. a bar. hl. oltář se slušným obr. sv. Jiří. Pokračování silnice vede nás k S. 1/2 hod. do Oučmanic, kdež dáme se na konci vsi polní cestou v pr. na blízkou samotu **Orlík** se skvost. vyhl. na poříčí Tiché Orlice, na Brandýsko a Orlické Hory — a sestoupíme ke stanici do Brandýsa n. Orl. (15 *km*).

7. **Choceň.** Choceňskou branou na silnici, kteráž vede přes *Vinici* (20 *m*); zde na pr. táhne se villová kolonie na Boru. S kopce pěkný rozhled na město a údolí Loučné k Cerekvici. Odtud pak sady a lesy stále příjemně až do Chocně (k nádr. 6 *km*). Nebo jako při č. 6. 1/2 hod. k výl. host. Bžundovu, kdež dáme se v l. přes Bor les. průsekem na výl. rs. **Podrážku** (1 hod.) a cestou, jež o 5 min. dále v pr. ze silnice odbočuje, k S. přes **Chlum** do Chocně (k nádr. 8 *km*).

Opouštíme drahou Vys. Mýto, stavíce se ještě v zast. na již. konci města u kasáren jízdní zeměbrany i béřeme se podle potoka Nejsbachu a litomyšlské silnice (v l. za ní voj. cvičiště se střelnicí) v lese na Drábech a pomníkem vojínů, padlých r. 1866, mineme zast. *Džbánov* při vsi *Hartě* (v l.), pak hned ještě zast. *Čes. Hrušová* s kaplí sv. Trojice z r. 1837 o primitivním, ale zajímavém zařízení empirovém se stanicí

Cerekvice-Čes. Hrušová. Zde setkáváme se již opět s Loučnou. U stanice cukrovar mecenáše zesn. dr. Frant. Kadlčíka. Od staré vsi Cerekvice, známé již od r. 1132, odbočuje silnice k JZ. 1 1/4 hod. (povoz 1spř. 2 K, dvouspř. 3 K lze objednati u Okrašl. spolku) do

Nových Hradů. Vede přes *Bučinu* (1 *km*), ves s katol. i evang. chrámem, jež oba jsou nové (kat. mod. gotický po po-

žáru starého post. r. 1887, evang. je z r. 1786, ale obnoven r. 1886) Cesta dosti jednotvárná vede dále přes Suchou Lhotu a Příluka do půvabné kotliny novohradské (8 *km*), jež je oblibeným a hojně navštěvovaným ls. Byty zařízené bez ložních potřeb 10—20 K měs. za pokoj. Pensionat Benešův Strava v někt. host., také pro dom. strav. Potraviny po ruce. Dobrá pitná voda. Koupele říčni. Obv. lékař v místě. Pěkné procházky do Farářství (5 min.), do okolních údolí (Chmeliště 5 minut, Roudenské 10 min., Všivické Jeskyně 15 min.) a na blízké rozhledny (Skála Hraběcí 30 min., Skála Ludvíkova 20 min.). V místě zámek rokokový, vystavený v 18. stol. hr. Harbuvalem Chamaré v Podhradí hradu Kostků z Postupic, z jehož rozvalin na kopci bráno stavivo. Na starý hrad vede křiž. cesta, i možno odtud užiti skvělé vyhlídky.

Výlety z Nov. Hradů.

*1. **Všivice.** Údolím Novohradským k Z. k mlýnu Polance (1/4 hod.) a odtud v l. podle Olšinky, nedaleko ústící, k S. k jeskyni Marianské ve skále vytesané, odkudž podle Olšinky vnikáme do údolí »Všivicemi« nazvaného a do bizarního Skalí v okolí vesnice Boru. Z údolí vede k J. cesta, kterouž po 3 *km* stihneme křižovatku a odtud v pr. můžeme se vrátiti přes Zderaz nebo v l. přes Bor do N. Hradů. (Příjemný polodenní výlet 10 *km*.)

2. **Žižkovy Maštale** (*Pivnice*). Jako při č. 1. údolím Novohradky podle ml. Polánky (proslulá studánka Kapalice napájí tu pstruhový rybník) na Haberky k zruš. pile, nyní hájovně, kdež v rokli spatřuje se jeskyně a v l. na srázu tvrziště »na Kodani«, kdež byl prý původně sídlem vladyka, jenž později založil v údolí »Boží Dům«, dnešní Nové Hrady. Dále údolím k osadě Dolanům, zde u kříže ústí příčná rokle, kde v pískovcích spatřují se jeskyňky a průliny, jež lid nazval maštalemi Žižkovými. Zde voda zasahuje velice rušivě, tak že pískovce stále více se drtí a rozpadávají.

3. **Roudenské údolí.** Údolím Novohradky jen k prvému mlýnu, kde v l. ústí potůček Roudenský, vlastně Voletínka, jež sem z pískovcových skal u Budislavi přes Roudnou se béře. Půvabnou procházkou dojdeme za 20 min. do Roudné a můžeme za 20 min. přes kopec se vrátiti.

4. **Toulovcovy Maštale.** Skvostnější partie nežli Pivnice. Možno jako při č. 3. jíti do Roudné nebo přímo z N. Hradů k J. přes kopec (kratčeji) a jíti buď vzhůru údolím Voletínky až k 2. mlýnu a zde dáti se v l. do Vranic. Také možno méně půvabně jíti z N. H. přes Nov. Ves do Vranic (3 *km*). Odtud vzhůru nad prameny Voletínky do skal (dobře je si vzíti průvodce, jejž obstará okraš. spol. denně za 1 K). Kdo nechce za 1 až $1^1/_2$ hod. vrátiti se stejnou cestou, může sejíti do údolí potoka v pr. a přes protější hřeben přejíti do osady Boru; před touto dáme se silnicí v l. a po 10 min. stihneme vozovku, směřující v pr přímo k S. krásnými partiemi Všivic k Polánce a odtud v pr. údolím do N. Hradů (12 *km*). Kdo nechce jíti přes Bor, může od Maštalí k J. dojíti až k mysl. Posekanci, jíti odtud 20 min. do Budislavi (dále ve vsi dobrý host.), ale hned od konce vsi v l. k S. přes Jarošov a Novou Ves zpět (13 *km*).

5. **Sv. Kateřina. Perničky Rybenské.** Vzdálenější vděčná partie nejkrásněji dle č. 4. přes Toulovcovy Maštale k mysl. Posekanci (6 *km*) a přímo dále k J. podle hájovny krásnými lesy (viz str. 114.) do Sv. Kateřiny (12 *km*, host. na Bále) a odtud dale jako na str. 114. (27 *km*). Návrat (po případě druhého dne — nocl. v Borové) silnicí ze Sv. Kateřiny do Proseče, odtud k S. silnicí novohradskou, ale

jen 1 *km* k rozc., kde dáme se cestou prostřední přímo k S. Všivicemi (viz str. 133.) do Polánky a údolím v pr. do N. Hradů (z Budislavi 14 *km*).

*6. **Rychmburk.** Přes Zderaz a Perálec až k hradu 9 *km*. Na celý den kdo vyšel, dá se k S přes Lhotu a Dol k Janovičkám, navštíví Košumberk a Luže (9 + 8 = 17 *km* viz str. 99.) a navrátí se dle str. 104 do N. Hr. (17 + 21 = 28 *km*).

*7. **Košumberk a Luže.** Silnicí přes Mokrou Lhotu a Bílého Koníčka nebo půvabněji údolím Novohradky až do Košumberka (zpětným směrem dle str. 100, 10 *km*) odtud do Luže a jedním nebo druhým směrem (22 *km*), aneb přes Janovičky a Dol na Rychmburk a odtud přes Perálec a Zderaz (str. 104) zpět (28 *km*).

8. **Růžový palouček.** Litomyšlská silnice vede nás k V. do Chotovic, od jejichž starobylého kostelíka je pěkný rozhled do celého okolí, od něho pak dále k Makovu a na křižovatku silniční při samotě »U tří kocourů«, za kterou již spatřujeme v polích »Růžový palouček«, kříž, obklopený skupinou stromů, místo, kde Bratři z okolí před odchodem do vyhnanství s vlastí se loučili a zem drahou vřelými slzami skrápěli, z nichž, jak lidová vypráví, báje, jen krvavé květy se rodí. Za $1\frac{1}{2}$ hod. jsme odtud v Litomyšli.

Z Cerekvice lučinatou polohou Loučné (Dlouhými Lukami) mineme ves

Tržek se zast., starou osadu, která se připomíná již r. 1141; v jedné části vsi říká se »v Kartouzích«; stával tu biskupem Albrechtem ze Šternberka zal. (1378) »kartusianský klášter P. Marie v hájku«, jejž Sirotci r. 1425 pobořili. Mineme v pr. hájek nedošínský (bývalý liboháj s lázněmi a pavillony, kde konávaly se »majales«, vypsané v Jiráskově »Filosofské historii«) a pod ním občasně letněný ryb. Kosíř, jehož úrodnost se z rybníků, založených Pernštýny, velmi chválí; v l. pak se ubíráme podle vsi **Nedošína**, kde již od let sedmdesátých m. stol. udržuje se ústav pro umělý chov pstruhů. Trať obloukem k J. objíždí kolem dvora, zal. Pernštýny r. 1630, předměstí Lány a stihne nádraží v

Litomyšli nedaleko býv. popraviště (stínadel). Král. město Litomyšl (8077 ob.), rozprostřené na březích Loučné a mírných návrších kolem něho, je sídlem okr. hejtm., má c. k. vyšší gymnasium, zem. školu řemesl., zimní hospodářskou a dívčí lyceum, školy měšť., měst. spořitelnu, obč. a okr. hosp. záložnu, rozvětvenou výr. obuvnickou (6 továren), lihovarnickou, textilní (2 tov.) a keramickou, závody pro zpracování kůže, výrobu strojů, pian, oleje a jednu z nejstarších knihtiskáren v Čechách, založ. Čes. Bratry r. 1503.

Na hradu župním Litomyšli, jenž připomínán již r. 983, založil Břetislav II. po vyhubení pův. majitelů Slavníkovců r. 1098 klášter Benediktinů a vzniklo tu Podhradí, jež r. 1259 Otakar II. povýšil na město s právem německým, kdež r. 1344 založ. i biskupství a mniši, nyní již Premonstráti stali se kanovníky. Poslední biskup Aleš z Březí držel se tu r. 1421 proti hejtmanu Orebských

Náměstí v Litomyšli.

Diviši Bořkovi z Miletínka, jemuž se město poddalo, avšak r. 1425 i hradu dobyli a klášter s chrámem biskupským pobořili i vládl tu pak proslulý hejtman Kostka z Postupic, jehož potomkům byly statky pro odboj proti Ferdinandovi I. r. 1547 zabaveny. Dostaly se za nedlouho Pernštýnům, kteří je velmi zvelebili. Od r. 1859 jsou majetkem knížat z Thurn Taxisů. Doba Kostků a Českých bratří je pro město slavnou; i Pernštýnové zanechali v něm mnoho památek. Za posledních z toho rodu, vesměs žen prováděna v městě přísná protireformace.

Památnosti místní. Od nádraží třídou nádražní, od níž v l. leží stodoly u Smutného mostu a jež nás na Smutný most vede (jména ta připomínají »Stínadla« v místech nynějšího nádraží, za nímž v l. umístěna je za městem ***hospodářská škola***). Za Smutným mostem v l. spatříme první staré zajímavé stavení, bývalý špitál, jemuž ***»sbor bratří českomoravských«*** se odedávna říkalo. Za sborem v l. přes zahrádky nízkých domků viděti předměstí Zahájské s vyvýšenou a malebnou partií ***»Na Betlémě«***. Dáme se však v pr. Pražskou třídou až na Dolní náměstí, kde s jedné

strany ukončuje třídu pošt. úřad (v l.), s druhé pak hotel u slunce. Kolem pošty v l. a podle okres. zastup. kráčíme na Židovský kopec, nyní horou olivetskou zvaný, kde v l. nám sady kryjí budovy zámecké, přímo proti sobě spatřujeme budovu *gymnasia*, za niž se kryje host. Tunel s besedou a host. Hrozen. Jdeme podle gymnasia k *chrámu a koleji piaristské*; budovy tyto stojí v místě, kde Kostka z Postupic nové město založil, jež v 17. stol. vyhořelo; Frebonie Eusebie z Pernštejna v polov. téhož stol. založila tu kolej s chrámem, jehož místo později s pomocí Fr. V. Trautmannsdorfa zaujal nynější, jenž náleží k největším v Čechách, jsa dílem vlašského stavitele *Alliprandiho* z l. 1714 až 1722; stavitel jeho také v Litomyšli zemřel a pohřben jest; chrám působí mohutným dojmem; hrubé sochy čtyř evangelistů v něm připisují se (snad neprávem) M. Braunovi, socha Boha Otce nad hl. oltářem jest od M. Kellera z Vídně (1777) a obraz Ukřižovaného od Vincence Fischera (1778); v oratoři, s níž je pěkný pohled na okolní skupinu domů, spatřují se dva obrazy starobylých pohledů na město; v koleji samé lze spatřiti podobiznu zakladatelky i jiných členů rodin panských. Od kostela vzhůru třídou Kostků z Postupic vystupujem k *Zámku*, jejž s té strany kryje pivovar; třída sama odděluje část budov zámeckých na pravo; je tu budova úřednická, lesní úřad a nejvýše »*dům s červenou věží*«, nejstarší budova města. Dobře zachovaný zbytek *hradu Kostků z Postupic*, nesoucí erb toho rodu. Zadem k těmto budovám pojí se *panská bečvárna*, tvořící jednu stranu úhledného náměstíčka Zahrádského, v jehož středu do zeleně se kryje *socha sv. Jana Nep. od E. Maxa*. V pr. táhne se odtud hlavní třída, pěknými villovými stavbami tvořená. — Pivovarem, v němž narodil se r. 1824 Bedřich Smetana a kam nebylo dovoleno zasaditi desku pamětní, na radnici umístěnou, projdeme do zámec. nádvoří, kde spatřuje se starý zčernalý obraz P. Marie, jenž prý pochází z býv. chrámu kapitolního; nalézámeť se v místech, kde stávala biskupská kathedrála a v pr. od ní bisk. residence, v l. dům kanovníků a kostel sv. Klimenta, také v pr. kaple sv. Kvirina a v popředí starý palác. Zde bývala také za Kostky z Postupic tiskárna bratrská. Po budovách biskupských není tu památky (srov. plánek ve spisu »Dějiny města Litomyšle« od dra Zd. Nejedlého. Část publikace »Litomyšlsko«, již vydává mus. spolek v Litomyšli). Nynější zámek, jejž vystavěti dal Vratislav z Pernštejna Vlachem Janem Baptistou v l. 1568—1573, je z předních a nejkrásnějších

Plánek hlavní části města Litomyšle.

renais. staveb v Čechách, jež byla by ještě skvělejší, kdyby sgrafita nekryla vápenná omítka; z nádvoří před pivovarem vchází se branou rustikovanou portálem s erby Pernštejnů a Lárů do nádvoří zámeckého, obklopeného loggiemi, jichž jižní strana pokryta je vzácnými sgrafity; spatřují se tu také pestře malované sluneční hodiny z r. 1727 a v podstřeší narýsováno jako rebus pět G; kdo prý tento rebus rozřeší, nalezne vzácný poklad. Z nádvoří vede k Z. dlouhá

Smetanův dům v Litomyšli.

chodba s podivnou ozvěnou podle zám. divadla do zahrady, kde kaplička se sochou sv. Methoděje postavena r. 1885 na počest kostela sv. Klimenta, kde také spatřuje se bizarní pavillon »čínský«, dále zanedbaný park s pahorečkem, kde jeden z Valdštejnů bratru v Italii padlému kamenného lva na počest postavil. Loggiemi vejíti lze do zám. kaple sv. Moniky z r. 1577. V síních zámeckých není nádhery, která

tu byla za Pernštejnů a Trautmannsdorfů, mnoho odvezeno do Řezna, zbyla tu jen rokoková a empirová kamna, úhledné nástropní ozdoby, něco cenných rytin z 18. stol., nábytek jen z poč. 19. stol. a velké bitevní obrazy (vítězství prince Eugena) od J. van Huchtenburgha (1640—1733). Na konci nádvoří před zámkem poutá ještě pozornost *jízdárna*, korunovaná sochou vzpínajícího se koně. — Vrátivše se ze zámku do třídy Kostků z Postupic, dáme se odtud v l. (k J.) po panských valech k bývalé realce, nyní obecné škole chlap. a všeob. škole řemeslnické s *museem*. Na pravo ve zdi zahrady piaristské zasazena náhrobní deska Karla Vil. Světelského, zámeckého hejtmana litomyšlského, jehož osobnost je známa ze selského povstání r. 1680.

Museum vzalo svůj původ z přírodnických a fysikálních sbírek býv. realky, vzácné listiny uloženy sem z městského archivu, k nim druží se slavný gradual literátů zdejších z roku 1533, rovněž i cechovní památky tu umístěny a od r. 1888 přidruženy bohatě obdařené sbírky lidopisné; jedna síň ukazuje výpravu chalupy okresu litomyšlského. Jsou tu také četné lidopisné obrazy malíře Ant. Dvořáka (také »České posvícení«, jež vydala kdys Uměl. Beseda jako spolkovou premii). O vstup třeba požádati u kustoda.

V pokračování panských valů čtvrtí Prokšových došli bychom na *hřbitov* s kost. sv. Anny z r. 1670, kde odpočívá Magd. Dobromila Rettigová († 1845), Alois Vojtěch Šmilovský († 1883) a H. G. Schauer.

Za bývalou realkou (kde působil také historik Aug. Sedláček) či dnešním museem dáme se v pr. novou ulicí na děkanské náměstí, kde vedle *děkanského chrámu* nalézá se *knihtiskárna* druhdy bratrská od časů, kdy se sem z hradu Kostkův přestěhovala. Děk. chrám Pozdvižení Sv. Kříže je budova got. z dob Karla IV., nese však hlavní portál renaissanční s erby Pernštejnů a Larů z doby po požáru roku 1601. Tu je také galerie býval. kůru literátského; naturalisticky malovaná zastavení křížové cesty jsou práce J. Cerегettiho z l. 1773. Gotická okna vyzdobena novodobými malbami na skle. S chrámem souvisí chodbou děkanství se starými obrazy města a hodnostářů duchovních, jakož i s kaplí *sv. Markéty*, nejstarší zachovanou svatyní města, snad bývalým got. chrámcem zmizevšího kláštera Augustianů. Naproti kostelu v budově mateřské školy umístěna je *městská knihovna*. Z děk. nám. k sev. *ulicí Smetanovou* přijdeme na malé nám. Toulovcovo, jehož střed zaujímá *kostel špitálský »Rozeslání sv. apoštolů«*, při němž býval špitál chudých, na-

daný Vavřincem Toulovcem z Třemošné roku 1408. Odtud dáme se v l. na horní náměstí, kamž vejdeme právě proti bývalé radnici s věží, která věrně spodobuje, jak asi vypadaly brány, jimiž náměstí shora i zdola bývalo uzavřeno. Náměstí dosud podrželo starobylý ráz svými úzkými domy s podsíněmi a pěknými štíty, z nichž nejpozoruhodnější nese dům vedle t. zv. nové radnice, budovy ve slohu copovém, jež nese medaillon *Bedřicha Smetany*, jenž se r. 1824 v Litomyšli narodil, krásné je průčelí domu »u rytířů« s náprsenkou, t. j. zídkou s napodobenými okny, jež střechu zakrývá, pamětihodný je nárožní dům s pamětní deskou, připomínající rodiště politika dra Fr. Braunera (1810); v témž pořadí je také na podsíni stará lékárna, zal. r. 1583, na jejímž schodišti spatřuje se deska, zobrazující reliefem Vojtěcha, praotce Pernštejnů se zubrem. Náměstí zdobí konečně socha P. Marie z r. 1716. Horním náměstím k J. přijdeme na malé nám. Braunerovo, kde obrátíme se v pr. okolo konšelského mlýna poličskou třídou k můstku u továrny na piana, přes který vede osícká silnice, rozvětvující se k Osíku a Budislavi a k Poličce. Odtud v pr. podle Loučné dojdeme na valy, jež táhnou se tu podle Loučné se stinnými procházkami až k bývalému hostinci Karlovu, kde na výšině vypíná se nyní nádherně nákladem 500.000 K vybudovaný *dům Smetanův* s divadlem, jehož hlediště je zároveň representačním sálem a místem pro velké plesy; v přízemí restaurace s verandou a zahradou; v 1. patře »malý sál« pro menší schůze. V zahradě střelnice se starými malbami a štíty. Ukončivše tu svou procházku v pěkně zařízeném parku, můžeme podle Loučné dojíti zase ke Smutnému mostu. — V Litomyšli kromě B. Smetany a dra Fr. Braunera narodili se také malíř Jul. Mařák, žurnalista Hubert G. Sauer a Kvirin Královecký, filolog a archaeolog 18. stol. (1721).

Z Litomyšle vede prozatím jen poštovní spojení 23 *km* dlouhou silnicí přes Lezník do **Poličky.** Jednotvárná silnice stihne však po 9 *km* skvostný lesní komplex u osady *Hochwaldu* s rozsáhlou myslivnou. Oblíbené výletiště. Z Poličky dále k Jimramovu viz str. 122.

Hostince: Modrá Hvězda (17 pok.) Hotel Slezák (12 pok.) nyní elektr. osvětlení, omnibusy a povozy. Něm. cestující táhnou ke Slunci (18 pok. omnib.) a k Čern. orlu (5 pok.) Oblíbené hostince u Hroznu, V ráji, na Vedralce, v Benátkách, u Císařů, zvláště pak Smetanův dům.

Výlety z Litomyšle.

I. Nedošín a Nedošínský háj. Malá procházka podle Loučné do Nedošína, kde lze prohlédnouti u p. J. Vacka chov pstruhů. Dále

po hrázi Kosíře k hájku, jen částečně přístupnému (z části v bažantnici proměněnému), kde za Valdštýnů býval liboháj s lázněmi a pavillony (kde konávaly se studentské »majales«, jak je pěkně vypravuje A. Jirásek ve »Filosofske historii), hájem do *Tržku* (4 *km*) cestou pěkné zátiší u kapličky sv. Antonína a podle Loučné zpět.

2. Růžový palouček, místo loučení Čes. Bratrů (viz str. 134). Možno spojiti s výl. č. 1., že z Tržku jdeme do Morašic 2½ *km* (zde mohutná tvrz stávala, jíž »hrad« se říkalo a z níž kostelík je zbytkem jediným), odkudž máme Novohradskou silnicí jen 2 *km* k samotě »U tří kocourů« s blízkým Paloučkem (9 *km*). Zpět přímo silnicí 7 *km* přes Morašice.

3. Nové Hrady přímo do Morašic nebo dle č. 1. a 2. přes Nedošín, háj a Tržek a podle Růž. Paloučku přes Makov a Chotovice (viz str. 134) do N. Hradů (12—14 *km*, viz str. 132.)

4. Budislava-Maštale Toulovcovy. Sv. Kateřina. Borová. Polička. Litomyšl. Vděčná partie podle Desné údolím Osickým (již cestou z polí daleký rozhled) a vsí Osikem k Lazaretu (morové nemocnice založ. Trautmannsdorfem r. 1713 z obavy moru) a dále do Dol. Újezda (pěkné pohledy do údolí) do Desné, Poříče a Budislavi (14 *km*). Povozem lze vycházku vykonati za půl dne. (Jinak také do Dol. Újezda 7 *km* za 60 h., poštou o 7. a o 12. hod. pol.) Odtud k mysl. Posekanci a do Toulovc. Maštalí jako na str. 105, návrat k Posekanci a přes lesy do Sv. Kateřiny u Borové (27 *km*), kdež nocleh. Druhého dne některá partie z Borové (str. 114) a návrat drahou nebo poštou do Poličky a třetího dne ráno odtud poštou do Litomyšle.

6. Do Svitav vede z Litomyšle spoj. poštovní a sice dvojím směrem: *a*) Kratším (19 *km*, 1·60 K) přes *Janov* a *Mikuleč* a *b*) delším (27 *km*) téměř v jedno souvislou řadou osad přes *Litrbachy*, *Střenici* a *Karle*. V tomto směru hned za Horním Předmostím při silnici u Benátek míjíme *valy Hrutovské* (Hradisko), stopu bývalé ohrady Hrutova na Trstenické stezce zemské, která vedla tudy přes Litrbachy dále v l. na Brlenku a k Mikulči. Na polích hratovských roku 1005 zajal Spytihněv 300 Moravanů, jež jako rukojmí po městech českých rozsadil. Při Loučné na dol. konci Benátek spatřuje se zámeček jednoduchý z r. 1664 (míval rustiku růžemi vyzdobenou, odtud něm. jméno Rosenhof). Mezi Benátkami a Litrbachy míjíme (v l.) půvabný háj »Fuchsloch« a již překročujeme národ. rozhraní; po pr. ruce mineme již v Litrbachách přítok Loučné potok Sebranický, po němž bychom brzy vnikli do půvabného lesního údolí viz č. 118).

6. Kozlov—Hory. Čes. Třebová náleží k nejpůvabnějším partiím okolí Litomyšle. Ze Zahrádeckého předm., silnicí ke dvoru a na rozc. v pr. podle Suché (s ovčínem v l.) přes Pazuchu k mysl. kozlovské 7 *km*, kde odbočíme v l. (k S.) podle vsi Kozlova 1 *km* k úpatí vrchu Kozlova (600 *m* se skvostnou vyhl. str. 47.). Sestoupíme zpět a jdeme ještě kousek v pův. směru na cestu, jež z Kozlova vede do Čes. Třebové; jdeme touto jen malý kousek v pr. a dáme se hod. dále k S. do údolí *Uhrových Dolů*, z něhož po ¼ hod. vystoupíme v pr. k P. Marii a lázním na Horách u Čes. Třebové a odtud sestoupíme dle str. 47 do Čes. Třebové (12 *km*).

7. Mendrik-Opatov. Silnicí, jíž dle č. 5. jede pošta do Svitav, můžeme jeti až do *Janova*, táhlé vsi s kostelíkem a malebnými chalupami o pěkných lomenicích, veklínované do lesů opatovských. Hned od kost. v l. vede silnička do Mendriku s pamětihodným zámečkem (viz str. 51); jdeme přímo k Vých. okolo rybníka přes můstek a za tímto v pr. na jižnější cestu ke kříži, od něhož dále vede lesem až na průsek k SV. směřující, jímž po 10 min. stihneme silnici, vedoucí v pr.

k blízké mysl. Kukli a odtud dále k žel. zast. Semonínské (13 *km*); překročíme trať k ryb. Hvězdě (viz str. 49); po 1/2 *km* dáme se v pr. cestou k J., obejdeme Nový Ryb. k záp. do Opatova (17 *km*).

8. Starkov. Něm. ves při lesích opatovských, vyhledávaná jako Ls., je vlídnou vycházkou pro polodenní pochod; jdeme-li silnicí od měst. vodárny přímo do Starkova 3 *km*. Zde odpoč. Pak údolím potoka k vých. lesem 1/2 hod. až na průsek, směřující k JV. Průsekem 21/4 *km* a v pr. 2 *km* do *Mendriku* a přes *Janov* zpět (18 *km*). Pohodlněji na celý den.

Rejstřík jmen.

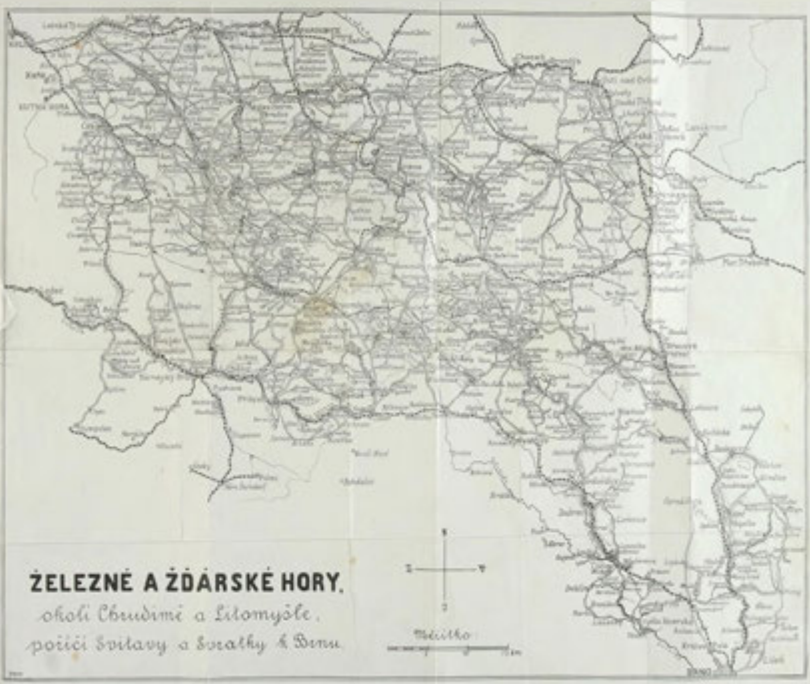
OBSAH.

Seznam vyobrazení.

Mapka 18 obvodů Kafkova illustrovaného Průvodce po král. Českém.

Podrobný seznam viz na vnitřní straně obálky.

ŽELEZNÉ A ŽĎÁRSKÉ HORY.
okolí Chrudimě a Litomyšle,
poříčí Svitavy a Svratky k Brnu
Měřítko